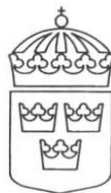

Riksdagens protokoll

1993/94:43

Protokoll
1993/94:43

Tisdagen den 14 december

Kl. 9.00–18.29
19.15–22.55

1 § Meddelande om begränsning av debatterna

*Grovt rattfylleri
m.m.*

Anf. 1 TALMANNEN:

Om vi skall kunna slutföra samtliga veckans ärenden före lördag är det angeläget att ledamöterna medverkar till att begränsa debatterna. Ett huvudanförande bör sålunda inte omfatta mer än 10 minuter och återhållsamhet bör iaktas med repliker.

Försök också begränsa antalet talare till en per parti eller åsiktsriktning. Om ett parti eller en åsiktsriktning företräds av flera talare är det särskilt angeläget att hålla nere huvudanförandenas längd.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 8 december.

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkande 1993/94:FiU1

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1993/94:AU4–AU6

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att justitieutskottets betänkande JuU11, näringsutskottets betänkanden NU7, NU11 och NU12 samt utbildningsutskottets betänkande UbU1 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Grovt rattfylleri m.m.

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1993/94:JuU11 Grovt rattfylleri m.m. (prop. 1993/94:44).

Anf. 2 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Fru talman! Varje år upptäcks ungefär 20 000 trafiknykterhetsbrott. Det är mindre än 1 % av alla de trafiknykterhetsbrott som beräknas begås varje år. I kanske hälften av fallen rör det sig om personer som har mer eller mindre grava alkoholproblem. Trots denna verklighet, som naturligtvis är utomordentligt dystert, måste man ändå framhålla att trafiknykterheten i Sverige i förhållande till många andra länder är relativt god.

En mängd faktorer i samhället påverkar antalet trafiknykterhetsbrott. Det är därför viktigt att se problemen i ett helhetsperspektiv. Att minska det totala antalet trafiknykterhetsbrott är av mycket stort intresse för trafiksäkerheten. Vi skulle kunna minska antalet dödsfall i trafiken med flera hundra årligen och antalet svåra trafikskador med flera tusen, om vi fick en bättre ordning på det här området. Här spelar insatserna för att öka upptäcktsrisken en avgörande roll. Det visar inte minst de siffror som jag nyss redovisade om att det bara är 20 000 av en eller två miljoner trafiknykterhetsbrott som upptäcks varje år.

Lika viktigt som att öka upptäcktsrisken är att göra insatser för att på ett adekvat sätt hjälpa, stödja och behandla dem som kör rattnyktra och som har grava alkoholproblem. Det har nämligen visat sig att trafiknykterhetsbrotten är brott där återfallstalen är höga och där alkoholproblemet kanske är det stora problemet. Möjligheterna till olika former av alkoholavvänjning för de trafiknykterhetsbrottslingar som döms till fängelse måste ökas såväl inom rättsväsendet och kriminalvården som inom samhällets socialtjänst för att man skall få bukt med alkoholproblemen.

I det föreliggande betänkandet behandlar justitieutskottet ett antal förslag som regeringen har lagt fram till skärpning av synen på trafiknykterhetsbrotten. Jag skall kommentera de förslagen utifrån den socialdemokratiska motion som är lagd i ärendet och de reservationer som vi fogat till utskottets betänkande.

När det gäller gränsvärdet för grovt rattfylleri föreslår regeringen en sänkning av detta gränsvärde från 1,5 % till 1,0 %. Socialdemokraterna tillstyrker detta förslag. Det kunde i och för sig diskuteras om vi inte borde ha stannat vid 1,2 % för att tillgodose den nordiska likformigheten. Men den här ändringen innebär en klar markering om att vi ser allvarligt på grovt rattfylleri. Vi från Socialdemokraternas sida menar att det är befogat.

För att åstadkomma verklig effekt krävs rejäla satsningar på åtgärder som leder till ökad upptäcktsrisk. En fördubbling av upptäcktsrisken skulle säkert verka mer brottsavhållande än straffskärpningar. Det skulle också leda till att färre dör eller skadas svårt i trafiken. Polisen måste därför ges ökade resurser för sin alkoholkontrollverksamhet. En rejäl satsning på det här området är minst lika viktig som den markering som vi nu gör när vi sänker gränsen för grovt rattfylleri från 1,5 % till 1,0 %.

Socialdemokraterna har i sin motion och även i en reservation föreslagit att 30 miljoner kronor avsätts nästa budgetår till Polisen för åtgärder för att öka upptäcktsrisken när det gäller den här typen av brottslighet. Vi tror att det skulle vara ett utomordentligt verksamt medel för att stävja sådana här brott i trafiken.

Ett annat förslag som läggs fram i propositionen är att höja straffmaximum

för grovt rattfylleri. En straffskärpning anses uppenbarligen inte leda till någon allmän nivåhöjning av straffen för grovt rattfylleri. Det sägs mer eller mindre uttryckligen i propositionen. Socialdemokraterna ställer sig tveksamma till om det är befogat att höja straffmaximum, eftersom det inte anses leda till en allmän höjning av straffen för grovt rattfylleri.

I likhet med Lagrådet anser vi att det är svårt att tänka sig enstaka fall av enbart grovt rattfylleri som har så högt straffvärde, att den nuvarande ettårsgränsen behöver överskridas. De särskilt straffvärda fallen torde vara antingen sådana där föraren har begått flera rattfylleribrott eller sådana där hans framfart utgjort även ett annat brott, nämligen grov vårdslöshet i trafiken eller vållande till annans död eller kroppsskada. I sådana fall kan man redan i dag döma ut högre straff än ett års fängelse.

Vi yrkar avslag på regeringens förslag i denna del.

När det sedan gäller principerna för påföljdsvalet innebär regeringens förslag en ganska kraftig uppstramning av reglerna så att fängelsestraff i stort sett skall bli påföljden när det gäller grova rattfylleribrott framöver. Det råder i och för sig ingen tvekan om att grovt rattfylleri är ett så allvarligt brott att det normalt bör leda till fängelsepåföljd.

Som Lagrådet har anfört har också praxis efter 1990 års reform utvecklats i restriktiv riktning. Det innebär att mer än hälften av de grova rattfylleribrotten i dag leder till fängelsedom. Detta innebär att fängelsedomar för grovt rattfylleri är betydligt större till antalet än andelen fängelsedomar för andra brott med motsvarande straffvärde. Det uttalande som görs i propositionen angående valet av påföljd innebär, som jag nämnde tidigare, en återgång till vad som gällde före 1990 års ändringar, då allmänna principer för val av påföljd blev tillämpliga även vid rattfylleri.

Enligt Socialdemokraternas mening kan det ifrågasättas om domstolarnas möjligheter i detta avseende nu bör inskränkas, särskilt i belysning av nuvarande påföljdspraxis. Som Lagrådet påpekat torde inte några ytterligare nämnvärda vinster från allmänpreventiv synpunkt kunna uppnås genom en strängare praxis. Domstolarna bör därför inte genom motivuttalande, som i propositionen, förmås att avlägsna sig från normala principer vid val av påföljd. Enhetlighet i tillämpningen bör i stället främjas genom fortsatt prejudikatbildning, återkommande kartläggning av domstolarnas praxis och praxisdiskussioner inom och mellan domstolarna.

Även framgent bör det finnas ett visst utrymme för att döma till annan påföljd än fängelse vid grovt rattfylleri. Jag tänker då närmast på kontraktsvård eller skyddstillsyn under särskilda föreskrifter, när det finns speciella omständigheter. Socialdemokraterna vänder sig alltså mot de motivuttalanden som görs på den här punkten i propositionen.

En tredje punkt där socialdemokraterna har invändningar rör förhållandet mellan rattfylleri och grovt vållande till annans död eller kroppsskada. Det är ett förslag som läggs fram i propositionen utan föregående remissförfarande. Lagrådet har riktat berättigad kritik mot att ett så principiellt viktigt förslag som det som regeringen lägger fram inte har blivit föremål för ett sedvanligt remissförfarande. Man kan t.o.m. ifrågasätta om regeringens i rimlig utsträckning har levt upp till beredningstvånget i 7 kap. 2 § regeringsformen när det gäller den här delen av förslaget.

Bestämmelserna om vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom har ett mycket stort tillämpningsområde. De gäller inte bara trafikolyckor, utan de aktualiseras också i många andra sammanhang. Olyckor i arbetslivet, felbehandling inom sjukvården, vådaskjutning i samband med jakt eller militärövningar och överföring av hivsmitta är några exempel på situationer där paragraferna om vållande till annans död eller kroppsskada är tillämpliga.

De förslag som tar sikte just på rattfylleriet eller framförandet av motorfordon när man är alkoholpåverkad skall ligga till grund för bedömningen av huruvida vållandet skall betraktas som grovt. Men förslaget är inte tillräckligt berett. Det tar inte heller hänsyn till vållandebrottet i stort och hur bestämmelsen skall utformas med hänsyn till om brottet är grovt eller icke grovt. Därför säger vi i reservation nr 3 att den frågan bör bli föremål för fortsatt beredning och att regeringen efter denna beredning bör återkomma till riksdagen.

Fru talman! Socialdemokraterna tillstyrker alltså förslaget om att gränsen för grovt rattfylleri skall sänkas från 1,5 % till 1,0 %. Vi motsätter oss straffskärpningarna, eftersom vi i likhet med Lagrådet anser att det inte finns något behov av sådana. Vi motsätter oss också de förslag till motivuttalanden som framförs i propositionen om påföljdsvalet. Vidare vill vi ha en fortsatt beredning angående förhållandet mellan ratttonykterhetsbrott och vållandebrott.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna nr 1, 2, 3, 5 och 7.

Anf. 3 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Fru talman! Beträffande propositionen angående rattfylleri och justitieutskottets betänkande nr 11, anser Ny demokrati att propositionens förslag över lag är bra. De innebär skärpningar på de flesta områden. Rattfylleri och de konsekvenser som det för med sig är bland de mest onödiga och negativa inslagen när det gäller trafiksäkerheten på våra vägar.

Det finns emellertid en del punkter där vi vill gå något längre än vad som föreslås i propositionen. I vår motion Ju610 – under mom. 10 – har vi föreslagit att man skall införa en speciell lagregel om bildrap. Det hade enligt Ny demokrati varit önskvärt att skapa den brottsformen med ett straffminimum på tre år. Därmed klagör man med skärpa allvaret när det är fråga om synnerligen anmärkningsvärd körning. Jag kan tänka mig sådana sammanhang där en rattfyllerist kör omkring på gångbanor i bostadsområden och i närheten av skolor och kör ihjäl barn. Vi anser att dessa situationer har ett särskilt högt straffvärde.

Fru talman! Beträffande mom. 11 innebär propositionen att man skall utvidga polisens möjligheter att ta s.k. sällningsprov. Det är ett bra förslag. Polisens möjligheter att ta alkoholutandningsprov utvidgas därmed, och det är angeläget från preventiv synpunkt. En moderatmotion, Ju13, föranledde emellertid att utskottet tillstyrker införandet av ett tredje stycke med följande lydelse: Om den undersökte begär det, skall protokoll föras vid provtagning och bevis om utförd åtgärd utfärdas.

Efter att ha talat med en hel del poliser i landet anser jag det nödvändigt att yrka avslag på denna motion. Motiveringen är precis den som jag har

skrivit i mitt särskilda yttrande, nämligen: "Införandet av en regel om att polisen på begäran av den undersökte skall vara skyldig att föra protokoll över provtagning eller utfärda bevis om utförd provtagning kan få olyckliga konsekvenser rent praktiskt. En viss risk finns att denna regel kan komma att missbrukas, vilket skulle få till följd att den ökning av effektiviteten som är syftet med regeringsförslaget avseende de s.k. sållningsproven kommer att motverkas. Om detta skulle bli fallet får denna fråga tas upp till förnyad prövning."

Vid särskilt omfattande kontroller, trafikrazzior när det gäller att kontrollera nykterheten, kan det uppstå väldigt mycket irritation bland andra förare som inte kör omkring onyktra. Det skulle åtgå större resurser från polisens sida om man skulle behöva utfärda protokoll när förare så begär det. Det är nämligen så, fru talman, att många har som sport att trassla till det för polisen när det gäller att åstadkomma åtgärder för trafiksäkerhetens främjande. Konsekvenserna kan alltså bli olyckliga. Därför yrkar jag avslag på motion Ju13 under mom. 11.

Fru talman! Vid mom. 18 önskar Ny demokrati att försäkringsbolagen på något vis skulle få reda på när deras kunder har kört omkring rattonyktra eller rattfulla. Som det nu är får samtliga bilister vara med och betala försäkringspremien. En hel del av rattfylleristerna åstadkommer stora materiella skador ute i trafiken, vilket alla bilförare solidariskt får vara med och betala. Vi tycker att det bör införas en ordning där försäkringsbolagen får reda på vilka av deras kunder som har kört omkring rattonyktra, oavsett om de förorsakat en bilolycka eller inte. Därmed skulle dessa förare få betala en högre premie för trafikförsäkring och vagnskadeförsäkring.

Fru talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till vår reservation under mom. 10 beträffande bildrap och till propositionens förslag under mom. 11 samt avslag på motion Ju13.

Anf. 4 LIISA RULANDER (kds):

Fru talman! Först vill jag börja med att yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på reservationerna samt motionerna i en viss del.

Riksdagen har nu att ta ställning till ett regeringsförslag som innebär skärpning av delar av trafiknykterhetslagstiftningen. Detta är välkomna förändringar.

Den i propositionen föreslagna tiden för ikraftträdande föreslås emellertid i betänkandet att flyttas fram till den 1 februari 1994, på grund av att man på de olika institutionerna behöver förbereda sig för denna förändring. Med anledning av en av motionerna föreslår utskottet en regel om bl.a. protokoll vid s.k. sållningsprov. Detta har också berörts av Ny demokratis företrädare. Detta är något som vi i utskottet tror är bra, och vi yrkar bifall till förslaget i den delen, vilket också framgår av utskottets betänkande. I övrigt avstyrker utskottet övriga motioner.

En mängd motionsönskemål har tillgodosetts genom propositionsförslaget. Det är glädjande. Lagutskottet har haft att yttra sig beträffande den del som berör sjöfylleri.

Alkohol och trafik hör inte ihop. Det är själva grundtesen i hela den svenska trafiksäkerhetshållningen. Det finns dock en ganska stor grupp

människor i vårt samhälle som har alkoholproblem. De människorna behöver hjälp med att komma ur sitt beroende, och detta avser regeringen att stödja genom att föreslå att fängelsedömda trafiknykterhetsbrottslingar skall genomgå alkoholavvänjande behandling under anstaltsvistelsen. Att de skall få stöd och hjälp är något av det centrala. Det skall inte bara ses som ett straff när en missbrukare som inte själv kan komma ur sitt beroende av droger får detta stöd under den tid han avtjänar sitt straff.

Propositionens innehåll går ut på att gränsvärdet för grovt rattfylleri sänks från 1,5 % till 1,0 % alkohol i blodet, med motsvarande sänkning för alkoholhalten i utandningsluften. Motsvarande ändring föreslås i järnvägssäkerhetslagen, 1990:1157. Det här har det motionerats om, och det har stötts och blötts i flera riksdagsdebatter under åren som har gått, vilket jag har studerat. Detta har vi också fått stöd för i utskottsbetänkandet.

Vidare föreslås att maximistrafket för grovt rattfylleri skall höjas från ett till två års fängelse. Motsvarande höjning av maximistrafket föreslås för bl.a. grovt sjöfylleri. I princip innebär uttalandena i propositionen att vi i fråga om påföljdsvalet vid grovt rattfylleri återgår till principerna som gällde före den 1 juli 1990. Detta har Socialdemokraterna ondgjort sig över. Men det är alltså utskottets mening att det var bättre med de principer som fanns då, därför att det som sades i det betänkandet 1990 har tillämpats på ett felaktigt sätt.

I propositionen föreslås vidare en ändring i brottsbalken, som innebär en skärpt bedömning av brotten "vållande till annans död" och "vållande till kroppsskada eller sjukdom", när gärningarna begåtts i samband med trafikonykterhet. Förslaget innebär att sådana brott som huvudregel skall bedömas som grova om gärningsmannen var berusad. Maximistrafket för vållande till annans död och för vållande till kroppsskada eller sjukdom höjs enligt förslaget till sex respektive fyra år. Vi i utskottet menar att vi därmed kommer närmare den norm som finns i Norden i övrigt, bl.a. i Norge.

När fordon använts vid brott mot trafikbrottslagen föreslås att 7 § ändras så att möjligheterna att förklara fordon förverkade ökar. Detta har också redan prövats i andra länder som har varit förebilder. Socialdemokraterna tillstyrker förslaget om en sänkning av promillegränsen och går i huvudsak emot övriga förslag.

De nu föreslagna åtgärderna bygger på Väg- och sjöfyllerikommitténs betänkande, och de beträffande alkoholutandningsprovet bygger på Trafikpolisutredningens betänkande, SOU 1992:81. Dessutom föreligger en promemoria som upprättats inom Justitiedepartementet, Ansvar för grovt vållande till annans död m.m. samt Förverkande av fordon. Remissförfarande och hearing har föregått propositionsskrivningen i vissa delar.

Frågan om alkohol i kombination med trafik hör till de frågor som får mycket stora rubriker i massmedierna. Människor reagerar med all rätt. Man har rätt att uppröras över den nonchalans som alkoholpåverkade förare visar genom att sätta sig bakom ratten och därmed riskera inte bara sitt eget välbefinnande, utan även andras, ja, i värsta fall andras liv. Samhällets syn på det allvarliga i ett sådant handlingssätt bör kraftigt markeras, och detta kommer i dagen vid straffmätningen enligt propositionens förslag. Därför avstyrks reservation nr 1.

Lagar är normerande och utgör signaler om önskat beteende. Detta har vi som lagstiftare att tillse. Beträffande principer för påföljdsvalet är regeringens mening att ett grovt rattfylleribrott bör ha fängelse som normalpåföljd. Regeringen markerar därmed ytterst kraftigt att ofoget att köra påverkad är ett icke önskvärt beteende.

Likformigheten i rättstillämpningen ökar enligt regeringens förslag, vilket också Lagrådet medger. Lövdén har sagt att detta är en nackdel och att det inte skall tillämpas på detta sätt. Men vi menar att det är fel signaler som har kommit fram och getts vid tillämpningen av just den lagstiftningen. Därför är en återgång till det som gällde före 1990 års lagstiftning i princip nödvändig. Kontraktsvård i all ära – det är en bra form som bör användas på rätt ställe, men i detta fall har vi valt att titta på frågan ur en annan vinkel, därav regeringens proposition och utskottets betänkande. Utskottet avstyrker reservation nr 2 med därtill hörande motioner.

I propositionen föreslås, att om någon vid förande av motorfordon gör sig skyldig till vållande till annans död under påverkan av alkohol eller något annat medel, skall den omständigheten att gärningsmannen var påverkad särskilt beaktas när man bedömer om brottet är grovt. Det måste självfallet finnas mätnormer för vad som anses vara grovt. Motsvarande regler föreslås gälla beträffande vållande till kroppsskada eller sjukdom.

Detta ärende har tagits upp dels i en departementspromemoria med rubriken Ansvar för grovt vållande till annans död m.m., dels varit föremål för en hearing i Justitiedepartementet. När vi talar om att vi skall se särskilt allvarligt på brott som är begångna av någon som har varit påverkad av alkohol eller andra droger, är det viktigt att vi samtidigt kräver att missbrukaren skall få adekvat vård för sitt missbruk.

Utskottet delar i och för sig Lagrådets uppfattning om vikten av att regeringens förslaget blir föremål för ett sedvanligt remissförfarande. Utskottet anser emellertid att den beredning som förevarit i den nu aktuella delen av regeringens förslag är godtagbar. Reservation nr 3 med därtill hörande motioner avstyrks.

Det i reservation nr 4 framförda förslaget till ändring om ett nytt brott, bildröp, anser vi i utskottet är tillgodosett i och med utskottets ställningstagande. Vi anser att Ny demokratis reservation bör avslås tillsammans med motion Ju610. Vi i utskottet yrkar även avslag på reservation nr 6 och motion Ju638 angående skyldigheten för domstolar att skicka rapport till försäkringsbolagen. Det menar vi inte är angeläget. Det är försäkringsbolagens angelägenhet att göra kontroll.

I reservation nr 5 tas de ekonomiska konsekvenserna upp. Det kommer att bli en förändring beträffande platsbehovet i anstalterna – det är riktigt, Lövdén. Men samtidigt har regeringen en rad förslag under utarbetande som kommer att påverka platsbehovet. I kommande budget kommer en rad åtgärder att redovisas, som också kommer att skingra de farhågor som Socialdemokraterna i det här fallet har haft för den ekonomiska situationen. I den kommande budgeten kommer man att redovisa dels de ekonomiska resurserna, dels också andra åtgärder. Utskottet yrkar avslag på motion Ju15 och reservation 5.

Ett fenomen som har blivit alltmer vanligt är sjöfylleri. I takt med ökande

hastigheter och ökande antal båtinnnehavare, kommer problemen att öka om inte kraftiga åtgärder vidtas. Däremot är det svårt att komma åt den här typen av fylleri och fastställa de olika gränserna. Utskottet delar regeringens och lagutskottets bedömning angående förslaget om höjning av maximistrafket för grovt sjöfylleri. Detta innebär att justitieutskottet, liksom lagutskottet, avstyrker reservation nr 7.

När det gäller upptäcktsrisken, som Lövdén tog upp i sitt anförande, vill jag bara påminna om att Socialdemokraterna själva har krävt den minskning av resurserna för Polisens verksamhet som håller på att genomföras. Vi kan inte heller se att upptäcktsrisken enbart skulle vara det som skulle föranleda lagstiftning. Det måste finnas både-och. Den proposition som nu ligger på riksdagens bord berör den straffrättsliga delen. Upptäcktsrisken bör naturligtvis kunna ökas om vi har möjlighet att ge polisen de resurser som man behöver för att kunna öka den, men frågan är om bara det skulle kunna föranleda oss att inte godta de i propositionen föreslagna åtgärderna. Det tror inte vi i utskottet.

Vi i utskottet menar att det är viktigt att poängtera att alkohol måste vara en försvårande faktor när det handlar om brottsligt beteende. Vi hjälper nämligen ingen med att släta över fel som har begåtts eller som begås. Vi menar att detta är en signal även till omgivningen, till dem som har drogberoende i sin släkt, i sin omgivning eller på sin arbetsplats, att med kraft säga stopp när man vet att en person har svårt att hålla sig ifrån droger samtidigt som personen i fråga också är bilförare.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Fru talman! Beträffande förslaget om sällningsprov var ju regeringens mening att det skulle bli effektivare. Förslaget i motionen Ju13 är förvånande, eftersom det med all säkerhet kommer att innebära störningar i polisens arbete, och det var ju inte precis den avsikten regeringen hade då man föreslog en utvidgning av alkoholutandningsproven.

Med all säkerhet kommer det när man genomför större razzior att behövas en ökning av personalen för att man skall undvika onödiga störningar, som köbildning. En annan sak att ta hänsyn till rent polistaktiskt är överraskningsmomentet. Om det vid sådana här razzior bildas längre köer förekommer det ofta att förare och passagerare byter plats, dvs. den rattfulle bilföraren sätter sig vid sidan om, och en annan passagerare i bilen sätter sig vid ratten. Därvid undviker dessa rattfyllerister att tas fast.

Det är därför som jag tycker att det är onödigt petigt att i den här moderatmotionen lägga in ett särskilt tredje stycke. Det tar bort effektiviteten.

Jag vill också nämna vår motion om ett särskilt bildrån. Vi anser att det finns ett särskilt högt straffvärde och att man förslagsvis kunde införa en brottsform kallad bildrån när det är fråga om en i synnerhet anmärkningsvärd körning och då barn många gånger är offer på grund av att föraren har kört på gångbanor och i områden där barn vistas. Det är av den anledningen som vi vill införa en särskild brottsform, s.k. bildrån, med ett minimum av tre års fängelse. Detta tror vi skulle ha en ytterligare preventiv effekt för presumtiva rattfyllerister.

Anf. 6 LIISA RULANDER (kds) replik:

Fru talman! Jag vill poängtera att det tillägg som har gjorts för att vi skall kunna anta den här motionen så som vi avser berör just rättssäkerhetsaspekten, att de som vill skall kunna begära ett protokoll. Vi utgår från att de flesta inte är särskilt intresserade av det, utan att de som så att säga "har grönt" skall kunna ta kontrollen med humor och åka vidare glada över att en gång ha fått genomgå denna test, som man så sällan råkar ut för. De som däremot har anledning att vara skrämda för testningen kanske begär ett protokoll för att vara riktigt säkra på att detta är riktigt. Den rättssäkerhetsaspekten tror vi att det är viktigt att man har kvar vad gäller sållningsproven, och därav detta tillägg.

För övrigt har utskottet inget att tillägga i fråga om försäkringsdelen. Vi tror att det beslut riksdagen skall fatta i dag kan vara till fyllest i dagsläget. Det är ändå en oerhörd uppstramning i förhållande till tidigare.

Anf. 7 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Fru talman! I regeringsförslaget om sållningsprovet sades det ju – som jag nyss fick en rättelse om – att det skulle vara obligatorisk protokollföring, medan man däremot i motion Ju13 vill mildra förslaget så att protokoll bara skulle behöva lämnas när den kontrollerade så begär. Både regeringens förslag och motionen innebär faktiskt en inskränkning i effektiviteten – det gäller alltså även regeringens förslag. Jag vill därför yrka avslag på regeringens proposition i den del som rör sållningsprovet liksom även motion Ju13. Det är en onödig inskränkning i polisens arbete, oavsett vad det är för form av protokoll som skall utfärdas.

Anf. 8 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Fru talman! Jag skall följa uppmaningen att vara sparsam med repliktid och bara ta upp det sista som Liisa Rulander sade i sitt anförande, nämligen att Socialdemokraterna har tagit initiativ till besparingar inom polisväsendet och att det därför var konstigt att vi nu lade fram ett förslag om ytterligare anslag till polisväsendet om 30 miljoner kronor. Regeringen och Socialdemokraterna är överens om besparingar på 500 miljoner inom Polisen. Vi är också överens om att det är möjligt att uppnå den besparingen utan att den operativa verksamheten blir lidande.

Det vi har föreslagit i den här motionen är att vi på ett av polisens verksamhetsområden skärper insatserna, och det gäller polisens möjligheter att upptäcka rattfylleribrott. Den statistik som jag använde mig av i mitt inledningsanförande är ju förskräckande, Liisa Rulander. 20 000 trafiknykterhetsbrott upptäckts varje år, och man beräknar att antalet brott totalt uppgår till mellan en miljon och två miljoner. Upptäcktsrisken är alltså försvinnande liten, och med en så liten upptäcktsrisk är ju riskerna för en stor brottslighet på det här området betydande.

Jag tror att det finns mycket att vinna på att kraftigt öka upptäcktsrisken. Då kan vi möjligtvis få bukt med en del av de problem som följer av rattfylleribrotten och pressa tillbaka rattfylleribrotten. Det är motivet till vår reservation. Det är ett mer verkningsfullt medel än att höja maximistraffet för

grovt rattfylleri, fast man egentligen inte avser att använda det utrymme som den höjningen medger – det sägs ju rakt ut i propositionen.

Anf. 9 LIISA RULANDER (kds) replik:

Fru talman! Jag tror inte att jag sade att det var "obefogat att begära mer resurser". Däremot ifrågasatte jag om det skulle kunna motverka det som propositionen har som syfte, nämligen att ge rätt signaler om vad samhället anser om att man använder droger och i synnerhet alkohol i samband med bilförande.

Jag kan i stort hålla med om det Lars-Erik Lövdén säger om att upptäcktsrisken är oerhört väsentlig. Om man riskerar att upptäckas är det väldigt många som avstår från att köra berusade eller efter att ha tagit endast litet alkohol. Polisens resurser är emellertid inte de enda resurser vi kan räkna med i samhället. Det förslår inte långt om det bara är polisiär verksamhet som vi skall rikta in oss på, utan det måste vara fråga om flera olika åtgärder sammantaget.

Som jag helt kort nämnde är detta signaler som kanske går fram på arbetsplatser, bland släktingar, vänner och grannar. Det kan också vara en signal om vi säger att samhället ser mycket allvarligt på detta. Då vill man inte riskera att den man känner och älskar skall hamna i fängelse på grund av en enstaka händelse. Detta kan vara ett sätt att kanske förebygga den här typen av brott. Det jag syftar på är att det inte enbart är polisens resurser och åtgärder som skall påverka i det här sammanhanget.

Vi anser därför att man kan ta fasta på propositionens förslag, som utskottet nu har ställt sig bakom, utan att man därmed på något sätt förbiser upptäcktsrisken.

Anf. 10 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Fru talman! Tror verkligen Liisa Rulander att en höjning av maximistraf-fet för grovt rattfylleri från ett till två års fängelse får någon effekt på den här typen av brottslighet i jämförelse med effekten av en kraftfull ökning av upptäcktsrisken? Jag ställer frågan särskilt med tanke på att det i propositionen sägs rakt ut att man inte syftar till någon allmän nivåhöjning när det gäller straffmätningen. Då torde det ju inte få någon effekt över huvud taget att man höjer maximistraf-fet från ett till två års fängelse. I själva verket får vi ett maximistraf-f i vilket man över huvud taget inte kommer att använda sig av den övre delen av straffskalan. Då blir det instrumentet verkningslöst i förhållande till en kraftig ökning av upptäcktsrisken.

Jag tror – och i det har jag stöd av vad de flesta bedömare på det här området säger – att det mest verkningsfulla medlet för att bekämpa den här typen av allvarlig brottslighet är att se till att upptäcktsrisken är stor. Vi är överens om att den här typen av brottslighet är allvarlig.

Anf. 11 LIISA RULANDER (kds) replik:

Fru talman! Det finns en allmän rättskänsla i detta. Det finns få men väldigt allvarliga fall där man enligt den allmänna rättskänslan inte har kunnat döma på rätt sätt på grund av att straffen kanske har varit litet för låga. Vi

tror inte i utskottet att det kommer att handla om så väldigt många fall, men möjligheten måste finnas. Detta ger också återsken på annan lagstiftning.

Det som är viktigt att komma ihåg i de här fallen är offren, de som riskerar att råka illa ut – detta skall ju vara förebyggande och innebära att risken minskar att människor på ett orättvist sätt utsätts för rattfylleristers framfart. Detta utesluter som sagt inte förebyggande åtgärder på många olika områden.

Detta är de signaler vi i utskottet vill ge vad gäller hur vi ser på den här typen av brott.

Anf. 12 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Det finns i Sverige en stor uppslutning kring uppfattningen att alkohol och trafik måste hållas isär om inte trafiksäkerheten skall äventyras. Den insikten och inställningen finns också i riksdagen och i regeringen, och utskottets företrädare har ju strukit under den synpunkten. Det har trots det inneburit ett mödosamt arbete under lång tid att närma sig den målsättning som de flesta ställer upp på men inte alltid i det praktiska handlandet tillämpar.

I betänkandet erinras om att Sverige var tidigt ute med promillegränser, som infördes redan 1941. Bara Norge var fem år före oss. Trots ett hårt motstånd från dåtida vetenskapare och lagstiftare drevs denna regel fram, och gränsen har efter hand sänkts alltmer. Från ursprungliga 0,8 % sänktes gränsen under 50-talet till 0,5 %, för att 1990 sättas till 0,2 %. Förbättrad teknik, framför allt med de s.k. alkoholutandningsproven, har gjort det möjligt att sätta lägre gränsvärden. Trots det är det inkonsekvent att fördöma alkoholen i trafiken samtidigt som lagstiftare tillåter en viss mängd.

Dagens förbättrade teknik och vår kunskap om alkoholens vådor i trafiken borde leda till att vi införde en nollgräns. Därtill skulle kopplas en säkerhetsmarginal, som på medicinska grunder fastställdes och som garanterade rättssäkerheten. För en sådan modell finns ett starkt stöd från många forskare, professionella trafiksäkerhetsarbetare, polis och motororganisationer, och så sent som i somras uttalade sig därtill kommunikationsministern för att en nollgräns vore det konsekventa och riktiga.

Jag tror, fru talman, att det är den enda hållbara linjen om vi vill hävda en förbättrad trafiksäkerhet. Det faktum att vi i Sverige och Norge har sett strängt på brott mot trafiknykterheten har ju också inneburit att vi här har en relativt sett bättre situation, även om den fortfarande inte är acceptabel som man påpekar i utskottet.

Min uppfattning är att skärpta regler på trafiksäkerhetens område, med tanke på de goda effekter detta har haft, skulle vara en god exportvara att förmedla till Europas länder, då vi nu förbereder en starkare samverkan. Intressant är också att konstatera att länder med en förhållandevis hög alkoholkonsumtion har visat ett klart intresse för att tillämpa ett skandinaviskt synsätt på trafiknykterhetsfrågor.

Den proposition som vi nu har att behandla bygger i allt väsentligt på Väg- och sjöfyllerikommitténs betänkande. Som en av medlemmarna i den kommittén kan jag intyga att den bedrev ett engagerat och aktivt arbete för att nå konkreta resultat för trafiksäkerheten. När vi var färdiga noterade vi nå-

got så ovanligt som att kommittén på alla punkter var helt ense, rakt över alla riksdagspartier. Det har också inneburit att regeringen i allt väsentligt har följt upp kommitténs förslag.

Dock saknas ett par viktiga delar. Det gäller bl.a. lämplighetsprövningen för dem som dömts för rattfylleri eller grovt rattfylleri. Utredningen föreslog att alla som döms för något av dessa brott skulle genomgå s.k. utvidgad lämplighetsprövning. Det innebär att man till en ansökan om körkortstillstånd måste foga ett särskilt utlåtande som styrker att vederbörande uppfyller körkortslagens krav på ett nyktert levnadssätt.

Nu hänvisar regeringen till att Kommunikationsdepartementet utreder denna fråga och att man därför bör avvakta det beredningsarbetet. Jag hoppas, fru talman, att det innebär att frågan ändå snabbt kommer tillbaka till riksdagen för en befogad förändring.

Den andra frågan, som har återkommit motionsvägen flera gånger, är den s.k. eftersupningen. Det har framförts önskemål om en lagändring som innebär att Sverige skulle anta samma regel som Norge. Den innebär att en förare av motorfordon inte får inta alkohol eller annat berusande eller bedövande medel under de sex första timmarna efter en avslutad körning, om vederbörande förstått att körningen kan leda till polisundersökning.

Här hänvisar utskottet till att den påstådda eftersupningen torde vara relativt liten i förhållande till samtliga trafiknykterhetsbrott, och därför är man inte beredd att göra något särskilt uttalande. Det faktum att det skulle vara en liten grupp människor som har brutit mot denna nykterhetsbestämmelse i trafiken är en svag invändning. Det råder inget tvivel om att eftersupningen är en besvärande omständighet både för polisen och för dömande instans och ytterst drabbar trafiksäkerheten. Därför hoppas jag att det övervägande som nu sker inom departementet leder till att man återkommer relativt snart, så att vi kan skapa en relevant och rimlig lagstiftning.

Utskottet redovisar även bakgrunden till sjöfylleribestämmelser och erinrar om att vi här i riksdagen många gånger diskuterat frågan. För egen del har jag sedan 1970-talet ganska många gånger motionerat om promilleregler på sjön. Intresset för en sådan utveckling har vuxit genom åren, och nu har också en offentlig utredning prövat frågan och enigt föreslagit att promille-regler skall införas.

Invändningarna mot en promillelagstiftning i sjötrafiken har varit av två slag. Den ena har varit de starkt skiftande och särpräglade förhållanden som råder inom sjötrafiken. Den andra har varit att övervakningen ansetts bli så begränsad att man av det skälet har avstått. Att det är ett särpräglat förhållande och att möjligheten till upptäckt är begränsad får ju inte avhålla lagstiftaren från att uttala sin principiella hållning. Därför dök det upp några frågetecken när Liisa Rulander sade att hon inte tror så mycket på det här. Frågan är: Vad tror utskottet egentligen på? Därtill skulle polisen och de övervakande myndigheterna få ett enkelt instrument som underlättar arbetet i den kontroll som enligt nuvarande lagstiftning faktiskt är påbjuden.

Ännu mer funderksam blev jag när jag lyssnade till Lars-Erik Lövdén. De allmänna deklarationerna är det inte så svårt att instämma i, inte heller i hans påstående att det bör råda en helhetssyn. Men slutsatserna blir något märkliga. Dels tar Socialdemokraterna avstånd från sin utredare, som delade de

synpunkter som förs fram i det här förslaget, dels säger Lars-Erik Lövdén att man motsätter sig straffskärpningar och att man vill ha ett fortsatt utredande.

Det är, fru talman, inte brist på kunskap i de här frågorna. Det är mer brist på en och annan insikt och framför allt brist på politiskt kurage.

När Lars-Erik Lövdén säger att han vill ha en återgång till de motivuttalanden som gällde före 1990 tar man sig för pannan. Menar verkligen Lars-Erik Lövdén att det är den ordningen som skall återinföras? Jag tror att det är viktigt att Lars-Erik Lövdén, även om han har respekt för repliktiden, förklarar sig på den punkten.

Sammanfattningsvis skulle man ändå kunna säga att regeringens förslag och justitieutskottets uppföljning och stöd för förändring när det gäller grovt rattfylleri m.m. är ett steg framåt till fördel för trafiksäkerheten. Som värdefulla inslag gäller:

- sänkningen av gränsvärdet för det grova rattfylleriet,
- att man ser strängare på brott mot nykterheten i trafiken,
- att vållandefrågorna uppmärksammas mera och
- att en aktiv rehabilitering införs.

Fru talman! Ett problem som blir alltmer besvärande är att även andra droger förekommer i trafiken. Narkotikan är ju endast ett av flera drogpreparat. Vi har olika typer av läkemedel som kan ge effekter av icke önskat slag på bilförarna. Det bör emellertid vara fullt möjligt att konstatera om en person har ämnen i sig relaterade till föreskriven medicin eller inte. Det finns också anledning att undersöka effekten av vissa läkemedel och därmed få ett klarläggande av vilka läkemedel som bör förbjudas i samband med bilkörning.

Vi behöver också en lagstiftning som till sin struktur liknar rattfyllerilagstiftningen, vilket fordrar att följande komponenter ingår:

- Metoder för rutinmässiga kontroller av trafikanter
- Gränsvärdesbrott
- Enhetligt straffvärde

Därför borde regeringen snarast ta tag i detta växande problem i trafiken. Alla förare som är inblandade i trafikolyckor och som kommer in för vård borde genomgå en drogtest. En utredning bör göras kring gränsvärden och lag- och straffbestämmelser ändras så att de liknar rattfylleriregelverket. Vidare bör polisen få möjlighet att rutinmässigt göra stickprovskontroller, typ alkotest, för att påvisa narkotika och beroendeframkallande medel.

Allra sist, fru talman, tror jag att det är viktigt att slå fast att avsikten med en mer restriktiv lagstiftning inte är att åstadkomma fler och hårdare straff mot medborgarna. En sådan lagstiftning skulle framför allt vara preventiv och leda till att allt färre gör sig skyldiga till trafiknykterhetsbrott. I så måtto är propositionen och utskottsbetänkandet värda att stödjas, och jag vill, fru talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 13 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Fru talman! Efter Elver Jonssons anförande tvingas jag begära en replik till.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Grovt rattfylleri
m.m.*

Jag menar inte att vi skall tillbaka till den praxis som gällde efter 1990 års lagändringar. Det är alldeles uppenbart att vi fick en alldeles för hög andel villkorliga domar strax efter lagändringarna 1990.

Men sedan har praxis stramats upp åtskilligt. Av statistiken framgår att andelen fängelsestraff som utdöms i tingsrätterna har ökat med 10 % till 57 % från andra halvåret 1991 till 1992, medan andelen villkorliga domar har minskat med 5 % till 18 %.

Eftersom frivårdsmyndigheterna nu skall yttra sig regelmässigt i fråga om grovt trafiknykterhetsbrott kommer med all sannolikhet också skyddstillsynspåföljderna att öka på de villkorliga domarnas bekostnad. Vi har alltså fått en mycket kraftig uppstramning av praxis i förhållande till det som gällde strax efter 1990 års reform. Det tycker jag är bra.

Jag sade i mitt anförande att jag hamnar på samma linje som Lagrådet, att det inte behövs några ytterligare uttalanden på den här punkten med hänsyn till den utveckling som har varit och med hänsyn till att de allmänna reglerna för straffmättnings- och påföljdsval bör gälla även trafiknykterhetsbrott, även om det betraktas som ett artbrott.

Anf. 14 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Nu säger Lars-Erik Lövdén att han inte menar att vi skulle återgå till det som gällde före 1990 och de motivuttalanden som gjordes av dåvarande regering. Det noterar jag med tillfredsställelse.

Men då blir den invändning som socialdemokraterna gör i dag märklig, för de motivuttalanden som nu finns stämmer rätt väl med den praxis och den uppstramning som jag uppfattade att Lars-Erik Lövdén faktiskt bekände sig till.

Nu säger Lars-Erik Lövdén att han är på samma linje som Lagrådet och andra juridiskt kunniga. Det må så vara. Jag vill ändå hävda att den förbättrade trafiknykterhetslagstiftningen inte tillkommit tack vare juridiskt arbete, utan det har varit politiskt pådrivande krafter i denna riksdag och föregångare till denna riksdag som har medverkat. Man skulle litet sarkastiskt kunna säga att vi trots juridisk vetenskap har fått en förbättrad trafiknykterhetslagstiftning.

Anf. 15 LIISA RULANDER (kds) replik:

Fru talman! Jag vill bara komma tillbaka till Elver Jonssons aspekt på nollgräns för rattnykterhet och rattfylleri. Det är klart att detta är en rättssäkerhetsaspekt. Vi måste försöka följa de tekniska hjälpmedel som vi har och försöka att få så väl fungerande tekniska hjälpmedel som möjligt för att verkligen komma åt detta problem.

Vi kan hålla med Elver Jonsson om att det är viktigt att man verkligen ser till att ingen alkohol är rätt när man kör bil. Men självfallet får det inte bli så, som någon påstår, att en lättöl eller Kefir kan ge utslag på de instrument som finns i dag. Om det är så banalt, måste detta naturligtvis utredas färdigt. Vi måste undersöka alla de tekniska hjälpmedel som finns till vårt förfogande innan vi kan lagstifta om någonting som kan påverka rättssäkerheten för enskilda människor.

Jag vill också ta upp en del andra aspekter som Elver Jonsson hade. De

är mycket bra förslag på sådant som även andra länder tillämpar. Det har t.ex. funnits motioner om eftersupningen, det finns motioner om alkohol. Det finns en hel mängd motioner som har hänvisats till andra utredningar som pågår.

Jag har här trafikutskottets betänkande om trafiksäkerheten på vägarna inför 2000-talet. Där tar man också upp en del aspekter på just rattonykterhet. Man hänvisar till att det på Kommunikationsdepartementet också pågår utredningar och efterforskningar på de här områdena. Därmed har vi fått ett enigt utskott bakom det betänkande som föreligger i dag. Vi vet att det genomförs en hel del åtgärder som kommer att befrämja nykterhet på vägarna.

Anf. 16 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Fru talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Elver Jonsson tog faktiskt orden ur mun på mig. Jag satt också med i Väg- och sjöfyllerikommittén. Jan Björkman, en mycket pragmatisk politiker från Socialdemokraterna, var totalt enig med utredningen om att vi måste ha en straffskärpning, speciellt när det gäller vållande till annans död. Just på denna punkt är jag därför särskilt besviken på att inte den övriga socialdemokratiska gruppen har stött Jan Björkman i utredningen.

Jag har nämligen följt ett flertal fall och en del rättegångar, trots att jag sitter i trafikutskottet, och sett hur offren lider efter sådana här brott. Därför ställer jag mig helhjärtat bakom regeringens förslag i den här frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 8 §.)

5 § Redogörelse för bankstödet och förslag om bidrag till Stiftelsen Konsumenternas Bankbyrå

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1993/94:NU7 Redogörelse för bankstödet och förslag om bidrag till Stiftelsen Konsumenternas Bankbyrå (skr. 1993/94:61 och prop. 1993/94:83).

Anf. 17 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Jag skall vara mycket kortfattad.

Detta betänkande bygger i stor utsträckning på regeringens skrivelse med redogörelse för de åtgärder som man vidtagit för att stärka det finansiella systemet, alltså åtgärderna mot bank- och finanskrisen. Vi har haft en remissdebatt om den skrivelsen. I den debatten tyckte jag att man kunde ge regeringen en eloge för den skrivelsen. Det var en bra och fyllig redogörelse för vad regeringen har gjort. De insatser som man vidtagit fanns det heller ingen anledning att rikta kritik emot. Det har vi från Vänsterpartiets sida tagit upp i vår motion, men jag vill säga det nu också.

Det finns ett ställe där vi har gjort en markering och där jag har avgett en meningsyttring i näringsutskottet. Det gäller försäljningen av Gota Bank.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Redogörelse för
bankstödet och
förslag om bidrag
till Stiftelsen
Konsumenternas
Bankbyrå*

Man kan säga att den frågan delvis är överspelad. Det vi har tagit upp och betonat är att det drag av regional bank med förankring ute i olika landsdelar i Sverige som Götabanken har kvar bör bevaras av den nye ägaren och även i den nya form som den sammanslagna Nordbanken och Götabanken får. Det här är väl känt, eftersom vi har framfört det i många sammanhang; under frågestunder, i motioner och andra sammanhang. Men jag vill ändå yrka bifall till den meningsyttring som fogats till betänkandet och som innebär att riksdagen skall göra ett sådant tillkännagivande.

Anf. 18 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Jag tror att vi vinner tid om jag enbart berör den fråga som Rolf L Nilson tar upp om regeringens skrivelse till riksdagen med redovisning av de åtgärder som regeringen har vidtagit för att stärka det finansiella systemet. Jag återkommer efter det att Hans Gustafsson och Bo G Jenevall har berört den andra fråga som behandlas i betänkandet.

Vad gäller den meningsyttring som Rolf L Nilson har avgivit kan konstateras, vilket Rolf L Nilson själv också gör, att frågan är överspelad. Samtidigt finns det ändå anledning att påpeka att utskottet hade starka skäl när ett enigt utskott avstyrkte motionen på denna punkt.

Riksdagen har tidigare givit regeringen bemyndigande att sälja ut de banker som staten äger helt eller delvis. Man skall vid de utförsäljningarna se till att statens pengar garanteras i så stor utsträckning som möjligt och inte utfärda några speciella restriktioner vad gäller själva utförsäljningen.

Det bemyndigande som riksdagen tidigare enigt fattat beslut om står fast. Därför var det lätt för utskottet att behandla den motion som Rolf L Nilson sedan följt upp i sin meningsyttring.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på meningsyttringen.

Anf. 19 HANS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Det är ett enigt utskott som står bakom det förslag som kammarerna nu behandlar. Med hänsyn till att tiden i övrigt är knapp skall jag inskränka mig till två synpunkter.

För det första kan konstateras att regeringen har förhandlat fram ett förslag som innebär att en bankbyrå inrättas som är snarlik den byrå som finns inom försäkringsbranschen. Den är i första hand avsedd att tillvarata den enskilde bankkundens intressen med hjälp och anvisningar om hur han skall förfara när han känner sig förfördelad av banken.

Vi har från Socialdemokraternas sida inte haft särskilt mycket att invända mot detta annat än att vi tycker att bankintressena kanske är litet starkt företrädda i detta sammanhang. Men vi har ändå ansett att det hela kan godtas.

Vi har varit angelägna att få utskottet att understryka behovet av att det inrättas en befattning som Bankombudsman. Avsikten med detta är att Bankombudsmannen skall ha en litet vidare uppgift än vad tanken är att Bankbyrån skall ha. Vi anser att bankkunderna som kollektiv behöver någon som kan företräda dem i förhandlingar och någon som har uppsikt över bankernas verksamhet.

Det är omöjligt för den enskilde bankkunden att förhandla med bankerna

om generella ändringar t.ex. när det gäller räntemarginaler, avgifter och andra villkor. Det behövs en företrädare som har både kunskap och förutsättningar för att föra dessa förhandlingar. Därför anser vi att en befattning som Bankombudsman bör inrättas.

Jag tolkar utskottets gemensamma skrivning på så sätt, att utskottet för det första säger ja till ett inrättande av Bankbyrån, och för det andra att regeringen – om nu riksdagen beslutar i enlighet med förslaget – kommer att framlägga ett förslag om inrättande av en bankombudsman, under förutsättning att det inte föreligger starka skäl som talar däremot.

Det vore givetvis rätt underligt om vi skulle genomföra ett förslag om starka skäl talade däremot. Man kan därför utgå från, att om det inte finns några sådana starka skäl – och jag kan för närvarande inte se några sådana – kommer under våren ett förslag om inrättande av en bankombudsman att föreläggas riksdagen. Mot den bakgrunden yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på meningsyttringen.

Anf. 20 BO G JENEVALL (nyd):

Fru talman! Det är trevligt att se näringsministern här i kammaren. Det är inte så ofta ministrarna hedrar oss med sin närvaro i debatterna.

Bankernas oförmåga i många avseenden är en av grunderna till det ärende som debatteras i dag. Det är inte så mycket att debattera. Utskottet är enigt, vilket jag tycker är trevligt. Man kan naturligtvis anse att frågan kunde ha behandlats litet tidigare. Utskottet har ju tidigare gett regeringen till känna att man vill ha den här frågan utredd. Jag talar nu om Bankombudsmannen.

Utskottet fick en mycket god föredragning om Bankbyrån av olika berörda parter. Vi tycker inte på något vis att den är något hinder mot att också föreslå inrättande av en bankombudsman. Vi tror att de kommer att komplettera varandra bra. Det var också uppfattningen hos de som talade inför utskottet.

Vi tycker att bankintressena kanske är litet starkt företrädade i Bankbyrån, vilket också Hans Gustafsson nämnde. Det kan vara svårt för de förfördelade att över huvud taget känna tilltro till de beslut som kan föranledas av deras överklaganden i personliga ärenden.

Det är därför synnerligen angeläget att Bankombudsmannen kommer till stånd och att arbetet organiseras på rätt sätt. Utskottet begär att en utredning tillsätts och ser fram mot att den snabbt utarbetar ett förslag till hur Bankombudsmannen skall organiseras, så att ett beslut kan fattas under vårriksdagen. Jag tycker att vi har fått signaler från departementen om att så skulle kunna bli fallet.

Fru talman! Eftersom ärendet inte är kontroversiellt, och vi skall spara tid, yrkar jag avslutningsvis bifall till utskottets hemställan och avslag på meningsyttringen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Redogörelse för
bankstödet och
förslag om bidrag
till Stiftelsen
Konsumenternas
Bankbyrå*

6 § Småföretagsutveckling

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1993/94:NU11 Småföretagsutveckling (prop.1993/94:40).

Anf. 21 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Den första proposition som Näringsdepartementet lade fram hösten 1991 var ett handlingsprogram på småföretagarområdet för att stärka svenskt småföretagande. Sverige har under lång tid haft västvärldens kanske hårdaste beskattning av mindre och medelstora företag. Det hade år 1991 lett fram till att vi hade i förhållande till vår befolkning endast en tredjedel så många sysselsatta i företag med under 100 anställda som genomsnittligt i övriga västvärlden.

Sedan dess har vi radikalt förändrat småföretagarklimatet. Vi har tagit bort förmögenhetsskatten på arbetande kapital i småföretagen. Vi har gjort bolagsbeskattningen till den mest konkurrenskraftiga i OECD-området. Vi är på väg att reformera reglerna när det gäller kvittningsrätt vid nystart av företag och beskattning av handelsbolag.

Vi håller på att förändra reglerna för riskkapitalets beskattning i mindre och medelstora företag. Det bör kunna leda till att andelen ägarkapital i mindre och medelstora företag kan komma att närma sig det som gäller ute i övriga Europa. I dag är andelen ägarkapital i genomsnitt ungefär hälften så stort som i övriga västvärlden. Det har gjort de mindre och medelstora företagen mer sårbara, och de har haft svårare att klara stora påfrestningar i samband med lågkonjunkturer.

Vi har genomfört betydande avregleringar. Vi har konkurrenssatt nya marknader, och vi har återupprättat företagaren som en person som har förmåga och möjlighet att bidra mycket aktivt till att föra Sverige ut ur nuvarande ekonomiska problem.

Det går inte att ha företag utan företagare. Beskattar man sönder företagaren förstör man också i praktiken småföretagarklimatet i Sverige. En av de största saker som har gjorts under de gångna två åren är just att förbättra småföretagarklimatet.

Vi har även introducerat en riskkapitalstruktur via medel från löntagarfonderna. Det har inrättats två stora portföljbolag med sex riskkapitalbolag med syfte att satsa på snabbväxande mindre och medelstora innovativa företag. Dessa företag har steg för steg kommit i gång och placerar nu pengar i den takt som var åsyftad.

Alla kommer inte att få riskkapital från den riskkapitalstrukturen. Det har heller inte varit meningen. Riskkapitalet kommer de företag till del som har de största förutsättningarna att kunna växa och därmed skapa nya arbetstillfällen och nya produkter.

Riskkapitalstrukturen är på väg att steg för steg lyckas föra ut riskkapital i det arbete det skall genomföra i småföretagarstrukturerna. Samtidigt är vi på väg att placera ägandet i dessa bolag på ett sätt som långsiktigt kommer att trygga deras verksamhet inriktad mot innovativa mindre och medelstora företag. De är redan i dag till dominerande delen ägda av privata personer.

Men genom den proposition som näringsutskottets betänkande nr 11 behandlar kommer det långsiktiga ägandet att säkras och därmed även deras inriktning.

Vi har även fördubblat Industri- och nyföretagarfonden och etablerat nyföretagarlån för s.k. fria uppfinnare eller fria företagare med snabbväxande produkter så att de kan finansiera sin verksamhet och därmed öka expansionskraften i det svenska näringslivet.

Industri- och nyföretagarfonden samarbetar med utvecklingsfonderna, handelskammersystemet, nyföretagarcentrum och banker runt om i landet som försöker ta fram attraktiva nya företag eller nya produkter som skall kunna få stöd och finansiering via Industri- och nyföretagarfonden.

Fonden har på utomordentligt kort tid ökat sin långivning till denna typ av projekt på ett mycket föredömligt och snabbt sätt. Samtidigt har i mindre skala denna typ av lån även kunnat lämnas av utvecklingsfonderna.

Förutom riskkapitalbolagsstrukturen och Industri- och nyföretagarfonden har vi också stärkt möjligheterna runt våra högskolor att dra nytta av de nya idéer, nya produkter och nya forskningsresultat som kommer fram.

Genom inrättandet av teknikbrostiftelserna skapar vi den bas som behövs för att gifta samman forskningen med företagare och entreprenörer och därmed kunna kommersialisera en del av de patent och uppfinningar som kommer fram och ta dem till vara i nya produkter, nya företag och nya arbetstillfällen i Sverige.

I föreliggande proposition nr 40, som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 11, utvärderas och föreslås förändringar i utvecklingsfondsstrukturen som ett ytterligare ben i förändringen och stärkandet av småföretagarklimatet i Sverige.

Utvecklingsfonderna instiftades år 1978. Det är därför naturligt att ca 15 år efter deras start utvärdera dem för att kunna stärka deras konkurrenskraft och vässa dem efter dessa 15 års erfarenhet.

I den nya stiftelselagen finns också ett mycket klart och entydigt krav på att det skulle vara bolag i stället för stiftelser i och med att de var anslagsfinansierade. Det finns ett statligt behov att kunna påverka utvecklingsfonder i en del län som tidvis fungerar mindre bra, medan utvecklingsfonder i andra län har fungerat alldeles utomordentligt bra. Det finns också ett behov att stärka företagarinflytandet inom utvecklingsfondsstrukturen.

Det är av dessa skäl som vi skall bilda ett moderbolag, ett centralt utvecklingsbolag, som skall arbeta tillsammans med staten och företagargrupper. De skall sedan äga knapp majoritet i bolagen ute i länen. Därigenom stärker vi företagarinflytandet samt det lokala politikerinflytandet i respektive utvecklingsbolag. De får mer karaktär av företagarförhållande och mindre karaktär av offentligföretagarrörelse. Jag tror att det har en starkt positiv effekt på företagarnas intresse för utvecklingsbolagen.

Vi genomför också en centralisering av lånefonden. Då får vi möjligheter att se till att den kommer ut i arbete i form av lån till bolagen. Utvecklingsbolagen kommer i fortsättningen att ha ett lokalt beslutsfattande, men det utvecklingsbolag som inte har möjlighet att utnyttja hela sin lånefond kan låta en del av den utnyttjas av andra utvecklingsbolag och därmed skapa ytterli-

gare hävstångseffekter genom ett bättre utnyttjande av de totala låneresurserna.

Samtidigt stoppar vi under ett antal år indragningarna från utvecklingsfondernas lånekapacitet eftersom det finns en fortsatt brist på riskvilligt kapital, i synnerhet till de mindre och medelstora företagen.

I den här propositionen lägger vi också förslag om att fördela en del av ägandet i riskkapitalstrukturen, dvs. Atle och Bure. Vi placerar 10 % av aktieägandet där i Industri- och nyföretagarfonden. 10 % lägger vi i moderbolaget till utvecklingsbolagen. Ca 7 % kommer att hamna i teknikbrostiftelserna. Därigenom skapar vi en inbördes konkurrens mellan dessa om kapitalet i Atle och Bure och de sex riskkapitalbolagen. Ingen blir så stor i Atle och Bure att de kan ge order till dem, men de blir inte heller för små. De måste ha kontakter och därmed kontaktytor. De skapar därmed ett mötes-torg som är formaliserat för spontana kontakter mellan utvecklingsbolagen, teknikbrostiftelserna, Industri- och nyföretagarfonden och riskkapitalstrukturen.

Därigenom åstadkommer vi också att Atle och Bure får en långsiktig ägare som kommer att tillförsäkra dem möjligheten att jobba med mindre och medelstora företags riskkapitalförsörjning. Man får en långsiktighet i agerandet, i synnerhet med de rösträttsbegränsningar som gäller i dessa bolag. Därmed skapar vi genom en serie beslut en stark struktur som skall kunna stärka mindre och medelstora svenska företag.

Jag vill samtidigt betona att detta är bidrag till lösningen. Grunden till varje effektivt starkt nyföretagande i mindre och medelstora företag är att näringsklimatet är förmånligt. Då har företagen själva förmåga att utvecklas och generera vinster som kan återinvesteras. Därmed stärks företagen.

Totalt sett innebär detta närmast en mycket radikal förändring av småföretagarklimatet i Sverige. Jag vågar säga att vi är på väg att få ett av västvärldens mest konkurrenskraftiga småföretagarklimat.

Förutom alla de förslag och förändringar som har gjorts kommer vi även i samband med budgetpropositionen att återkomma med ytterligare förslag om den s.k. innovationsprocessen med anledning av Bengt-Arne Vedins innovationsutredning. Jag tror att det finns ytterligare saker att göra i de tidiga utvecklingsskedena av nya produkter och nya företag.

Anf. 22 MATS LINDBERG (s):

Fru talman! I frågan om småföretagsutveckling har vi socialdemokrater uppfattat att det råder en bred politisk enighet om vikten av samrådslösningar. Det är därför olyckligt att regeringsföreträdarna hänfaller till ideologiskt agerande när det gäller konkreta lösningar.

Det har varit vår ambition att öppna diskussionen i dessa frågor för att se möjligheten till breda lösningar. Denna förhoppning ökade när näringsministern i propositionen gjorde ytterligare en reträtt i frågan om utvecklingsfonderna.

Det är därför med besvikelse som jag i dag kan konstatera att det inte har funnits samma öppenhet från den sittande regeringen. Detta bekräftas också av näringsministerns inlägg i kammaren i dag.

Det framkommer även med allt större tydlighet i debatterna ute i landet

att Moderaternas avveckling av alla statliga insatser nu börjar ifrågasättas av allt fler. Man kan fråga sig hur länge Centern och Folkpartiet kan blunda för denna verklighet.

Fru talman! I propositionen om småföretagsutveckling påminner regeringen om sin egen regeringsdeklaration från hösten 1991. Man bör fästa läsarnas uppmärksamhet på detta dokument. Det tyder på en viss omedvetenhet om händelsernas gång. Så här uttryckte statsministern detta: "Av största vikt för Sveriges ekonomiska utveckling under 1990-talet blir att små- och nyföretagandet får en renässans". Vidare angavs att Sverige skulle återupprättas som en tillväxt- och företagarnation med en stark och växande ekonomi.

Dessa stolta paroller skall ses i ljuset av den faktiska utvecklingen de två senaste åren. Sveriges tillväxt har tre år i rad varit negativ. Det har aldrig hänt tidigare under hela 1900-talet. På tre år har folkhushållet förlorat 6 % av BNP, vilket motsvarar ca 86 miljarder kronor.

För småföretagen finns siffror som med förödande tydlighet beskriver utvecklingen. Dessa uppgifter när det gäller konkurser och nyföretagande talar för sig själva. År 1990 var antalet konkurser nästan 10 000. År 1991 var det 17 000 och 21 000 år 1992. När det gäller antalet nyetableringar var det 24 000 år 1990, 19 000 år 1991 och 17 000 år 1992. Under de första nio månaderna 1993 har 15 000 företag gått i konkurs.

Antalet konkurser har aldrig varit högre. Sedan regeringen Bildt tillträdde har över 35 000 småföretag gått i konkurs. För första gången överstiger antalet konkurser antalet nyetablerade företag. Småföretagens renässans blev en konkursernas pånyttfödelse.

Här infinner sig frågan vilka åtgärder som näringsministern vidtagit för att stoppa denna utslagning.

Fru talman! Den katastrofala ekonomiska utvecklingen beror till en del på faktorer som inte regeringen kunnat rå över. Den dåliga utvecklingen i vår omvärld har dock förvärrats av regeringens misstag. Den svenska nedgången är så stor att den till stor del måste förklaras av inhemska faktorer. Regeringens stora misstag har varit att strama åt en redan i utgångsläget extremt svag inhemsk efterfrågan. Detta har speciellt drabbat småföretagen som är starkt beroende av utvecklingen på hemmamarknaden. Flera av småföretagens konkurser hade kunnat undvikas om regeringen hade fört en annan politik.

Vi socialdemokrater vill föra en annan politik än regeringen, vilket vi redovisat i partimotionen om den ekonomiska politiken. Vi tror att det är genom en kombination av ekonomisk politik och en aktiv näringspolitik som en god småföretagsutveckling skall befrämjas. Det främsta problemet för småföretagen i dag ligger inte – som regeringen tror – i oförmånliga skattebestämmelser eller regler om anställningsskydd. Det akuta problemet är helt enkelt brist på kunder och för att åtgärda detta krävs omedelbara stimulansåtgärder.

Den aktiva näringspolitik som skall undanröja småföretagens problem handlar om åtgärder inom ett brett spektrum. Insatser för småföretagen måste ske inom ramen för en samlad näringspolitik som syftar till att befrämja en nödvändig förnyelse av svenskt näringsliv. Vår framtid ligger inte

i att konkurrera med enkla produkter och låga löner. Det är viktigt att stödet till småföretagen befrämjar en utveckling mot ett allt större inslag av en kunskapsintensiv produktion.

De för dagen viktigaste åtgärderna för att befrämja en bra småföretagsutveckling är, enligt Socialdemokraternas uppfattning, insatser för att stimulera till kompetensutveckling och produktförnyelse samt för att underlätta kapitalförsörjningen. Här spelar utvecklingsfonderna en central roll. Den frågan har vi behandlat i vår motion och i våra reservationer till utskottets betänkande.

När det gäller kapitalförsörjningen, som för närvarande är den kanske viktigaste frågan för småföretag, är det bara att konstatera att regeringens konstruktion med riskkapitalbolag är ett misslyckande. Kapitalet i bolagen Atle och Bure kommer inte småföretagen till godo. Hela konstruktionen är ett misslyckande ur småföretagarnas perspektiv. I vår motion har vi föreslagit att staten skall sälja aktierna i Atle och Bure och i stället föra pengarna till utvecklingsfonderna.

Vi delar regeringens uppfattning att den tidigare beslutade indragningen av medel från fonderna inte skall genomföras. Enligt vår uppfattning bör de regionala bolagen ha stor frihet att arbeta med olika finansieringsformer. Denna möjlighet till flexibilitet bör inte begränsas, vilket delvis skulle bli effekten av propositionen i fråga om användande av amorteringslån.

När det gäller avkastningskrav på Lånefonden bör det sättas så lågt att de regionala bolagen inte förhindras att satsa på nya produkter och nya företag. Detta innebär att det föreslagna avkastningsmålet – dvs. att hålla fonden reellt intakt – kan vara alldeles för högt ställt. Vi anser att man i stället bör sätta målet till att fonden nominellt skall bevara sitt kapital. Detta skulle skapa ett större utrymme för nysatsningar.

För att snabbt underlätta situationen har vi vidare föreslagit att AP-fonderna skall medges rätt att placera ytterligare 10 miljarder kronor i aktier i mindre och medelstora företag. För att nå en bred uppslutning är vi självklart beredda att diskutera formerna för denna utökade placeringsrätt.

Fru talman! Låt mig också peka på det faktum att Socialdemokraterna har lagt fram ett stort antal förslag om olika småföretagssatsningar i riksdagen. Förslagen ingår i en strategi för att åstadkomma nyetablering av småföretag, men framför allt för att få de redan befintliga företagen att växa. Förslag har framförts om exportstöd, tekniköverföring, forskningsinsatser, kompetensutveckling och åtgärder mot ekobrott.

Alla dessa för småföretagsamheten viktiga åtgärder har blockerats av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Det är förödande. Vi behöver samverkan, inte motsättning, kring småföretagsfrågorna.

Fru talman! Vi socialdemokrater finner förslaget att överföra utvecklingsfonderna till bolag ändamålsenligt. Vi tycker dock att det centrala bolaget bör ligga under NUTEK. Det är också viktigt att företrädare för näringslivet ges möjligheter att som ägare i moderbolaget ingå i styrelsen.

Vad som förvånar oss är att detta inte skall gälla Landstingsförbundet, som enligt förslaget utestängs från moderbolaget trots att man därifrån är beredd att tillskjuta medel. Vi socialdemokrater tycker att grundprincipen

för ägarförhållanden och styrelsrepresentation är att de som tillskjuter aktiekapital ges inflytande därefter.

Lika ologiskt är det att regionala organisationer inte skall ha möjlighet att få majoritet i de regionala bolagen. Detta förhållande visar vilken tilltro till decentralisering som regeringen har. Vi socialdemokrater anser att en av de viktigaste uppgifterna för näringspolitiken är att den ligger nära den verklighet som finns på de lokala och regionala planerna. Det är av mycket stort intresse att det finns en uppslutning kring fondens verksamhet.

Fru talman! Den borgerliga majoriteten visar sin centralistiska syn på dessa frågor. Det tycker vi är olyckligt. Därför anser vi att det centrala bolaget skall kunna välja den regionala lösning som ger bästa effekten för småföretagsverksamheten.

Också när det gäller det kvinnliga företagandet saknas visionerna. Vi anser att man bör göra särskilda insatser för att stödja kvinnor som vill starta egna företag eller på annat sätt engagera sig i små och medelstora företag.

Detta gäller inte minst verksamheten på mindre orter i glesbygd. NUTEK har i en rapport pekat på att kvinnor har speciella problem när de ska starta egna företag. Därför föreslår man särskilda stödåtgärder när det gäller utbildning, forskning, ekonomiskt stöd och rådgivning och även för kvinnligt nätverksbyggande.

Fru talman! När det gäller frågan om uppsägning av avtalet med landstingen tycker vi socialdemokrater att det är viktigt att utvecklingsfonderna inte blir lamslagna fram till dess att en ny organisation träder i kraft. Det förslag som ges i propositionen kan innebära att personalen sägs upp redan före jul. Att döma av den osäkerhet som finns när det gäller finansieringen kan det dröja innan nyanställningar sker i det nya bolaget.

Detta är orimligt. Förslaget innebär också stora risker för att de bästa medarbetarna hoppar av utvecklingsfonderna. Därför anser vi att det är viktigt att Landstingsförbundet via sitt ägande får insyn i moderbolaget och därigenom kan föra de besvärliga personalfrågorna till en så bra lösning som möjligt.

Jag vill ta tillfället i akt att fråga näringsministern om hur han praktiskt vill gå till väga för att lösa problemet. Det kan väl inte vara så att de anställda skall få uppsägningen som en julkapp?

Fru talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Anf. 23 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Det finns anledning att konstatera att näringsklimatet i Sverige under en utomordentligt lång tid steg för steg gått tillbaka. Den relativa tillväxten har under den senaste tjugoårsperioden hela tiden sjunkit i förhållande till övriga västvärlden. Det sker nu en vändning.

Vi fick överta en finanskris som kanske var den värsta Sverige genomlevt sedan 30-talet och en industrikris som var fullt i klass med 30-talets. Den krisen ändrar man inte på annat sätt än genom att stärka villkoren för det svenska näringslivets sätt att arbeta och konkurrera.

Det går inte att tro att det vore en lösning att öka konsumtionen, låna mer pengar och driva ned valutans värde ytterligare. Det var det man gjorde un-

der 20 år. Man drev Sverige att bli ett låglöneland, i stället för att göra det till ett land som satsar på investeringar i näringslivet, investeringar i produktionen och investeringar i personalen. Detta skulle ha stärkt Sveriges nationella konkurrenskraft, och därmed skulle vi ha konkurrerat med kompetent personal och nya produkter.

Regeringen har därför valt att steg för steg på område efter område försöka skapa de mest konkurrenskraftiga reglerna för svensk produktion och svenskt företagande. Därmed vill vi dra Sverige ur det utomordentligt besvärliga läge som landet befann sig i vid tiden för förra valet.

Vi ser nu att produktionen börjar stiga. Vi ser att konkurskurvan viker och att näringslivet steg för steg börjar dra i väg uppåt. Vi är på väg mot ett av de största handelsöverskott per capita vi har haft i Sverige.

Vi tacklar samtidigt hela tiden också allt som rör ekobrottslighet beträffande företag. Vi reformerar nu utvecklingsfondstrukturen för att göra den vassare så att svenskt småföretagande kan stärkas. Vi försöker skapa en företagarkultur med decentraliserade beslutsfattanden bland lokala företagare och politiker. Besluten skall inte fattas av enbart politiker, vilket är fallet i dag. Vi effektiviserar Lånefonden och skapar en riskkapitalstruktur som kanske gör att någon miljard kronor investeras i mindre och medelstora företag innevarande år. Vi skapar ett bra klimat kring universitet och högskolor med hjälp av teknikbrottsstiftelser som skall gifta samman entreprenörer med ny vetenskap, nya produkter och nya rön. Det skulle kunna dra Sverige ur nuvarande problem. Vi eftersträvar nya produkter som orkar bära ett bra löneläge.

Jag vill inte ha ett land där man tror att man kan driva företag utan företagare. Jag vill ha ett land där företagarklimatet är bra och där vi konkurrerar med avancerade produkter och kompetent personal. Jag vill inte att Sverige blir ett låglöneland. Det är därför vi måste investera i produktionen, i företagen, i framtiden.

Anf. 24 MATS LINDBERG (s) replik:

Fru talman! Det är bra att näringsministern tar upp att Sveriges utveckling måste bygga på en fortsatt utveckling framför allt av nyskapande och livskraftiga produkter med stort kunskapsinnehåll. Jag delar den uppfattningen.

Näringsministern undvek att svara på mina frågor.

När det gäller regeringens satsning på utbildning kan vi konstatera att det inte sker någon utbildning i de svenska företagen i dag. Skälet är att något stöd till den typen av vidareutveckling av personalen inte finns i regeringens nuvarande arsenal.

En annan sak som jag tycker att det är viktigt att näringsministern funderar över är frågan om hur riskkapitalet skall finansieras och hur det skall komma ut till de berörda företagen. Det är mycket få av de små och medelstora företagen, om ens något, som har kunnat få riskkapital från riskkapitalbolagen.

Därför tycker vi att det är bra att näringsministern har ändrat uppfattning om utvecklingsfonderna och satsar mer på lånefonden för utvecklingsfonderna.

Anf. 25 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Det är ingen tvekan om att företagarklimatet behövde stärkas. Under den gamla regeringen hade vi förmodligen de hårdast beskattade mindre och medelstora företagen i västvärlden. Det är ingen tillfällighet att det ledde till att vi fick väldigt få småföretag i Sverige.

Det problemet löser man inte, som Mats Lindberg tycks tro, med industristöd, bidrag och lån, som gör företagaren totalt beroende av politiker. Småföretagarkultur skapas genom stolta företagare, som om de är duktiga har möjligheter att tjäna pengar och bygga upp sina företag.

Det är därför som vi under denna treårsperiod i praktiken genomför nästan hela Småföretagarnas riksförbunds handlingsprogram för att stärka företagen. Vi går igenom utvecklingsfonderna för att delvis – och jag menar delvis – avpolitiserar dem och öka företagarinflytandet. Det är vad vi sysslar med. Självfallet skall det vara lokala företagare ute i länen som jobbar i utvecklingsbolagen. Det skapar det bästa beslutsfattandet.

När det gäller övergången från utvecklingsfond till utvecklingsbolag är det uppenbart så, att vi redan nu ligger långt framme i förberedelserna för en förändring. Den skall ske så smidigt som möjligt, och vi räknar med att de närmaste dagarna kunna tillsätta organisationskommittén, i första rummet med företrädare för de anställda i utvecklingsfonderna men självfallet också med folk från landstingen.

Mats Lindberg borde titta litet på riskkapitalbolagens aktivitet. De är inte lösningen på företagets riskkapitalförsörjning, men de är en del av lösningen. När man innevarande år placerar uppemot en miljard kronor i mindre och medelstora företag löser det långt ifrån alla problem, men det är ett bidrag till snabbväxande företag med ungefär så mycket att göra som de klarar av.

Riskkapitalbolagsstrukturen kommer självfallet att steg för steg bli effektivare, men i grunden är det ändå så, Mats Lindberg, att det är lönsamma företagare och företag som bygger företagandet. Det är inte bidrag eller politikerstyrning utan ett bra företagarklimat.

Anf. 26 MATS LINDBERG (s) replik:

Fru talman! Det är viktigt att företagen är lönsamma. Det är förutsättningen för trygga anställningsförhållanden i företagen. I den frågan delar jag helt näringsministerns uppfattning.

Myten om de hårda beskattningsregler som alltid har funnits i Sverige enligt näringsministern stämmer inte helt. Jag kan medge att det har funnits delar i skatteförslagen som har varit betungande för framför allt småföretag och egenföretagare. Men på den punkten har inte heller den nuvarande regeringen lyckats helt.

En annan myt är att det är politiker som har styrt utvecklingsfonderna. Men man kan gå tillbaka till Wittboms utredning, där det mycket klart framgår att det redan tidigare har funnits ett stort inslag av företagare i utvecklingsfondernas styrelser.

Det är viktigt att näringsministern funderar över om inte politiker med en bred erfarenhet av näringsliv och näringspolitiska åtgärder också är berättigade att sitta i t.ex. fonders styrelser. Vi politiker skall akta oss för att säga

att om man bara är företagare så kan man lösa alla problem. Så är det tyvärr inte.

Det vore bra om kammarens ledamöter fick svar på de två frågor som jag ställde till näringsministern.

Anf. 27 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Jag trodde att jag hade svarat på frågorna. Om jag har missat några kanske jag kan få dem upprepade för mig.

Jag är glad att Mats Lindberg sade att näringslivet måste bygga på lönsamma företag. Däremot är jag besviken över att socialdemokratin har röstat nej till nästan varenda skatteförändring till förmån för de mindre och medelstora företagen. Det är inte så man stärker dem.

Självfallet har vi inte klarat att genomföra alla de reformer som vi skulle vilja genomföra, men vi har ändå lyckats arbeta oss igenom en mycket stor del av Småföretagarnas riksförbunds handlingsprogram. Det är jag stolt över, men det finns mer kvar att göra i reformarbetet för att stärka mindre och medelstora företag.

Som jag tidigare sade finns det anledning att agera snabbt när det gäller förändringen av utvecklingsfonder till utvecklingsbolag. Därför är vi beredda att tillsätta organisationskommittén så snart klubban har fallit här i kammaren. Då kan vi snabbt ge besked och få en smidig övergång, som kan ske med god insyn av de anställda.

Jag vill ånyo betona att det inte är genom subventioner till företag, industristöd, bidrag eller mycket förmånliga lån till endast några få bolag som man löser problemen. Alla företag måste ges möjligheter att lyckas på likvärdiga och konkurrenskraftiga villkor.

Jag håller gärna med Mats Lindberg om att det finns många företagare som inte alltid är lämpade att sitta i utvecklingsbolags styrelser, men jag kan försäkra att många politiker har ungefär samma problem. Därför har vi valt att ha en balans mellan landstingsföreträdare och företagare i de lokala utvecklingsbolagen. Men genom möjligheten till utslagsröst är det ändå företagarinflytandet som skall utgöra grunden och som ytterst skall styra utvecklingsbolagens agerande och arbete.

Jag är helt övertygad om att det finns många politiker, i synnerhet lokala, som har åtskilligt att tillföra utvecklingsbolagen. Det är ju därför vi har valt att ha den form och struktur på förslaget som vi har.

Samtidigt skall man vara väl medveten om att alla som sitter i dessa utvecklingsbolag inte behöver ha en partibok för att vara bra. Därför vill vi att åtminstone halva styrelsen är företagarföreträdare. Då får vi mer av en företagarförkroppelse som jag tror är väldigt angelägen här i Sverige.

Anf. 28 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Jag har med stort intresse och förundran lyssnat till Per Westerbergs inlägg. Jag har också lyssnat till Mats Lindbergs inlägg, med mera intresse än förundran. Jag har också lyssnat till deras replikskifte, och jag kan inte komma ifrån intrycket att vi här har hört ett statsråd i desperat behov av att övertyga sig själv om att han och hans departement har utträttat

någonting av värde under de två och ett halvt år som han har suttit i regeringsställning.

Per Westerberg berömde sig av att ha genomfört Företagarförbundets politiska program. Vi har haft rätt intensiva debatter både i kammaren och ute i samhället om särintressen och det skadliga i att särintressen får dominera politiken. Jag skulle vilja fråga Per Westerberg hur han hade reagerat om en socialdemokratisk näringsminister hade stått upp och sagt: Vi har till punkt och pricka genomfört LO:s näringspolitiska program. Det hade inte varit vackra tongångar. För inte menar väl Per Westerberg att det i företagarnas program för näringslivets utveckling finns den högsta visdomen, och inte bara den ena sidan av verkligheten?

En av de största bristerna i denna regerings småföretagarpolitik är att den har varit så ensidig och så enögd. Det talas om företagare, företagarlokrörelser. Men det talas över huvud taget inte om anställda. Jag menar att de anställda i företagen, även i de små företagen, är värdefulla bidragsgivare till Sveriges industriella utveckling och välfärdsutveckling. Det som har kännetecknat regeringens näringspolitik är att man antingen helt och hållet har bortsett från de anställda eller också betraktat dem som ett hinder för utvecklingen. Den näringspolitik som man driver drivs genom andra departement än Näringsdepartementet och av andra ministrar än näringsministern. Den bedrivs av Finansdepartementet och skatteministern. Den bedrivs också i stor utsträckning av Arbetsmarknadsdepartementet och Börje Hörnlund.

Ett genomgående drag i regeringens skattepolitik är att minska beskattningen av arbetsfria inkomster, företagarnas och företagens beskattning, medan man höjer skattetrycket på de anställda och på annat sätt minskar det ekonomiska utrymmet för de anställda. Det är en löntagarfientlig politik som man bedriver på skatteplanet.

Det är på samma sätt med arbetsrätten. Regeringen markerar där sin näringspolitik genom att försöka beröva de anställda de rättigheter de har tillskansat sig, beröva dem deras värdighet och människovärde. Det är återigen ett uttryck för att man betraktar de anställda som ett hinder för verksamheten när de kräver att få ta ansvar och att behandlas rättvist osv.

Dessutom överlåter man åt Arbetsmarknadsdepartementet att genom arbetsmarknadsåtgärder bedriva näringspolitik, utveckla företag och göra näringspolitiska satsningar. Jag tror inte att ni har kontroll över de satsningarna på Näringsdepartementet. Jag tror inte att man har det riktigt på Arbetsmarknadsdepartementet heller. Det är en näringspolitik som löper vind för våg.

I den katalog av åtgärder som regeringen skulle genomföra för att skapa en ny småföretagspolitik är det egentligen bara en faktor som har varit effektiv, och det beror på ett misslyckande. Det är den devalvering som har skett därför att vi inte kunde hålla kronans värde fast. Visserligen kan man redan i dag se en uppgång i produktionen, men också precis samma typ av oroande effekter som vi fick efter devalveringarna på 1980-talet, nämligen en sorts hybris hos svenska småföretagare. Det redovisades i t.ex. Dagens Industri i fredags. Svenska småföretagare tror att de är världsbäst, bara för att de säl-

jer så förbaskat bra just nu. Det tror jag det, när man har prissänkningar på 25–30 % i jämförelse med konkurrenterna.

Det finns uppenbara risker att misslyckas, precis som vi misslyckades efter 1980-talets devalveringar, med att förnya näringslivet och utveckla tekniken och kompetensen inom de svenska företagen.

Precis som Mats Lindberg påpekade finns en bred samsyn om småföretagarpolitiken. Jag tycker att regeringens politik borde bygga på en sådan samsyn i stället för att vara en konfrontationspolitik. Precis som Mats Lindberg tycker jag att Centerns och Folkpartiets roll i detta sammanhang är mycket märklig.

De åtgärder som har föreslagits när det gäller småföretagsutveckling och framför allt kapitalförsörjning är i första hand centraliserings- och byråkratiseringsåtgärder. Det gäller förslaget om Industri- och nyföretagarfonden och de förändringar i utvecklingsfonderna som behandlas i detta betänkande. Här finns förslag till ändrad organisationsform. Det är egentligen det enda av substans som föreslås i betänkandet. Och det är någonting som inte motiveras sakligt. Det motiveras inte i utredningen. I ett yttrande från vd för Utvecklingsfonden i Malmöhus län finns en markering till förmån för den nuvarande formen, stiftelseformen. Där sägs att det i utredningens material inte framkommer någonting som skulle visa att aktiebolagsformen är nödvändig eller motiverad av de brister som man har kommit fram till.

Jag tycker inte heller att man i utredningen och propositionen redovisar sakskalet för de förändringar i övrigt som man föreslår. I stället verkar det som om utvecklingsfonderna i stort fungerar väl. De förändringar som behövs kan ske fortlöpande, genom att styrelserna ger sina vd stöd för ett kontinuerligt förändringsarbete, ett effektivare arbete. De signaler som regeringen sänder ut – och som riksdagen kommer att sända ut, om detta betänkande antas – är en ökad centralstyrning, mindre hänsynstagande till den regionala kunskapen och återigen en okänslighet för personalen och personalens behov. Det som föreslås är i princip att man säger upp alla anställda för att sedan kunna återanställa. Man säger att de allra flesta troligen kommer att återanställas. Detta är ett dåligt sätt att hantera organisationer där man vill tillvarata och utveckla kompetens. Risken är oerhört stor att de anställda, framför allt de mest kompetenta, börjar söka sig nya anställningar och lämna organisationen. Då får vi i stället en mindre slagkraftig organisation än den vi har i dag, som kan fungera bättre om den trimmas.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till meningsyttringen i detta betänkande. Den går ut på avslag på propositionen i dess helhet och ett uttalande om en småföretagarpolitik som bygger på samförstånd, inte konfrontation.

Anf. 29 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Jag vill notera att Rolf L Nilson kanske inte riktigt har förstått alla de förändringar som görs i utvecklingsfonderna. Att vi går över till bolagsformen beror på den nya stiftelselagen. Vi gör det så smidigt och effektivt som möjligt, med full insyn för personalrepresentanterna.

Vi noterar att utvecklingsfondernas lånefond bara till hälften är utlånad

till företagen. Resten står på bankinlån. Vi vill att pengarna skall komma ut i företagen och arbeta. Det är därför vi gör förändringar i denna del.

Vi stoppar det gamla riksdagsbeslutet från föregående mandatperiod om indragningar och minskningar av lånefonden. Vi stärker kopplingarna till riskkapitalstrukturen, till Industri- och nyföretagarfonden, till teknikbrostiftelserna runt universitet och högskolor, för att därmed skapa bättre fungerande nätverk. Vi skapar dessutom en möjlighet att hjälpa fonder som fått problem. Sådant händer litet varstans från tid till annan i alla organisationer.

Jag vill gärna hålla med Rolf L Nilson om att hans parti, Vänsterpartiet, faktiskt har röstat ja till förbättringar för småföretagen i större utsträckning än Socialdemokraterna. Rolf L Nilson talar om konfrontation. Det kan möjligen stämma i den delen att vi vill ha lika bra regler för småföretag som man har i andra länder. Vi tror inte att våra svenska småföretagare är några övermänniskor, som kan jobba i hård internationell konkurrens med sämre regler i Sverige än utomlands. Det är det vi rättar till och därmed tar tillbaka det som har förlorats i Sverige under så många år.

Jag delar också uppfattningen att småföretag inte bara är företagare. Det är därför vi har gjort en mycket stor omläggning av arbetsmarknadspolitiken, mot kompetensutveckling och förstärkning av personalens relativa förmåga att konkurrera och bära upp svenska löner, jämfört med många låglöneländer. Det är därför vi också satsar på utveckling av nya produkter, nya företag och mer avancerad utbildning av personalen, för att undvika att Sverige konkurrerar med låga löner och därmed låga priser. I stället skall vi konkurrera med avancerade produkter och välutbildad personal som orkar bära upp bra löner. Det är därför jag gång på gång betonar att jag inte vill att Sverige skall bli ett låglöneland. Det är därför jag syftar till strukturella förändringar, förstärkningar och utveckling av svenskt företagande mot mer avancerade produkter och mer kompetent personal.

Anf. 30 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! Det har aldrig fallit näringsministern in att en anledning till att det finns pengar kvar i utvecklingsfonderna som inte lånas ut kan vara den låga efterfrågan i den svenska ekonomin? Regeringen har varit en effektiv broms när det gäller förslag från Socialdemokraterna eller Vänsterpartiet för att öka efterfrågan.

En annan faktor som vi diskuterar mycket är när lånemedel konkurrerar med bidragsmedel. Det är inte så att småföretagaren avvisar bidrag och i stället arbetar hårt för att tjäna pengar eller lånar dem för att sedan betala tillbaka. Man får ibland intrycket att Per Westerberg tror det. Företagarna är givetvis kloka och väljer bidrag före lån.

Det är riktigt att det i förslaget ingår att indragningarna av lånemedel skall stoppas. Det borde jag ha sagt. Det är någonting som Vänsterpartiet har drivit redan på den gamla regeringens tid. Det är trevligt att nu få genomslag för en sådan idé.

När det gäller anknytningen till Industri- och nyföretagarfonden föreslog Vänsterpartiet, när omstruktureringen av Industrifonden var uppe till behandling, att man skulle decentralisera och lägga ut nyföretagarlånen med beslut och administration på utvecklingsfonderna. Jag tror att det hade varit

en bra lösning. Nu får man signaler om krångel och tidsförluster beroende på dubbel hantering.

Jag tycker att det är svårt att föra ett samtal med näringsministern när han gång på gång måste understryka att Sverige behöver lönsamma företag och företagare som tjänar pengar. Motsättningarna i den näringspolitiska debatten finns inte just där – det var länge sedan. Det är ingen i Sveriges riksdag som inbillar sig att det är bättre med företag som har dålig lönsamhet eller med företagare som lever på svältgränsen.

Anf. 31 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Det var först för två och ett halvt år sedan som någon började tala om lönsamheten i näringslivet, att det också där behövdes ett starkt ägarkapital för att man skulle kunna klara lågkonjunkturen. Det har varit mycket tal om lönsamma företag, men ändå har ganska många – om än en minoritet av riksdagen – röstat emot alla förslag om att jämställa reglerna för svenskt företagande med de regler som gäller utomlands. Svenska mindre och medelstora företag har ungefär hälften så stort eget kapital som deras konkurrenter utomlands har. Det lider de av nu. Det är bl.a. det vi försöker rätta till.

När det gäller efterfrågan på krediter vågar jag nog säga att det finns en icke oväsentlig sådan. Det finns efterfrågan på olika former av krediter. Jag vågar säga att utvecklingsfonderna har ungefär hälften av sina lånefonder på bankinlån i stället för ute i företagen. Det beror knappast på brist på kreditefterfrågan. Det kan nog gälla mer kommersiella krediter från affärsbankerna, men knappast utvecklingsfonderna, som tar litet större risker och litet mindre betalt.

Däremot delar jag gärna Rolf L Nilsons uppfattning att lånen ibland konkurrerar, inte minst med det regionalpolitiska stödet, men det motiverar ytterligare vårt krav på att det skall finnas möjligheter att omfördela utvecklingsbolagens lånefonder mellan länen, så att pengarna verkligen går ut i och arbetar i företagen, skapar nya produkter och nya arbetstillfällen och därmed bidrar till välfärdsökningen.

Industri- och nyföretagarfonden är en del av en struktur, som jag tror är viktig. Den skall besitta betydande teknisk kompetens för att kunna bedöma nya produkter. Den skall besitta kompetens för att utvärdera snabbväxande större, medelstora och mindre företag. Utvecklingsfonderna är däremot med i beredningen och kan gå in själva, i stället för Industri- och nyföretagarfonden, när det är fråga om mindre kapital. Det är en arbetsfördelning, men det är också en pluralism, en mångfald, som är viktiga för mindre och medelstora företag, där det finns expertfunktioner och en regional organisation, ett uppfångningsnät för universitet och högskolor och riskkapitalbolag som är privata eller privatdominerade och jobbar över hela marknaden. Då skapar vi det nätverk som just mindre och medelstora svenska företag under så lång tid saknat.

Anf. 32 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! När man besöker företag och talar med företagare tar de sällan upp skatter och regler först. Det är andra problem, som har att göra

med produktionen, bristen på teknisk kompetens och liknande. Från större företag får man ofta höra mycket positiva omdömen om näringspolitiska satsningar som har gjorts tidigare. Jag kan som exempel ta den s.k. VT-delegationen, som utförde ett konkret arbete bland underleverantörer till bilindustrin för att få fram vattenbaserade färger. Det var någonting som företagen knappast hade orkat med vart och ett för sig.

Det är då trist att konstatera att den typen av näringspolitiska åtgärder, som var väl beprövade, var något av det första som den nya regeringen rev upp – för att sedan backa igen.

När det gäller krediterna är det många faktorer som samspelar. Men en faktor är viktig, och det är bankernas medverkan. De krediter som utvecklingsfonderna ställer upp med behöver ofta kompletteras med bankkrediter. Det finns tyvärr en rädsla i banksystemet – som är välgrundad, beroende på erfarenheterna under 80-talet och finanskrisen.

Jag vill återigen uppmana regeringsföreträdare att utnyttja ställningen som bankägare för att skapa ett mer normalt klimat, en mera normal stämning, ute i bankerna, så att de verkligen lånar ut pengar till vettiga affärer och vettiga projekt, till rimliga säkerheter. Bankerna får inte heller medverka till osunda, konkurrenssnedvridande konkurser, som också förekommer.

När det återigen gäller samordningen mellan nyföretagarlånen och utvecklingsfondernas verksamhet efterlyser Per Westerberg högre teknisk kompetens. Det är sådant som utvecklingsfonderna köper in i sitt beredningsarbete. De köper konsulttjänster på marknaden. Den kritik man hör är att företagaren har redovisat sin affärsidé och sina projekt inför utvecklingsfonderna i beredningen, men att besluten sedan fattas på en annan nivå, där denne inte har företräde. Det tar tid, och det är långt borta.

Anf. 33 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag är väl medveten om att många mindre och medelstora företag har haft en lång serie problem under senare år. Jag är också väl medveten om att de är för få, till följd av ett mycket logiskt skeende, med för hårt skatteuttag, för hårda regler, just för de mindre företagen i Sverige.

Jag delar gärna Rolf L Nilsons uppfattning att det behövs mera teknisk kompetens och teknikspridning in i de mindre och medelstora företagen. Vi ökar nu utbildningen mycket kraftigt på akademisk nivå, men även på lägre, avancerade nivåer, för att stärka kompetensen hos svensk arbetskraft. Hela förslaget med teknikbrostiftelserna syftar åt samma håll, vilket jag tror är viktigt för att försvara vår relativa välfärd, vårt löneläge och vår förmåga att konkurrera.

När det sedan gäller bankernas medverkan, är det naturligtvis så att de är delvis brända av 80-talets misslyckanden. Det finns en psykologisk spärr i utlåningsledet ute på kontoren. Jag tror inte att vi kan kommendera dem att ändra sig, utan det måste ske en stegvis förändring. Vi måste därmed också delvis skapa mera lönsamhet i företagen, som gör riskerna mindre för själva lånekapitalet.

Vi skall också komma ihåg att de satsningar vi har gjort på mindre och medelstora företag under de här åren har varit kanske de största som har

gjorts på denna grupp i modern tid i Sverige, och jag tror att det är viktigt för att vi skall få en bra utveckling under 90-talet.

Jag noterar dock ånyo att jag är glad att Rolf L Nilson och hans parti ändå har röstat för ett antal ganska väsentliga skatteförändringar för de mindre och medelstora företagen. Det gäller inte minst förmögenhetsbeskattningen på arbetande kapital, som har tvingat många småföretag att sälja sig och allvarligt skadat en del av strukturen i svenskt näringsliv.

Till sist kan jag nämna att vi i fråga om bekvämlighetskonkurser och ekobrott har en samordningsgrupp, som har jobbat sedan i juni och som för några veckor sedan lade fram en delrapport med ett åtgärdsprogram, delvis som en följd av Insolvensutredningen, men även på grund av en del kompletteringar som har kommit fram på senare tid. Vi tar detta på yttersta allvar, i och med att det allvarligt kan snedvrida konkurrensen. Det är ofta de minsta företagen som träffas hårdast. Detta är för mig en starkt prioriterad fråga, som jag vill kunna komma till rätta med.

Anf. 34 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Under den här mandatperioden har näringsutskottet varje år strax före jul debatterat småföretagspolitiken. Det är ett både angeläget och viktigt ämne.

Vi har nu några mörka och dystra år i ekonomins Sverige bakom oss. Effekterna av 1980-talets spekulationsekonomi har kastat en mörk skugga över vårt land. De har skapat problem och obalans i de offentliga finanserna. De har skapat kreditförluster i bankerna och krascher på fastighetsmarknaden. De har också inneburit utslagning av företag och en hög arbetslöshet.

Dessa problem har den borgerliga regeringen haft att brottas med. Problemen har varit av en nästan ofattbar omfattning. Men regeringens deklaration att Sverige skall återupprättas som en företagar- och tillväxtnation har hela tiden varit en ledstjärna i arbetet med att räta upp Sveriges ekonomi.

Spjutspetsen i denna kamp har varit satsningen på småföretagen. Den satsningen har varit målmedveten och långsiktig. Just detta att företagen får långsiktiga spelregler är av utomordentligt stor betydelse.

Man har följt det småföretagspolitiska program som riksdagen beslutade om 1991. Det innebar bl.a. en bättre riskkapitalförsörjning, sänkta skatter och avgifter, förenkling av regelverk och underlättande av nyetablering och Europakontakter.

Varför är detta med småföretagen så viktigt? Jo, därför att småföretagen har en mycket stor betydelse för dynamiken och tillväxten i svensk ekonomi. Detta håller numera de flesta med om. Tillskapandet av nya arbetsplatser kommer främst att ske i det privata näringslivet. Småföretagen har de största möjligheterna att skapa nya jobb under de närmaste åren. Därför är det viktigt att vi ger småföretag möjlighet att födas, överleva och växa. Vi måste därför skapa goda villkor för småföretagande och entreprenörskap i vårt land. Därför har regeringen vidtagit många åtgärder för att underlätta företagandet.

Riskkapitalförsörjningen har i och med finanskrisen varit ett utomordentligt stort bekymmer. Därför har riksdagen beslutat om olika åtgärder. Det berättade näringsministern om tidigare. Man har bl.a. beslutat om riskkapi-

talbolag, och för ett år sedan beslutade riksdagen om Industri- och nyföretagarfondens verksamhet. Detta har inneburit klara förbättringar när det gäller nyetablering.

Under de två senaste åren har det skett omfattande skattesänkningar. Detta har klart förbättrat konkurrenskraften för näringslivet. Arbetsgivaravgifter har sänkts. Förmögenhetsskatten på arbetande kapital har avskaffats. Skogsvårdsavgiften har slopats. Även många andra skatter har sänkts eller slopats. För småföretagen har detta inneburit ett tillskott på ca 12–14 miljarder. Den här veckan kommer vi dessutom att besluta om ytterligare sänkningar av skatter, bl.a. för egenföretagare och fåmansbolag. Vi kommer också att besluta om ett återinförande av kvittningsrätten.

Arbetet med småföretagsutvecklingen har också inneburit ett intensifierat arbete för nyetablering och Europakontakter. Alla dessa åtgärder har givit resultat. Det kan man klart avläsa genom att industriproduktionen ökar.

Många företag kan vittna om en kraftigt förbättrad orderingång. Lönsamheten i näringslivet förbättras, och konkurserna blir färre. I många företag tas också det första spadtaget för nya investeringar. Antalet varsel minskar. Antalet lediga platser ökar. Det jobbas övertid motsvarande ungefär 80 000 jobb. Räntan har sjunkit. Hushållen börjar tro på framtiden. Dessa ljuspunkter – och många fler – talar sitt tydliga språk.

Allt detta har också bäring på dagens betänkande som handlar om en reformering av utvecklingsfonderna. Utvecklingsfonderna har spelat en mycket stor roll under årens lopp för att hjälpa både nya och befintliga företag med såväl råd som stöd och finansiering. Därför är det viktigt att dessa regionala organ finns kvar i framtiden. De kan utgöra en spjutspets för att hjälpa de små och medelstora företagen i regionen.

Propositionen har föregåtts av en utredning. Utredningen föreslog en ganska kraftig förändring av dagens fonder. Bl.a. ville man att antalet fonder skulle bli mindre. Därefter har det skett en justering. Nu tycker jag att det är en bra utformning av förslaget, dvs. att fonderna i framtiden skall omvandlas till bolag.

Dessa nya bolag uppfyller fyra viktiga kriterier.

För det första kommer de att finnas i varje län. Det är mycket angeläget, inte minst med tanke på behovet av närhet mellan det regionala organet och de företag som skall betjänas.

För det andra kommer målgruppen inte att begränsas. Den kommer i stället att bygga på en stor regional flexibilitet.

För det tredje kommer finansieringskapitalet att finnas kvar.

För det fjärde kommer landstingen att vara kvar som en viktig huvudägare av de regionala bolagen.

Dessa bolag skall vara organ för rådgivning och finansiering. Det övergripande målet är att stödja utvecklingen av ett konkurrenskraftigt näringsliv och att stödja nyföretagandet. De regionala utvecklingsbolagen bör i stort ha samma verksamhetsinriktning som de regionala utvecklingsfonderna har haft.

Vi har från utskottsmajoritetens sida anført att de regionala bolagen skall precisera innehållet i verksamheten. Det är de som har bäst kunskap om vilka åtgärder som krävs för att åstadkomma en utveckling av den regionala

näringslivsstrukturen. Utskottsmajoriteten anser därför att de regionala bolagen själva skall göra de prioriteringar som behövs. Staten skall inte detaljstyra verksamheten.

Kvinnligt företagande är också ett viktigt område. I propositionen anger regeringen att kvinnor är en stor grupp vars potential för nyföretagande är betydande. Det är därför angeläget att främja ett ökat företagande bland kvinnor. Insatser riktade till kvinnor som står i begrepp att starta, eller nyligen har startat, företag bör ingå som en naturlig del av de regionala bolagens insatser som är riktade till nyföretagare. Jag tycker att Socialdemokraterna på det här området slår in öppna dörrar med sin reservation om verksamhetens inriktning.

Det är viktigt att de regionala organen är lokaliserade nära målgruppsföretagen och har ett förgrenat kontorsnät. De skall också ha en god förankring hos berörda företag och deras företrädare, och de skall vara mycket flexibla.

Moderbolaget, som skall vara en liten enhet, skall ge de regionala bolagen central service och fullgöra vissa samordningsfunktioner. Det skall ge rådgivnings- och utbildningsstöd. Det skall förvalta statligt kapital för finansieringsverksamhet. Det skall äga och förvalta vissa aktier i förvaltningsaktiebolagen Atle och Bure. Det skall också utse de statliga representanterna i de regionala styrelserna.

Det är viktigt att slå fast att de regionala bolagen får ett avgörande inflytande på verksamheten. Beträffande styrelserepresentationen kan jag säga att staten utser hälften av representanterna och landstingen den andra hälften. Både ordförande och ledamöter skall vara väl förankrade i regionen och dess näringsliv. Detta borgar för ett stort regionalt inflytande.

Herr talman! Jag vill också gärna beröra finansieringsverksamheten, som är av synnerligen stor vikt för både befintliga och nya företag.

Den tidigare regeringen beslutade om indragning av medel från utvecklingsfonderna. Jag hävdade då att det var fel. Därför är jag nu desto tackammare när den indragna miljarden har återförts till finansieringskapitalet.

Det är viktigt att de nya utvecklingsbolagen kan vara med och ge både råd och stöd, men de skall också kunna ge finansiell hjälp. Situationen på finansmarknaden, med alla finans- och bankkriser, har minst sagt varit turbulent. Därför är det viktigt att staten på olika sätt kan bidra med riskfinansiering.

Jag har sett många projekt som företagarna själva inte har klarat av att finansiera enbart med banklån, men genom att utvecklingsfonderna har kunnat gå in med vissa medel har projekten kunnat startas. Den hävstångseffekt som utvecklingsbolagens låneresurser utgör är en icke obetydlig tillgång för de små och medelstora företagen.

De ca 2,5 miljarder som kommer att finnas i en central fond, till vilken de regionala fonderna har dragningsrätt, är därför en viktig resurs. Socialdemokraterna vill plussa på med ytterligare 500 miljoner genom försäljning av aktier i Atle och Bure. Jag tycker först och främst att det är en framgång att utvecklingsbolagen kan börja använda den ytterligare miljard som tidigare var indragen. När det gäller aktierna i Atle och Bure kommer 10 % av avkastningen att tillföras verksamheten i alla fall.

När det gäller finansieringen och kapitalförsörjningen är det absolut viktigaste, vilket flera har sagt tidigare i dag, att bankerna tillfrisknar och kan fungera på ett normalt sätt. När det gäller det allmänna bankväsendet vill jag säga att det känns bra att olika banker nu har kunnat lämna bankakuten. Ju förr normala relationer mellan bank och företag kan uppstå desto bättre är det.

Jag vill också beröra Nordbankens förvärv av Gota bank. Jag vill uttrycka den förhoppningen att Nordbanken visar sitt ansvar och bedriver verksamheten i en provinsbanksmodell, ungefär på samma vis som gällde före kraschen. Flera banker, bl.a. Wermlandsbanken och Skaraborgsbanken, fungerade mycket bra både för enskilda och för företag. Därför hoppas jag att de enskilda bankerna, t.ex. Wermlandsbanken, får ett stort decentraliserat ansvar. Det är också viktigt att ta till vara den stora kunskap och kompetens som finns hos personalen i dessa banker.

I det här betänkandet omnämns även frågan om uppfinnare och innovatörer. Det är angeläget att innovationsprocessen får en god utveckling. Som har angivits i betänkandet kommer det en proposition under våren i detta ärende. Därför får vi då återkomma till den frågan.

Herr talman! Det är viktigt att de nya utvecklingsbolagen får en bra start och att organisationskommittén ser till att utvecklingsfonderna omvandlas på ett bra och omdömesgillt sätt också för personalen.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna och meningsyttringen.

Anf. 35 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Kjell Ericsson hur han ser på det förhållande som näringsministern redogjorde för i kammaren. Nu har man, som näringsministern säger, prickat av de krav som SAF har ställt. Har det också varit Centerpartiets och Kjell Ericssons prioritering när det gäller målsättningen med företagsfrågorna?

I sitt anförande påstod Kjell Ericsson att landstinget blir kvar. Det föranleder mig att ställa en fråga. Landstingsförbundet har uppvaktat utskottet. I mycket stor enighet har man gått emot regeringens förslag. Hur kan man då, som Kjell Ericsson gör, påstå att Landstingsförbundet och landstinget blir kvar i regionerna?

Anf. 36 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! De krav som ställdes av Företagarnas Riksorganisation före valet tror jag är krav som många av oss ställer upp på. Det var sådana krav som gynnar småföretagarna och småföretagen. En del av kraven gällde sänkta skatter och avgifter. Det var bl.a. fråga om sådana skatter och avgifter som var orättvisa – av den typ som vi tar bort nu och som gäller egenföretagare och fåmansbolag. Det gäller också att stärka konkurrenskraften. Det viktigaste är ändå att man får konkurrenskraftiga företag som kan konkurrera.

Man har vidtagit åtgärder när det gäller sänkta skatter och avgifter, riskkapitalförsörjning och inte minst sänkt ränta. Till följd av detta har småföretagens konkurrenskraft stärkts kraftigt. Jag har dagligen kontakt med små-

företagare som säger att nu är det faktiskt roligt att sätta i gång och jobba igen. Senast i söndags träffade jag ett antal småföretagare som håller på att investera i ny utveckling och nya produkter. Tack vare den stärkta konkurrenskraften har de fått nya marknader att gå in på.

Jag tror inte ens att Mats Lindberg egentligen har så mycket emot det program som småföretagarnas riksorganisation föreslog. Det förvånar mig om han är det. Programmet innehåller sådant som gynnar oss alla, inte minst småföretagarna. I dag sjunger alla småföretagarnas lov. Varför ställer man inte upp då? Vi behöver inte ha någon konfrontation i det här fallet. Det är sådana åtgärder som är riktiga och som gynnar utvecklingen i vårt samhälle.

Så till frågan om landstingens medverkan i de framtida utvecklingsbolagen. Under hela utredningen har jag krävt att landstingen skall vara kvar. Jag har sett det som en naturlig del av den regionala utvecklingen. De har nu varit aktiva ägare i utvecklingsfonderna, och det har fungerat bra. Jag tycker att de skall vara det i fortsättningen också. Jag har haft många kontakter med olika landsting. De har haft vissa synpunkter på utredningen och propositionen. Vi har gjort förändringar. Nu finns en balans. Staten och landstinget står för varsin hälft. Jag har fått respons från de landstingsråd jag har varit i kontakt med i det här fallet. De jag har varit i kontakt med säger att landstingen skall vara med i utvecklingsbolagen. Jag hoppas att det blir ett sådant klimat i organisationskommittén att man tar till vara de regionala resurserna. Landstinget utgör en stor resurs.

Anf. 37 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag tackar Kjell Ericsson för svaren. Han verkar ha samma uppfattning som näringsministern när det gäller prioriteringen av insatserna. Jag tackar för det svaret.

Jag hoppas också att Kjell Ericsson har rätt beträffande landstingens engagemang i utvecklingsfonderna. Landstinget går in med ca 120 miljoner kronor i utvecklingsfonderna. Det är till mycket stor hjälp vid utvecklingen av småföretagen.

Kjell Ericsson påstår att vi socialdemokrater slår in öppna dörrar när det gäller kvinnligt företagande. På den punkten har väl inget av de borgerliga partierna, Kjell Ericsson, på något sätt visat att man vill göra något rejält. Jag tycker att vi socialdemokrater kan erkänna att vi inte har varit framgångsrika på den här punkten. Vi har inte heller varit framsynta. Därför tycker jag att det inte är uppmärksamt av Kjell Ericsson att påstå att vi slår in öppna dörrar. Jag undrar vem som har öppnat de dörrarna före oss.

När det gäller utvecklingsfonderna, finansieringen av dessa och den tilltro som finns i småföretagen måste jag säga att det är inte fråga om att de åtgärder med skattelättnader som regeringen har vidtagit på det här området under den här tiden på något sätt påverkar företagen i dag. Så är inte fallet. Däremot delar jag Kjell Ericssons uppfattning att det har funnits felaktigheter i skattelagstiftningen bl.a. när det gäller egenföretagarna. Vi har motiverat om att man skall ta bort vissa delar.

Anf. 38 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller prioriteringen tycker jag att det är naturligt att vi ser till att småföretagen får ett bra klimat att verka i. Jag har inte hört

att Mats Lindberg skulle ha sagt emot mig. Vilken punkt gäller det? Handlar det om att man har sänkt skatterna för småföretagarna? Tycker Mats Lindberg illa om det? Tycker Mats Lindberg över huvud taget illa om de åtgärder som har vidtagits för att främja småföretagarna? Jag förstår inte hans fråga riktigt. Just det här är någonting som jag tror är mycket angeläget.

Socialdemokraterna har också pratat om detta. Ni hade själva en småföretagarkonferens i somras då ni tog upp dessa frågor. Ni sade exakt samma saker som vi säger, nämligen att man skall hjälpa småföretagen på olika sätt. Det gäller inte minst att införa rättvisa skatter och avgifter och att stärka konkurrenskraften.

Jag håller med Mats Lindberg om att vi säkert har handlat fel och inte gjort tillräckligt stora insatser för kvinnligt företagande. Det som står i propositionen är dock detsamma som står i Mats Lindbergs reservation, nämligen att man nu skall satsa mer på kvinnligt företagande. Regeringen har tryckt på via NUTEK när det gäller kvinnligt företagande bl.a. i skogslänen, i stödområdet, med 20 miljoner kronor. Detta arbete kommer att fortsätta. Jag tror att det finns mycket att göra i det här avseendet för att stimulera kvinnligt företagande.

Jag håller helt med Mats Lindberg om att landstingets resurser är nödvändiga. Vi klarar inte verksamheten om de inte är med på det här. Därför har jag och många med mig slagits för att landstingen skall vara kvar i utvecklingsbolagen. Alla signaler jag nu har fått säger att de är kvar. De får ett inflytande över hälften, vilket jag tycker är riktigt.

Anf. 39 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Kjell Ericsson om han verkligen anser att det är nödvändigt att göra den här genomgripande organisationsförändringen och införa ett moderbolag. Syftet är en centralisering och en starkare statlig styrning av verksamheten än den vi har i dag. Det bygger faktiskt på uppgifter som SIND publicerade 1981, då man sade att fonderna har svårt att prioritera de nationella näringspolitiska målen och ägnar sig mer åt lokala frågor.

Jag anser för det första att det är tveksamt om man kan använda uppgifter som SIND publicerade 1981 för att genomföra förändringar i en organisation 1993. För det andra förvånar det mig om Centerpartiet – som tillsammans med Vänsterpartiet tidigare har hållit emot strävan att centralisera verksamheten – nu skulle ändra uppfattning.

Vi har också frågan om näringslivets inflytande och utvecklingsfondernas näringslivsförankring. Man refererar här till Industriförbundets uppfattning i frågan. Industriförbundets uppfattning om företagen och utvecklingsfonderna publicerades också 1981. Man bygger således på tolv år gamla uppgifter. Jag undrar om Kjell Ericsson, som har suttit med i referensgruppen, tycker att man har ett bra och aktuellt beslutsunderlag för propositionen och de förändringar av styrelsernas sammansättning, eventuell ägarstruktur m.m. som vi nu håller på att gå till beslut om.

Anf. 40 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Rolf L Nilson frågar om det skall vara nödvändigt med den här genomgripande förändringen. Jag ser det här som att man vässar ett re-

dan bra organ så att det blir ändå bättre. Man ger det möjligheten att kunna agera kraftfullare i framtiden.

Det har nämnts tidigare att den nya stiftelselagen gör det litet svårare att vara kvar. För mig personligen har associationsformen inte varit någon hjärtefråga. Det viktiga är att man har ett regionalt organ som kan hjälpa de små och medelstora företagen på bästa möjliga sätt. Detta är ingen centralisering. Jag ser det här som en effektivisering. Man ger de regionala organen möjlighet att fungera på ett bra sätt.

Vi kan titta på lånefonderna som varje utvecklingsfond hittills har brukat, men kanske inte speciellt effektivt. Man har haft likvida medel på mellan 30 och 80 % på banken. Väldigt mycket medel har alltså inte brukats, och det i en tid då det kanske behövts mer pengar än någonsin.

Genom att man har pengarna i en central fond tror jag man kan utnyttja dem mycket mera effektivt än tidigare. Dessutom får man nu en miljard extra. Man får alltså större möjligheter att hjälpa de små och medelstora företagen med finansieringen.

När det gäller näringslivets påverkan i de nya bolagen tror jag det är bra med en balans mellan näringslivsföreträdare och politiker. Då får man tillgång till kunskap från näringslivet, som också får möjlighet att utifrån sin utgångspunkt berätta hur det ser ut. Men politikerna är också med. De får god anknytning till det regionala näringslivet och får god kunskap om det. Jag tror det är mycket viktigt med samspelet mellan näringsliv och samhälle. Det får man fram med den blandning i styrelserna som här blir aktuell.

Jag tror vi har gjort en lagom avvägning. Det är också bra att näringslivet accepterar den. Jag har varit med i referensgruppen till den utredning som gjorts. Många olika aspekter har framförts, från företagarna och ifrån andra. Man har då låtit förstå att man gärna vill ha ett större inflytande från näringslivet. Det har framförts många synpunkter och gjorts många utfrågningar i utredningen. Till slut har man kommit fram till vad jag tycker är en bra kombination av samspel mellan näringsliv och samhälle.

Anf. 41 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill upprepa att jag tycker att de förändringar man gör, framför allt bytet av organisationsform, är mer våld än nöden kräver. Man tar mycket stora risker. Både utredningen och framför allt propositionen säger att den verksamhet som bedrivs i utvecklingsfondernas regi fungerar i stort sett bra och skall drivas vidare av de nya bolagen.

Både Kjell Ericsson och Per Westerberg har sagt att man vässar organisationen. Men vi har dels risken för förlust av kompetens genom den osäkerhet som skapas när personalen sägs upp, dels risken för tempoförlust i och med byte av personal och organisationsform. Detta tycker jag man måste räkna på minussidan.

Kjell Ericsson är väl medveten om att det finns ett väldigt bra informellt samarbete mellan de nuvarande fonderna, bl.a. i deras VD-råd. Det finns en arbetsfördelning som åtminstone utifrån verkar effektiv. Det finns möjligtvis en chans att rädda kvar detta när man ändrar organisationen. Jag menar att denna typ av informellt samarbete, detta nätverk mellan fonderna, riskeras när man byter organisationsform.

Jag är mycket större anhängare av en utvecklad regional förankring och de spontant, efter behoven, utvecklade samarbetsformer som vi har i dag än av den typ av byråkratiska konstruktioner som bygger på en utredning vars syfte egentligen var någonting annat, nämligen att privatisera, dvs. lägga ned fonderna helt och göra privata bolag av dem.

Anf. 42 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Utredningen och propositionen säger att verksamheten skall bedrivas i stort sett på samma sätt som hittills. Vi vill bara effektivisera verksamheten. Både utredningen och regeringen fastslår att fonderna varit mycket bra organ, som varit viktiga för utvecklingen av de små och medelstora företagen. Det skall de fortsätta att vara. Man skall göra dem ändå effektivare.

När det gäller den eventuella förlusten av kompetens tror jag det är viktigt att organisationskommittén snabbt kommer i gång och ser till att genomföra sitt arbete så fort som möjligt. Det är ingen avveckling, det är en omvandling från stiftelse till bolag. Man bör ta till vara kompetensen på ett sätt som också är acceptabel för personalen.

Jag håller med om att det har varit ett bra nätverk mellan fonderna och i VD-rådet. Jag har haft många kontakter med dem. Men ingenting säger att det skall försvinna i och med den här förändringen. Tvärtom hoppas vi på en större nätverksverksamhet, inte minst via moderbolaget, som har en samordnande funktion och kan hjälpa till.

Jag tror alltså att man rent av kan förbättra detta. Man skall inte slå sönder det som fungerar, man skall förbättra det. Jag tror att de regionala utvecklingsbolagen kommer att få en mycket stor betydelse i fortsättningen.

Nu måste vi alla hjälpas åt att göra någonting positivt av det här. Det tror jag är viktigt.

Anf. 43 JAN BACKMAN (m):

Herr talman! Utskottsmajoritetens hantering av det betänkande som vi nu diskuterar präglas av många konstruktiva kompromisser. Slutresultatet tillgodoser därför på ett balanserat sätt synpunkter som härstammar från många intressenter. Ytterligare en del av det reformarbete som skall leda fram till en vitalisering av små och medelstora företag är slutförd. Utvärderingen av slutresultatet bör anstå, men redan nu kan man se att de regionala utvecklingsbolagen passar väl in i nätverket av marknadskompletterande organ för rådgivning och finansiering. Förslaget präglas av en aktiv näringspolitik med inriktning på tillväxt, teknikutveckling och stärkt internationell konkurrenskraft. Ett effektivare utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser och ett naturligt etablerat samband mellan centrala och lokala krafter kommer att bli resultatet av det framlagda förslaget.

På en punkt vill jag skicka med en önskan till den organisationskommitté som regeringen skall tillsätta för att förbereda och genomföra utbildningen: Låt inte de regionala utvecklingsbolagen dra upp alltför snäva geografiska gränser kring sina verksamhetsområden. Det måste vara den enskilde företagaren som avgör vilket regionalt bolag han eller hon har störst förtroende för. Att självständigt kunna söka lösningar på de problem företaget står inför

är en viktig företagaregenskap. Då skall inte den organisatoriska strukturen hos en möjlig stöd- och samarbetspartner ta över.

Man kan jämföra med de nya teknikbrostiftelserna som skall knytas till sju universitet och högskolor, men där det är klart utsagt att forskare och företagare från hela landet fritt kan välja att söka samarbete med vilken som helst av stiftelserna.

Inte heller riskkapitalbolagen tillämpar någon strikt regional indelning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 44 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Mycket kort vill jag kommentera den fråga som direkt ställs här. Jag avser att försöka låta utvecklingsbolagen jobba till att börja med i länet. Men sedan skall de själva, underifrån, kunna avgöra om man vill ha andra gränser. Det skall komma underifrån.

Självfallet vill vi gärna att företagen skall kunna välja utvecklingsbolag. Den rent subventionerade verksamheten blir litet mer bunden, men det finns ju också betydande kommersiella bitar i utvecklingsbolagen.

Anf. 45 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Det är utomordentligt glädjande att riksdagen nu i dag fattar beslut om att de gamla utvecklingsfonderna omvandlas till regionala utvecklingsbolag. Detta är inte för själva bolagiseringens skull. Den är av underordnad betydelse och är mer av praktisk natur i dagens kapitalhantering. Nej, det glädjande är att en ordentlig genomlysning av utvecklingsfonderna, deras verksamhet och betydelse för småföretagen och nyföretagandet äntligen är genomförd. Från Folkpartiets sida har vi under flera år föreslagit att utvecklingsfonderna skall utredas.

Det är naturligt att detta nu skett efter 15 års verksamhet. Det är nyttigt att pröva om arbetet sker på rätt sätt, om det får önskad effekt och maximal utdelning och om verksamheten är befogad.

Utredningens allmänna slutsats blev att fondernas verksamhet fyller ett viktigt behov och att fortsatta regionala aktiviteter för näringslivsutveckling behövs. Utredningen gav intressanta utgångspunkter för nya organisationsformer, som till stor del tillsammans med synpunkter från sakkunniggruppen i utredningen nu ligger som underlag för dagens beslut.

Det är ingen hemlighet att vi från Folkpartiets sida hyste tvivel till fondernas kreditgivning i en tid då marknaden var överhettad och utlåningen från bankerna var generös. De mycket höga fastighetsvärdena utgjorde goda möjligheter att erbjuda de säkerheter som begärdes.

Den extraordinära situationen på den svenska kapitalmarknaden som sedan inträtt har skapat ett läge där möjligheten till kommersiell bankfinansiering för småföretag är starkt begränsad. I det läget skulle det ha varit dumt att avveckla fondernas kreditgivning. Finansmarknaden av i dag ger inte utrymme för en minskning av statliga insatser vad avser småföretagens kapitalförsörjning.

Som vi ser det finns det i svenskt näringsliv två viktiga behov som de nya utvecklingsbolagen har att arbeta med. Det ena är behovet av att utveckla befintliga småföretag, som i alltför stor utsträckning stannar i växten. Vi be-

höver fler företag som utvecklas vidare, som växer till kraftiga medelstora företag. Det är trösklar och problem på vägen, t.ex. språkproblem, kapitalproblem, kontakter som behöver skapas, nya projekt och krav på ny produktutveckling. Här har de nya utvecklingsbolagen en betydande uppgift.

Det andra är behovet av ett ökat nyföretagande. Där behövs hjälp och stöd från ett tidigt skede. Vi är i Sverige alldeles för dåliga på att ta till vara uppfinningar. Nya produkter föds som en idé. Men om idégivarna har svårt att få idéerna omsatta i konkreta produkter, stannar de endera på ritbordet eller vandrar vidare till en utländsk intressent.

Det är självklart att inte alla idéer har den bärkraft och är så lysande som uppfinnaren tycker, men det är farligt att avfärda eller förringa förslag på lösa grunder. Sverige har under sekel varit framgångsrikt vad gäller produkter som kommit att få världsomfattande betydelse och spridning. Det finns ingen anledning att tro att det slutat födas geniala idéer i huvudet på svenskar.

Att främja nyföretagande och ny produktutveckling är en svår och grannlagaplig uppgift – men oerhört viktig. Vi behöver ett ökat flöde av nya småföretag som fyller på underifrån och varur en del kommer att expandera till riktiga guldägg.

Det är självklart att dessa båda viktiga prioriteringar som jag nämnt, dvs. tillväxt i befintliga företag och ökat nyföretagande, har en viktig betydelse också för sysselsättningen. Dagens arbetslöshet kan inte få fortsätta, och jag ser ingen annan lösning än betydelsfull produktion av varor och tjänster.

Storföretagen kommer säkert att anställa folk när konjunkturen börjar sätta fart. Men man kan inte tro att den överhettning på arbetsmarknaden som rådde före konjunkturfallet skall återkomma. En överhettning är heller inte önskvärd, men exempelvis inom byggbranschen kommer det att dröja mycket länge innan samma volym som i slutet av 80-talet är tänkbar.

Nej, det är nog små och medelstora företag som är svaret på arbetslöshetsfrågan.

Herr talman! De nya utvecklingsbolagens finansieringsverksamhet får i samband med detta beslut mer resurser än utvecklingsfonderna skulle ha haft. Det är mycket glädjande att indragningen till statskassan från fonderna nu upphör. Därigenom blir det gemensamma disponibla kapitalet betydligt större. Det är en stor förbättring som därigenom skett. Detta visar också regeringens positiva inställning till näringslivet och i det här fallet särskilt till småföretagen.

Slutligen vill jag uttrycka tillfredsställelse med att det finns en mycket bred majoritet här i riksdagen för denna reformering av utvecklingsfonderna. Jag tycker att motsättningarna är litet uppförstorade i debatten. De reservationer som finns tar upp detaljer i frågan. Det går väl att ha litet olika uppfattningar. Men den grundläggande utformningen av bolagen råder det praktiskt taget politisk enighet om. Det är ett gott tecken till aktörerna på marknaden.

Min förhoppning är att ombildningen skall ske så snart som möjligt, att organisationen "slimmas" där så behövs, att bolagen får tillgång till en lånefond som får anses ha hygglig kapitalstorlek och att bolagen berikas på kompetens genom näringslivets inträde. Nu bör de snarast få komma i gång i sin nya organisationsform, och därefter bör de få arbetsro.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 46 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Det är kanske konstruktivt att låta de nya bolagen få arbetsro och att de skall störas så litet som möjligt i sin utveckling. Som jag har sagt tidigare tycker jag att det är onödigt att byta organisationsform. Men jag inser att jag befinner mig i minoritet i denna fråga.

Gudrun Norberg började med att säga att hon var glad för att utvecklingsfonderna har blivit ordentligt utredda och genomlysta. Hade det varit så hade jag delat hennes glädje. Jag menar att det hade varit motiverat med en ordentlig genomgång där det hade getts god tid att genomlysa utvecklingsfondernas goda och svaga sidor. Av utredningen framgår det angående uppläggningsarbetet att utredningsarbetet har bedrivits under våren och sommaren 1993. På grund av den korta utredningstiden har utredningen inte haft möjligheter att genomföra mer omfattande egna undersökningar. I stället har den i allt väsentligt varit hänvisad till tidigare gjorda studier och samarbete med externa experter.

Jag tycker att detta skall genomföras som en ordentlig parlamentarisk utredning som skall få de två år på sig som är den normala tidsgränsen för en utredning.

Gudrun Norberg tar också upp något annat som är viktigt, nämligen frågan om vägen från idé till produkt. Jag instämmer i mycket av det som Gudrun Norberg säger, men jag tror att det finns en fara i ett alltför nationalistiskt tänkande. Vi talar om svenska idéer som uppstår i svenska hjärnor och som skall utvecklas i svenska företag. Ja visst, det är bra om en stor del av idéerna uppstår i svenska hjärnor varefter de utvecklas i svenska företag. Men vad är det för fel på export och import av idéer? Tex har idéen om den platta bildskärmen exporterats – som ingen kunde utveckla här. Vad är det för fel på utlänningars idéer? Det är alldeles för liten import av idéer utifrån för att vitalisera det svenska näringslivet och den svenska produktionen.

Anf. 47 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Först tar Rolf L Nilson upp frågan om tiden för genomlysningen. Naturligtvis är allting relativt. Det går att göra en utredning väldigt omfattande, och det går att göra den mindre omfattande och snabb. Men jag tror inte att utvecklingsfonderna hade varit betjänta av en tvåårig utredning eller kanske ännu längre. Det är ju nu som kapitalförsörjningen i småföretagen har ett så stort behov av reformering. På så sätt kan det bli mer tillgång till kapital. Den indragning av kapital som har pågått från utvecklingsfonderna till statskassan avbryts nu. Det sker också med hjälp av detta beslut.

Jag tycker att det är viktigt att beslutet inte skjuts längre fram i tiden. Jag tycker att den utredning som har gjorts ändå har varit ganska grundlig och att den har klart slagit fast vilka behov som finns bland småföretagen i Sverige. Jag tror att balansgången har skötts bra. Jag är glad att beslutet kommer tidigt, för jag tror inte att den osäkerhet som nu råder kan ge en bra utveckling. En sådan väntan är inte bra, inte minst med tanke på frågan om personalen, som Rolf L Nilson tog upp. Personalen sägs upp i det gamla bolaget och återanställs i det nya, med den osäkerhet som det innebär.

Jag tror inte att den osäkerhetsfaktorn blir så stor nu, som den skulle ha blivit om man väntar med att ta ställning. Man hade då kanske bara känt

till att en förändring skulle ske, men man hade inte känt till av vilket slag, avveckling eller bolagisering. Det skulle ha inneburit en osäkerhet som gjort att många anställda i utvecklingsfonderna sökt sig därifrån. Då skulle verkliga en stor del av den kompetens som finns där nu gått förlorad.

Det är väldigt sällsynt att en liberal blir beskylld för att vara för nationalistisk. Självfallet är det viktigt med såväl export och import som idéer och produkter. Det instämmer jag gärna i. Vi har nog inte olika uppfattning i den frågan, Rolf L Nilson. Men nu är det svenska företag och svenskt näringsliv som vi skall fatta beslut om här i kammaren. Då vill vi i Folkpartiet självfallet främja och ta vara på den idéutveckling och uppfinnarförmåga som finns i Sverige. Om vi i Sverige inte exporterar alla idéer till utlandet utan förverkligar dem i Sverige och därmed skapar sysselsättning, är det positivt.

Anf. 48 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Gudrun Norbergs lycka över de nya utvecklingsfonderna glädjer även mig. Det glädjer mig också att Gudrun Norberg har bytt fot i denna fråga. Men det som Gudrun Norberg säger, nämligen att frågan om utvecklingsfonderna nu utretts, är däremot fel. Det finns ingen organisation som har utretts så mycket som utvecklingsfonderna. Från utgångspunkten att det tog så lång tid innan Gudrun Norberg upptäckte det som var bra med utvecklingsfonderna, är den sista utredningen extra värdefull.

Gudrun Norberg! Näringsministern har i kammaren talat om vikten av att man har samma regler i Sverige som i övriga Europa. Jag delar uppfattningen att det är viktigt med samma regler. Men delar Gudrun Norberg näringsministerns uppfattning att man inte kan ha samma regler i Sverige som i övriga Europa vad gäller stöd av olika slag? Det kan gälla stöd från Vetedlegationen och annat branschstöd. Vi vet att nästan alla de länder som Sverige konkurrerar med får branschstöd. Av vilken anledning tycker Gudrun Norberg att man bör säga nej till det?

Anf. 49 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag tyckte att jag i mitt huvudanförande ganska ordentligt redogjorde för hur vi i Folkpartiet ser på utvecklingsfondernas möjlighet att bidra till kapitalförsörjningen i småföretagen. Jag sade också att vi tidigare ansett att kreditgivningen från utvecklingsfondernas sida var tveklaktig; detta under den tid då det var mycket lätt att få låna i bank. Det vittnar också företagen om. Det var minst lika lätt att få låna i bank som ur Utvecklingsfonden. I Utvecklingsfonden tog man inga större risker än bankerna.

Läget är nu inte detsamma. Naturligtvis måste man anpassa sig till hur situation och marknad ser ut, och det gör vi. När det är mycket besvärligt med kapitalförsörjningen, är läget inte lämpligt att ta bort den försörjning som ges från statlig sida. Det är man i den grupp av sakkunniga som satt med i utredningen helt överens om, från både Socialdemokraternas och de andra partiernas sida.

Mats Lindberg vet, precis som alla andra här i kammaren, att svenskt näringsliv inte skall leva på statligt stöd och statliga subventioner. De skall man eftersträva att få bort. Men i många andra länder har man inte kommit lika långt som i Sverige. Det är jag medveten om.

Det är också viktigt att kunna arbeta på samma villkor, och här föreligger ett arbete att driva i bl.a. GATT- och EG-förhandlingar.

Mats Lindberg har varit med och drivit utvecklingen åt egentligen samma håll vad gäller branschstöd. Hur var det t.ex. med tekostödet? Det stödet togs ju bort under den socialdemokratiska regeringens tid.

Anf. 50 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Om man drar slutsatsen av det som Gudrun Norberg säger om stöd av olika slag, kommer man fram till konsekvensen att vi i Sverige skall gå före alla andra länder. Jag kan då inte tolka Gudrun Norberg på annat sätt än att vi i Sverige av ideologiska skäl är beredda att offra en stor del av svenskt näringsliv; ideologiska skäl som innebär att vi inte är beredda att ha samma regler som i övriga Europa. Gudrun Norberg, är min tolkning rätt eller fel?

Anf. 51 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Mats Lindberg tolkar mig fel, om han menar att jag av någon ideologisk anledning vill utplåna svenskt näringsliv. Självfallet är det inte så. Folkpartiets ideologiska inställning är absolut inte att såra svenskt näringsliv utan att försöka få ett livskraftigt sådant. Mats Lindberg vet precis lika bra som jag att man försöker nedbringa och avveckla subventioner till olika branscher och näringar för att få jämförliga villkor. Natt och dag pågår sådana förhandlingar ute i Europa. Man gör detta för att kunna komma till skott i exempelvis GATT-sammanhang.

Anf. 52 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är ju just problemet. Om Sverige inte har samma regler som andra länder, kommer konsekvensen att bli just den som jag här har sagt. Därför måste Sverige, för att inte hamna i en fullständigt omöjlig situation, diskutera detta. Gudrun Norberg säger nu egentligen samma sak som jag alltid har sagt, nämligen att Sverige inte skall avveckla sina regler före något annat land. Folkpartiet är inte berett att ställa upp på någon av de punkter som Gudrun Norberg talade om.

Anf. 53 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Mats Lindberg söker utan anledning konfrontation. Det här hör knappast till det ämne som vi nu debatterar. Jag ser ingen reservation som innebär att socialdemokraterna vill ge mer pengar, jämfört med det framlagda förslaget.

Det slås nu tvärtom vakt om en institution genom vilken man med allmänna medel kan stödja näringslivet i Sverige. Det är vi överens om, Mats Lindberg. Försök inte med några finter.

Anf. 54 ROLAND LÉBEN (kds):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är obestridligt att regeringens strategi att satsa på de små och medelstora företagen svarar mot ett mycket stort och uppdämt behov. Det är

enormt viktigt. Vi börjar också se visst resultat. Principen att skapa bra generella villkor är alldeles riktig.

Jag har ett minne från när jag var sju år. Jag och min bror följde med mor och far till skoaffären. Min äldre bror provade skor. Ni vet hur det brukar vara med pojkar; de vill helst ha ett nummer större. Min mor ville att han skulle köpa de skor som passade mer exakt. Jag hör då min far säga: Åh, ge pojken skor att växa i. Det är precis det som vi också i politiken försöker med.

Tanken att tyngdpunkten bör ligga på målgruppen mindre än 50 anställda är helt rätt. I den gruppen finns en stor tillväxtpotential. Det är mycket viktigt med information och rådgivning till alla. Morgondagens vinnare i företagsvärlden kan fortfarande komma att visa sig vara en överraskning för de flesta av oss.

Det är inte politikernas uppgift att vara siare om olika branschers utvecklingspotentialer. Vi politiker skall skapa möjligheter för företagen. Vi skall ge skor att växa i.

Jag uppfattar situationen så, att socialdemokraterna vill fortsätta i den stil som de i vissa avseenden visat prov på. Så måste nämligen reservationen om ytterligare preciseringar tolkas. Spåren från den sortens politisk styrning förskräcker. Vi kan bara se i fallen Stålverk 80, Saab i Malmö och Volvo i Uddevalla hur politiker lockar företagsstyrelser att fatta sådana beslut som de förmodligen inte skulle ha fattat om inte politikerna hade lockat med pengar.

Det är svårt att vara företagare i en värld av snabb utveckling och förändring. Det blir ännu svårare om vi politiker är alltför klåfingriga och tror oss veta bättre än de som bedriver verksamheterna.

Herr talman! Samhället skall dra upp gränser och sätta upp ramar, men därinom skall vi låta kreativiteten växa.

Företagsutvecklingen är ett gemensamt intresse för staten och näringslivet. Staten har naturligtvis ett speciellt ansvar, och det ansvaret axlar vi på ett konstruktivt sätt i det förslag som nu läggs fram av utskottets majoritet. Näringslivet med sina impulser kommer på ett bättre sätt in i den här viktiga verksamheten.

Jag tror att omställningen till den nya verksamhetsformen skall kunna ske med stor omsorg. Jag hoppas att vi kan undvika en skadlig kompetensflykt. Därtill bidrar det relativt snabba utredandet och den snabba handläggningen.

Anf. 55 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som vi senare i dag går till beslut i den här mycket viktiga frågan. Jag ser det som en mer eller mindre direkt förlängning av den finansieringskedja där vi under de här åren har knutit samman länkarna. Det är den näst sista länken i denna viktiga kedja. Den sista är det som kommer att föreslås i propositionen, nämligen pengar till det som Innovationsutredningen resulterar i.

Jag tycker att Bengt Wittbom som utredare har gjort ett bra jobb. Han har lagt grunderna för det beslut som vi fattar i dag. Huvuddragen i utredningen läggs fast i betänkandet. Sedan finns det detaljer, men där tycker jag att Näringsdepartementet följt upp frågan på ett föredömligt snabbt och bra

sätt. Det har inte varit en lätt sak att sammanjämka de olika partiernas ståndpunkter i denna mycket viktiga fråga, som kanske engagerar fler riksdagsmän än ett ärende normalt gör.

Jag tycker att man har kommit fram till ett väldigt bra förslag. Det har inte heller, tycker jag, varit några större oppositioner i ärendet i dag. Socialdemokraterna har en något annorlunda nyansering, vill jag kalla det. Det samma gäller Vänsterpartiet. Jag tror faktiskt det här är ett beslut som kan ligga fast under lång tid.

Jag vill passa på tillfället att litet grand berömma näringsministern. Det är inte alltid han får beröm. Jag tycker att näringsministern i det tysta faktiskt för en av de mest konsekventa politiska linjer som någon av våra statsråd i regeringen gör. Han får kanske inte alltid kredit för sitt synsätt, men jag tror att det behövs för att vi i förlängningen verkligen skall kunna få ordning på vårt företagande. Det har varit väldigt svåra villkor för företagarna under väldigt lång tid. Det arbete som nu lagts ner kommer definitivt att förändra hela situationen för svenskt näringsliv. Det gäller att i det avseendet hålla ut.

Den vidare behandlingen av ärendet, efter det att vi klubbat det i riksdagen, är en mycket viktig fas: en organisationskommitté skall tillsättas. Det är oändligt viktigt att se till att det blir rätt sammansättning i kommittén och att de olika inblandade parterna blir representerade. Jag ser fram emot förslaget till kommittésammansättning och hoppas att det kommer att vara lika konsekvent som behandlingen har varit hittills.

Jag vill särskilt poängtera en sak. Jag utgår från och hoppas att NUTEK blir representerat i kommittén. NUTEK har ett stort kunnande om hela problematiken och kan på ett starkt sätt bidra till att det blir ett bra resultat.

Ett av de stora problemen kan faktiskt bli att få näringslivet att ta sitt rätta ansvar. Inom näringslivet är man dålig på att ta ansvar i egen sak. Man ställer många krav och vill ha fördelaktiga beslut. Man vill att staten avsätter mycket pengar. Men när det i slutändan gäller att själv medverka – och man dessutom blir inbjuden på ett så bra sätt som det kan sägas att beslutet i dag kommer att innebära – då har näringslivet alltid haft en tendens att backa. Så fort det skall betalas en krona är det inte längre roligt.

När organisationskommittén nu skall börja arbeta tycker jag att det är väldigt viktigt att den verkligen bemödar sig om att sätta litet tryck på näringslivet att verkligen göra rätt för sig för det som näringslivet i förlängningen sedan skall få nytta av.

Det jag tycker är särskilt tillfredsställande är att en större del av de kvarvarande aktierna nu har fördelats dels på moderbolaget med 10 %, dels på Industri- och nyföretagarfonden, som har gjort ett fantastiskt arbete och verkligen fått i gång nyföretagarlånen på ett mycket konsekvent och bra sätt. Jag tror att placeringen av aktierna hos Industri- och nyföretagarfonden är lycklig. Man får en likartad bedömning av alla ärenden. Det är viktigt för dem som skall söka lån. Kvaliteten på de nuvarande utvecklingsfondernas bedömning har faktiskt inte alltid varit särskilt bra.

En viktig sak är också kopplingen till Teknikbrostiftelserna, som verkligen har möjlighet att ytterligare förenkla för och förbättra kommunikationen mellan näringslivet och universiteten.

Nu återstår 7 % att placera som ligger kvar hos staten. Jag har i varje fall idéer om hur dessa 7 % skall placeras, men detta får vi återkomma till senare.

En annan fråga som är viktig för oss är produktrådets fortsatta verksamhet. Vi har tagit upp det i en särskild motion och kunnat glädja oss åt att vi har fått ett enigt utskott bakom motionen, så tankegångarna i den finns inskrivna i betänkandet. Såvitt jag förstår kommer det också att beslysas i budgetpropositionen, där Innovationsutredningens olika förslag kommer att presenteras. Det ser vi fram emot.

Vi utgår från att det beslut som vi snart skall fatta genomförs på ett sådant sätt att slutresultatet blir det åsyftade. Det har tyvärr varit tillfällen där de beslut som fattats av Sveriges riksdag i den praktiska utformningen kommit att se ut inte riktigt som man har tänkt sig. Fru talmannen har tidigare tagit upp frågan och efterlyst ett större engagemang från ledamöternas sida för att följa upp besluten efter det att de är fattade i kammaren. Det tycker jag att det finns all anledning för oss att ta till oss.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna och meningsyttringen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

7 § Ändringar i lagstiftningen för värdepappersfonder

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1993/94:NU12 Ändringar i lagstiftningen för värdepappersfonder (prop. 1993/94:84).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 8 §.)

8 § Ny läroplan för grundskolan, m.m.

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU1 Ny läroplan för grundskolan, m.m. (prop. 1992/93:220).

Anf. 56 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om att många talare har anmält sig för 15 minuter. Talmanen har i dag på morgonen uppmanat ledamöterna att endast tala 10 minuter. Därför noterar vi 10 minuter för alla dem som anmält sig för längre tid.

Anf. 57 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Skolan utgör landets största arbetsplats. Det beslut som i dag skall fattas berör direkt 1,5 miljoner människor och deras dagliga verk-

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

samhet. Enbart härigenom har dagens beslut en utomordentlig räckvidd. Men det är naturligtvis viktigare än så.

I läroplaner skriver vi, den vuxna generationen, in våra ambitioner och förväntningar för den kommande. Det gäller den livskompetens som vi önskar skolan skall ge, de kunskaper och färdigheter som vi anser de unga bör ha med sig livet ut, de grundläggande värderingar vi önskar att skolan skall bibringa eleverna, men också hur skolan skall arbeta och vara en bra uppväxtmiljö under ett stort antal år för de unga under deras barndoms- och ungdomsår.

Dagens läroplan, Lgr 80, är en bra läroplan, fortfarande med mål och riktlinjer som långt ifrån är uttjänta. Ändå är det dags för en ny läroplan, som nu skall omfatta alla skolformer.

Den socialdemokratiska regeringen tillkallade 1991 en kommitté för att arbeta fram ett nytt förslag. Det övergripande skälet var den nyligen beslutade mål- och resursorienterade styrningen av skolan genom det fulla kommunala huvudmannaskapet.

Naturligtvis finns det också kunskapsområden som starkare måste lyftas fram: den tekniska utvecklingen, miljöfrågorna, internationalisering inbegripet behov av ökat språkkunnande. Hela samhällsutvecklingen ställer andra krav på arbetssätt, samarbetsformer och inflytande, vilket också måste innebära förändringar i skolan.

Lgr 80 tillkom i stor politisk enighet. Huvuddragen stod Folkpartiet, Centern och Socialdemokraterna bakom. Föredragande statsrådet, Birgit Rohde, kunde i riksdagsdebatten i juni 1979 konstatera att "den traditionella politiska enigheten i allt väsentligt kommer att gälla också den här läroplanen". Hon framhöll vidare: "Politiska partier och fackliga organisationer kommer att stå bakom den nya läroplanen när den skall omsättas i praktiken."

När dagens läroplansbeslut skall fattas, kan det inte följas av sådana lyckobringande ord. Dagens skolminister tillhör ett parti som aldrig ingått i den traditionella enigheten kring skolan. Hennes parti har inte haft vare sig önskemål eller vana att komma fram till ett beslut av det slag folklpartisten Birgit Rohde talade om 1979.

Regeringen misskötte samrådsförfarandet med riksdagens samtliga partier inför propositionsarbetet, trots att ett enigt utbildningsutskott vid två tillfällen uttalat sig för "behovet av parlamentarisk förankring".

De ansträngningar till överenskommer som gjordes inom utskottet satte Moderaterna käppar i hjulet för vad gäller betygen, och i frågan om skolans värdegrund fick Moderaterna hjälp av kds att sätta stoppa för den utarbetade kompromissen.

Herr talman! Med rätta har vi högt ställda förväntningar på skolan. Skolan skall vara en kunskapsrik uppväxtmiljö som bidrar till elevens harmoniska utveckling, och den skall lägga grund för fortsatt lärande i ett livslångt perspektiv.

En fråga av alldeles särskild betydelse i dag är att skolan på alla sätt skall motverka främlingsrädsla och rasism. Jag hoppas därför att alla med anknytning till skolan uppmärksammar hur riksdagens utbildningsutskott med kraft slår fast skolans förpliktelse i detta avseende. Jag citerar: "Det måste vara

en av skolans viktigaste uppgifter att medverka i kampen mot främlingsfientlighet och rasism, då dessa företeelser hotar grundläggande värden i vår demokrati och därmed starkt strider mot skolans mål.”

Också på flera andra områden som har med skolans värdegrund att göra har utskottet kunnat samla sig till gemensamma ställningstaganden där förslag från den socialdemokratiska partimotionen har tagits till vara. Det gäller t.ex. förslag om internationell förståelse, miljöfrågornas övergripande betydelse, skolans kulturmål samt elevers och föräldrars inflytande.

Så mycket mer trist är det då att den fullständiga läsningen som hela tiden har funnits också finns kring betänkandet när det gäller ”kristen etik och västerländsk humanism”. Detta är ett slagord som kds har fört in i debatten, och detta slagord skall nu skolan drabbas av. Det är självklart att det svenska kulturarvet innehåller mycket som har sitt ursprung i kristendom och kristna värderingar. Detta skall också på ett korrekt sätt speglas i svensk skola. Där emot får det inte skapas osäkerhet om skolans värdegrund. Det är vad kds nu har tvingat fram, eftersom de andra borgerliga partierna trots sin olust inte har kunnat stå emot.

Att i politisk splittring fastställa det som skall utgöra skolans värdegrund är ett klart brott mot svensk skoltradition. Kds partipolitiserande kring skolans värdegrund skadar skolan på ett olyckligt sätt. Jag vädjar till insiktsfulla folktoparter och centerpartister att inte spela med i det här tarvliga spelet.

Trots moderaternas bristande intresse när det gäller skolpolitisk enighet finns det likväl mycket i läroplanen som vi är överens om. Viktigast är kanske att stadiindelningen av grundskolan nu försvinner. Jag hoppas att detta skall innebära stora möjligheter för de lärare som har genomgått den sammanhållna lärarutbildningen.

Det finns sedan en lång rad punkter där vi socialdemokrater hade önskat andra lösningar, vilket också kommer att utvecklas av olika socialdemokratiska talare. Sammanfattningsvis vill jag nämna några områden.

De praktisk-estetiska ämnena är misshandlade av de borgerliga partierna, som inte har förstått att uppskatta deras betydelse i skolarbetet och för elevens utveckling. Detta gäller särskilt det av eleverna mycket uppskattade slöjdamnet och det för folkhälsan så betydelsefulla idrottsämnet.

Inte heller praktisk yrkeslivsorientering har uppskattats något vidare av den borgerliga sidan. Man ger inte något timutrymme till prao, vilket kommer att försämra skolans möjligheter att ha kontakt med arbetslivet.

Vi kan inte acceptera en minskning av det utrymme som propositionen har givit åt de naturvetenskapliga ämnena. Det är en eftergift som den borgerliga sidan har gjort åt kampanjen för religionskunskap. Vi anser att NO-ämnena i stället borde stärkas ytterligare.

De ökningar som vi anser behövs inom dessa viktiga områden kan enligt vår mening tas från timantalet för det individuella valet, som ändå blir väl tillgodosett.

En kanske än större förändring kommer i och med dagens beslut att äga rum i gymnasieskolan. Återigen serveras vi begrepp som det har gått troll i. ”Mer kursutformning” är nu slagordet. Man säger sig önska valfrihet, men resultatet blir en våldsam centralstyrning. Detta är ytterligare ett exempel

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

på den bristande insikten om att det behövs samverkan för en långsiktig skol-
utveckling, inte bara moderatkonfrontation i varje läge.

När det gäller betygssystemet har moderaterna tilltvingat sig ett ytterst
olyckligt beslut som möjliggör att betygslänkande skriftliga omdömen skall
kunna lämnas redan om den lilla 6-7-åringen under det första skolåret.
Detta skulle komma att snedvrider skolarbetet mot sådant som är lätt att
mäta i stället för att utveckla barnens hela personlighet, kunskapsmässigt
och socialt. Det är upprörande att driva igenom ett sådant förslag mot den
samlade lärarkårens invändningar. Om införandet av detta betygssystem i
dag blir riksdagens beslut, kommer vi socialdemokrater att arbeta för att
med en annan riksdagsmajoritet riva upp detta beslut snarast möjligt.

Herr talman! De systemförändringar av vårt skolväsende som nu pågår
har främst sin utgångspunkt i ekonomiska omprioriteringar av borgerlig mo-
dell, snarare än i den nya läroplanen. Allvarligast är i dag tendenserna till
ökad segregation, som blir allt tydligare.

Skolan har i de flesta kommuner fått vidkännas nedskärningar. Det har i
första hand gått ut över den elevvårdande personalen. Vidare skärs antalet
grupptimmar ner och klasstorlekarna ökar. Skolans möjligheter att stödja
barn och ungdomar med särskilda behov av extra personalstöd har minskat.

Det är upprörande att se hur regeringen blundar för detta, samtidigt som
den genom överkompensation till de privata skolorna aktivt medverkar till
ett segregerat skolsystem.

Vi socialdemokrater anser att skolresurserna måste fördelas utifrån de
verkliga behoven i skolorna. Det går då inte att tillämpa en enkel per capita-
modell, dvs. s.k. skolpeng. Detta strider mot den likvärdiga skolan. Det är
och förblir oacceptabelt för oss socialdemokrater.

Detta innebär ingen inskränkning i föräldrars rätt att välja skola för sina
barn. Men vi kommer aldrig att acceptera att föräldrar skall tvingas att välja
bort den närmaste skolan, därför att den inte har en med andra skolor likvär-
dig kvalitet. För oss är det av utomordentligt värde att Sverige också fortsätt-
ningsvis har en skola för alla, en skola som – med barnkonventionens ord –
”ska förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av
förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla
folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbe-
folkningar”.

Det är av utomordentligt värde att vi har en bra skola som möjliggör ett
aktivt kunskapsökande för alla barn.

Herr talman! De särskilda yrkandena återkommer andra socialdemokra-
tiska talare senare till.

Anf. 58 STEFAN KIHLEBERG (nyd):

Herr talman! I en OECD-rapport från förra veckan bekräftades ånyo vad
som redan tidigare var känt bland utbildningspolitiker, nämligen att Sverige
har världens dyraste skola. Dess värre har vi inte den bästa. Samma dag –
ironiskt nog, eller var det möjligen planerat? – anordnade Sveriges elever,
ivrigt understödda av en av lärarnas fackliga organisationer, en stor demon-
stration där det genomgående temat var Stoppa nedskärningarna. Man
skulle kunna instämma i det som stod som rubrik för en artikel som en be-

römd och mera erkänd samhällsdebattör skrev, nämligen följande: Att ösa pengar över skolan löser inte dess problem.

Redan i vår motion skrev jag att vi välkomnar regeringens proposition om ny läroplan för grundskolan. Jag gav den beröm som jag gärna upprepar. Vi tycker i grunden att den är bra och att den är ett positivt steg mot en friare, mera variationsrik och kvalitetsinriktad skola. Det är med nöje som jag ger statsrådet Ask beröm på den punkten.

Det hindrar dock inte att vi tycker att det saknas en del. Propositionen är ett väsentligt steg, men på något sätt saknar vi ändå tunga bitar för att man verkligen skall kunna skapa Europas bästa skola. Den samhällsdebattör som jag nyss talade om skrev också att byggnaderna i ett samhälle visar hur vi värderar verksamheten. Han tog Rosenbad och Riksdagshuset som exempel. På de byggnaderna ser man att vi värderar den politiska verksamheten utomordentligt högt. I den skola där jag fick större delen av min utbildning fanns det också en högt värderad verksamhet. Den är en av de mer monumentalt pampiga byggnaderna i Malmö. Den är fortfarande en skola. Men att döma av hur de skolor som mina barn går i ser ut, verkar det som om samhället inte bryr sig om kunskap och bildning särskilt mycket. Jag tror dess värre att den symboliken är riktig.

I dag är det snarare förfall och dåliga arbetsmiljöer som kännetecknar skolbyggnaderna rent fysiskt, även om det har skett en förbättring på senare tid.

Läraryrkets status är en annan utmärkt vägvisare. Det var ett högstatusyrke men är i dag nästan ett lågstatusyrke. Vad annat kan det bli när en lågstadielärare i princip har nästan samma slutlön som en lektor?

Lärare har i dag blivit motståndare till förändringar. Det är i och för sig logiskt med tanke på hur lärare under decennier har lurats och misshandlats av skolpolitiker. Ännu längre tillbaka var lärarna tvärtom spjutspetsar som stod för bildning, drev utvecklingen och verkligen stod i frontlinjen. Vi önskar att det skulle bli så igen.

Jag tycker att betänkandet också litet grand speglar att vi politiker lätt förlorar oss i detaljer och glömmer helheten. Det är en helhet som dess värre inte ens behandlas i betänkandet – och som jag lärde mig att det knappt ens går att diskutera – och som gäller förlängningen av skolår och därmed åtföljande undervisningsskyldighet för lärarna.

Jag fick i förtroende beteckningen att jag var modig som vågade ta upp frågan över huvud taget – så laddad är den. Ändå konstaterar regeringen i propositionen att Sverige har det kortaste skolåret och därmed den minsta undervisningsskyldigheten, den minsta läxläsningen och de kortaste skoldagarna bland jämförbara länder. För mig är det en omöjlig kombination i ett längre perspektiv, såvitt vi inte tror att svenska elever är så mycket smartare, så mycket mer receptiva eller intelligentare än andra länders elever. Man kan önska sig att så är fallet, men jag tror inte det. Därför tycker jag att det är en väsentlig fråga, det är inte en avtalsfråga. Att förlänga skolåret är en politisk fråga.

Jag kan inte låta bli att konstatera det ironiska i att jag som beskylls för att tillhöra ett populistiskt parti kallas modig när jag driver en föga populistisk fråga. Men det kan vara föga nöjsamt för det.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Lärarna är en annan nyckelfaktor som man inte heller får diskutera. Visst är lärarkvalitet och karriärvägar i mycket en facklig fråga, men också en politisk fråga. Det enda sättet för skickliga lärare att göra karriär är att sluta vara lärare.

Inte minst mot bakgrund av att intagningspoängen har varit så låga, vet vi att problemen existerar. Det finns ett problem med bristande kvalitet. Vi tar inte itu med det, även om förutsättningarna nu ändras så att det på det lokala planet blir möjligt att ta itu med det i större utsträckning.

En reflektion som jag inte kan undvika: Är politikerna rädda för lärarfacken? Jag sade tidigare att jag tycker det är förståeligt att lärarna känner sig misshandlade. De har en ganska bister erfarenhet. Det är viktigt för oss politiker att verkligen med kraft driva frågan, om vi vill ha Europas bästa skola.

Från dessa mer övergripande och väsentliga helheter vill jag nu gå över till de skolpolitiska detaljerna. Skolans värdegrund har blivit en märklig fråga. Kristen etik och västerländsk humanism har helt plötsligt blivit värdeladdade ord.

Herr talman! Jag har ärligen lagt ned mycket energi på att försöka förstå debatten, men jag förstår den fortfarande inte. Den blir inte mer begriplig efter Lena Hjelm-Walléns och tidigare talares inlägg i debatten.

Jag får tvärtom en känsla av att det finns en vilja att missförstå. Det finns en vilja att hålla grus i det här maskineriet. Diskussionen i utskottet visar att vi är fullständigt överens. Det har vi sagt många gånger. Men så fort ordet "kristen" dyker upp går en del ledamöter fullständigt i spinn. Man får inte använda det ordet. Det är värdeladdat och utlöser uppenbarligen mer eller mindre traumatiska upplevelser hos en del politiska företrädare. Jag förstår inte det.

Jag tycker att debatten har litet grand av pigdebatt över sig. Det är en fullständig vulgärdebatt, som inte alls handlar om vad det egentligen är fråga om. Man sade att pigdebatten var en semestersväng för vikarierande journalister som inte förstod vad det handlade om. Man avskrev den ända tills några seriösa personer sade: "Snacka om att chikanera hederligt arbete!"

Det är något av samma sak med kristen etik och västerländsk humanism. Att förneka att vårt samhälle står på detta fundament är att tilltro något slags stalinistisk historieskrivning. Man förnekar någonting som är uppenbart självklart, därför att man inte vill att det skall vara så. För mig är det obegripligt hur vuxna, tänkande människor kan göra det.

Jag skall för säkerhets skull förklara att jag på intet vis är utskickad av kds, om någon nu tror det. Jag betraktar mig som mycket kristen. Hela min fostran och hela mitt värdesystem vilar på den kristna etiken och på den västerländska humanismen. Men jag har fått en konfessionslös kristendomsundervisning, fastän ämnet hette kristendom. Läraren var redan på den tiden definitivt kapabel att se ämnet som religionskunskap.

Jag är inte medlem i något som helst samfund, inte ens i svenska statskyrkan, men jag betraktar mig icke desto mindre som kristen i ordets verkliga mening. Det är jag faktiskt stolt över.

På den punkten är vi fullständigt överens med majoriteten. Vår reservation när det gäller värdegrunden har en annan bakgrund. Vi delar som sagt

till 95 % utskottets bedömningar. Men på en väsentlig punkt saknar vi ett resonemang. Det gäller målkonflikten i att välkomna ett mångkulturellt samhälle och att samtidigt göra klart att skolan inte får vara värdeneutral utan skall värna kristen etik och västerländsk humanism. Vi menar att det finns en uppenbar målkonflikt i detta, i all synnerhet som man inte definierar vad som menas med ett mångkulturellt samhälle. Med den allmänna betydelse som människor i allmänhet lägger in i uttrycket finns det en målkonflikt. Vi tycker det är synd att inte utskottet heller vill föra en djupare diskussion om det.

Att målkonflikten finns, åtminstone i Stockholms skolor, är alldeles uppenbart. Varför går annars rektorerna i Stockholm till skolförvaltningen för att få vägledning om hur man skall hantera värdekonflikter som dyker upp i skolorna? Jag tycker att det är synd att man på den punkten inte kan finna vägledning i utskottets betänkande. Det hade besparat skolorna många problem.

En annan liten klassiker – skulle jag vilja påstå – är hemspråksundervisningen, där vi har en reservation. Jag skall inte utveckla resonemanget längre, utan vill bara konstatera att den här debatten dess värre är svårt känsloladdad. Jag vill också igen ge uttryck för en ärlig förvåning över att man fortfarande driver denna fråga med så stort känslomässigt engagemang, när det uppenbart inte finns några som helst belägg, som uppfyller vetenskapliga krav, för att man når de mål man vill.

Låt mig också för säkerhets skull understryka att det är uppläggningsen av hemspråksundervisningen som vi är kritiska mot, inte hemspråksundervisningen som sådan. Den får hjärtans gärna öka eller minska, det har vi inga synpunkter på. Men den får inte, som den är i dag, vara knuten till skolan och påverka den negativt.

Vi har också understrukt, men inte fått gehör för, vikten av att en sund själ skall finnas i en sund kropp. Vi menar att undervisningen i idrott och hälsa måste utvecklas väsentligt i skolan. Vi har föreslagit att den skall utgöra ett dagligt inslag. Det finns länder som har lyckats med det, men majoriteten vill uppenbarligen inte att vi skall lyckas med det i Sverige.

Vi lyckades inte heller övertyga utskottet om det viktiga i att införa det övergripande ämne som vi kallar för vardagskunskap eller social kompetens. Under det ämnet skulle man förmedla många av de kunskaper som inte är ämnesrelaterade. Inte heller på den punkten lyckades vi övertyga någon annan. Därför blir tyvärr effekten att mycket av det som är bra i dag i t.ex. barn- och ungdomskunskapsämnet försvinner.

Timplanen har blivit en kompromiss. Jag tycker att den är bra som den ser ut, även om vi hellre hade sett att man hade haft en garanterad minimitid i samtliga ämnen som något slags golv, för att på längre sikt avveckla den helt. Vi anser emellertid att man inte bör göra det förrän man har skarpa styr- och uppföljningsinstrument. Sådana finns inte i skolorna, och vi vill undvika ett katrakande mellan olika lärargrupper. Bristen på ledarskap gör att man får problem i skolorna där man inte borde ha det.

Jag skall inte starta en betygsdiskussion. Jag har suttit i Betygsberedningen och lärt mig att om någonting är typiskt svenskt, så är det att man ifrågasätter att det skall finnas betyg i skolorna. Det finns inget annat land i

världen där man ifrågasätter betygen. Det är så självklart att man bör få en feedback på sina prestationer, även när man är ganska liten. Men i Sverige har man lyckats ladda den här frågan politiskt. Jag kan inte finna någon annan orsak till det än att det är något slags rudiment av en jantelags- och jämställdhetsdiskussion, som går ut på att människor blir lika långa, lika tjocka och lika dumma, om man inte mäter längden och vikten på dem. Något intellektuellt hederligt resonemang bakom idén att inte ge eleverna återkoppling finns inte.

Vi har ett eget förslag i betygsfrågan, men vi kommer att stödja utskottsmajoritetens förslag, eftersom vi tycker att det ligger så nära vårt – speciellt sedan utskottet har justerat propositionsförslaget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 12 och 24 samt till motion 1993/94:Ub14, yrkande 7 under moment 66.

Anf. 59 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra ett klarläggande i en av de frågor som Stefan Kihlberg tog upp. Han sade sig vara bekymrad över att Sverige satsar så mycket pengar på skolan. Detta var inte korrekt uttryckt – ”satsade” borde han ha sagt. Siffrorna är nämligen framräknade till 1991. Därefter kan Stefan Kihlberg vara lugn, eftersom det sedan dess har skett stora nedskärningar. Det är detta som elever, lärare och många här i riksdagen protesterar emot.

För övrigt skulle jag vilja säga till Stefan Kihlberg att även om han betraktar sig som kristen, så behöver inte skolans värdegrund etiketteras som kristen etik.

Anf. 60 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag är inte bekymrad över att det satsas så mycket pengar på skolan. Däremot är jag bekymrad över att vi relativt sett får så litet valuta för pengarna. När vi satsar så mycket borde vi ha en betydligt mycket bättre skola. Det är detta som bekymrar mig. Jag tycker att det i skolan finns en brist på effektivitet och kvalitet, något som jag inte tycker att man kan försvara. Jag anser inte att vi skall minska investeringarna i utbildning, utan jag anser att vi skall öka utbytet av dem.

Det är så, Lena Hjelm-Wallén, att skolan och hela vårt samhälle vilar på kristen etik och västerländsk humanism. Även de ord som Lena Hjelm-Wallén vill ersätta detta med är just exemplifieringar av kristen etik och västerländsk humanism, något som för mycket få människor är slagord. Jag förstår inte hur man kan uppfatta detta som slagord. Det är ju fundamentet för hela vårt samhälle, och självfallet skall detta fundament finnas kvar.

Jag är i varje fall inte revolutionär.

Anf. 61 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet ställer sig bakom hela den meningsyttring som jag har fogat till betänkandet, men jag nöjer mig med att yrka bifall till hemställan i min meningsyttring under momenten 1, 32, 57, 69 och 74.

Det har lagts ned mycket arbete på de betänkanden vi i dag skall behandla

i kammaren, och jag vill passa på att rikta ett tack till utbildningsutskottets kansli för det enorma arbete som där har lagts ned.

Herr talman! Egentligen borde inte riksdagen fatta de beslut om läroplan för grundskolan, betyg m.m. som utbildningsutskottet nu föreslår riksdagen att fatta. Jag skall här inte föreslå det, även om det vore lockande. Riksdagen skulle kunna anföra goda argument för att inte fatta dessa beslut. Jag skall anföra några av dessa argument.

Vi har för närvarande en läroplan för grundskolan – Lgr 80 – som är väldigt bra men som kanske aldrig har fått fungera fullt ut i skolan. Den kanske aldrig helt slog igenom eller implementerades, som det också kallas. Det är inte alldeles främmande för mig att dra en sådan slutsats, och jag gör det efter många besök som jag har gjort i svenska skolor.

Vi har nog egentligen aldrig haft en skola som fullt ut verkat enligt de intentioner riksdagen hade när beslutet om Lgr 80 fattades. Det beslut som riksdagen då fattade skiljer sig också kvalitativt på ett markant sätt från det beslut som i dag kommer att fattas. Dagens beslut kan sägas innebära ett trenderbrott inom svensk utbildningspolitik i så måtto att både grundläggande texter i läroplanen och ett betygssystem nu genomdrivs med minsta möjliga politiska majoritet. Det förra läroplansbeslutet byggde på en bred politisk kompromiss.

I Vänsterpartiet beklagar vi detta, eftersom vi inte tror att skolan är betjänt av bräckliga politiska beslut. Utbildningspolitiken måste vila på hyggligt stabila politiska majoriteter. Fram till regeringsskiftet 1991 hade vi en sådan tradition inom svensk utbildningspolitik.

Den politiska konstellationen under 1980-talet och en bit in på 1990-talet bestod ofta av Socialdemokraterna, mitt parti, Centern och Folkpartiet. Det är bara att konstatera att i nuvarande läge låter sig både Centern och Folkpartiet köras över av Moderaterna och kds när det gäller såväl betygsfrågan som det som kallas skolans värdegrund, nämligen kristen etik och västerländsk humanism. Jag återkommer strax till det.

I betygsfrågan har utskottet visserligen gjort justeringar i regeringens förslag, men så här i eftertankens tid inställer sig ändå frågan om utskottets förslag inte blir sämre än regeringens.

Vi var från Vänsterpartiets sida beredda att också i denna fråga gå långt för att åstadkomma en bred kompromiss. Det är inte obekant att vi vill ha en betygsfri skola, men vi hade kunnat tänka oss att ta Betygsberedningens förslag som grund för en kompromiss i betygsfrågan. Men när man i utskottet inte ens är beredd att diskutera den utredning som vi föreslagit om villkoren, möjligheterna och förutsättningarna för en helt betygsfri skola, må man bara konstatera att beredskapen till förhandlingar och, för all del, nytänkande inte är särskilt väl utvecklad – för att uttrycka det mildt.

Kanske just betygsfrågan kan utgöra något av ett signum för den skolpolitik som nu temporärt slås fast? Det talas i propositionen om valmöjligheter, inflytande, lokala val, osv. Det förefaller med andra ord vid en första anblick som om denna skolpolitik skulle vara något av ett decentraliserande verk. Men studerar man regeringsförslaget och den borgerliga utskottsmajoritens förslag i dess helhet, så växer bilden av en mer detaljstyrd skola fram.

I förslaget till beslut sägs visserligen att skolans stadiindelning tas bort,

men samtidigt införs en rad olika "kontroller" vid olika tidpunkter, något som helt klart kommer att direkt eller indirekt skapa nya stadiindelningar i grundskolan. Vi har aldrig varit anhängare av stadiindelning, och frågan är om vi i stället för en skola indelad i tre stadier löper stor risk att få en skola som är indelad i fyra till nio stadier, allt beroende på vilken styrande effekt betygssättande och provverksamhet kommer att ha. Vad som kommer att gälla framöver tror jag beror på vilket av de borgerliga partierna man ställer frågan till. Så här splittrat ser det ut.

Det bör också noteras att vad som nu föreslås när det gäller betygen kraftigt strider mot vad båda lärarförbunden pläderade för vid sin uppvaktning av utbildningsutskottet. Det är aldrig bra att gå emot en samlad lärarkår – fråga mig, jag vet!

En annan fråga som med rätta väckt ganska stor uppmärksamhet är det som i regeringens förslag kallas skolans värdegrund, särskilt då det slås fast att denna skall vara förankrad i kristen etik och västerländsk humanism samt att skolan skall hävda dessa värden. Det har väckt farhågan att skolan kan komma att ge upp sin neutralitet i grundläggande livsåskådningsfrågor.

Vi i Vänsterpartiet anser att bruket av sådana här formuleringar, litet slarvigt påhängda, kan få ytterst allvarliga konsekvenser. Detta är allvarligt just därför att sådana formuleringar reser frågor om och farhågor för deras faktiska inverkan på skolans behandling av moralfrågor och etiska ståndpunkter. Särskilt i dessa dagar då vi befinner oss i en brytningstid historiskt, kulturellt, socialt och politiskt är det viktigt att inte slå fast den enes eller andres monopol på olika moralläror.

Såsom dessa begrepp används i betänkandet blir de också rent degenrerande ur bildningsaspekter. Ett aktivt sanningssökande kan inte ha sin utgångspunkt i någonting som hävdas av en institution som har en myndighetsutövande funktion. Det är orimligt.

Ett aktivt sanningssökande kan inte ha sin utgångspunkt i en hävdelse, eftersom varken moral eller etik är givna en gång för alla tider. En debatt om den västerländska humanismens rimlighet blir omöjlig om det är skolans uppgift att hävda denna. I varje fall stimulerar det inte till diskussion och sökande. Än mer urvattnat blir det då vi är många som vet att vad som kan kallas kristen etik också återfinns exempelvis i både judendomen och islam. Men ändå skall alltså just den kristna etiken hävdas. Det blir på det sättet liksom litet begränsat.

Vi får inte slarvigt slänga in etiketter på det som skall uppfattas som skolans värdegrund. I nyhetssändningar i går sades att dessa formuleringar togs med därför att kds hotade med att lämna regeringen. Om detta är sant, ökar detta inte respekten för utskottets beredning av ärendet i det här avseendet.

Vi lever i en brytningstid. Barn utsätts också för samhället utanför skolan, bl.a. arbetslösheten, kraftiga nedskärningar inom den offentliga sektorn, stora förändringar inom familjen och annat. Det ställs ökade krav på föräldraskapet. Vi borde därför ha en läroplan som hade sina utgångspunkt i brytningstidens problem och i den nya tid som vi står inför. Det har inte detta förslag till läroplan. Det är gamla metoder man försöker tillämpa på den förväntade samhällsutvecklingen.

Sammantaget kan väl sägas när det gäller frågan om betyg och skolans vär-

degrund att detta inte är något fall framåt. Det handlar inte om någon förnyelse eller om någon strävan eller förmåga att möta framtiden med något så när uppdaterade metoder. Detta är snarare ett försök med gamla metoder. Vi får hoppas att skolledarna och den svenska lärarkåren är så pass professionella och att vi snart kan bilda en annan majoritet i denna kammare, så att det inte framöver blir rektor, betyg och religiös intolerans som bildar tree-nigheten i den svenska grundskolan.

Det finns mycket att säga i denna fråga, och jag återkommer i repliker.

Anf. 62 CHRISTER LINDBLOM (fp):

Herr talman! Nya läroplaner är alltid att betrakta som någon form av milstolpar i utbildningshistorien. Den nuvarande – Lgr 80 – har, som Lena Hjelm-Wallén var inne på, fortfarande mycket gott i sig, men har blivit inaktuell på grund av de förändringar av skolans styrning och annat som har skett till följd av de senaste årens riksdagsbeslut. Det är framför allt två propositioner, dels den som kallas Skolans utveckling och styrning, från 1988/89, dels Ansvaret för skolan, som på sätt och vis påbörjar den process som vi nu är inne i. Kommunen blev huvudman och ett par år senare försvann dessutom det tidigare sektorsbidraget, som har ersatts med ett kommunalt utjämningsbidrag. Mål- och resultatstyrning ersatte en central detaljstyrning. Den läroplanskommitté som den förra regeringen tillsatte har med sitt betänkande lagt grund för det förslag som vi i dag diskuterar.

Regeringen har i propositionen dragit ett par konsekvenser av de tidigare fattade besluten; dels att tona ned de centrala timplanernas betydelse som styrinstrument, dels att ge slutbetyg när målet nåtts, dvs. efter hela grundskolans slut, i nian.

För första gången får vi en gemensam läroplan för hela den obligatoriska skolan: grundskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan. Inte minst föräldrarna till barn i särskolan vet jag har haft ett stort och varmt önskemål om att det skulle bli en gemensam läroplan. Dessutom får vi samtidigt en gemensam läroplan för de frivilliga skolformerna. Regeringen betonar i propositionen 1–12-perspektivet, där man ser hela skolgången från årskurs 1 i grundskolan till årskurs 3 i gymnasiet som en sammanhängande utbildning. Man brukar ibland kalla den en sömlös utbildning.

Jag tror att det finns olikheter mellan regeringspartierna och Socialdemokraterna i synen på vad läroplanen skall innehålla. I en del reservationer påpekas detta, t.ex. reservation 3 om demokratisk fostran och reservation 5 om det kommunalpolitiska ansvaret och rektors ansvar. Det finns ingen oenighet i sak i dessa frågor, men vi tycker att det av vissa skäl är viktigt att hålla nere omfattningen på det här läroplansdokumentet. Målet är att läroplanen skall läsas av alla i skolan. Den borde om ett tag ligga sönderläst på varje nattduksbord i varje lärarhem. Jag tror mig veta att många i skolan i dag faktiskt inte har läst Lgr 80, eller läst den mycket fragmentariskt, på grund av det omfång den faktiskt har. Det som finns i lagar, förordningar, kursplaner och i andra styrdokument måste inte nödvändigtvis stå i läroplansdokumentet.

Allt som står i läroplanen är självfallet viktigt, men viktiga ting finns alltså även i andra dokument. Timplanen tonas ned, som jag har sagt tidigare.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Förut var hela medelstilldelningen uppbyggd på ett antal timmar som skulle ges i olika årskurser. I propositionen föreslogs endast en rekommenderad timplan utom i svenska, matte, språkval och elevens fria val. Därmed skulle möjligheten för lokala och individuella val öka. De förändringar som vi har gjort i utskottet genom att lägga egna timtal på de s.k. praktisk-estetiska ämnena förändrar inte de möjligheterna på något avgörande sätt. Ämnesövergripande undervisning och temastudier är ett självklart inslag i en modern skola.

Kursplanen blir viktigare än timplanen i ett målstyrt system. Tydliga, utvärderingsbara mål för årskurs 5 och årskurs 9 samt betygskriterier skall alltså finnas i varje kursplan.

Vi har nått en stor glädjande enighet i många frågor, och jag vill här passa på tillfället att ge en eloge, främst till Lena Hjelm-Wallén och Ewa Hedkvist Petersen, som har varit med och diskuterat och förhandlat om en del saker. Den gemensamma utgångspunkten har varit strävan efter att ge så entydiga signaler till skolan som möjligt. Vi har haft många konstruktiva diskussioner och funnit gemensamma skrivningar. Naturligt nog skiljer vi oss åt i ett antal frågor, eftersom olikheterna i politisk grundsyn gör att vi går åt olika håll.

Tyvärr kvarstår oenighet i ett par viktiga frågor, dels om skolans värdegrund, som närmare kommer att behandlas av Marianne Jönsson senare i debatten, och i betygsfrågan, som kommer att tas upp av Hans Nyhage. Därför kommer jag inte att nämna mer om det.

Oenigheten i sig är inte konstig i frågor av ideologisk art. Det som är dubbelt beklagligt är att det faktiskt rådde enighet före oenigheten. Jag tycker att man lätt fick den uppfattningen när Lena Hjelm-Wallén stod i talarstolen tidigare, att vi aldrig hade varit eniga. Men vi var faktiskt det under en kort tid. Det skulle ha gått att komma överens om profileringsivern och partitaktiken lagts åt sidan i de här två frågorna. Jag är mycket kritisk till sättet på vilket de mer än preliminära överenskommelserna spräcktes. Enstaka ord och meningar får inte användas som murbräckor mot enigheten i viktiga, långsiktiga politiska frågor. Jag undrar för mig själv om vi verkligen har passerat sista punkten för att komma överens i de här frågorna.

Vi har nått en gemensam syn på miljöfrågornas betydelse och internationaliseringsfrågorna. De kommer att markeras som särskilda kunskapsområden i läroplanen. Likaså har vi enats om offensiva skrivningar om barn med behov av särskilt stöd och mot rasism och främlingsfientlighet, som Lena Hjelm-Wallén var inne på. Vi är också överens om att tydligt markera skolans kulturmål. Opposition och majoritet har även en bred samsyn vad gäller sex- och samlevnadsundervisning samt ANT-frågornas vikt i undervisningen.

Elevers och föräldrars inflytande i skolan och formerna för detta har tagits upp både i propositionen och i några motioner. Runt om i Sverige förekommer i dag olika slag av skolenhetsstyrelser, skolkonferenser och andra mer formaliserade samverkansformer mellan hem och skola, där föräldrar och elever har ett stort inflytande. Skol- och kommunallag lägger vissa hinder i vägen för att ge ett fullt ansvar till sådana organ. Utskottet begär därför hos regeringen att en kartläggning av de här samverkansformerna skall ske, att

de juridiska begränsningarna skall klarläggas och att regeringen därpå skall återkomma med ett förslag till riksdagen om hur man skall kunna utveckla de här inflytandeformerna.

Utskottsmajoriteten har valt att inte förordna egna kursplaner för barn- och ungdomskunskap respektive svenska som andraspråk. Detta har inte på något sätt att göra med att ämnena skulle vara oviktiga, snarare tvärtom, även om det kan låta paradoxalt. Jag skall kort ge skälen till vårt ställningstagande, först vad gäller barn- och ungdomskunskap.

Det hittillsvarande ämnet barnkunskap har haft ett relativt litet timomfång. Bristen på behöriga lärare har varit bekymmersam på många ställen. Många skolor har därför inte kunnat ge en bra undervisning i de mycket viktiga frågor som tas upp i nuvarande kursplan. Lärarbristen kommer att förbli stor under överskådlig tid. Behöriga barnkunskapslärare lämnar nu också grundskolan för att undervisa i barn- och fritidsprogrammet.

Sammantaget anser utskottsmajoriteten att de oerhört viktiga frågorna om barns behov, relationer, droger, sex och samlevnad m.m. kan få en bättre belysning om de arbetas in i andra kursplaner och behandlas i temaundervisning. Samtidigt är det viktigt att poängtera att de behöriga lärare som ändå finns tas till vara och används för viktiga avsnitt inom dessa ämnesområden och för planering av teman.

Svenska som andraspråk är ett mycket speciellt ämne. Målet med undervisningen är att lära sig svenska, att tala, kunna använda språket som instrument eller verktyg och att få en svensk kulturkompetens. Den konstruktion på kursplanerna som jag förut beskrivit är svår att applicera på detta ämne. Få ämnen är så individualiserade, och det är omöjligt att ange vilka mål som eleven skall nå upp till vare sig i årskurs 5 eller i årskurs 9, eftersom förutsättningarna är så skiftande, t.ex. vid vilken ålder man som indrarbarn startar sin svensktutbildning.

Företrädare för ämnet har hävdad att det måste finnas en av riksdagen beslutad, reguljär kursplan för att ämnets status skall bevaras och utbildning och undervisning tryggas. Majoriteten anser att det går att skydda det alltmär viktiga ämnet på annat sätt. Jag vill i sammanhanget passa på att slå fast att det finns en total uppslutning kring det mycket viktiga ämnet svenska som andraspråk. Vad vi diskuterar är egentligen ett tekniskt problem, nämligen formerna för hur vi skall hantera kursplanefrågan. Beskrivningen av svenska som andraspråk, dess syfte och karaktär, kommer att arbetas in i kursplanen för ämnet svenska. Skolverket kommer dessutom att få i uppdrag att utforma ett kommentarmaterial, eller en "skuggkursplan" om man så vill, i samverkan med lärarutbildningen i ämnet. Elevernas rätt till undervisning är sedan tidigare och alltför fastlagd i grundskoleförordningen.

Det får inte finnas några som helst tvivelsmål om den stora och ökande vikten av både lärarutbildning och undervisning i svenska som andra språk. I ett alltmer mångkulturellt och multietniskt samhälle har lärarna i svenska som andra språk, vid sidan av sin egentliga lärarroll, en mycket viktig uppgift i att vara ett stöd för sina ofta rotlösa och hårt drabbade elever och en länk mellan skolan och invandrarbarnens föräldrar.

Främst utifrån argument om religionsämnets allt viktigare roll i ett multikulturellt samhälle har samhällsvetenskapliga ämnesgruppen tillförts 40 tim-

mar från den naturvetenskapliga gruppen. Den tid som tillförs skall kanske främst ses som ytterligare tid för diskussioner och reflexioner över viktiga frågor om etik, moral och demokrati, vilka är viktiga inslag i samhällskunskap, religionskunskap och historia. Jag vill också poängtera att Na-gruppen trots minskningen ändå får en kraftig timförstärkning.

Slutligen en kort kommentar om ämnet teknik, som återfinns i Na-gruppen. Jag ser teknik som ett eget kunskapsområde. Det är både ett naturvetenskapligt och ett samhällsvetenskapligt ämne. Det är viktigt att teknik introduceras tidigt under grundskolan och ges erforderliga timresurser, inte minst för att överbrygga det främlingsskap som många flickor känner inför ämnet teknik. Ett ämne med så kort tradition som teknik har färre försvarare i skolan än andra ämnen, och därför vill jag fästa uppmärksamheten på behovet av att det nya teknikämnet får ett starkt stöd både i lärarutbildning och fortbildning.

Jag vill också peka på det mycket kraftfulla sätt på vilket problemet med mobbning i skolan tas upp i både propositionen och betänkandet. Vi betonar t.o.m. genom lagstiftning att alla som verkar i skolan måste ge akt på mobbningstendenser och aktivt motverka dem.

Herr talman! Det är många talare anmälda till debatten, och jag utgår ifrån att många av de viktiga frågor som jag inte hunnit ta upp i mitt anförande kommer att aktualiseras av mina meddebattanter. Jag får då möjlighet att i repliker ge utskottmajoritetens syn på dessa frågor.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan i sin helhet och yrkar samtidigt avslag på samtliga reservationer och meningsyttringen.

Anf. 63 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det var en bra genomgång som Christer Lindblom gjorde. Han har varit något av en läroplanskoordinator under hösten.

Jag vill ställa några frågor till Christer Lindblom. Han tog upp frågan om skolans värdegrund. Är det sant att ni tvingades föra in begreppen kristen etik och värsterländsk humanism för att inte råka ut för en regeringskris på grund av läroplansbeslutet? Det sades så i ett nyhetsinslag i TV i går kväll.

Christer Lindblom säger att orsaken till att många lärare inte har läst Lgr 80 är dess omfång. Med en sådan utgångspunkt vet vi inte vilken politik som skall föras och vilken satsning Christer Lindblom är beredd att göra framöver när det gäller fortbildning. Det kan hända att lärarna t.o.m. får läsa tjockare böcker om de skall fortbildas på högskola.

Orsaken till att majoriteten inte kunde gå Vänsterpartiet och Socialdemokraterna till mötes när det gäller att göra barn- och ungdomskunskapen till ett särskilt ämne säger Christer Lindblom vara bristen på behöriga lärare. Använder ni samma resonemang när det gäller religionsvetenskap borde ni ju skära ner på det ämnet i stället för att öka på. Resonemanget håller inte.

Vi kan inte backa om vi anser att ett ämne är viktigt, och barn- och ungdomskunskapen är viktiga. Den kan i dag sägas vara grundskolans filosofiämne. Om det inte finns lärare bör det i det läget ankomma på riksdagen att se till att det utbildas fler lärare. Endera anser vi att ämnet är viktigt, och då skall det finnas och ges rimliga förutsättningar, eller också säger vi att det inte behövs. Det finns andra lärare som kan betraktas som "behöriga" och

som i dag finns ute på skolorna. De skulle kunna klara av den här undervisningen inom ramen för andra ämnen.

Christer Lindblom kommenterar heller inte ämnet idrott och hälsa. Det tycker jag är synd mot bakgrund av vad som t.ex. läkarstämman uttalade. Man gick ganska långt när man beskrev vikten av god undervisning och rimliga möjligheter till ämnet idrott och hälsa i skolan. Jag har i dag fått ett brev från Riksidrottsförbundet där man beklagar att majoriteten inte kunde gå Vänsterpartiet och Socialdemokraterna till mötes.

Christer Lindblom säger att han inte vill ha en egen kursplan för svenska 2, eftersom det skulle vara ett tekniskt problem. Vi är överens om att ämnet är viktigt och att eleverna behöver känna en egen identitet, osv. Christer Lindblom borde veta att i känslan av egen identitet och säkerhet ligger också en rimlig språkutveckling. Det gäller också svenska 2-ämnet, och det tyckte jag att Christer Lindblom var inne på här. Jag förstår därför inte att det skulle finnas tekniska problem att ge ämnet en egen kursplan.

Jag ber att få återkomma när det gäller matematik, naturorientering och religion.

Anf. 64 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Det var många frågor som Björn Samuelson berörde. Jag hoppas att jag har hunnit anteckna alla.

Vad gäller skrivningarna i detta betänkande om en värdegrund i form av kristen etik och västerländsk humanism återfinns de formuleringarna i propositionen, och det var inte någon tvångssituation för att få in dem där. Jag vill dessutom påpeka, som jag tidigare sade i mitt anförande, att det fanns en bred samsyn kring dessa frågor och de tillägg och de tillkännagivanden som nu görs.

Vad gäller läroplanens tjocklek menade jag naturligtvis inte att det enda skälet till att göra en liten läroplan var att den skulle läsas. Men om den samlade värdegrunden och de samlade övergripande synpunkterna finns i läroplanen och de kompletterande dokumenten runtomkring i form av kursplaner och annat, menar jag att möjligheten är större att läroplanen blir läst av alla och blir en bestseller. Även om lärare är en yrkesgrupp som läser mycket och som betar av mycket text kan jag förstå att vissa delar av sådana dokument kan vara något tröttnande.

Björn Samuelson jämför ämnet barn- och ungdomskunskap med religionsämnet. Jag tycker att det är en något haltande jämförelse så till vida att barn- och ungdomskunskapen med de förslag som har lagts fram från v och s fortsatt skulle vara ett ganska litet ämne. Religionsämnet är ett ganska omfattande ämne i det samhällsvetenskapliga blocket. Det är nyckeln till en stor del av de kunskaper man behöver ha i ett multikulturellt och multi-etniskt samhälle. Barn- och ungdomskunskapen har inslag som finns i andra ämnen. De finns i samhällskunskap och biologi, och det finns möjlighet att lägga in dem i andra ämnen.

Jag kan inte riktigt tolka vad jag har skrivit på papperet. Det är möjligt att Björn Samuelson kan komma tillbaka om jag har glömt något.

Det finns timanslag för idrott och hälsa. Det finns också en kursplan, och kursplanen skall i större utsträckning styra. Dessutom finns möjlighet att

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

skolan aktivt ser till att eleverna rör sig under raster och även använder den tiden till den mycket viktiga rörelsen.

Jag får återkomma till det ytterligare som Björn Samuelson har frågat om.

Anf. 65 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Vad jag ville veta var om kds hotade att lämna regeringen om det inte fick inskrivet det som står om kristen etik och västerländsk humanism, som hade förhandlats bort i kompromissen. Jag får kanske återkomma med frågan till kds, eller så får jag inte något svar alls under den här debatten.

Orsaken till min jämförelse mellan barn- och ungdomskunskap och religionsämnet var det skäl som Christer Lindblom angav. Ni kunde inte tänka er att barn- och ungdomskunskap skulle få vara ett eget ämne, eftersom det var så svårt att få behöriga lärare. Vi har precis samma problem när det gäller religionskunskapen. Men vi anser det vara ett viktigt ämne, och där backar vi inte, utan ser till att vi får behöriga lärare. Jag anser att riksdagen och utbildningsutskottet skall behandla varje ämne inom skolan som anses vara viktigt på samma sätt.

Det är bra att vi nu får reda på att omfördelningen till religionsämnets fördel handlar om en förstärkning av det ämnet. Det gör mig ännu mer brydd när det gäller utgångspunkterna för det här timpåslaget. Jag trodde att det eventuellt skulle kunna ha fördelats på ett bättre sätt på de samhällsorienterande ämnena.

Jag blir än mer brydd och konfunderad när vi som särskild punkt på en agenda i utskottet tar upp frågorna om matematikens och de naturorienterande ämnenas ställning. Det gäller matematikkunskaperna och att vi får så få sökande – speciellt flickor – till de naturorienterande och tekniska utbildningarna på gymnasiet. Vi borde kanske i stället förstärka de ämnena. Om man anser att religionskunskapen är viktig kunde man i stället ha tagit timmar från elevens val och lagt där. Jag och Vänsterpartiet tycker inte att det stämmer riktigt i diskussionen om balansen och framtiden när det gäller de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena.

Anf. 66 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Jag har inte tillgång till någon aktuell statistik när det gäller i vilken utsträckning religionsämnet har behöriga lärare och i vilken utsträckning barnkunskapsämnet har det. Jag har ändå den känslan att det finns fler behöriga lärare inom ämnet religion än vad det finns inom ämnet barnkunskap. Det har varit en relativt liten utbildningsvolym i framför allt Göteborg och Umeå och även i Uppsala.

När det gäller överföringen av timmarna från den naturvetenskapliga gruppen till den samhällsvetenskapliga sade jag i mitt anförande att det främst sker utifrån argument om religionsämnets allt viktigare roll i ett multikulturellt samhälle. Jag sade också att dessa timmar framför allt skall användas för diskussioner och reflexioner över viktiga frågor som är viktiga inslag i både samhällskunskap, religionskunskap och historia.

NO-ämnena är förstärkta även med den här relativa försvagningen om man jämför med tidigare. Jag menar att vi kommer att få en mycket större

tyngd i dessa ämnen med den här timfördelningen. Teknikämnet lyfts också in som det nya ämne det är.

Samtidigt måste vi poängtera att vi i den här timplanen har möjligheter till förstärkningar dels utifrån elevens fria val, dels utifrån skolans sätt att fördela dessa timmar. Vi har angett att det finns en möjlighet att reducera timantalet i många av de här ämnena och ämnesgrupperna med upp till 15 % för att förstärka andra. Den möjligheten finns naturligtvis för alla dessa ämnen. Den skall naturligtvis också räknas in i detta.

Detta är en ny typ av timplan så till vida att det är en minimitimplan. Det är en rekommenderad timplan rättare sagt. Minimitimplanen gäller när man har reducerat timantalet i en del ämnen med 15 % och lagt de timmarna någon annanstans. Det statistiska resonemang som man tidigare hade om timplaner kan man inte föra när det gäller den här timplanen. Det är också en sak som har förekommit väldigt mycket i debatten och som har gjort debatten litet svår att föra.

Anf. 67 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Eftersom detta är den sista debattrundan med inledningsanföranden från utskottsföreträdarna, vill jag först rikta ett tack till utskottskansliets personal för det beundransvärda arbete som den har utfört under dessa månader. Det har inte alltid varit lätt att fånga upp vad vi ledamöter har sagt vid utskottsbordet eller vid de många samtal som även Christer Lindblom har vittnat om har ägt rum utanför utskottsbordet. Det har de gjort på ett mycket bra sätt, och vi tackar så mycket för det.

Till Christer Lindblom skulle jag vilja säga att det var ett mycket intressant anförande, där folkpartisterna återinträder i något slags samarbetsingenjörssroll. Det har vi bevittnat under de månader vi har arbetat. Tyvärr klarade de inte av detta hela vägen. Det är klart att det blir så när ytterlighetspartier skall få bestämma. Vi hade kunnat få den breda traditionella skolpolitiska enigheten den här gången också, men det går inte när kds dikterar villkor när det gäller kristen etik och när det finns moderater som inte vill göra upp i betygsfrågan, trots att man inleder samtal.

Jag kanske blir litet tjatig här, men jag vill bara erinra om att frågan om kristen etik inte är ny på något sätt. Den har ju varit med vid tidigare läroplansbeslut. Då har den samfällt avvisats av riksdagen, av liberaler som vid den tidpunkten tilläts vara liberaler. Liberalismen är ju, som Tage Erlander brukade säga, en bräcklig planta. Den tål inte vilket umgänge som helst. Det ser vi en konsekvens av i dag.

Jag har ingen anledning att söka sak med Folkpartiet. Jag vet att ni kan bättre än detta. Koalitionsregerandet har ett ganska högt pris. Jag är övertygad om att det kommer att finnas en besvikelse i stora kretsar över era ställningstaganden. Men det är väl det pris man får betala när man sitter i en koalitionsregering. Jag tycker helt enkelt att det är synd att ni har hamnat i dåligt sällskap.

Anf. 68 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Låt mig sälla mig till det tack till kansliets personal som Lena Hjelm-Wallén har uttalat här. Vi har haft, och har alltid, ett fantastiskt stöd

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

från vårt kansli. Vid dessa två stora frågor har det varit ett alldeles utomordentligt bra samarbete. Jag vill gärna instämma här.

Låt mig säga till Lena Hjelm-Wallén, apropå detta med kristen etik, att jag tror att den här debatten är tämligen obegriplig utanför utskottsgruppens led. Jag har fått reaktioner som tyder på det. Det låter som om motsättningarna var så kolossalt stora. Som jag sade tidigare i mitt anförande sträcker Socialdemokraterna själva fram en hand i sitt yrkande 2. De säger att de kan acceptera att de här begreppen står där om de förses med de tydliga anvisningar som vi också har skrivit in i tillkännagivandet, nämligen att skolans syn på livsåskådningsfrågor och konfessionaliteten inte skall förändras. Den skall vara som förut. Med det skulle Socialdemokraterna låta sig nöja. Så var det också fram till dagen innan.

Att den mening som sedan kom till i betänkandet, och som egentligen inte för ärendet vare sig framåt eller bakåt utan bara står där, skulle förorsaka att detta sprack tror jag är mycket svårt att förklara för en utomstående. Jag vill ändå fastslå att även socialdemokraterna var tillräckligt liberala för att kunna acceptera dessa begrepp med det tillkännagivande som vi faktiskt har gjort.

Anf. 69 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Utbildningsfrågorna har avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att utvecklas. I en värld där kunskaperna ökar och omsätts i en allt snabbare takt och där kontakter och samarbete över nations- och kulturgränser är en nödvändighet har vi anledning att lägga stor vikt vid skolans kvalitet och resultat. Alla barn och ungdomar måste få en god grundläggande utbildning.

Det är enkelt att formulera detta krav. Men att förverkliga det kräver både ödmjukhet och eftertanke. Barn och ungdomar är individer med olika förutsättningar, intressen och behov. De har, vågar jag påstå, var och en av dem ett naturligt intresse av att lära. Nyfikenheten och upptäckarglädjen finns där. Skolan måste utgå från detta och stimulera elevernas sökande efter kunskap. Det kräver en skola som ger utrymme för och som uppmuntrar mångfald och flexibilitet.

Skolan skall också förmedla etablerade kunskaper och erfarenheter i en rad ämnen. Kunskapsutvecklingen är sådan att prioriteringar och avgränsningar är nödvändiga. Skolan kan inte klara allt det som vore önskvärt. Vi måste bestämma oss för vad skolan klarar bättre än andra och vad den aldrig får misslyckas med.

I arbetet med läroplanen, från de ursprungliga kommittéernas första möten via en bred och omfattande remissomgång till den behandling av regeringens proposition som skett i utbildningsutskottet, har detta varit utmaningen. Mängden önskemål, synpunkter och kritik visar det stora engagemang som finns för skolans arbete. Det har också givit regeringen värdefullt underlag i beredningsarbetet.

De förändringar som skolväsendet står inför till följd av det beslut som riksdagen fattar i dag är omfattande. Det handlar nu inte om att ytterligare reglera detaljer om hur skolarbetet skall organiseras, utan om att skapa ökat utrymme för elever, skolor, lärares och föräldrars bedömningar.

Vårt förslag bygger på tilltro till och övertygelse om att utvecklingskraften i vår skola finns hos de många enskilda som verkar där – i elevernas vilja att lära och förmåga att ta ansvar, i lärarnas professionella kunnande, i skolledares förmåga att i samråd med sina medarbetare och familjerna ge varje barn den bästa utbildningen.

Med all respekt för den kompetens som finns samlad här i riksdagen, i Utbildningsdepartementet och hos myndigheterna vill jag säga att ett verkligt kvalitetslyft av svensk skola inför 2000-talet står och faller med vad som utträttas i skolor och klassrum. Det är därför de nya läroplanerna är så betydelsefulla. Där anges målen och klargörs ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner, skolor och enskilda.

Jag vågar påstå att regeringens förslag i huvudsak vunnit stor uppslutning. Det är viktigt. Skolan är en gemensam angelägenhet, och stor enighet måste vara en målsättning. Jag har också uppfattat att de flesta stöder ambitionen att med de nya läroplanerna gå vidare med den decentralisering av ansvaret för skolan som redan påbörjats.

Några förändringar är särskilt viktiga att framhålla.

För det första: Grundskolan skall ge de viktiga, mer bestående kunskaperna. Att lära eleverna att läsa, skriva och räkna tillhör alltså skolans viktigaste uppgifter. Men i begreppet "beständiga kunskaper" ligger också kärnan i övriga ämnen. Historia, naturkunskap, teknik och slöjd ger liksom övriga ämnen grunder som var och en behöver.

Viktigt är att språken får mer tid i skolan. Ett internationellt samhälle ställer stora krav på goda kunskaper i språk. Här har svensk skola goda traditioner som vi nu bygger vidare på.

För det andra: Skolan skall vara en god miljö för lärande. Eleverna skall stimuleras till fortsatt förkovran och bildning. Det förutsätter att eleverna ges tillfällen att utveckla olika anlag – intellektuella, praktiska, fysiska och konstnärliga. Eleverna måste ges en aktiv roll i skolarbetet.

Ett viktigt inslag är att eleverna också i grundskolan skall ges rejält utrymme för egna val. I gymnasieskolan finns denna möjlighet redan, och nu ökar möjligheterna.

För det tredje: Samarbetet mellan hem och skola skall utvecklas. Skolan är inte den enda plats där barn skaffar sig kunskaper och erfarenheter. Lika mycket – ibland kanske mer – sker utanför skolan. Att skolans personal och föräldrarna kontinuerligt informerar varandra och utbyter erfarenheter om barnens utveckling är därför viktigt. Rektor ges ansvar för detta. Jag är positiv till utskottets tydliga signal om behovet av ett utvecklingsarbete på detta område.

För det fjärde: I konkreta kursplaner klarläggs nu vad skolan med sin undervisning strävar efter att uppnå och vad den definitivt skall klara.

För det femte: Mål- och kunskapsrelaterade betyg införs. Från vårterminen i årskurs 7 skall nationellt reglerade betyg ges. Utskottet har också tydliggjort att föräldrarna skall kunna begära skriftlig information där detta inte förutsätts. I gymnasieskolan och i den kommunala vuxenutbildningen skall betyg ges efter avslutad kurs.

De nya läroplanerna innebär en naturlig fortsättning på de förändringar vad gäller ansvaret för skolan som redan pågår. Det är emellertid viktigt att

understryka att det beslut som riksdagen kommer att fatta i dag inte innebär att skolan förändras över en natt. Däremot skapar det, med det utrymme som nu ges för skolornas och de enskildas bedömningar, förutsättningar för kreativitet och nya lösningar med en bestämd ambition: ännu bättre studie-resultat.

De närmaste månaderna kommer departementet och Skolverket på grundval av det beslut riksdagen fattar i dag att arbeta med texterna till läroplansdokument och kursplaner. Därefter följer ett intensivt och viktigt arbete för att sprida information och för fortbildning.

Herr talman! Tiden medger inte att jag i detta anförande går in på alla de frågor, stora som små, som förslagen innebär. Talarlistan är emellertid lång, och det ger oss goda förutsättningar för att få förslagen väl genomlysta. Att så sker är väsentligt, därför att de nya läroplanerna och betygen kommer att påverka svenskt skolväsende under många år framöver.

Vår ambition i arbetet har varit att lägga grunden för att Sverige under 90-talet skall kunna skapa Europas bästa skola.

Anf. 70 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! I sitt anförande räknar statsrådet upp fem punkter som hon anser är viktiga för skolan. Jag kan skriva under på mycket i de punkterna. Men jag skulle ändå vilja ställa några frågor till statsrådet.

Anser statsrådet att det betygssystem som utskottsmajoriteten nu föreslår är bättre än det hon själv föreslog i propositionen?

Det talas om internationalisering och om hur viktiga språken är. De är viktiga. De är också på många sätt viktiga för identifikationsprocessen hos människor. Varför vill inte regeringen vara med om att fatta beslut som garanterar tillval av alla de tre främmande språken i grundskolan i enlighet med vad vi i Vänsterpartiet föreslår? Varför skall spanskan undantas? Varför skall ett språk undantas över huvud taget?

Språk är viktigt. Språk är a och o i vardagslivet. Varför kan då inte svenska 2 få en egen kursplan? Vad skulle hotas om svenska 2 finge en egen kursplan?

Anf. 71 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Björn Samuelson frågade om jag tycker att utskottets betygsförslag är bättre än regeringens. Det är naturligtvis så att vi i regeringen alltid tycker att våra egna förslag är bäst. Men jag vill gärna säga att jag inte har något att invända emot att eleverna får betyg från årskurs 7. Jag tycker att det är bra att man tydliggör möjligheten för föräldrar att om de så önskar få skriftlig information. Jag noterade med viss förvåning att Socialdemokraterna tänker gå till val på att förbjuda skolorna att skriva till föräldrarna om föräldrarna så önskar.

(Andre vice talmannen inpass: Replikrätten nu gäller Björn Samuelson.)

Varför skall spanskan undantas? Det står i propositionen att kommunen bör vara skyldig att erbjuda undervisning i minst två av ämnen franska, tyska och spanska. Där gör man såvitt jag kan bedöma inget undantag. Det är möj-

ligt att jag inte riktigt hängde med på frågan. Jag får vänta på ett förtydligande.

Varför ger man inte svenska 2 en egen kursplan? Vi argumenterar ju kring denna fråga i propositionen, och det har förts en ganska intensiv debatt. En del av de signaler som regeringen ger i propositionen har tolkats på ett olyckligt sätt. Det finns de som arbetar med svenska 2 som har uppfattat det som om ämnet vore mindre viktigt.

Skälet till att regeringen inte har velat utforma en kursplan enligt den modell för kursplaner som förutsätts i propositionen är att det då skulle kunna bli skilda målsättningar för undervisningen. Skolans uppgift måste vara att eleverna så småningom skall nå samma resultat oavsett om de läser svenska som modersmål eller som främmande språk. Av den anledningen kan ämnen inte ha skilda kursplaner.

Regeringen har däremot hela tiden tydligt angett att det krävs genomarbetat kommentarmaterial m.m. för att undervisningen skall få stadga. Utskottet har utvecklat det resonemanget.

Anf. 72 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag överväger att yrka bifall till propositionen när det gäller betyg, Beatrice Ask. Jag sitter och funderar på det. Jag kan gå upp och tala i denna debatt. Om statsrådet så önskar kan jag tänka mig det.

Jag har studerat majoritetens förslag och jämfört det med förslaget i propositionen. Jag lutar åt att propositionens förslag är bättre än det som nu föreslås från majoritetens sida.

När det gäller språkvalen frågar jag: Varför skall ett av språken undantas? Jag tog spanska som exempel, men det är möjligt att det kan vara franska eller tyska. Om man skall kunna göra tre språkval i grundskolan – spanska, franska och tyska – anser jag det vara angeläget att det fattas beslut om att kommunerna skall garantera eleverna den möjligheten. Den som byter skola under grundskolans gång skall ha möjlighet att fortsätta sina språkstudier. Jag påpekade också i mitt huvudanförande att vi lever i en brytningstid när det gäller familjebildning och annat.

Jag förstår inte resonemanget om att om man gjorde en kursplan för svenska 2 skulle det innebära att denna fick en annan målsättning. Ja, än sen då? Det är klart att målsättningen kan bli en annan, men det förhindrar ju inte att man upprättar en kursplan för ämnet i fråga. Har vi den inställningen kan vi ju framöver inte införa ett enda nytt ämne som skulle kunna få en målsättning som ligger litet vid sidan om målsättningen för andra, närbesläktade ämnen. Det var ganska stelbent resonerat, tycker jag.

Anf. 73 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Vad som föreslås i propositionen är att varje skola skall erbjuda minst två språk. Eleverna får alltså välja, och spanska är alltså inte separat undantaget. Däremot behöver skolorna inte erbjuda tre språk. Anledningen till att vi inte vill ålägga skolorna detta är ju att resurserna är begränsade. Det kan naturligtvis, som Björn Samuelson påpekar, finnas en del praktiska problem vid exempelvis flyttning, men jag tror ändå att de är marginella. Det görs alltså inget undantag i förhållande till andra språk för just

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

spanska, men däremot behöver skolorna som sagt inte erbjuda samtliga tre språk. Det tror jag att man får leva med.

Sedan detta med svenska 2. Det är klart att man kan ha olika kursplaner om man accepterar olika mål. Men för regeringen har det varit självklart att vi inte skall ha olika ambition när det gäller kunskaper i svenska beroende på om barnen är uppvuxna i Sverige och har svenska föräldrar eller om de kommer senare till Sverige och har svenska som främmande språk. Den svenska grundskolan och även gymnasiet måste ju givetvis arbeta för att se till att alla som bor och lever här lär sig svenska av samma höga kvalitet. Därför vill vi inte ha olika mål för olika elevgrupper. Däremot måste man naturligtvis arbeta på olika sätt, och det är därför pedagogiken skiljer sig mellan svenska som "vanligt ämne" och svenska som främmande språk.

Anf. 74 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det förvånar mig något att skolministern hävdar att det finns en allmän uppslutning kring den här läroplanen. Jag kan försäkra Beatrice Ask om att många har hört av sig till utbildningsutskottet medan vi har arbetat med frågan. Det har gällt nedskärningar, slöjdämnet, hemkunskapsämnet, idrottsämnet, att barnkunskap och svenska som andra språk inte finns med som egna ämnen, att praon försvinner, osv., osv. Har inte Beatrice Ask hört någonting av denna opinion, eftersom hon talar om en allmän uppslutning? Och om man i betygsfrågan talar om en allmän uppslutning måste man ju vara fullständigt döv.

Moderaterna har tydligen väldigt svårt att förstå och ta till sig vad människor utanför de egna departementsrummen säger. Här är lärarkårens erfarenheter helt entydiga, forskningen likaså. Små barn förstår inte omdömen i form av betyg eller betygsliknande skriftliga omdömen. De tror att det handlar om ett omdöme om dem som personer och inte deras kunskaper. På det viset drabbar betygen många barn som kanske inte får de högsta betygen. Det drabbar dem så att det hämmar hela deras fortsatta skolgång och utveckling. Det här vet lärarkåren, men Beatrice Ask tycks oförmögen att ta till sig det. Det beklagar jag.

Jag tror att det här hör samman med det som Per Unckel sade på moderatstämman om hur det skall gå till när man skall förändra: Man skall förändra med en sjuårdeles kraft och med hög fart, så att inte systemet hinner ifatt, därför att när systemet kommer, fastnar du alltid i det.

Det här icke-lyssnandet, överrumplingen, har Moderaterna satt i system. Ledningen för Utbildningsdepartementet visar i dag många prov på att det är så. Det här är ett odemokratiskt sätt att förhålla sig till förändring, och det är något som vi tycker är mycket mycket upprörande.

Anf. 75 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Läroplanspropositionen behandlar inte frågan om skolans ekonomi, och jag tänker inte beröra nedskärningarna i det sammanhanget.

Jag vidhåller att det råder stor uppslutning kring huvuddragen i propositionen. Jag berörde i mitt inledningsanförande ett antal sådana frågor. Sedan finns ett antal frågor där det finns olika synpunkter bland olika partier och hos olika remissinstanser. Det är inget märkligt. Men om man ser till helhe-

ten får man väl ändå påstå att det råder en ganska bred samstämmighet om att mycket i propositionen är bra.

Socialdemokraterna liksom Lena Hjelm-Wallén i detta inlägg koncentrerar sig på att kritisera formerna för hur vi har arbetat fram de här förslagen. Jag vill gärna erinra om att den första kommittén tillsattes redan 1991 av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Redan 1990 tillsattes den första gruppen som arbetade med betygsfrågan. Sedan gav en ny borgerlig regering nya direktiv, och sammansättningen blev delvis ny. Vi har haft en bred remissomgång. I enlighet med utbildningsutskottets önskemål har det funnits en arbetsgrupp med representanter från partierna. I somras lade vi fram vår proposition, riksdagens ledamöter hade möjlighet att ta intryck av den innan de väckte motioner i höst, och hösten har ägnats åt beredning av ärendet i detta hus.

Det är möjligt att detta inte är tillräckligt, det är möjligt att det är så, men jag beklagar ändå att Socialdemokraterna konsekvent ägnar sig åt att kritisera oss för att de inte får vara med och att de inte hinner med. Jag vet att det här är ett omfattande material, men det vore ju mycket bättre om vi koncentrerade oss på frågorna. Jag kan inte tolka den här inställningen som någonting annat än att Socialdemokraterna saknar uppfattningar i de viktiga sakfrågorna.

Det är också viktigt att arbeta för att åstadkomma samförstånd. Det är möjligt att jag är en dålig lyssnare, men jag försöker i alla fall arbeta med saken – det kanske andra också borde göra. Ambitionen att bli överens kan emellertid inte i varje läge vara viktigare än sakfrågorna. Jag tror att det för de flesta av oss är omöjligt att som Socialdemokraterna säga att man absolut inte kan tillåta att föräldrar och skolor kommer överens om att man vill ge en skriftlig information om elevernas studieutveckling. Vi har en större tilltro till föräldrars och lärares förmåga att fatta sådana beslut än vad Socialdemokraterna uppenbarligen har, och då är det svårt att komma överens. Det finns också andra liknande exempel.

Det jag beklagar är att Socialdemokraterna icke med ett ord tar upp frågan om hur vi skall höja kunskapsnivån och stärka kompetensen i det här samhället. Det är ju avgörande för Sveriges framtid att vi klarar det, och det är det som det här arbetet måste handla om.

Anf. 76 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! På slutet tog Beatrice Ask upp det reflexmässiga, att man måste säga något om att Socialdemokraterna är emot kunskap. Det kom hon på på slutet. Gratulerar! Hela vår diskussion i utbildningsutskottet har ju handlat om just hur vi skall stärka barns och ungdomars möjligheter att ännu mer aktivt, ännu bättre inhämta kunskap, i perspektiv av ett livslångt lärande.

Det är inte så att vi saknar uppfattningar i den frågan. Om Beatrice Ask arbetar på att lyssna bättre, tror jag hon har en hel del att göra. Det går också bra att läsa in våra uppfattningar i våra ganska många dokument. Vi går ibland i våra uppfattningar mycket längre än vad som är möjligt för att man skall kunna hitta en kompromiss. Men vi är ändå trygga i våra uppfattningar. Jag själv vill t.ex. helst ha en betygsfri skola, men jag driver inte den frågan,

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

eftersom jag vet att det just nu är bättre för skolan med ett beslut, en kompromiss i frågan, som kan stå sig långsiktigt. Som parti har vi också den inställningen.

Att på så sätt kunna ge och ta för att vi skall få för skolan långsiktigt bra beslut, tycker jag att vi alla borde vara besjälade av.

Jag var med förra gången, när Lgr 80 arbetades fram, både i processen innan och när beslutet fattades i riksdagen 1979. Då kände sig flertalet av riksdagens partier delaktiga i beslutet. Det var en särskild poäng när man sedan skulle genomföra Lgr 80 ute på skolorna. Linnea Hörlén sade någonting väldigt bra vid det tillfället, nämligen: "Denna värdegemenskap är en utomordentlig tillgång för skolan. Utan den skulle skolan vara utlämnad till en ödesdiger ryckighet i planeringen alltefter skiftande majoriteter i riksdagen."

Det är en skriande skillnad mellan dagens situation och den vi hade då. I dag bjuder Moderaterna upp till konfrontation och nyttjar sin maktposition till det yttersta. Jag beklagar det, för det är främst eleverna och lärarna – skolan – som drabbas av det.

Anf. 77 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag vill erinra om att regeringen bygger på ett samarbete mellan fyra partier, inte endast på moderat inflytande.

I sitt inledningsanförande sade Lena Hjelm-Wallén inte ett ord om vikten av att fler elever lär sig mera, att kompetensen och kvaliteten på de resultat vi når i skolan måste bli bättre. Det beklagar jag, och det var därför jag tog upp det. Det var ingenting som jag kom på i ett senare skede.

Jag tror säkert att diskussionen i utbildningsutskottet har handlat mycket om hur man skall stärka möjligheterna att ge barn och ungdomar kunskap. Efter att ha läst utskottsprotokollet konstaterar jag att Socialdemokraterna har dragit slutsatsen att det bästa sättet att ge eleverna ökade kunskaper är att se till att deras inflytande och deras möjlighet att påverka sina studier minskar. Varje gång Socialdemokraterna har sagt ja till någon intressegrupp eller någon som har krävt mer tid, är det elevernas eget fria val som har fått stryka på foten. Det är en markant skillnad mellan utskottets förslag och den socialdemokratiska reservationen i detta fall.

För regeringen, och uppenbarligen för utskottets majoritet, har det varit väsentligt att se till att eleverna på ett tidigare stadium får tid då de kan välja själva att fördjupa eller bredda sina kunskaper i något eller några av de ämnen som skolan ger utrymme för. Men eleverna har inte särskilt många som för deras talan. Det måste vi andra göra, trots att det för varje ämne och varje annan etablerad intressegrupp finns de som talar mycket högt. Jag beklagar att Socialdemokraterna i detta fall inte har kunnat stå emot den kören. Det är eleverna som har förlorat. Detta är en väsentlig punkt där jag menar att utskottets förslag är ett klart steg framåt för att ge skolan bättre förutsättningar för ett kvalitetslyft.

Anf. 78 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till statsrådet. Utgångspunkten är avslutningen på statsrådets anförande. Hon slår där fast den oförändrade

ambitionen att skapa Europas bästa skola. Det är en målsättning som vi förvisso är överens om i alla delar. Vad som bekymrar mig är att vi har mycket tuffa konkurrentländer. De har inte minskat sina ambitioner. Frågan är då hur vi skall göra. Måste det till mer pengar? Jag tror att vi är överens om att det inte är det som är problemet.

Det har förvisso kommit ett antal förslag, som vi har fattat beslut om i riksdagen, som är steg på vägen mot detta mål. I den proposition som vi behandlar i dag slår statsrådet fast att Sverige i förhållande till många jämförbara länder har ett kort skolår, med korta skoldagar och relativt litet hemarbete. Det bekymrar mig, och det tog jag upp i mitt huvudanförande. Jag skulle vilja räkna in statsrådet i de modigas skara, de som vågar ta upp en diskussion kring just skolåret, dess längd osv. Därför är min fråga: Hur ser statsrådet på att förlänga skolåret och därmed skapa möjligheter att få betydligt mer kunskaper och kvalitet i utbildningssystemet?

Anf. 79 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag vill erinra om att det finns en utredning som diskuterar bl.a. grundskolans längd. Min grundinställning är att först när jag är övertygad om att vi använder den tid som står till skolans förfogande i dag på ett mycket effektivt sätt är jag beredd att diskutera förlängningar. Jag konstaterar också att lärläsnigen för svenska skolbarn har ökat dramatiskt under de senaste åren. Det tycker jag är positivt. Jag tror att det är väsentligt. Det innebär att man hinner med mera. Det innebär också en annan studieteknik som är väsentlig för att nå resultat. Det ger föräldrar bättre möjligheter att samverka med skolan om elevernas studiearbete.

När det gäller de tuffa konkurrentländerna och kraven vill jag säga att det i de förändringar som nu föreslås, både vad gäller grundskola och gymnasieskola, finns mycket som bidrar. Jag vill i detta sammanhang gärna nämna kursplanerna, med de tydliga kraven på vilka resultat man skall sträva efter och vad man minst skall uppnå. Jag vill också framhålla det faktum att vi föreslår att man skall ha godkänt i minst svenska, engelska och matematik för att gå vidare till studieförberedande program på gymnasiet. Det är en tydlig signal om att vi måste åstadkomma bättre resultat. Den kommer att vara viktig för eleverna och för alla dem som arbetar i skolan.

Låt oss som sagt bli tillräckligt effektiva innan vi diskuterar en förlängning. Till hösten kommer en bra utredning som skall se över bl.a. dessa frågor. Då kanske vi får ett bättre underlag. Det handlar om kostnader och en hel del annat innan man tar ställning till en sådan fråga.

Anf. 80 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Under tiden som vi har arbetat med läroplanen har det kommit många synpunkter och önskemål. Elever, föräldrar, lärare och andra har hört av sig och talat om hur de vill se den nya läroplanen, och det är välkommet. Genom att lyssna på många har vi ökat våra kunskaper.

Alla synpunkter har inte sammanfallit, men ett önskemål har kommit från nästan alla. Det lyder: Försök komma överens i de grundläggande frågorna. Utsatt inte skolan för den osäkerhet som en mycket splittrad riksdag innebär. Jag tycker inte att vi har lyckats så bra som jag hoppades under utskotts-

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

arbetet. Trots det vill jag börja med att kort nämna några viktiga frågor där vi är eniga.

Det är bra att läroplanen ger utrymme för ett stort lokalt inflytande över hur undervisningen läggs upp. Det är bra att stadiindelningen upphör och att språkprogrammet lyfts fram. Vi är också mycket glada över att propositionen lyfter fram och tydliggör skolans ansvar för att ta itu med våld och mobbning. På samma sätt poängteras skolans ansvar för jämställdhet mellan pojkar och flickor.

Under utskottsbehandlingen har vi dessutom kunnat enas om många viktiga förbättringar, på förslag från oss socialdemokrater och andra som har motionerat.

På vårt förslag föreslår utskottet att läroplanen skall beskriva miljöfrågorna som ett eget kunskapsområde som visserligen har sin hemvist i flera av timplanens ämnen men som är så viktigt att det bör få en särskild behandling. Det innebär att riksdagen skärper kraven på skolan när det gäller miljöundervisningen, och det är en betydligt offensivare hållning än den som regeringen gav uttryck för i sitt förslag.

På samma sätt har utskottet enats om att skärpa kraven på skolans ansvar för undervisning om internationella frågor. Propositionen har med rätta kritiserats för att ha en mycket begränsad syn på världen. Norden och Europa är viktiga för oss, men goda kunskaper om detta kompenserar inte dåliga kunskaper om den övriga världen, om förhållandena i tredje världen, om fredsarbete, om förståelse för andras sätt att leva och tro, om vårt gemensamma ansvar för jordens miljö m.m. Utskottet har gjort ett bra jobb och förtydligat skolans ansvar på detta område.

Vi har också flyttat fram positionerna när det gäller demokratiseringen av skolan. Utskottet begär, bl.a. på socialdemokratiskt initiativ, att regeringen gör en ordentlig kartläggning av olika former för inflytande för såväl elever som föräldrar och återkommer till riksdagen med förslag som stärker deras ställning.

Utskottet betonar också att läroplanen skall innehålla tydliga skrivningar om skolans ansvar för att tillgodose de elever som har särskilt behov av stöd innan resurserna används för annat. Detta är grunden för skolans möjlighet att ge en likvärdig utbildning. Bl.a. den utfrågning utskottet hade i höstas visade tydligt att många barn med behov av extra stöd och hjälp inte får det. Därför är den skärpta skrivningen nödvändig, och det är bra att vi är ense om den.

För oss socialdemokrater framstår det som näst intill omöjligt att kombinera detta ansvar för en rättvis fördelning av skolans resurser med ett skolpengssystem där en mycket stor del av resurserna fördelas per capita och inte efter behov.

Herr talman! Det som glädjande nog har varit lättast att komma överens om i utskottet är att tydliggöra och stärka skolans ansvar för att motverka rasism och främlingsfientlighet. Det som litet torrt på riksdagssvenska heter att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om åtgärder för att motverka rasism och främlingsfientlighet, betyder i själva verket att vi känner stark oro för en odemokratisk utveckling; en oro för ett samhälle som präglas av intolerans, rädsla och uppdelning i de och vi.

Det innehåller också en stark avsky för mycket av det som händer i dag. Varje gång en liten kille eller tjej blir kallad för svartskalle, eller hotas med stryk bara för sin hudfärgs eller sitt språks skull är det ett övergrepp, inte bara på den killen eller tjejen utan på hela vårt öppna, demokratiska och humanistiska samhälle.

Vi skall inte ett ögonblick tro att skolan ensam kan svara för kampen mot rasism och främlingsfientlighet. Det måste vara varje människas uppgift att alltid och överallt verka för ett öppet och solidariskt samhälle byggt på gemenskap och tillit. Men skolan skall ta sitt ansvar, och det är bra att vi nu får det tydligt uttryckt i läroplanen.

Så här långt har vi kunnat enas i utskottet. Men det finns en rad punkter där vi inte är överens. Jag vill kommentera några av dem.

I reservation nr 4 upprepar vi vårt förslag om att skolan och barnomsorgen borde få ett gemensamt måldokument. Samarbetet mellan dessa verksamheter blir allt tätare och det skulle ytterligare underlättas om verksamheterna fick en gemensam utgångspunkt.

I reservation nr 5 pekar vi på det faktum att det, trots att regeringen bekräftar sig av att ha gjort en mycket tydlig ansvarsfördelning i sitt läroplansförslag, finns brister på många ställen. Man skriver att skolan har ansvaret och att skolan skall besluta. Det är, menar vi, nödvändigt att i olika avseenden klargöra vem skolan är. Är det den lokala nämnden som inför kommunfullmäktige ansvarar för skolans verksamhet? Är det skolläroplanen? Är det kanske läraren tillsammans med eleverna?

Det syns som om regeringen oftast har menat att det är rektor. Vi menar att det slutliga ansvaret för frågor som har med resurser och inriktning att göra måste underställas den politiskt ansvariga nämnden. Det är den som skall fördela resurser och inför sina valjare ta ansvar för att kvalitetskraven uppfylls.

I propositionen betonas på flera ställen att läroplanen inte skall ge några anvisningar om skolans arbetssätt. Vi har svårt att förstå tanken bakom detta. Det är ju inte bara stoffet som innehåller kunskaper, utan också det sätt man arbetar på. Den som skall lära sig demokrati och ansvar måste få arbeta demokratiskt och ta ansvar. Den som skall lära sig att utforska världen måste få lära sig att arbeta aktivt och söka sina kunskaper.

Vi anser därför att läroplanen klart och tydligt skall ange att skolans arbetssätt är en väsentlig del av kunskapandet och att undervisningen skall utgå från elevernas egna erfarenheter och frågor. Ett elevaktivt och undersökande arbetssätt gör det lättare att förstå och sätta in kunskaper i sitt sammanhang. Ett demokratiskt arbetssätt ger inte bara kunskaper för vuxenlivet utan stärker också elevernas ställning under skoltiden.

Självklart ankommer det på elever och personal att själva utforma undervisningen efter dessa mål. Tydliga skrivningar i läroplanen i detta avseende kolliderar inte på något sätt med principen om målstyrning.

Jag yrkar bifall till vår reservation nr 6.

Så några ord om hur vi ser på skolans ämnen. Vi instämmer i stora delar av regeringens förslag till ämnesindelning, men på några punkter vill vi göra ändringar.

Vi anser att det är fel att splittra undervisningen inom de samhälls- och

naturorienterande ämnena på det sätt som regeringen föreslår. Om man skall kunna utgå från elevernas egna erfarenheter och frågor bör ämnena tvärtom läsas ämnesövergripande. Det finns stöd för detta bl.a. i Skolverkets utvärdering – speciellt av de naturorienterande ämnena. Därför bör det, som läroplanskommittén också föreslog, utarbetas kursplaner i ämnena samhällslära och naturlära för de tidigare årskurserna, medan nuvarande indelning i ämnesblock kan behållas i de högre årskurserna.

Det rör sig om grundläggande utbildning, och vi menar att den akademiska fakultetsindelningen inte passar de små barnens sätt att lära sig.

Med den ämnessplittring som regeringens förslag till kursplaner och betygssystem leder till riskerar man att öka de problem som Skolverket pekade på, nämligen att många elever inte förstår det de lär sig. Kunskaper som man inte förstår och inte kan sätta in i sitt sammanhang, har man föga nytta av. Jag yrkar bifall till vår reservation nr 7.

Vi vill att barn- och ungdomskunskap skall ingå i det samhällsorienterande blockets kursplan som ett självständigt ämne. Det är viktigt för eleverna att de i övergången mellan barndom och ungdom får kunskaper om sig själva och sin utveckling, om vad som händer i relationerna till föräldrar, kamrater och – inte minst – det motsatta könet.

I reservation nr 9 kräver vi att svenska som andra språk skall få en egen kursplan. Ämnet har sin egen metodik som inte kan jämföras med det vanliga svenskämnet. En egen kursplan bidrar utan tvekan till ett aktivt utvecklingsarbete av ett ämne som är relativt nytt.

Så till timplanen som, vid sidan av betygssystemet, har vållat mest debatt. Det visar, tror jag, vilken vikt många lägger vid timplanen som styrmedel. Därför är det viktigt att riksdagen gör rätt bedömningar. Jag anser inte att utskottsmajoriteten gör det i alla avseenden. Regeringens förslag till timplan ger en mer teoretisk och snuttifierad undervisning. Vi tror inte att det gagnar vare sig kunskapsinhämtandet eller elevernas personliga utveckling. Båda delarna kräver en varierad skoldag.

Vi vill, jämfört med utskottsmajoritetens förslag, öka utrymmet för slöjd samt idrott och hälsa. Vi vill, och det har utskottsmajoriteten gått med på, att ämnena bild, musik, idrott och hälsa, hemkunskap och slöjd, skall ha egna timtal. Det finns inget som motiverar regeringens förslag om en gemensam timpott.

Det finns mycket som talar för ytterligare tid för slöjdämnet. Det ger viktiga kunskaper som vi behöver ha med oss i vuxenlivet.

Idrottsämnet är det andra ämne där utskottsmajoriteten gör kraftiga minskningar. Det är obegripligt med tanke på den enorma debatt som varit om just behovet av fysisk aktivitet. Stefan Kihlberg beklagade för en stund sedan att timantalet minskar. Det är lätt avhjälpt: Stöd vår reservation så har vi några timmar till.

Det är viktigt att varje människa tidigt får lära sig att sköta sin kropp. Alla – och i synnerhet barn – har behov av att regelbundet röra på sig. En stillasittande arbetsdag blir inte bara en tråkig dag utan också en dag när många riskerar att få svårt att koncentrera sig. Vår hjärna är skapad för att växelvis arbeta teoretiskt och praktiskt, och vår kropp är skapad för att röra på sig. Det måste vi ta hänsyn till när vi komponerar vår skola.

Jag yrkar bifall till reservationerna 20 och 22.

Vi vill också garantera eleverna tid för prao. Kontakter med arbetslivet och det vuxna livets villkor är viktiga för tonåringar. Vi är rädda för att den modell regeringen valt – att prao-utrymmet skall tas från de övriga ämnena – kommer att leda till att många elever inte får någon prao. Och om det blir någon prao blir det på bekostnad av SO-ämnena, främst samhällskunskapen. Det ser vi allvarligt på, speciellt som regeringen anser att också barn- och ungdomskunskapen skall läggas in på samma sätt i övriga ämnen, och att det är just i de tidiga tonåren den bör komma. Vi vill garantera 100 timmars prao. Det medför, om regeringen menar allvar med sin skrivning, att de övriga ämnena inom SO-blocket får motsvarande ökat utrymme. Vi vill, som jag redan sagt, dessutom föra dit barn- och ungdomskunskapen och ytterligare 15 timmar. Jag yrkar bifall till reservationerna 23 och 25.

Att, som majoriteten föreslår, öka SO-blockets tid på bekostnad av NO-blocket är, milt uttryckt, obegripligt. Massor av människor funderar nu på hur vi skall kunna öka ungdomars intresse för de naturorienterande ämnena. Den signal som utskottet sänder iväg med det här beslutet kan få betydligt större konsekvenser än de 40 timmar det formellt rör sig om.

Vårt förslag innebär att vi minskar tiden för elevens eget val. Det blir trots detta ett ganska rejält utrymme kvar för de egna valen under de senare årskurserna. Något stort utrymme för val i de lägre årskurserna torde det inte finnas något större behov av.

Jag yrkar bifall till vår reservation nr 18.

Till sist några ord om skolans ansvar för studie- och yrkesorienteringen. Den är av mycket stor betydelse, och det är viktigt att den bedrivs av kompetent och välutbildad personal. Regeringens förslag är alltför otydligt. Om det skall fungera som styrmedel för att garantera eleverna bra syo-verksamhet bör läroplanen få en tydligare utformning.

Herr talman! Jag har avstått från att yrka bifall till alla de reservationer jag har berört. Det betyder inte att vi inte står för dem. Det är bara ett sätt att försöka bidra till att vi kan hålla tidsramarna. Om jag nu har dragit över någon minut kanske det kompenseras av att vi inte behöver votera på varje reservation. Tack!

Anf. 81 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill göra ett par kommentarer till de reservationer som Eva Johansson yrkade bifall till, även om man inte hinner med mycket på så få minuter.

En reservation gäller gemensamt måldokument för förskola och skola. Det är en klassisk kommunal fråga. I kommunerna har man greppet över samarbetsformerna och integrationen mellan förskola och skola i olika modeller. I avvaktan på utredningen om längre grundskola och tidigare skolstart har vi sagt att vi vill vänta med att centralt ta ställning i frågan.

En annan reservation gäller det kommunalpolitiska ansvaret och rektors ansvar. Det framgår tydligt av de lagar och de delar av den läroplan som vi har presenterat hur ansvaret skall fördelas. Dessutom kommer det i förordningstexten i övrigt att klargöras hur ansvaret skall vara fördelat mellan rektor, den politiska nämnden, skolenhet och lärare. I flera av de beslut som vi

skall fatta har ansvaret redan fördelats på olika nivåer. Jag kan t.ex. nämna det som tidigare har varit uppe till diskussion, dvs. föräldrarnas möjligheter att tillsammans med lärare avgöra hur informationen skall se ut.

Vad gäller arbetssätt och arbetsformer i skolan finns detta uttryckt dels i värdegrund, dels i kursplaner i olika ämnen. Det beskriver det som jag var inne på i mitt huvudanförande, nämligen regeringens och oppositionens olika synsätt i fråga om vad som finns med i det egentliga läroplansdokumentet.

Jag kan i och för sig ha förståelse för kravet på kursplaner i samhällslära och naturlära. Men det finns i dag en kader av lågstadielärare och mellanstadie-lärare samt en ny, framväxande kader av lärare i årskurs 1–7, för vilka det är naturligt att undervisa på ett ämnesövergripande sätt och att integrera ämnen. Jag ser lärarna som en garant för att utbildningen kommer att ske just i de former som Socialdemokraterna efterlyser i reservation 7.

Reservation 8 handlar om barn- och ungdomskunskap, som vi har diskuterat tidigare. Det gäller även reservation 9 om svenska som andraspråk.

I fråga om kommentarerna till timplanerna över huvud taget måste det finnas med i betänkandet att skolan har en möjlighet att jämka och att eleven kan använda en stor del av det totala timantalet för eget fritt val. Det måste finnas med när man diskuterar den typ av timplan som vi har konstruerat.

Anf. 82 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Christer Lindblom säger, som så många andra, att skolan har möjligheter att jämka och att eleven kan göra sina egna val. Visst är det på det sättet. Men om ni nu inte känner riktigt att ni vill ta ansvar för den produkt som är framtagen, varför gör ni det då? Varför hänvisar ni varje gång till att man kan ändra det här där ute? Ni säger att ni har god förståelse för alla de synpunkter som har kommit fram.

Den här timplanen gör ju att många elever får för dåliga kunskaper i flera ämnen. Det som är fastlagt som det minsta gemensamma är faktiskt inte det minsta, utan det finns ett stort jämningsutrymme. Ni vill dessutom koncentrera detta till de praktisk-estetiska ämnena och NO–SO-ämnena. Det skall inte vara möjligt att ta timmar från något annat ämne för jämkning. Om man vill använda hela jämningsutrymmet innebär det mycket kraftiga ingrepp i de praktisk-estetiska ämnena och i NO–SO-ämnena. Jag är rädd för att man då inte kommer att hinna med de här kursplanerna.

Får jag sedan gå över till NO- och SO-ämnenas uppläggning. Christer Lindblom säger att han litar på att de nya lärarna, dvs. i årskurs 1–7 och 4–9, skall klara det här. Men varför skall en läroplan införas som inte hänger med den nya, moderna lärarutbildningen, som uttrycker någonting annat än det som de nya lärarna utbildas för? När de nya lärarna kommer ut och förhoppningsvis läser det här dokumentet – hur många sidor det än blir – vet de inte vad som menas. De har fått utbildning för en sak, och de förväntas undervisa på ett helt annat sätt. De kommer att ha mycket svårt att förstå det. Om man vill att undervisningen skall fungera på det sätt som de har utbildat sig för skall man skriva det i läroplan och i timplan. Då kommer det att bli mycket enklare för dem.

Christer Lindblom nämnde det gemensamma måldokumentet och sade att

det kan komma i samband med att vi beslutar om tidigare skolstart. Ja, det är bra. Jag tycker i och för sig – vi har framfört den uppfattningen – att det hade varit naturligt att klara den frågan i samband med beslutet om en läroplan. Såvitt jag kan förstå kommer förslaget inom kort, och det känns lite märkligt att fatta beslut om en läroplan för nio år och veta att det alldeles strax kommer ett förslag om att lägga på ytterligare ett år – och då skall jobbet börja om. Christer Lindblom kanske kan utveckla hur det är tänkt.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Anf. 83 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Det är många frågor att svara på. Jag tar fasta på det som Eva Johansson sade, dvs. att vi måste ta ansvar för den läroplan och den timplan som vi presenterar och inte lägga över ansvaret på de lokala skolorna. Det är ju vår centrala idé, att vi tar hänsyn till att det i dag finns en målstyrning. Ansvaret för hur arbetet skall bedrivas ligger alltså dels på kommunen som huvudman, dels på de professionella. Det är därför vi vill ge dem möjligheter att inom de ramar som vi sätter upp utforma och fördela både tid och resurser.

Eva Johansson talade om "ingreppen" när man tar timmar från olika ämnen. Detta måste hela tiden balanseras mot de mycket distinkta målen i varje kursplan. Man kan inte med berätt mod på kommunal nivå eller på skolenhetsnivå göra ingrepp i ämnen i den omfattningen att målen inte uppfylls, som ju är mycket tydligt angivna för både årskurs 5 och årskurs 9.

Våra skilda synsätt speglar mycket av vad vi tror pedagogerna, de professionella, om och hur man ute på skolorna på grundval av timplanedokumentet skulle kunna föra mycket kreativa diskussioner om hur man bäst skapar den undervisning som skall vara ämnesövergripande, i temaform och annat. Vi får på intet sätt i vår skrivning signalera att vi vill ha en ämnesuppdelning från årskurs 1 i grundskolan, utan vi bara fördelar timmarna. Sedan skall man i en kreativ och professionell diskussion ute på fältet bestämma hur detta skall användas.

När det gäller det gemensamma måldokumentet är det naturligtvis väldigt bra att man har samma synsätt. Men det gemensamma måldokumentet för längre än så. I dag rapporterar Skolverket om bekymmer med att barn finns i skolverksamheten utan att man egentligen vet om de har börjat skolan eller inte. Det är ganska väsentligt, eftersom vi har en lagstiftning, dels i form av sociallagen, som skyddar barnet på ett visst sätt, dels i form av skollagen, som ger barnet rättigheter och vissa skyldigheter. Därför får vi avvakta tills vi vet vad utredningen kommer fram till i sitt slutbetänkande.

Anf. 84 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Christer Lindblom säger att man inte på något sätt skall ge signaler om att undervisningen skall vara splittrad i NO- och SO-ämnena. Men just dessa signaler har gått ut i stor omfattning.

Både timplanen och betygssystemet är ingenting annat än signaler om att undervisningen skall delas upp i mer fakultetsanknutna ämnen som faktiskt inte hänger ihop med små barns vardag.

Om Christer Lindblom inte vill sända ut sådana signaler är det bäst att han mycket snabbt orienterar om sig i den här frågan och att han ser till att samla

ihop folkpartisterna så att de yrkar bifall till vår reservation i det avseendet. Då undviker han att sända ut dessa signaler.

Jag skall nu gå över till frågan om ansvaret för läroplanen och frågan om vad målstyrningen innebär. Det finns ingen anledning att tvivla på att dessa kursplaner tydligt skall ange vad skolan skall göra. Jag undrar om det kommer att vara möjligt för skolorna och eleverna att gå ifrån något slags informell normaltimplan och ändå kunna uppnå dessa mål. Kommer kursplanerna att vara anpassade till någon normaltimplan? Skall man jämkä i förhållande till kursplanerna? Det är viktigt att ta reda på detta. Annars kan talet om jämningsutrymmet och skolornas och den enskilde elevens frihet att göra egna val bli ett spel för gallerierna. Det är i så fall inget bra argument för att ha en mycket lös tim- och läroplan. Tala om vad ni är ute efter!

Jag skall ta idrottsämnet som exempel. Det har diskuterats mycket. Vad är, enligt Christer Lindblom, normal tid för att uppnå målen med kursplanen – det är ännu inte klart vilka målen är – och för att ge eleverna den idrott och hälsa som de behöver? Det är viktigt att få reda på detta. Nu skjuter man ju ansvaret framför sig för dessa ämnen och för hur kurs- och timplaner skall konstrueras.

Anf. 85 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Herr talman! Eva Johansson noterade att jag i mitt huvudanförande uttryckte min oro när det gäller ämnet idrott och hälsa. Hon tyckte att mitt problem skulle kunna lösas genom att jag skulle stödja Socialdemokraternas reservation.

Dess värre löser inte det problemet, Eva Johansson. Reservationen innebär en radikal minskning av elevernas frihet att själva påverka skolsituationen. Det vill jag definitivt inte medverka till. Min oro kvarstår.

Eva Johansson ger uttryck för en falskhet när hon låtsas bry sig om elevernas fysiska hälsa och ämnet idrott och hälsa.

Det finns ett annat förslag. Det är jag själv pappa till. Det innebär att ämnet skall stoppas in varje dag. Vi är överens om att ämnet är mycket viktigt, men Ny demokrati vill också visa det i handling. Vårt förslag ger avsevärt mer än de 500 timmar som Eva Johansson vill ha.

I vanlig ordning, skulle jag vilja tillstå, var socialdemokraterna naturligtvis fullständigt ointresserade av att diskutera problemet. Man sade inte ett ord i utskottet eller i något annat sammanhang. Det kan jag inte tolka på mer än ett sätt. Socialdemokraterna är fullständigt ointresserade av att hitta en bra lösning på problemet, om inte lösningen är lika med ett socialdemokratiskt förslag.

Anf. 86 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Även om Stefan Kihlberg inte får alla sina önskemål uppfylla genom att bifalla vår reservation skulle han komma en bra bit på vägen. Ytterligare 40 timmar idrott är inte fy skam.

Vi har dessutom i vår reservation, som jag anbefaller till läsning, skrivit att det ankommer på lärare och annan personal som planerar skoldagen att göra det på ett sådant sätt att elevernas rörelsebehov beaktas. Det finns nog

en hel del gemensamma tankegångar om vikten av fysisk aktivitet, Stefan Kihlberg.

Uttalandet om att jag bara skulle låtsas ha något intresse för ämnet idrott och hälsa får Stefan Kihlberg själv stå för. Jag vet vilket intresse jag har. Jag ägnar en mycket stor del av mitt liv just åt att intressera unga människor för fysisk aktivitet på deras egna villkor utan den hets och kommersialism som många ungdomar i dag upplever finns inom tävlingsidrotten. Man kan faktiskt vara fysiskt aktiv på andra villkor.

Som sagt: Stefan Kihlberg skulle komma en god bit på väg om han läste vår reservation och funderade en vända till på vilken knapp han så småningom skall trycka på.

Anf. 87 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag har läst reservationen mer än en gång, Eva Johansson. Jag tillstår att jag allvarligt har övervägt att stödja den. Jag konstaterade dock att ämnet idrott och hälsa visserligen skulle utökas med 40 timmar, men det skulle också innebära en minskning av elevernas egna val med 200 timmar. Det är ju en del av hela s-förslaget. Det går inte bara att utöka ämnet idrott och hälsa. Det handlar om en helhet.

T.o.m. jag känner ansvar för att det skall vara en bra helhet. Därför kan jag inte stödja detta förslag.

Det viktiga i sammanhanget är att förslaget innebär en minskning med 200 timmar av elevernas egna val. Jag betvivlar faktiskt att Eva Johansson har allvarliga ambitioner när det gäller idrott och hälsa. Det finns ju ett förslag som hon inte ens är beredd att diskutera.

Det finns modeller i andra länder som innebär att man har idrott och hälsa varje dag. Där har man inte den svenska modellen som innebär att elever kommer inspringande till nästa lektion eftersvettiga eller stinkande beroende på att de inte hann duscha. Den svenska modellen innebär också att elever hoppar över idrott och hälsa just för att det ämnet ligger inklämt på ett 45-minuterspass mellan två teorilektioner. Att låta det vara så här är inte att bry sig om elevernas fysiska hälsa. Det är bara att pliktskyldigast göra det man måste enligt en viss tim- eller läroplan.

Man kan däremot utveckla ämnet, precis i linje med det vi har föreslagit i vår motion. Om man inte ens är beredd att diskutera det förslaget tror jag inte att man blir tagen på allvar när man säger att man verkligen vill elevernas väl.

Anf. 88 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att vi skall överlåta åt lärare och elever att komma överens om hur modellen skall utformas i det praktiska skolarbetet. Det skall riksdagen inte besluta om. Vi skall se till att ett visst utrymme garanteras för lärare och elever att faktiskt ägna sig åt ämnet idrott och hälsa.

Stefan Kihlberg måste bestämma sig för vilket ben han skall stå på. Är elevernas hälsa och behov av fysiska aktiviteter det viktigaste? Eller är det viktigare att också de små barnen i de lägsta årskurserna i skolan skall ha stort utrymme för att göra egna val? Vi måste vara överens om att det handlar om barn i en ålder då de flesta faktiskt saknar förutsättningar för att göra

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

dessa val. Andra gör valen för dem. Det är bara att bestämma sig för vad som är viktigast.

Anf. 89 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Givetvis är det också för mig angeläget att rikta ett varmt tack till samtliga på utbildningsutskottets kansli för det utomordentliga arbetet i samband med läroplansförslagen.

Jag har redan tidigare uttalat ett tack vid ett utskottssammanträde. Jag gör det mer än gärna också här.

Herr talman! Det ankommer på mig att föra utskottets talan i betygsfrågan. Innan jag gör detta vill jag ge några kommentarer rörande läroplansarbetet som helhet.

De beslut som riksdagen i dag fattar kommer att vara av stor betydelse för vårt skolväsende och för skolarbetet under år framöver. Med dagens beslut skapas goda förutsättningar för att ytterligare utveckla vår svenska skola till Europas bästa, vilket är en ambitiös och nog så viktig och vällovlig målsättning.

Med tillfredsställelse kan jag konstatera att det i utbildningsutskottet varit möjligt att i betydande omfattning uppnå samstämmighet bakom utformningen av läroplanen. I det sammanhanget vill jag gärna uttala den uppskattning jag känner av den öppenhet och strävan till samförstånd som präglat mycket av arbetet i utskottet. På en rad områden har vi skrivit oss samman för att ytterligare understryka och markera vad vi ansett vara väsentligt. Detta gäller t.ex. det internationella perspektivet, miljöfrågorna och skolans ansvar att med kraft motverka främlingsfientlighet och rasism, där vi gör tillkännagivanden. Det gäller också skolans åtgärder för elever med särskilda behov och ett klart positivt uttalande beträffande skolans kulturmål. Visst finns det ett antal reservationer fogade till betänkandet, men det stora flertalet av dem är antingen närmast en upprepning av vad som redan står i propositionen eller rena följdreservationer rörande precisering av timmar på det praktiskt-estetiska området.

De reservationer som däremot verkligen anger en helt annan färdriktning än den som markeras i regeringens proposition är av ett begränsat antal. De lyser snarare med sin frånvaro. Dock framgår klart att Socialdemokraterna, till skillnad från regeringspartierna, vill att läroplanen skall vara styrande för såväl undervisningens uppläggning och organisation som skolans arbetsformer. De markerar därmed en bristande tilltro till skolpersonalens förmåga och kunnighet när det gäller att välja och utveckla arbetssätt och arbetsmetoder. Därmed har de också missat väsentligheter när det gäller intentionerna bakom och strävan till förnyelse och positiv kunskapsutveckling genom en ny och bättre läroplan och nya kursplaner. Tyvärr visar Socialdemokraterna här en konservativ blockering, som föga gagnar skolans utvecklingsarbete. I närmast alla avseenden och i allt väsentligt har alltså utskottet ställt sig bakom förslagen i regeringens proposition om en ny läroplan för grundskolan för vars utformning skolministern bär huvudansvaret.

Herr talman! I viktiga avseenden anser jag att vi har misslyckats med att nå breda samförståndslösningar i utskottsarbetet, trots att vi verkligen gjorde betydande ansträngningar för att uppnå detta. Det gäller dels frågan

om skolans värdegrund, dels betygsfrågan. I båda fallen hade det varit av betydande och bestående värde att manifesteras enighet.

Marianne Jönsson kommer senare att föra utskottets talan i frågan om skolans värdegrund. För egen del nöjer jag mig därför med att markera att jag anser att ett tungt ansvar åvilar dem som i slutskedet spräckte den gemensamma skrivningen, där vi uttalade att kristendomen har en särställning för att kunna ge grunden till förståelse för svensk och västerländsk kultur och samhällsutveckling. Vi markerade särskilt att kristen etik utgör en del av det nationella kulturarvet. Sammanfattningsvis anförde vi att det av läroplanstexten bör framgå tydligt att formuleringen om skolans värdegrund *såsom förankrad i kristen etik och västerländsk humanism* inte skall tolkas som att skolan skall överge sin tidigare hållning i livsåskådningsfrågor. Vi var överens om att ge regeringen till känna att skolan också i fortsättningen skall vara icke-konfessionell. Kan det verkligen råda något tvivel om innebörden av detta, herr talman? Och likväl framtvingades en splittring av enigheten. Detta är beklagligt.

Så till betygsfrågan. Frågan gäller i grunden skolans information till föräldrarna angående elevernas ställning kunskapsmässigt och socialt. Detta förutsätter ett nära och förtroendefullt samarbete mellan hem och skola med ömsesidigt utbyte rörande kunskaper, erfarenheter och kännedom om eleverna. Informationen från skolans sida kan ske på två sätt, dels genom muntliga kontakter, dels genom skriftliga meddelanden.

Ett enhälligt utskott markerar vikten av den muntliga informationen och uttalar att denna skall ske i form av utvecklingssamtal, som är en utbyggnad av de nuvarande kvartssamtalen. Utvecklingssamtalen skall äga rum minst en gång per termin och är inte utbytbara. Samtalen skall ge föräldrarna en allsidig belysning av elevens situation och förhållanden på skolan.

Den skriftliga informationen skall enligt utskottsmajoriteten utgå i form av nationellt reglerade betyg terminsvis fr.o.m. vårterminen i årskurs 7. Utomordentligt viktigt i detta sammanhang är att vi nu frångår det relativa betygssystemet med dess brister och inför ett mål- och kursrelaterat betygssystem. Bedömningen av elevernas kunskaper skall ske med utgångspunkt i kursplanernas mål. Betygen skall relateras till kursplanernas krav och de kunskapsnivåer som uppnås.

Den skriftliga informationen skall vidare utgå i form av obligatoriska skriftliga meddelanden terminsvis fr.o.m. vårterminen i årskurs 5 och skall därtill – om målsman så begär – kunna utgå redan fr.o.m. årskurs 1. Ansvaret för utformningen av de skriftliga meddelandena åvilar den lokala skolan och skall kunna ges i de former som föräldrar, elever och lärare anser bäst uppfyller kraven på information.

Under slutet av det femte läsåret skall en nationellt utformad avstämning äga rum för att mäta om eleverna nått upp till de kunskapsmål som getts för denna årskurs. I de fall detta inte skett är kommunen skyldig att sätta in lämpliga stödåtgärder. Det är därför naturligt med en skriftlig resultatuppföljning till alla elever och målsmän i samband med denna avstämning. Lika naturligt är att skriftlig information därefter utgår terminsvis i enlighet med vad jag redan har nämnt.

Genom denna kombination av utvecklingssamtal och skriftlig information

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

skapas utomordentligt goda förutsättningar för att föräldrarna verkligen får den kunskap om sina barns skolsituation som det är skolans absoluta skyldighet att ge dem. I sammanhanget vill jag nogsamt markera att skolan faktiskt inte är till för lärarna utan för eleverna och att det är föräldrarna som bär huvudansvaret för sina barn. Helt avgörande i betygsfrågan är således elevernas och föräldrarnas rätt till betyg och skriftlig information och *inte* lärarnas eventuella vilja eller motvilja att utfärda dessa handlingar.

Socialdemokraterna vill tyvärr inte medverka till att föräldrar och elever skall kunna erhålla denna grundliga information. De vill att betyg skall kunna sättas först i årskurs 8 och motsätter sig skriftlig information dessförinnan. De nonchalerar därmed den markanta uppslutning bakom betyg från föräldrarnas och elevernas sida som kommit till uttryck i en rad undersökningar. De omyndigförklarar lärarna när det gäller deras kompetens att ge skriftliga omdömen. Detta är djupt beklagligt, men är helt i överensstämmelse med partiets synsätt om central styrning på skolområdet. Detta står i klar motsats till att visa förtroende för och tilltro till dem som arbetar lokalt med frågorna och som har ansvaret för att skolan utvecklas på ett ansvarsfullt och positivt sätt till gagn för dem skolan angår, nämligen eleverna.

Herr talman! Vi var mycket nära en brett förankrad uppgörelse även i betygsfrågan. Tyvärr sprack den på att socialdemokraterna inte ansåg sig kunna medverka till att det sattes på prant – det som de muntligt sagt sig förstå –, nämligen att den skriftliga informationen skulle kunna antaga betygslänkande former. Socialdemokraterna valde att reservera sig på sina motionsyrkanden, medan regeringspartierna vidhöll betydande delar av förslaget till uppgörelse, som vi kompletterar med att skriftlig information skall bli obligatorisk fr.o.m. vårterminen i årskurs 5. Vi anser att vi därmed har åstadkommit ett bra informations- och betygssystem. Jag vill verkligen uttrycka den förhoppningen att socialdemokraterna kommer till insikt om att hotet om att riva upp beslutet vid ett eventuellt regimskifte uteslutande är till skada för skolarbetet.

Vad slutligen gäller antalet betygssteg finner utskottsmajoriteten inte minsta anledning föreligga att frånga vad som föreslagits i propositionen. Några saksål för att begränsa antalet steg ytterligare, vilket Socialdemokraterna yrkar, föreligger inte. Snarare torde skäl kunna åberopas för att man skall införa ännu fler betygssteg.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till vad utskottet anför.

Anf. 90 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Hans Nyhage säger med anklagande röst att socialdemokraterna vill att läroplanen skall vara styrande för skolans arbete och innehåll. Ja visst skall den vara det! Vad skall vi annars ha den till? Varför har Hans Nyhage ägnat veckor och månader och år åt att diskutera ett beslut i riksdagen om det inte skall ha någon styrande effekt på verkligheten ute i skolan?

Nu har den ene efter den andre från utskottsmajoriteten beklagat att vi inte kommit överens om värdegrunden och betygen. Jag vill påminna om att vi faktiskt var överens. De citat som Hans Nyhage läste upp – om jag lyssnade rätt – hade vi inga bekymmer att vara överens om. Mycket av det är självklarheter. Men sista dagen i utskottet, när vi slutligen skulle justera tex-

terna, då fördes till en mening om att vi också skulle ställa upp på allt det regeringen har skrivit i propositionen om värdegrunden. När det kravet ställdes för att vi skulle komma överens, då sprack enigheten. Det var inte vi som kom med det kravet. Det kom från andra sidan bordet. Hans Nyhage vet förmodligen mer om varifrån det kom. De sista dagarna här har förlåten lättats i media. Björn Samuelsons fråga här tidigare om det var sant att kds skulle hoppa ur regeringen ifall man inte fick med det, den tycker jag kräver ett svar.

Det var alltså inte vi som spräckte enigheten om värdegrunden. På samma sätt var det med betygen. Där var det snarare Hans Nyhages egna partivänner som kom med en mening – också det sista dagen – om vilken ni visste att det inte gick att få någon enighet. Ni måste ha varit mycket medvetna om att ni skulle spräcka den överenskommelse som faktiskt fanns.

Ansvaret vilar alltså tungt på utskottsmajoriteten och regeringspartierna. Vi har inte tolkat det på något annat sätt än att ni faktiskt ville spräcka enigheten. Vi begriper inte varför, men det kanske vi kan få någon förklaring till.

Anf. 91 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Läroplanen skall givetvis vara styrande när det gäller målen för skolans arbete. Kursplanerna skall utforma vilka kunskapsmål som skall uppnås.

Vad jag avsåg – och jag beklagar om jag uttryckte mig otydligt i sammanhanget – var att hur man arbetar i skolan, vägen till målet, vägen att uppnå vad kursplanerna föreskriver måste vi med förtroende överlåta åt skolorna att ansvara för. Det var vad jag avsåg. Har det missförstått beklagar jag detta.

När det sedan gäller värdegrunden har jag redan, tror jag, tämligen tydligt uttalat vad jag anser i den frågan.

Anf. 92 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Frågan om det är sant som sagts i media, att hänsynen till kds gjorde att ni andra mycket motvilligt, som jag kan förstå, gick med på det här, trots att ni visste att enigheten skulle spräckas, den frågan kräver ett svar.

Anf. 93 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att det är alldeles solklart hur majoritetstexten skall tolkas när det gäller frågan om betyg i grundskolan.

Det är helt klart att ni inte är villiga att biträda Vänsterpartiets förslag om att blicka framåt och utreda villkoren och möjligheterna för en betygsfri skola och se vad det skulle innebära när det gäller arbetssätt och kunskapssökande, forskande arbetsmetod och annat. Men när uppgörelsen sprack väljer ni att också frångå propositionens förslag. Varför, Hans Nyhage? Vad är dåligt i regeringsförslaget?

En annan fråga: Kan en skola nu välja att använda betygsstegen A-F redan från årskurs 1 i informationen till hemmen?

Anf. 94 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Björn Samuelson uppfattar alldeles korrekt när han konstaterar att vi inte har samma uppfattning i betygsfrågan.

I det förslag utskottsmajoriteten samlades i ansåg vi att det var av utomordentligt stort värde att få nationellt reglerade betyg redan från årskurs 7. Detta fanns också med i förslaget till uppgörelse.

Vi vidgade nu förslagets inställning i den frågan.

När det gäller möjligheterna att utforma informationen från och med årskurs 1 ankommer det totalt på berörd lärare, föräldrar och elever att ansvara för hur den skall se ut. Om de kommer överens om att ge betygsliknande omdömen, skall de ha rätt att göra det. Jag kan för mitt liv inte begripa vad som är allvarligt och besvärligt med detta.

Anf. 95 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det besvärande med detta är att båda lärarförbunden, för första gången i enighet, uppvaktade utbildningsutskottet och framförde sina synpunkter om att man skulle ha en ganska precis reglering runt användandet av de olika betygsstegen i en eventuell betygsskala. Man skulle alltså inte sätta betyg på olika sätt i olika skolor och olika årskurser.

Man har definierat en betygsskala om vilken man säger att den skall vara nationellt reglerad från årskurs 7. Men man säger också att den skall kunna användas från årskurs 1. I så fall har man egentligen inget nationellt reglerat betygssystem.

Jag uppfattade inte riktigt substansen i det som sades vara dåligt i propositionen när det gäller betygen.

Anf. 96 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Det som inte är lika med det förslag utskottsmajoriteten har kommit till i betygsfrågan skulle alltså vara dåligt i regeringsförslaget, menar Björn Samuelson. Det var en nog så underlig slutsats. En sak kan vara bra, men ändå kunna bli bättre.

Det är faktiskt föräldrarna som har huvudansvaret för sina barn. Jag har nogsamt markerat att utformningen av den skriftliga informationen i årskurs 1 skall ske i samråd mellan föräldrar, elever och lärare.

I det avseendet är lärarna faktiskt skyldiga att följa föräldrarnas önskemål, om föräldrarna vill ha en skriftlig information. Kan det sägas tydligare?

Anf. 97 EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Vi skall i dag besluta om ett nytt betygssystem för grundskolan. Tyvärr blir det inte i huvudsak ett beslut med bred förankring i Sveriges riksdag. Tvärtom tas det med minsta möjliga borgerliga majoritet.

Det är nu allmänt känt och vi har diskuterat en del redan om hur vi har försökt hitta en kompromiss i utskottet kring betygen. Nu föll kompromissen på att regeringspartierna i skön förening med Ny demokrati inte ville släppa tanken att betygsliknande skriftliga omdömen skall kunna ges i årskurs 1 i grundskolan. Det vill inte vi socialdemokrater medverka till. Det var alltså inte som Hans Nyhage påstod i sitt anförande att det var socialdemokraterna som spräckte den uppgörelse vi var på väg att få. Det var moderaterna som

i efterhand inte kunde gå ifrån en skrivning som fanns där men som vi inte hade kommit överens om tidigare.

Under behandlingen i utskottet yrkade oppositionen att betygsförslaget skulle remissbehandlas. Skälet var att det var ett helt nytt betygsförslag som förelades i propositionen. Det fanns inte med i Betygsberedningens betänkande, utan det kom från regeringen. Vi i oppositionen ville att förslaget skulle gå ut på remiss för att få in synpunkter från organisationer och instanser. Utskottsmajoriteten vägrade oss detta. Det sades vara av tidsskäl. Om majoriteten hade velat, hade det funnits tid att skicka ut förslaget på remiss. Det verkliga skälet var, förmodligen, att majoriteten var i stort sett ensam om att tycka att detta är ett bra förslag. Vi ser nu här i kammaren att det är så. Vi har också fått veta detta under hanteringen i utskottet.

Utskottet har nu förfallit till stora delar av Beatrice Asks mycket hårt kritiserade betygsförslag. Betygsliknande skriftliga omdömen skall kunna ges från ettan, skriftlig information – som kan vara lokala betyg – skall ges från femman och betyg enligt en fastställd sexgradig skala skall ges från sjuan. Det är i sanning inte ett lättförståeligt och enkelt betygssystem som de borgerliga regeringspartierna nu tar ansvar för.

Men utskottet har dessutom, vilket vi naturligtvis tycker är bra, anammade det socialdemokratiska förslaget om utvecklingssamtal. Här gör utskottet samfällt ett mycket viktigt tillkännagivande till regeringen. Utskottet har här tagit initiativ till ett stort steg framåt för att förbättra barnens och ungdomarnas situation i skolan och kontaktformerna mellan hem och skola.

Det har diskuterats här vad skälet är att regeringspartierna inte kan släppa tanken på betyg tidigt i skolan. Förklaringen är att en moderat skolminister inte kan låta bli att driva igenom förslaget när hon har chansen. Vi vet att Moderaterna alltid har velat ha betyg tidigt i skolan. Men en stor del av förklaringen är att en mängd regeringsbröder lägger sig som käglor inför Moderaternas betygslinje.

Jag har litet svårt att lyssna när bl.a. Folkpartiets representant ställer sig vid sidan om och betraktar skeendet i stället för att försöka ta ansvar. När det finns två linjer i en fråga måste man välja sida. I denna fråga försöker Folkpartiet undkomma ansvaret att välja sida. Det kan jag inte acceptera. Hade Folkpartiet velat, hade Folkpartiet kunnat hindra denna betygslinje. Folkpartiet hade kunnat ställa upp på den ursprungliga kompromissen. Jag tycker att det är väldigt tråkigt att Folkpartiet inte gjorde det.

Herr talman! Jag skall nu övergå till att redogöra för det socialdemokratiska förslaget till nytt betygssystem i grundskolan – som vi har reserverat oss för.

Framtidens arbetsmarknad ställer ökade krav på utbildning. Det är därför viktigt att skolans arbete kan genomföras så att elevernas nyfikenhet och lust att lära ständigt stimuleras. Det förutsätter ett gott och nära samarbete mellan hem och skola.

Vi vet att många föräldrar av olika skäl känner sig främmande för skolan. Därför måste vi finna kontaktformer som känns naturliga och meningsfulla för både föräldrar, elever och lärare. Vi socialdemokrater vill betona utvecklingssamtalet som den lämpligaste formen för kontakt under hela grundskolan.

I ett utvecklingssamtal – som måste vara djupare än det nuvarande kvarts-samtalet, många föräldrar och lärare är missnöjda – skall lärare, föräldrar och elever förtroendefullt diskutera hur arbetet i skolan genomförs, om framsteg och svårigheter. Jag är övertygad om att lärarna kommer att få mycket tillbaka i skolarbetet för de insatser de gör i dessa samtal.

För de föräldrar som inte tycker att utvecklingssamtalen ger dem en tillräckligt bra bild anser vi att samtalen kan kompletteras med skriftlig information om vad som har förevarit men också avhandla överenskommelser mellan lärare och föräldrar. Hur informationen skall utformas skall läraren, föräldrarna och eleven bestämma tillsammans. Det kan t.ex. handla om att skriva ner vad var och en skall göra för att situationen skall förbättras.

Enligt vår socialdemokratiska modell är det viktigt att den skriftliga informationen är att betrakta som ett arbetsmaterial. Den skall inte utformas på ett betygsliknande sätt. Då blir det en offentlig handling och får en helt annan dignitet än att vara ett arbetsmaterial mellan lärare, föräldrar och elever. Detta har enligt vår mening mycket stor betydelse för det fortsatta samarbetet mellan hem och skola.

Herr talman! Skolans viktigaste ansvar är att alla elever i årskurs 9 kan lämna skolan med kunskaper i alla ämnen som motsvarar godkänd nivå. Insatser för att motverka svårigheter och reparera brister får inte vänta till slutet av grundskoletiden utan måste sättas in tidigt.

Vi har accepterat regeringens förslag om ämnesprov i årskurs 5 och 9 och diagnostiska prov. Men vi accepterar inte att ämnesproven i femman obligatoriskt skall användas för skriftlig information till hemmet. Vi vill tona ner femman som kontrollstation för den enskilde.

Först på höstterminen i åttan, som det är i dag, skall det enligt vårt förslag vara möjligt att sätta mål- och kursrelaterade betyg. Vi håller med Betygsberedningen när det gäller att barn först i tonåren förstår vad betyg innebär och kan använda dem för att främja sin egen skolgång. Yngre barn tror lätt att betyg är ett omdöme om dem som människor. Det skulle kunna vara till skada i skolarbetet. Det vill vi inte medverka till.

Vår betygsskala har fyra steg, och vi kan inte tänka oss att sätta betyget otillräckliga kunskaper på elever i den obligatoriska skolan. Vi kan inte förstå varför regeringspartierna envisas med fler betygssteg i grundskolan än gymnasieskolan.

Vi föreslår att elever som inte kommer upp till nivån godkänd skall få ett kryss följt av ett omdöme som säger hur långt eleven kommit i ämnet och vad som krävs – det är viktigt – för att eleven skall bli godkänd. Detta innebär att skyldigheten kvarstår för skolhuvudmannen att erbjuda eleven förnyade pedagogiska insatser och ytterligare studier.

Herr talman! Det borgerliga betygssystemet innebär, enligt vår mening, en tillbakagång för den svenska skolan på flera punkter.

För det första. Mot bakgrund av uppgörelsen om utvecklingssamtalen är vi bestörta över att den borgerliga majoriteten öppnar möjligheten att ge betygsliknande omdömen på små barn. Det rimmar illa med utvecklingssamtalens framtidsytande målsättning att samtidigt uppmuntra betygsättning som ser bakåt och mäter det som varit.

Vi vet också att betygsättning styr skolarbetet mot mätbara kunskaper,

försvårar individualisering av skolarbetet och att yngre barn har svårt att se betygens mening. Jag vill därför fråga de borgerliga representanterna här i debatten följande. På vilket sätt främjar betyg eller betygsliknande omdömen i de lägre årskurserna skolarbetet?

Varför på detta sätt gå i konfrontation med Sveriges lärare, föräldrar och elever? Det är inte så som Hans Nyhage sade, nämligen att alla föräldrar, lärare och elever längtar efter betyg tidigt i skolan. Utskottet har fått ta emot uppvaktningar och brev som säger att det är precis tvärtom. Lärar- och föräldraorganisationer vill inte ha betyg före sjuan och de vill inte ha lokal betygsättning.

För det andra. Skriftlig information, som kan vara lokala betyg, skall i fortsättningen ges från femte årskursen. Efter ämnesproven i femman skall föräldrarna skriftligt meddelas resultaten på proven.

Talet om att betyg skall börja ges från sjuan är egentligen bara en chimär. Då träder visserligen den sexgradiga skalan in, men dessförinnan blir det lokala betyg redan i femman. Läraren skall ju själv utforma den skriftliga informationen fr.o.m. den årskursen, och det sägs också att det av denna skall framgå om eleven uppnått kravnivån eller ej. Detta kan inte tolkas på annat sätt att det kan bli lokala betyg från femman. Jag vill gärna ha en kommentar från majoriteten på detta.

Herr talman! En annan effekt av detta nya betygssystem är att alla lärare som i dag inte sätter betyg, måste nu sätta sig in i hela betygssystemet. Någon förälder kan ju vilja få tillgång till det, och från femman blir det mer och mer vanligt. Det förutsätter utskottet.

Är det verkligen klokt att lägga resurser på sådant i dag, då klasserna blir större och skolans problem är att det inte finns resurser till elever med särskilda behov? Jag tycker inte det. Jag tycker att lärarna och skolan skall få ägna tid och kraft åt att förbättra skolvardagen för eleverna i stället för att börja fortbilda sig i att sätta betyg.

Herr talman! Till sist skulle jag vilja fråga utskottsmajoriteten varför det inte är lika intressant att veta hur de fristående skolorna sköter sitt uppdrag att förmedla kunskaper som hur de kommunala skolorna gör det? Jag syftar på att majoriteten inte vill inlemma de fristående skolorna fullt ut i det nationella provsystemet.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna 11, 13 och 14.

Anf. 98 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Enligt min bestämda uppfattning skall en remiss vara brett upplagd för att kunna ge en ordentlig fingervisning om hur ett förslag uppfattas. Det tar sin tid. Det är ingen mening med att gå ut med en remiss på mycket begränsad tid i en så viktig fråga. Vi gjorde också bedömningen att en fråga som redan förut hade varit föremål för ett omfattande remissförfarande inte behövde gå ut på remiss en gång till. Det är skälet till att vi sade nej till en remiss.

Ewa Hedkvist Petersen frågade hur skriftlig information främjar skolarbetet. Den skriftliga informationen från årskurs 5 kommer att ge elever och föräldrar betydande information om hur eleven ligger till i skolarbetet, vilka resultat eleven har uppnått och vilken elevens situation och ställning är.

Detta anser vi vara av stor betydelse för skolarbetet. Det främjar verkligen skolarbetet i ordets bästa bemärkelse.

När det gäller den skriftliga informationen fr.o.m. årskurs 1 t.o.m. årskurs 5 har jag ett par gånger tidigare sagt – men jag upprepar det gärna – att den skall tillkomma om föräldrarna så önskar och att den skall tillkomma efter samråd mellan målsmän, elever och lärare. Den skall också utformas i samråd mellan dessa.

Om det nu är så som Ewa Hedkvist Petersen påstår – att föräldrarna inte vill ha den skriftliga informationen – begriper jag inte vad hon oroar sig för. Då lär de väl inte heller begära att få den av skolan. Men varför skall man förmena de målsmän som verkligen vill ha skriftlig information möjlighet att få det? Varför skall man tvinga läraren att säga till den målsman som vill ha skriftlig information: Nej, det får du inte – det har Socialdemokraterna förbjudit oss att ge. Varför litar man inte på föräldrarnas och lärarnas omdöme när det gäller att ge sådan skriftlig information?

Sedan vill jag bra gärna fråga: Vad är skillnaden mellan ett kryss och ett F? Varför skulle eleverna uppleva det som positivt att få ett kryss men negativt att få ett F? Det skulle jag väldigt gärna vilja ha utvecklat.

Slutligen: Jag grundar min uppfattning om inställningen till betygen på en rad undersökningar som gjorts. Enligt dem har majoriteten av målsmän och elever sagt sig vilja ha betyg, och därtill på ett tidigt stadium.

Anf. 99 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Först till vår begäran i utskottet om remiss. Det är mycket möjligt att remisstiden inte kunde ha blivit speciellt lång, men vi vet att det fanns en beredskap hos olika intressenter att framföra sina synpunkter – diskussionen hade redan kommit i gång ute i samhället. Jag tror att även de synpunkter som vi hade kunnat få in under en kort remisstid hade varit mycket värdefulla för utskottets handläggning, inte minst för att skapa den enighet som vi alla egentligen hade velat ha men inte lyckades få till stånd i slutändan.

När det gäller den skriftliga informationen i femman tycker vi helt enkelt att det är bättre med samtal än med skriftlig information. Det är därför vi vill utveckla utvecklingssamtalet.

Anledningen till att uppgörelsen spräcktes var att majoriteten inte kunde avstå från att påpeka att den skriftliga informationen skulle kunna vara betygsliknande i årskurs 1–5. Jag kan fortfarande inte förstå varför utskottet skall skriva den svenska skolan på näsan att informationen kan vara betygsliknande, när man samtidigt säger att den skall utformas i samråd mellan föräldrar, elever och lärare. Det stämmer inte alls. Detta speglar egentligen bara Moderaternas vilja att få ned betygen långt ned i åldrarna.

Skillnaden mellan kryss och F är en mycket viktig sak för oss. Jag rekommenderar vårt alternativ till studium. Ett F enligt majoritetens nu kommande beslut betyder: Du har otillräckliga kunskaper – punkt och slut. Det innebär: Du kommer inte in på ett nationellt program i gymnasieskolan, om du har det i svenska, engelska eller matte. Ett kryss enligt vårt förslag skall följas av ett omdöme, där läraren skall skriva vad eleven har uppnått i ämnet och vad som krävs för att uppnå godkänt. Det blir alltså en arbetsanvisning

för den skola eller de lärare som kommer att ta emot eleven i fortsättningen. Det är någonting helt annat än att sätta ett F och ingenting mer.

Jag skulle vilja återkomma till den fråga om lokala betyg som jag ställde i mitt inledningsanförande. Jag skulle vilja höra av Hans Nyhage om han håller med om att det som kommer att ske i femman innebär att man inför lokala betyg. Det står ju faktiskt i propositionen – och det håller utskottsmajoriteten med om – att det är läraren som skall bestämma i vilken form omdöme skall ges efter femman.

Anf. 100 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag upprepar vad jag sade tidigare om remisstiden. Skall det vara någon mening med ett remissförfarande skall det vara brett upplagt, och då krävs det tid. Det var skälet till att vi sade nej.

Jag tillåter mig att tillägga: Finns det någon fråga som har varit föremål för så många betänkanden, så många remissomgångar, så många utlåtanden och så många diskussioner av skilda slag som betygsfrågan? Någonstans måste vi väl ändå kunna sätta en gräns för detta.

Jag delar Ewa Hedkvist Petersens uppskattning av utvecklingssamtalen, och jag vågar påstå att jag hävdade den uppfattningen mycket kraftfullt i mitt anförande nyss. Den står alldeles otvetydigt formulerad i betänkandet. Men jag vidhåller att utvecklingssamtalen skall kunna kompletteras med en skriftlig information. Ansvar för den informationen ankommer på skolan, lärarna, målsmännen och eleverna. Den skall vara obligatorisk från årskurs 5 – jag upprepar det. Men utformningen av den skriftliga informationen är alltså en huvuduppgift för skolan.

När det gäller det krav som finns i betänkandets skrivning på betygsliknande omdömen är sanningen den att vi vid upprepade tillfällen vid våra överläggningar och samtal kom in på frågan, om den skriftliga informationen skulle kunna innebära ett betygsliknande omdöme eller inte. Vi var såvitt jag kan bedöma det överens om att det naturligtvis skulle kunna hända att det fick den utformningen. Men när vi så ville omsätta det vi sagt i praktisk handling – i skrift – reagerade Socialdemokraterna och ville inte vara med. Det är självklart att vi då insåg vad det var fråga om, och då kunde vi inte stryka även den delen av det vi enligt min mening hade varit överens om.

Slutligen: Det är väl självklart att ett F enligt majoritetens betygsskala kommer att beledsagas av en skriftlig förklaring eller skriftliga omdömen. På den punkten finns det ingen skillnad. Jag frågar därför återigen: Vad är då skillnaden mellan ett kryss och ett F?

Anf. 101 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Åter till remisstiden! Hans Nyhage sade att det var tidsskäl som gjorde att man vägrade oss remiss. Det är mycket möjligt att det var ett av skälen. Men jag tror att det också fanns ett annat skäl, och det var att man visste att man skulle kunna få in många kritiska synpunkter. Vi hörde i debatten att det var så. Det var viktigt att det kom till utskottets kännedom genom en remissomgång. Vi ville ha en remissomgång, därför att det förslag vi fick faktiskt var helt nytt, inte enligt Betygsberedningens förslag. Därför behövde det än en gång diskuteras ordentligt. Det här är ett mycket viktigt

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

beslut för den svenska skolan och för alla svenska barn och ungdomar. Vi hade haft tid med en remissomgång.

I frågan om utvecklingssamtal är vi överens, och det är jag väldigt glad över. Vi hoppas att metoden utvecklingssamtal skall utvecklas i skolan och att de skall bli någonting bra för alla lärare, föräldrar och elever. Det kommer att krävas ett omfattande arbete lokalt för att det här skall bli bra.

I uppgörelsen om den skriftliga informationen fanns det inte något som helst om att den informationen skulle kunna vara betygsliknande, tvärtom. Därför var vi väldigt förvånade när majoriteten inte ville ta bort den delen av texten i den sista upplagan av betänkandet, innan vi fastställde det hela. Vi kan fortfarande inte förstå varför majoriteten så att säga måste skriva skolorna på näsan om att informationen kan vara betygsliknande.

I mitt inledningsanförande sade jag att det är viktigt att den skriftliga informationen inte blir betygsliknande, därför att den då blir en offentlig handling och kan användas som betyg. Så vill vi inte ha det. Därför skriver vi i vår reservation att det är viktigt att den skriftliga informationen får formen av ett arbetsmaterial för den enskilda eleven, föräldrar och lärare. Så fungerar den bäst, då används den inte som ett betyg utan som ett arbetsredskap för att den enskilda eleven skall få en bra skolsituation. Däri ligger skillnaden mellan vår och majoritetens syn på skriftlig information.

Anf. 102 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Ewa Hedkvist Petersen vände sig direkt till mig och hävdade att jag med all kraft försöker undkomma det ansvar som åligger mig och ställer mig vid sidan om. Jag har själv inte riktigt den bilden av mitt eget agerande, måste jag säga.

Det vi diskuterar är för den utomstående egentligen lika obegripligt som delar av den värdegrundsdiskussion som vi hade tidigare. Det handlar egentligen om ett avsnitt i en neutral kanslitemp, som inte på något sätt är politiskt initierad, där utskottet beskriver vad olika typer av information kan innehålla. När vi då konfronteras med det uppstår den här diskussionen. Jag har väldigt svårt att förstå hur jag, som fungerade som någon form av medlare, skall bestämma var gränsen går för s respektive m i det här fallet. Det får ni faktiskt avgöra själva. Om det kallas för att ställa sig vid sidan om, ställer jag mig vid sidan om av alldeles fri vilja. Jag kan inte avgöra var gränsen går för er. Uppenbarligen gick Socialdemokraternas gräns vid att man inte fick nämna det otäcka vid dess rätta namn.

Jag tycker inte att små barn skall få nationellt reglerade betyg. Men om en förälder begär att få betygsliknande omdömen redan före årskurs 5, kan inte jag i min liberala själ hitta på någon rimlig anledning att förbjuda detta. Om lärare och föräldrar – eller hela Sverige, som Ewa Hedkvist Petersen var inne på i sitt anförande – är emot betyg tidigt i skolan, då är saken oproblematisk. Då ligger ansvaret på den primära nivån, nämligen hos föräldrar och lärare.

Anf. 103 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Christer Lindblom spelade verkligen en mycket aktiv roll under förhandlingarna, det är oomtvistat. Vi försökte verkligen komma

överens med hjälp av Christer Lindblom och Folkpartiet, och det var en nyttig upplevelse. Vad jag reagerat emot är att Folkpartiets representant ställer sig vid sidan om så här i efterskott och säger att det var synd att vi inte kom överens, att vi fortfarande inte har färdigdiskuterat frågan.

När vi går till beslut måste man ta ställning. Här finns två olika förslag redovisade: ett i majoritetstexten, ett i en reservation. Jag tycker att det är synd att Moderaterna här har fått driva sin skolpolitik, och de andra regeringspartierna har fogat sig. Det ville jag belysa. Nu har vi den majoritet som vi har: Ny demokrati ställer upp. När uppgörelsen inte höll, kommer den borgerliga majoriteten att driva igenom sitt förslag om ett betygssystem som det inte finns en bred uppslutning kring.

Fortfarande tycker jag att varje parti, oavsett om man är i regeringsställning eller inte, måste välja. När det är två förslag väljer man det ena eller det andra.

Anf. 104 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Det är precis det jag säger: Jag väljer den modell som innebär att föräldrarna har ett avgörande inflytande. När moderater och socialdemokrater tvistar om en av kansliet initierad mening, som inte på något sätt är politiskt laddad utan en del av en beskrivning av informationen mellan skola och hem, kan inte jag för er räkning bestämma om ni har fel eller rätt. Jag måste faktiskt ha rätt att ställa mig vid sidan om. Det är den enkla sammanfattningen av min reaktion.

Anf. 105 EWA HEDKVIST PETERSEN (s) replik:

Herr talman! Folkpartiet har ställt sig vid sidan om i efterskott i debatten, men man har inte ställt sig vid sidan om i voteringen i utskottet och kommer inte heller att göra det i den kommande voteringen i kammaren. Där väljer man sida. Men jag reagerade mot att ni ställer er vid sidan om i debatten och försöker se på det hela utifrån.

Jag har fortfarande väldigt svårt att förstå varför utskottsmajoriteten måste skriva att den skriftliga informationen skall kunna ta betygsliknande former. Vad Sveriges riksdag skriver har betydelse.

Vi har i vår reservation skrivit att vi tycker att informationen skall utformas så att det blir ett arbetsmaterial. Skillnaden är den att den inte blir en offentlig handling och inte kan användas så som information i betygsliknande form. Skriftlig information i betygsliknande form är en offentlig handling och används alltså på ett helt annat sätt. Det är en väsentlig skillnad. Där gick gränsen för oss också i utskottet.

Anf. 106 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! En läroplan är ett av de viktigaste kulturdokumenterna i samhället. Läroplanen skall styra skolans verksamhet och ange utbildningens värdegrund och dess mål, den bildning och utbildning som samhället skall svara för. Skolan skall ge eleverna kunskaper om vårt kulturarv och om hur detta vuxit fram.

Sverige står i dag inför stora förändringar. En allt starkare internationalisering och integrering ger oss impulser och ställer oss inför nya sammanhang.

Genom studier av vår historia och vårt kulturarv får vi en ökad självkänsla och en stärkt identitet. Det ger oss en grund att stå på inför mötet med andra. Det blir som en spegel där vi kan spegla andra länders värderingsmönster och kulturella mönster.

I propositionen om en ny läroplan för grundskolan under rubriken "En skola med goda värden" citerar regeringen 1 kap. 2 § skollagen. Där står det bl.a.: "Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö." I detta ligger de grundläggande värderingar som skall gälla för skolan. Dessa värden anses gälla under alla omständigheter. Sådana värden kallar vi för oförytterliga. De normer som skolans verksamhet skall bygga på – respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan män och kvinnor, omsorgen om dem som har det svårt, det personliga ansvaret – har en djup förankring i vårt land och i vår kultur. De har djupa rötter i den historiska utvecklingen.

Utskottet delar dessa värderingar, liksom att skolans värdegrund är förankrad i kristen etik och västerländsk humanism. Om detta råder det tyvärr inte enighet i utskottet. Socialdemokraterna och vänstern anser att det är olyckligt och onödigt att skriva in dessa ord, kristen etik och västerländsk humanism, i läroplanen. Ny demokrati reserverar sig också och anser att det finns en målkonflikt i att välkomna ett mångkulturellt samhälle och samtidigt slå vakt om vårt kulturarv, grundat på kristen etik och västerländsk humanism. Det är att beklaga att vi inte kunde bli eniga i utskottet om något så viktigt som skolans värdegrund. Det hade varit en kraftfull signal ut till landets skolor.

Jag vill rikta mig till Socialdemokraterna och påminna, som flera talare före mig har gjort i talarstolen, om hur nära vi var en samsyn i den viktiga fråga som skolans värdegrund utgör. Vid det här laget är passusen om skolans värdegrund förankrad i kristen etik och västerländsk humanism känd och mycket citerad i dagens debatt. Det skall inte tolkas så att skolan skall överge sin tidigare hållning i livsåskådningsfrågor. Undervisningen skall även i fortsättningen vara icke-konfessionell.

Som kristen nation skall vi erkänna att de värden och de normer som vårt samhälle bygger på har sin grund i kristen etik och västerländsk humanism. Det skall inte tolkas på något annat sätt än att den grundslagsfästa religionsfriheten är orubbad och att den svenska skolan är öppen för alla, oavsett trosinriktning och religion. Svenska och andra föräldrar kan med glädje och förtrostan skicka sina barn till skolan i den fasta förvisningen om att de inte skall bli utsatta för tvång eller påtvingade någon viss trosinriktning.

Till Ny demokrati vill jag säga: Sverige är ett i många avseenden mångkulturellt land. Det skall vi ta till oss i positiv anda och inte bygga barriärer mellan folkgrupper. Alla skall känna sig välkomna och delaktiga i en miljö präglad av mångfald i stället för likriktning, enfald och brist på respekt. Jag kan inte se, Stefan Kihlberg, att det mångkulturella samhället står i motsatsställning till kristen etik. Tvärtom är det snarare avsaknaden av kristen etik och humanism som får människor att vända sig mot människor. Snarare är det väl så att kristen etik och humanism är en förutsättning för att vi skall komma

till rätta med yttringar av främlingsfientlighet och rasism. Då behöver skolan en etisk kompass, som man så fint skriver i ingressen till läroplanen, uppbyggd på kristen etik och västerländsk humanism. Detta är en av skolans allra viktigaste medel då olika företeelser hotar grundslagsfästa värden i vår demokrati och står i strid med skolans mål att skolan skall vara en skola för alla med demokratiska värderingar där alla skall respekteras som individer.

Så till några andra områden i läroplanen där utskottet i enighet – Eva Johansson framhöll det tidigare – lägger fram förslag till riksdagen att i dag besluta om.

Först om miljöfrågorna och deras betydelse. Här lämnar vi ett förslag om det skall bli ett tillkännagivande till regeringen. Utskottet anser att miljöfrågorna är så viktiga för framtiden och i skolans undervisning, att de skall ha karaktären av ett eget övergripande kunskapsområde. Eleverna skall lära sig att ta ansvar för sitt eget liv, för de egna konsumtions- och levnadsvanorna. Efter att ha börjat med det lilla kan de gå vidare till mera övergripande och globala frågor. Eleverna skall lära sig att de genom sitt sätt att leva, arbeta, bruka marken och de förnyelsebara resurserna kan påverka samhället i miljövänlig riktning på lång sikt.

Vi skriver att de delar som berör utbildningsområdet i Agenda 21, överenskommelsen från Rio, skall komma in som rekommendationer i det fortsatta arbetet.

Också Skolverket skall ta itu med dessa frågor. Man skall i sina kommentarer och i sitt referensmaterial föreslå att miljöfrågorna skall behandlas strukturerat. Man skall vidare föreslå samordningar mellan olika ämnesgrupper, teoretiska, faktiska – alla skall ta upp miljöfrågorna i sina kursplaner och på sina dagordningar.

Som det tidigare här har sagts råder det samstämmighet kring de internationella frågorna. Som utskottet skriver är det synnerligen viktigt att den internationella förståelsen lärs ut i skolan och att eleverna får lära sig att förstå de globala sammanhangen. Eleverna måste lära sig att inse hur beroende vi är av varandra i världen. De globala frågorna kan tyckas avlägsna och inte så angelägna, men genom att verka i det lilla – precis som när det gäller miljöfrågorna – kan eleverna lära sig att på lång sikt förbättra världen genom att ändra sin egen livsföring, sina egna konsumtions- och levnadsvanor – tänka globalt och handla lokalt. Även detta är ett tillkännagivande till regeringen, vilket är mycket glädjande.

Centern har alltid slagit vakt om en god och likvärdig utbildning i hela landet. Därför ser jag det nu som mycket värdefullt att vi också är eniga när det gäller stöd till elever med särskilda behov. Detta blir nu inskrivet i läroplanen. Det förekommer redan i både skollag och grundskoleförordning, men det är mycket viktigt att vi gör denna markering om att det tydligt skall framgå också i läroplanen. Det är skolans ansvar att dessa elever får sina behov tillgodosedda.

Under beredningsarbetets gång har vi fått många uttryck för hur människor reagerar på de förslag som vi i utbildningsutskottet har haft att behandla, och det är glädjande.

Ett ämne som har föranlett uppvaktningar och blivit föremål för brev och reaktioner är svenska 2. Jag ser här majoritetsskrivningen som en mycket

viktig markering av att svenska 2 även i framtiden kommer att ha stor betydelse för skolan. Ämnet kommer att bli väl så viktigt som det är i dag. Farhågorna gäller att ämnet inte skall få en egen kursplan. Men detta hänger samman med kursplanernas nya struktur och det sätt på vilket man uttrycker att skolans mål skall uppnås.

Jag vill också med tillfredsställelse framhålla att ämnet hemkunskap har fått utökad timtid, något som vi från Centern framfört i många riksdagsmotioner under årens lopp. Hemkunskap är det enda ämne som är obligatoriskt även sedan man har slutat skolan är en devis som jag nyligen läste i en Blekingeskola. Jag hälsar med tillfredsställelse att ämnet nu får utökad timtid.

Till sist några ord om brukarinflytandet, där det också blir ett tillkännagivande till regeringen. Det är ett krav som vi från Centern har drivit sedan många år tillbaka. Föräldrar och elever måste ha ett reellt inflytande över skolans planering, organisation och arbetsformer. Detta skall nu efter riksdagens önskemål utredas. Regeringen skall komma tillbaka med förslag om hur det hela skall gå till. Elevernas inflytande är ju lagfäst, medan däremot föräldrainflytandet inte finns inskrivet i lagparagrafer. Ändå är det svårt att få gehör för elevinflytandet, och enligt en undersökning som Maktutredningen har gjort är skolan det område där föräldrarna och medborgarna har allra minst möjlighet att göra sin röst hörd och sitt inflytande gällande.

Jag har nu använt den tid som jag har till mitt förfogande. Jag hade velat säga några ord om betygen, men jag kan kanske återkomma till dessa i någon av mina repliker.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 107 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Till detta betänkande har Marianne Jönsson fogat ett särskilt yttrande, där hon bl.a. säger att begreppet kristen etik och västerländsk humanism skall tolkas i relation till värdegrunden och att det skulle kunna råda en oklarhet om detta. Vidare säger Marianne Jönsson att begreppet skall tolkas så, att den grundlagsfästa religionsfriheten är orubbad. Men döm om min förvåning när jag lyssnade till Marianne Jönssons anförande! Detta var vad hon skrev i sitt särskilda yttrande, men i denna talarstol står hon och säger att vi är en kristen nation, om jag inte hörde alldeles fel. En nation kan inte vara kristen, ett parti kan inte vara kristet, människor kan vara kristna. Det finns inget stöd för ett sådant resonemang, inte ens i Bibeln. Jag tycker att det vore på sin plats att Marianne Jönsson förklarade sig litet tydligare. Står hon för det särskilda yttrandet, eller står hon för det som sades i denna talarstol?

Som jag sade i mitt anförande tycker jag att begreppet kristen etik och västerländsk humanism används litet slarvigt. Jag vill då ställa frågan till Marianne Jönsson: Var det så att ni tvingades att föra in dessa begrepp återigen i betänkandet under hot om att kds skulle lämna regeringen – ja eller nej? Ingen av de borgerliga företrädarna har hittills givit mig ett rakt svar på den frågan.

Jag tycker att det är viktigt att diskutera olika etiska frågor och moralläror, men den möjligheten måste ju också skolan och eleverna ha. Då kan man inte hävda en trosläras monopol. Det är orimligt om man skall ha ett elevin-

flytande, om man inte vill hämma debatten eller om man inte vill lyfta in ett moment om att eleven inte får ifrågasätta så mycket, för då riskerar han att få ett sämre betyg, därför att han inte riktigt har förstått just den skolans värdegrund. Etik och moral är inte en gång för alla tider och rum givna.

Hur var det, Marianne Jönsson, var det under hot om en regeringskris som ni lyfte in dessa begrepp?

Anf. 108 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! När jag lyssnade på Björn Samuelsons huvudanförande, gjorde jag en reflexion. Skäms Björn Samuelson för att vi är kristna? Vi är inte muslimer, vi är inte judar, vi är inte hinduer. Vi talar ju om muslimska länder. Motsatsen till en kristnad nation är ju en avkristnad nation. Detta måste tydligt slås fast.

Genom vårt särskilda yttrande ville jag bemöta den osäkerhet som kan uppstå ute i skolorna, vilket vi djupt beklagar. Måhända kan vi lugna de lärare som får signalen att utskottet är oenigt. I fråga om de stora övergripande frågorna råder det ju samstämmighet. Vi var ju så otroligt nära en samsyn. Det var detta byråkratiska mening som stjälpte det hela. Jag såg det som en nödvändighet att avge detta särskilda yttrande just för att ta udden av den oro som kan uppstå ute i landet.

Anf. 109 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Marianne Jönsson svarade inte på min fråga. Var det riktigt det som sades i ett nyhetsinslag i TV i går kväll, att det var under hot om att kds skulle lämna regeringen som den – för att citera Marianne Jönsson – ”byråkratiska meningen” återinfördes. Jag undrar vad kds tycker om det epitetet.

Jag skäms inte över kristendomen, inte jämt, men ibland när jag ser hur den tillämpas. Jag skäms inte över grundläggande värderingar, som jag delar med anhängare av såväl kristendomen som islam och judendomen. Det har inte med saken att göra. Och vems kristendom skall jag skämmas respektive vara stolt över? Livets ords? Nej, det gillar jag inte. Svenska kyrkans? Ja. Befrielseteologernas kristendom? Ja.

Det är därför som man inte kan hävda att en nation är kristen. Det vore bra om Marianne Jönsson medgav att det var en felsägning i hastigheten. Då skulle det särskilda yttrandet stämma litet bättre.

Anf. 110 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Den fråga som Björn Samuelson ställer till mig har han ställt till många av meddebattörerna här i dag. Svaret är kds var väldigt tydligt på den här punkten. Man ville ha detta begrepp inskrivet. Det var en mycket viktig fråga för kds, och vi sitter i en regeringskonstellation tillsammans med kds. Det är mycket riktigt. Om det hela tvingades fram eller inte kan jag inte riktigt säga, utan det beror på hur man uppfattar det. Nu har jag svarat på den fråga som Björn Samuelson har ställt många gånger här i dag.

Anf. 111 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Marianne Jönsson var den tredje utskottsföreträdaren som beklagade att vi inte är ense om värdegrunden. Men varför kommer alla

dessas beklaganden nu, när utskottets arbete är avslutat och bara besluten återstår? I och för sig är det inte för sent att göra någonting åt saken, men det är i elfte timmen.

Det låter mest som om det vore krokodiltårar över ert eget beslut att låta kds snäva partiintressen gå före det starka kravet på att vi skulle komma överens, som vi kände att vi hade på oss från många håll. Som så många här har sagt var vi ju så nära. Vi var beredda att gå längre än halva vägen. Det hade varit bra om samma vilja hade väglett utskottsmajoriteten.

Marianne Jönsson riktade sig speciellt till socialdemokraterna i sitt huvud-anförande. Det förstår jag inte riktigt. Jag tror att adressaten finns på betydligt närmare håll. Adressaten heter egentligen kds, och det kan också vem som helst avläsa ur det särskilda yttrandet av Marianne Jönsson och Christer Lindblom, som finns fogat till betänkandet. Men vrid inte till debatten!

Frågan om vad det egentligen var som hände den där dagen vid utskottsmajoritetens möte och om vilka krav som ställdes från kds sida vore nog intressant för många att få svar på. På vilket sätt har man handskats med det som är så viktigt som skolans värdegrund? Det är faktiskt en värdegrund som skall kunna fungera, inte bara för Marianne Jönsson, som tycker att vi väl kan vara kristna allihop, utan också för den som inte bekänner sig till den kristna tron. Det handlar om *skolans* värdegrund, inte vars och ens värdegrund. Denna skolans värdegrund uttrycks bäst genom att man anger vad det handlar om utan att man sätter den här typen av etikett på den. Det är etiketten som vi är oense om.

Anf. 112 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Vi är överens om de grundläggande värderingarna så när som när det gäller denna formulering om kristen etik och västerländsk humanism. Vi var mycket nära en samsyn i fråga om socialdemokraternas yrkanden 1 och 2. Det hade jag och många med mig hälsat med tillfredsställelse.

Nu har jag också fått frågan från Eva Johansson om vad som förevarit inom lyckta dörrar. Det brukar inte vara så vanligt att man utförligt beskriver hur kompromisser kommer till och hur man har diskuterat frågorna innan man slutligen kommer fram till ett majoritetsbeslut. Men jag tycker att Eva Johansson skall rikta den frågan till den av kds representanter som kommer efter mig i debatten.

Anf. 113 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bara komma med ett klargörande för den händelse att Marianne Jönsson inte har tagit del av vår motion. Det gäller vår reservation i den delen. Jag sade i utskottet att vi är överens till 98 %, och det är viktigt. Det är på en punkt som vi inte är överens. Vi hävdar att det ligger en målkonflikt i detta. Det håller de flesta icke-politiker med oss om. Det ligger en målkonflikt i att hävda det önskvärda i att Sverige skall vara mångkulturellt och samtidigt värna och slå vakt om den kristna etiken och den västerländska humanismen.

Jag vill understryka att man inte löser problemet genom att förneka målkonflikten. Vi är fullständigt överens om att tolerans, förståelse och respekt för medmänniskor är grundläggande fundament. Det är alldeles klart. Vad

vi är kritiska emot är att denna målkonflikt inte behandlas och diskuteras just för att man skall ge skolorna en etisk kompass när det gäller dessa väldigt svåra frågor. Ute i skolorna vet man att problemet existerar. Där ser man målkonflikten.

Ett konkret exempel tog jag upp i mitt anförande, nämligen att ett antal rektorer i Stockholm har vänt sig till skolförvaltningen för att de inte vet hur de skall hantera den situation som har uppstått just som ett resultat av denna målkonflikt. Inte ens rektorn klarar av att hantera situationen! Jag tror inte rektorerna är dåliga eller inkompetenta, men det finns ingen vägledning i styrdokumentet, dvs. i läroplanen.

Ett annat exempel som skrämmar mig, eftersom jag värnar vår demokrati, är när skolbibliotekarier stoppar undan och gömmer böcker som är skrivna av Salman Rushdie därför att de är rädda. Det tycker inte jag är att visa civilkurage eller att värna vår kristna etik och västerländska humanism. Det är att krypa undan för kulturella inslag som jag inte tycker att samhället skall tolerera.

Vi tycker att det är viktigt att de här sakerna markeras i detta viktiga styrdokument. Men då får det inte bara bli allmänt välmenande verbala luftmarränger, utan det måste framgå tydligt och klart vad det är som vi inte tolererar, just för att vi skall kunna skydda det som vi alla vill värna.

Anf. 114 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Det som gjorde mig orolig i Stefan Kihlbergs reservation är det som står om att Sverige bör slå vakt om den kulturella homogeniteten som har kännetecknat vårt land, och som delvis är en förklaring till att vi har levt i ett relativt harmoniskt tillstånd.

Vi måste se sanningen som den är: Vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Många människor kommer till oss med en helt annan bakgrund och en helt annan föreställning både om religion och kultur. Därför är det mycket viktigt att skolan, vars uppgift vi diskuterar, ger eleverna en identitet och en trygghet, så att de inte behöver känna rädsla och fiendskap gentemot det nya och främmande som kommer till oss.

Man bör förankra det kulturarv som vuxit fram i vårt land i undervisningen, så att eleverna verkligen kan spegla sig i vårt förflutna och se vad vi har att se fram emot. Först då kan motsättningen, som Stefan Kihlberg beskrev, göras mindre och förhoppningsvis också fås att försvinna från våra svenska skolor.

Anf. 115 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Herr talman! Marianne Jönsson sade att Sverige redan är mångkulturellt. Jag vet inte om det är så. En del av vår kritik går ju ut på att man inte ens har definierat vad ett mångkulturellt samhälle är. Christer Lindblom talade om ett multikulturellt samhälle. Är det samma sak? Om Sverige är ett mångkulturellt samhälle, är USA också det?

Jag skulle vilja citera en mycket framträdande vänsterpartist som i ett officiellt sammanhang för några veckor sedan sade: Jag tror inte ett ögonblick på ett mångkulturellt samhälle. Det samhälle som satsar på att bli det går

under. Det var alltså en vänsterpartist som sade detta, och en mycket framträdande sådan.

Det är självklart att man skall respektera allas grundläggande mänskliga rättigheter oavsett kulturell bakgrund. Det behöver vi inte diskutera; samtliga i denna kammare är överens. Men vi menar att man måste tydliggöra de problem som redan finns och inte sopa dem under mattan, för då blir det stora problem.

Diskutera öppet och tydligt: Vad är okej? Vad är inte okej? Vad tolererar och respekterar vi? Vad tolererar vi inte? Det måste vi göra just för att värna det samhälle som vi alla vill behålla.

Anf. 116 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Det är inte meningen att detta skall bli en invandrar- och flyktdebatt. Vi skall diskutera skolpolitiken och hur vi i skolan skall förhålla oss till det vi möter i form av olika främmande inslag och olika förhållningssätt till religion och kultur.

Vi skall ge våra elever en trygghet i den egna identiteten, så att de med förtröstan och utan rädsla kan möta allt det nya som kommer till oss.

Vi kan inte stänga våra gränser. Vi är ett internationellt land. Om landet är mångkulturellt fullt ut eller om det håller på att bli det kan jag inte säga här i dag. Men detta är inte en utveckling som vi kan stoppa. Därför måste vi göra oss beredda att möta detta i den svenska skolan. Skall vi ha som grund att varje människas egen värde skall respekteras, är detta ett av skolans allra viktigaste mål. Annars hotas demokratin.

Anf. 117 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Kristendomen har på en rad olika sätt betytt mycket för vårt lands utveckling. Det råder inget tvivel eller oenighet om det. Det är ett historiskt faktum.

Kristendomen betyder också mycket för dagens svenska samhälle, liksom den säkert kommer att göra också i framtiden.

På grund av kristendomens centrala roll och starka inflytande över vårt kulturarv, skall den självfallet ges ett mycket stort utrymme inom ramen för ämnet religion i vår gemensamma grundskola.

Men det har också under lång tid funnits judar i vårt land, och de har också påverkat vårt kulturarv och vår identitet.

Jag har inledningsvis velat slå fast detta för att slippa möta påståenden om motsatsen i debatten. Vi socialdemokrater är inte historielösa, och vi vill absolut inte att skolan skall vara det. Vi vill inte heller att skolan skall vara värdenet. Skolan skall fostra barnen, så att de blir toleranta och vidsynta, så att de får lära sig att känna solidaritet med svaga och utsatta och så att de får respekt för människolivet och lär sig inse att ingen är förmer än någon annan. Om barnen skall växa upp med en verklig känsla för jämställdhet, behöver de träna på det redan i skolan.

Vi menar att det är ett bjudande åliggande för skolan att undervisa om demokrati men även att ge barnen en chans att genom det dagliga livet i skolan lära sig hur man arbetar demokratiskt.

Vad är det då vi är oeniga om? Oenigheten om skolans värdegrund är kan-

ske inte alldeles lättfångad. Det kanske också finns skiftningar inom majoriteten i synen på denna fråga.

Det finns, som många har sagt, en lång tradition med enighet när det gäller läroplaner och synen på skolans värdegrund. Nu har någonting nytt tillstött – detta som har betecknats som kristen etik. Vi socialdemokrater har av flera skäl vänt oss mot att detta begrepp skulle införas i läroplanen.

Begreppet "kristen etik" är långt ifrån entydigt definierat. Kristna människor handlar i samma givna situation på mycket olika sätt. Det är, om uttrycket tillåtes, en himmelsvid skillnad mellan framgångsteologer och befrielsesteologer.

Genom att införa begreppet "kristen etik" i läroplanstexten kan man ge ett intryck av att den svenska skolan skall ta ställning för kristendomen framför andra religioner – att skolan skall bli kristen.

Nu har vi på något sätt enats om ett tillkännagivande till regeringen innebärande att det klart skall framgå att skolan inte skall vara konfessionell. Till detta skall jag återkomma.

Vi lever i ett pluralistiskt och mångkulturellt samhälle. Religionsfriheten är fastslagen i vår grundlag. Religionsfriheten garanterar människor rätt att tro eller inte tro, alltefter personlig övertygelse. Staten får inte blanda sig i det. Många i andra länder eftersträvar den situation som vi har. Vi socialdemokrater vill slå vakt om religionsfriheten.

Ingen enda förälder skall behöva känna tveksamhet mot att skicka sina barn till den svenska gemensamma grundskolan. Om man är djupt troende kristen, aktiv muslin, ortodox jude, agnostiker eller ateist, skall man ändå med fullt förtroende kunna låta barnen gå i den allmänna grundskolan. Det finns i dag tecken på att människor inte vågar göra det.

Barn från olika hem – hem med olika religiös och kulturell bakgrund – behöver få gå i skolan tillsammans. De skall leva ett vuxenliv tillsammans, arbeta tillsammans, skapa kultur tillsammans och bo tillsammans. Då behöver de också gå i skolan tillsammans.

Nu säger främst kds att det är vi socialdemokrater som har skapat oro i skolorna och bland föräldrar genom att diskutera huruvida begreppet "kristen etik" skall införas i läroplanen. Jag vill hävda att det är den borgerliga majoriteten och främst kds som skapat denna osäkerhet.

Vi socialdemokrater anser att det finns ett egenvärde i att man kommer överens om värdegrunden. Därför har vi ansträngt oss till det yttersta. Vi var t.o.m. beredda att släppa det första yrkandet i vår partimotion för att riksdagen skulle kunna bli enig om ett tillkännagivande. Men kds – jag förstår det så – ville inte att vi skulle uppnå enighet. Man kan inte tolka formuleringarna på något annat sätt. Jag förstår nu att man i det närmaste har hotat sig till att slippa bli enig med oss socialdemokrater.

Jag är själv bekännande kristen. För mig betyder kristendomen någonting. Jag vill inte att man skall använda begrepp som "kristen etik" som politiska slagord. Jag vill inte att man skall nedgradera kristendomen till att bli ett slagord i den aktuella politiska debatten. Det är därför jag känner att vi måste ha en gemensam värdegrund och att vi måste låta bli att slå varandra i huvudet med sådana här begrepp.

Vi vill slå vakt om en skola för alla och om religionsfrihet. Vi vill också slå

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

vakt om en samsyn, men vi vill inte att ett begrepp som "kristen etik" skall föras in i läroplanen. Det vore bara ägnat att skapa osäkerhet och motsättningar.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 118 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Man kan inte låta bli att fråga sig vilket inflytande läroplanen har på skolans utveckling och på det dagliga livet i skolan. Om jag skall vara personlig måste jag erkänna att jag aldrig studerat läroplanen med samma intresse för detaljer som jag nu ägnat åt förberedelserna för den nya – detta trots 30 år i skolan. Jag har kommit på att när jag själv gick i skolan fanns det inte någon läroplan alls, utan vi hade Undervisningsplan 1919. Det betyder ändå inte att jag är så lastgammal att jag gick i skolan 1919, utan jag gick i skolan på 1940- och 1950-talen.

Den likvärdiga skolan är en mycket eftersträvarsvärd princip, som jag helt ställer upp på. Men tyvärr har den ibland ganska litet med verkligheten att göra, trots att vi skriver om den i läroplaner. Man behöver bara ha två egna barn för att uppleva hur olika skolan kan te sig för de båda, även om de har ganska likartade förutsättningar och utgångspunkter från början när det gäller både begävninng och miljö.

Skillnaderna kan bestå av tusen olika ting, alltifrån atmosfären och trivselen i skolan, som kan vara svår att beskriva, trots att alla vet att den finns där, till det faktum att det i en klass finns ett bra klimat för lärande och kunskapsutveckling, medan det i en annan klass inte är någonting som vill sig. Detta kan faktiskt vara samma lärares erfarenhet. I en klass är det nästan alltid en bra arbetsmiljö och en positiv inställning till undervisningen. I en annan klass upptas varje klassmöte av frågan hur det skall kunna bli tyst på det allmänna småpratet, som är så störande. Alla i klassen är faktiskt jättevänliga och trivs så bra ihop. Ingen känner sig utanför, och de gillar sina lärare. Det var faktiskt likadant på mellanstadiet, där de av olika skäl bytte lärare ett otal gånger. Kanske har det en hel del med oron att göra.

Allt detta ser vi väldigt litet av i läroplanen, men alla som arbetar inom skolan vet att detta är ett mycket aktuellt problem.

När detta är sagt vill jag ändå framhålla vikten av läroplanen när det gäller att ge övergripande mål och riktlinjer, att förmedla balansen mellan skolans kunskapsförmedlande och fostrande roll, att ge dem som är verksamma i skolan – rektor, lärare och annan personal – men också dem som skolan är till för, elever och föräldrar, en uppfattning om vad regering och riksdag vill åstadkomma och om det ansvar och det inflytande som var och en kan förväntas ha i skolan och i bästa fall även ge visioner och inspiration.

När det gäller läroplanens struktur och inriktning samt värdegrund ansluter sig kds till propositionens förslag.

Kunskapsmängden har ökat, och det blir en alltmer grannlaga uppgift för skolan att sovra bland kunskaper som kan betecknas som tidsbundna och flyktiga till skillnad från andra, mer tidlösa och beständiga. Jag vill instämma i vad som i propositionen sägs om vikten av att kunna se perspektiv, samband och helheter.

Regeringen pekar på tre mycket betydelsefulla perspektiv, som skall

präglade hela skolans arbete – det etiska och det internationella perspektivet samt miljöperspektivet. Alla tre är utomordentligt väsentliga.

Det etiska perspektivet har enligt kds sätt att se en grundläggande betydelse även för ett internationellt orienterat samhälle och för miljöfrågorna.

Herr talman! Vi har från kds sida vid flera tillfällen framhållt betydelsen av de grundläggande kunskaperna – att läsa, skriva och räkna. De tas ofta som självklara, men inte minst när det gäller den oundgängliga läsfärdigheten måste vi tyvärr konstatera att åtminstone 10 % av eleverna har stora svårigheter långt upp i klasserna och inte så få ända upp i vuxen ålder. Vilket hinder detta utgör för drabbade elever i den fortsatta skolgången och även senare i livet borde det inte vara svårt att föreställa sig. Skall vi få en skola med hög kvalitet, måste vi komma till rätta med detta problem på ett helt annat sätt än vi hittills gjort. Både skolläring, lärare och föräldrar måste göras medvetna om problemen med läsutvecklingen. En tidig upptäckt, helst redan före skolstarten, av den som riskerar att få stora problem samt tidig och adekvat hjälp bör vara varje elevs rättighet.

Jag vill lyfta fram propositionen i detta sammanhang. Den pekar entydigt på att det är skolans ansvar att varje elev lämnar skolan med en godkänd kunskaps- och kompetensnivå. Skolan måste "erbjuda de elever som så behöver ett flexibelt, individuellt anpassat stöd vid just den tidpunkt eleverna behöver det". Detta lägger också ett mycket stort ansvar på kommunerna, som enligt skollagen har ansvaret för att sätta in lämpliga stödåtgärder. Enligt vår mening behöver kommunerna på många håll omprioritera i sin verksamhet. Jag tillåter mig att säga det, även om vi inte kan bestämma om detta. Skolan har alltför länge fått vara strykpojken i den kommunala ekonomin.

Jag vill här passa på att understryka det Christer Lindblom sade om svenska 2-ämnet och dess stora betydelse. Jag upptar inte tiden med annat än att instämma med Christer Lindblom.

Synen på lärarnas roll kommer in när det gäller att förverkliga läroplanen. Vi måste ha lärarna med oss för att det skall bli möjligt att förverkliga läroplanen i skolorna. Därför är det illavarslande att en del kommuner tycks tro att skolans resursproblem kan lösas genom att lägga mer undervisningstid på lärarna. Det är minsann inte den bästa utgångspunkten när den nya läroplanen skall sätts.

Herr talman! Jag har genom ett särskilt yttrande gjort klart att jag anser att det skulle ha varit en stor fördel för samtliga ämnen med ett eget timtal med en garanterad minimitid. Detta gäller både de praktiskt-estetiska ämnena, där nu så skett till vår glädje, och de samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnena. Detta skulle ge en större frihet att samverka med alla andra ämnen. Det har konstaterats att särskilt vissa ämnen har kommit i kläm. Det gäller inte minst religionskunskapen. Jag betraktar därför den kvarvarande läsningen till en grupp som förlegad. Det skulle ha varit mer framåtsyftande om också de gamla SO- och NO-ämnena hade fått sin fullständiga frihet. Inte minst från religionskunskapens sida har man påpekat att man inte alls känner sig som ett med den grupp där man är placerad, utan man skulle i stället kunna samverka med idrott och hälsa, musik, svenska, bild och en del andra ämnen.

Vad beträffar religionskunskapen anser utskottet att behovet av undervis-

ning i ämnet ökar i ett mångkulturellt samhälle. Jag menar också att ämnet har fått en ny viktig uppgift med tanke på den betydelse som man i den nya läroplanen tillmäter det etiska perspektivet. Det behövs mer tid än tidigare för samtal och tankeutbyte med eleverna. Detta ämne lämpar sig, som vi hört tidigare i dag, utmärkt för den sortens samtal. Jag anser att det hade varit befogat med ett garanterat timtal på den nivå som ämnet har enligt Lgr 80. Vi vet att det ganska mycket överstiger det timtal som kan bli tänkbart i dagens läge.

Detta har det tyvärr inte varit möjligt att få stöd för hos de övriga partierna. Jag har valt att inte reservera mig, eftersom utskottet återfört 40 timmar från den naturvetenskapliga till den samhällsvetenskapliga gruppen med hänvisning till det ökande behovet av religionskunskap och det faktum att ämnet får stå tillbaka för andra ämnen inom SO-blocket. Vi konstaterar att på detta sätt har humaniora förstärkts.

Utskottet utgår dessutom ifrån att Skolverket ägnar speciell uppmärksamhet inte minst åt religionsämnet i sin uppföljning. Jag tror också att det är betydelsefullt att utskottet poängterar vikten av att det finns behöriga lärare i ämnet. Det har faktiskt varit så att ca 60 % av lärarna i religionsämnet inte har varit behöriga. Den ökade uppmärksamheten på den etiska dimensionen innebär också ett utbildningsbehov, påpekar utskottet, framför allt när det gäller religionsämnet.

För allt detta har kds arbetat mycket hårt, och vi vill därför uttrycka vår tillfredsställelse för det som vi har uppnått, även om jag hade velat se ett betydligt högre timtal för religionsämnet. Detta gäller även ämnet historia. Dessa båda ämnen kräver enligt vårt förmenande mer tid än geografi och samhällskunskap på grund av den mer djuplodande karaktär som religion och historia har.

Om betygen vill jag säga att jag är mycket nöjd med att det nu blir nationella betyg från årskurs 7. Jag tycker också att det är bra att det blir skriftliga meddelanden från årskurs 5. Jag tycker att det är fint att vi kunnat komma överens så långt.

Anf. 119 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Ingrid Näslund snuddade i stort sett bara vid frågan om värdegrunden och tog annars upp sådana saker som vi är alldeles överens om; att det behövs perspektiv, samband, enhet, diskussioner om etiska frågor, miljö, internationella frågor, m.m. Men jag har märkt att kds med viss frenesi har drivit att just begreppet kristen etik måste finnas med i skolan. Då vill jag fråga vad det etiska kommer att innebära.

Skall det innebära någonting nytt för skolan? Vad skall lärarna göra? Skall de göra någonting annat än vad de har gjort tidigare? Missar skolan när det gäller att fostra och överföra värderingar? Jag undrar litet grand över om det här begreppet skall ha någon praktisk betydelse eller vad det egentligen är.

Jag ser i ett tidningsurklipp en kds-politiker som tycker att det nu skall bli ändring på läromedel, lärarutbildning och undervisning, för de skall baseras på kristen etik. Jag skulle vilja veta vad det betyder. Vad är det för skillnad jämfört med tidigare? Vad skall lärarna göra i skolan som de inte har gjort förut?

Anf. 120 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Min kollega Tuve Skånberg och jag har delat upp frågan så att Tuve Skånberg huvudsakligen kommer att tala om det här ämnet.

Jag kan beträffande lärarutbildningen säga att det naturligtvis är viktigt – och det har också påpekats av utskottet – att det blir fortbildning när det gäller den etiska dimensionen. Det är en fortbildning som inte bara behövs för religionskunskapslärare, utan för lärare i allmänhet, eftersom detta är ett av de tre viktiga perspektiv som nu skall lyftas fram i skolan.

Anf. 121 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Det är nog bra. Men frågan om ökat utrymme för etiska diskussioner och för etiska överväganden i skolan är inte särskilt ny. Den fanns med redan under vår tid i regeringsställning. Det är inte riktigt det vi pratar om.

Skall lärarna nu få särskild fortbildning i kristen etik? I så fall, vad är det för sort? Är det framgångsteologi de skall lära sig eller är det befrielse-teologi? Vad skall man grunda den här fortbildningen på, om det inte är på "vanlig" etik?

Anf. 122 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att bara säga att när Berit Löfstedt kommer in på om det är den ena eller den andra teologin man skall ha som grund, är hon inne på konfessioner. Vi har i det fallet sagt att skolan skall vara icke-konfessionell.

Jag tror att Tuve Skånberg kommer att klargöra vad som menas med kristen etik. Det tror jag är ganska entydigt.

Anf. 123 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag respekterar och accepterar i sann kristen och zenbuddistisk anda att kds har delat upp de här områdena sinsemellan, så jag skall inte ta upp allt det som jag tänkte säga. Men jag måste ändå ställa frågan till Ingrid Näslund: Var det fråga om regeringskris eller inte?

Anf. 124 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag har ingen kommentar på den punkten.

Anf. 125 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja ta upp två delar i det här betänkandet, dels några ord om etik och värdegrund, dels om betyg.

För mig som liberal är människovärde och humanistisk människosyn begrepp som utgör normen för vårt samhälle och grunden för vår demokrati. Demokratin bygger ju på principen om alla människors lika värde: En man, en röst, lika värde för det utvecklingsstörda barnet i rullstol som för den jämnåriga fotbollsspelaren eller den vuxne dataspecialisten.

Humanistisk människosyn innebär att människan i sig är ett subjekt, ett jag, som har frihet, ansvar och mänsklig värdighet. Det förutsätter att människan kan välja mellan olika alternativ på basis av sina egna etiska övervä-

ganden. Människan bär inom sig ett medvetande och skapande krafter. Hon är en social varelse, beroende av sin miljö och sina mänskliga relationer.

Dessa begrepp, människovärde och humanistisk människosyn, kan inte förklaras vetenskapligt. Deras giltighet kan heller inte bevisas. De är personliga och existentiella. Men, och det är viktigt, i Sverige har vi inte ensamrätt på de begreppen. De härleds ur och förklaras av judisk kristen etik och grekisk filosofi. Sambandet mellan våra grundläggande värden om humanistisk människosyn och människovärde är viktigt, och det är viktigt att våra barn och ungdomar känner till hur det har vuxit fram ur grekisk filosofi och judisk kristen etik. Detta utesluter inte att dessa tankegångar finns i andra religioner.

Självfallet skall skolan möta alla barn och ungdomar med respekt för deras integritet och människovärde. Det lärarna säger på lektionen måste följas upp av hur skolans elever, lärare och personal bemöter varandra och andra. Innehållet i lektioner, på raster, på friluftsdagar måste bygga på de här gemensamma värderingarna om tolerans, humanism, respekt för medmänniskor, respekt för olika trosuppfattningar, personligt ansvar, jämställdhet mellan män och kvinnor samt omsorg om dem som har det svårt. Det är värden som har djupa rötter i vår kultur och i vår historiska utveckling.

Den viktigaste uppgiften i detta sammanhang är att hävda dessa värden och förklara om igen hur de har vuxit fram och förankrats hos oss. Unga människor måste få skolans och föräldrarnas hjälp att utveckla ett eget personligt förhållningssätt till begreppen och till den grund de vilar på och få sådana kunskaper att de medvetet kan ta personlig ställning i frågorna.

Samtidigt måste skolan aktivt motarbeta åsikter och uttrycksformer som strider mot de grundläggande människovärdesprinciperna. Dessutom skall skolan samtidigt vara allsidig och neutral i livsåskådningsfrågor. Allt skall tas upp: judendom, kristendom, islam, buddhism och ateism.

Men den här allsidigheten, toleransen och åsiktsmässiga neutraliteten får inte bli likgiltighet, för då sviker vi de unga. Den etiska och moraliska vilsenhet som många unga människor uttrycker visar att vi hittills inte har lyckats särskilt väl.

Det här kulturarvet och historien ger våra ungdomar anknytning bakåt och en förankring som gör dem mindre mottagliga för irrläror och budskap som kan leda till främlingsfientlighet. Historielöshet är farligt för samhället och medborgaren. Särskilt viktigt är detta för de ungdomar som inte får grunderna hemifrån.

Jag anser att utskottet är tydligt på denna punkt. Det finns inte någon anledning att ifrågasätta och misstänkliggöra. Skolan är även i fortsättningen till för alla barn, oavsett den religion eller icke-religion de har med sig hemifrån.

Skolan är fortfarande tydligt icke-konfessionell. Vi överger inte vår öppna och pluralistiska hållning i livsåskådningsfrågor när vi säger att skolan skall förklara för våra barn att våra grundvärderingar och den människosyn som Sveriges demokrati bygger på har vuxit fram ur judisk-kristen etik och västerländsk humanism.

Kristendom är en viktig del av vårt kulturarv men självfallet inte någon påbjuden trosuppfattning i den svenska skolan. Jag vill högst personligt defi-

niera begreppet att vara kristen som att ha en personlig relation till Jesus Kristus. Därmed kan det heller icke vara en kollektiv process.

Med detta som utgångspunkt kan jag trots vad vi i utskottet nu skriver att vi är överens om och den diskussion som har förts här i dag icke yttra mig om hur det har gått till i diskussionerna i utskottet eller i beredningsgruppen eftersom jag inte har varit med. Men jag blir mycket konfunderad när jag läser ett pressmeddelande från kds daterat den 2 december som säger att kds har nått stora framgångar i utskottet, bl.a. när det gäller skolans värdegrund förankrad i kristen etik.

Detta är vi överens om. Det är inte vad vi strider om här i dag. Det är betydligt mindre saker. Det är fråga om ifall jag inte tycker att detta pressmeddelande är en högst oetisk handling från det parti i riksdagen som vill gå i bräsch för etiken.

Jag vill sedan gå över till frågan om betygen och säga några ord om dem. Jag ingick i den betygsberedning som först tillsattes av Göran Persson och som sedan fick nya direktiv av Beatrice Ask. Vi hade under resans gång en rad ordförande. I dag är det väl bara Stefan Kihlberg och jag, som den gången satt i riksdagen, som fortfarande är med.

Jag undrar om Beatrice Ask egentligen inte något beklagar att departementet inte tog tillvara Betygsberedningens förslag bättre än vad man gjorde. Vi hade då sluppit mycket av diskussionen här i dag. Kanske departementet inte heller förstod betygsfrågans sprängkraft.

Det vi i utredningen förde fram var att betygen styr mycket mer än vad man är medveten om. Vårt förslag var att betygen i första hand skulle vara ett pedagogiskt verktyg i skolan som skulle konkretisera målen för skolarbetet. Man skulle tala om för eleverna vad de strävar mot, och därmed skulle betygen bli en positiv kraft och inte ett verktyg för att rangordna elever.

Det var elevernas faktiska prestationer som skulle bedömas. Man skulle identifiera kunskaper och erfarenheter som innebar att eleverna hade förstått vad de hade lärt sig i skolan och utanför skolan. Man skulle också identifiera att eleverna hade kunnat se samband och sammanhang och att de kunde använda sina kunskaper.

Vi var överens om att kunskapsutvecklingen är en process som är individuell. Det tar olika tid för olika barn i olika ämnen. Vi var också överens om att inget lärande sker i ett vakuum, utan all kunskap blir till ett sammanhang: kunskap i skolan, kunskap bland kompisar, kunskap i föräldrahemmet och på andra håll.

Vi var också överens om att betygsgränsen godkänd skulle utgöra ett tydligt resultatansvar för grundskolan. Det skulle ingå i lärarens profession, kompetens och läraransvar att löpande diagnostisera så att man inte en dag skulle upptäcka att eleverna inte hängde med.

Vi föreslog betyg från hösten i årskurs 7. Kraven för de olika betygen skulle redovisas för eleverna och deras föräldrar på förhand, och man skulle ge betyg i sex steg. Vi ville inte ha betyg i ordning och uppförande. Däremot föreslog vi väl strukturerade och formaliserade utvecklingssamtal som i skriftlig form också skulle kunna delas ut i hemmen.

Vi sade också att eleverna med detta bakomliggande resonemang i princip

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

skall vara godkända från grundskolan för att komma vidare till gymnasiet. Eleverna skulle inte lämna grundskolan förrän de var godkända.

I dagens beslut finns mycket av detta: kunskapssynen, utvecklingssamtalen, godkändgräns till gymnasiet i vissa ämnen och ställningstagandet till betyg i uppförande och ordning. Men som jag ser det är det inte förenligt med Betygsberedningens grundläggande kunskapssyn att t.ex. ha betyg i årskurs 5 för alla elever.

Tror man på att inläring är en individuell process går det inte att mäta alla på samma gång. Däremot kan man mycket väl säga att man skall mäta kunskapen upp till årskurs 5, så att man får in processen i sitt tänkande. Jag utgår också från att lokala liberala skolpolitiker inte driver på föräldrar att begära information i betygsliknande former.

Jag anser det förödande att ge betyg i olika ämnen till småbarn, helt i enlighet med vad Betygsberedningen kom fram till. Däremot är Waldorfskolornas och Montessoriskolornas väl strukturerade utvecklingssamtal och omdömen bra. Jag instämmer i det Christer Lindblom tidigare sagt om att vi har gjort ett val. Jag utgår från att föräldrarna har denna insikt.

När det sedan gäller det betygssystem som nu kommer att införas har ingen här tagit upp den revolution det innebär i skolan att gå från ett relativt system, där man mäter och jämför eleverna mot varandra, till ett system där man hela tiden jämförs och mäts mot sig själv och sin egen kunskapsutveckling. Det kräver en total omläggning, och det kräver också en väl genomtänkt vidareutbildning av lärarna. Den delen måste vi ägna oss mycket mer åt än vad vi hitintills har gjort.

Anf. 126 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det var mycket i Margitta Edgrens anförande som också jag kan instämma i. Vänsterpartiet vill liksom Folkpartiet, förmodar jag, ha en skola som ger ökad kännedom om internationaliseringens villkor och möjligheter och om vad begreppen solidaritet och ett riktigt miljöansvar innebär.

Därutöver vill vi från Vänsterpartiet gå vidare och förordas undersökande arbetssätt, en forskningsinriktad skola som tar upp många existensiella frågor. Det skall i sig vara en existentiell skola där bildningen får ha ett eget värde.

Vänsterpartiet har också föreslagit – och även Socialdemokraterna har i något sammanhang fört fram samma förslag – att de fristående skolorna skulle ingå i en kommunal skolplan. Det förslaget har avvisats av bl.a. Folkpartiet.

Nu skrivs det in i läroplanen att kristen etik och västerländsk humanism skall utgöra en värdegrund. Min fråga till Margitta Edgren blir då: Hur kommer framöver olika fristående skolor att kunna etablera sig i det fall de inte hävdar kristen etik och västerländsk humanism? Detta står i propositionen. Jag tror att det är på s. 19. Jag tog inte med den eftersom jag nu läst den så många gånger att jag är trött på den. Kan det tas till intäkt för att säga nej till etablerandet av fristående skolor om de t.ex. har zenbuddistisk eller islamisk inriktning?

Det är sant att den kristna etiken och västerländska humanismen har påverkat vårt samhälle på en rad områden som man räknar upp. Men det finns

ju en del undantag, t.ex. rättsväsendet där vi har stora romerska inslag. Detta var bara ett litet meningsutbyte i debatten.

Hur kommer det att ställa sig framöver när det gäller etablerandet av fristående skolor i relation till hävdandet av denna värdegrund?

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Anf. 127 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Låt mig säga till Björn Samuelson att han skall läsa detta en gång till. Det står ingenting om det. Det står: "Utskottet anser sammanfattningsvis mot bakgrund av det anförda att det tydligt bör framgå av läroplans-texten att formuleringen om skolans värdegrund såsom förankrad i kristen etik och västerländsk humanism inte skall tolkas som att skolan skall överge sin tidigare hållning i livsåskådningsfrågor. Undervisningen i skolan skall även framdeles vara icke-konfessionell."

Jag vill påstå att Björn Samuelson läser helt fel. Här står ingenting om att hävda. Här står att man skall tala om för eleverna ur vilket samband dagens demokrati har vuxit och var dagens ställningstagande till förmån för människors lika värde, för en humanistisk människosyn och för mänskliga rättigheter har kommit ifrån. Det har inte dumpit ner uppifrån. Det finns en historisk förklaring till, en beskrivning av, hur vi har tagit oss till det stadium som vi är i i dag som svenskar i samhället. Det utesluter inte att det finns liknande tankegångar i andra religioner.

Det nya med kristendomen var ju att Jesus Kristus förklarade hur man skulle leva med den här etiken när han var på jorden. Han förklarade vilka motiven var. Han lyfte in dem i den enskilda människan. Han internaliserade begreppen. Ansvar för ett etiskt förhållningssätt blev ditt eget. Vi vill lyfta fram hur den processen vuxit fram.

Anf. 128 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag väntade på den här repliken. Jag håller med om vad Margitta Edgren säger om det personliga förhållningssättet. Jag reagerade mot att en talare tidigare i debatten hävdade Sverige som kristen nation.

Jag fick inte svar på min fråga om hur det kommer att ställa sig framöver när det gäller etablerandet av fristående skolor.

Däremot menar tydligen Margitta Edgren att man har frångått propositionens text. Det är inte skolans sak att hävda dessa ståndpunkter.

Anf. 129 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Vi har inte alls frångått texten, eftersom det inte står att man skall hävda. Där står att man skall förankra. Jag tycker att det är en väldig skillnad. Vi lägger tydligen helt olika betydelse i detta. Skolan skall även i fortsättningen vara icke-konfessionell.

Man skall förklara för eleverna hur detta med kristendom, människo-värde, etik och västerländsk humanism har vuxit fram. Det är vad vi för in. Det är vad jag kallar förankrad i kristen etik och västerländsk humanism. Det utesluter inte andra synsätt. Vi skall förklara detta.

Jag tycker att Björn Samuelson helt enkelt är ute efter att bråka. Han kan läsa detta likaväl som jag. Jag håller med den talare som tidigare sade att den här diskussionen faktiskt är ganska obegriplig för människor utanför den

här kammaren. Vi är överens om att vi är en nation som har vissa värden. Att vi då skall förklara hur dessa värden har vuxit fram kan inte vara så märkvärdigt. Björn Samuelson ifrågasätter detta.

Anf. 130 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! När jag lyssnade till den första halvan av Margitta Edgrens anförande som handlade om värdegrunden kände jag nästan för att resa mig upp och instämma i det mesta av det Margitta Edgren sade. Jag förstår att det blir väldigt förvirrande för dem som inte finns här i lokalen eller har följt frågan ordentligt. Vad är det egentligen de har slagits om i utbildningsutskottet?

När jag lyssnar till Margitta Edgren förstår jag också att oenigheten inte ser ut på det sätt som framgår av reservationerna. Gränsen går inte riktigt där. Den går i hur man faktiskt tolkar begreppet kristen etik. Jag sade i mitt anförande att vi inte är oense om historien och om hur vårt samhälle har byggts upp. Jag förstår att gränserna för hur man skall tolka detta och vad det skall betyda för skolan i framtiden går inom regeringen. Därför var det litet synd att man kröp ur enigheten. Vi hade ju nått en överenskommelse om hur vi egentligen såg på dessa texter.

För övrigt kan vi kanske diskutera det här med hävdandet. Det står så i läroplanen. Det är precis detta det handlar om. Det står att skolan har en viktig uppgift i att hävda dessa värden. Då undrar man vad det är. Hävda är ett ganska aktivt verb. Det kan förmodligen tolkas ganska olika mellan regeringspartierna. För vår del är det just detta att man ställer upp på allt vad regeringen säger i sin sluttext som gör att det blir litet besvärligt. Annars vill jag säga att vi verkligen har eftersträvat enighet och inte velat krångla och gräla i den här frågan.

Avslutningsvis, och icke med något samband till detta, vill jag yrka bifall till reservation 27.

Anf. 131 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att förlänga debatten, men jag vill kort protestera mot den i mitt tycke alltför idylliserade bild av Betygsberedningens arbete som Margitta Edgren ger. Jag satt, som hon påpekade, med i Betygsberedningen och var den enda reservanten.

Margitta Edgren undrar om statsrådet Beatrice Ask ångrar att hon inte antog Betygsberedningens förslag. Nej, det tror jag inte en sekund att hon gör, och tur är väl det. Om så hade skett, och utskottet hade antagit förslaget, hade skolorna fått bekymmer. Betygsberedningen lyckades med konststycket att skapa nära nog fullständig parlamentarisk enighet kring ett förslag som praktiskt taget samtliga remissinstanser sedan avfärdade fullständigt som oklart, motsägelsefullt och obegripligt. Därför är det ett mycket gott betyg att regeringen inte tar upp det.

Vi var överens om kunskapssynen, men den var så självklar att jag hade svårt att förstå varför man satt och diskuterade den.

Betygsberedningens majoritet har fortsatt att känna sig missförstådd och konstaterar att ingen förstod den. Alla andra var antingen dumma eller oförstående. Det är bättre att konstatera att Betygsberedningen var ett präktigt

fiasko. Det var inte en dikeskörning. Man körde rakt in i väggen, trots varningssignaler. Det fanns mycket av uppvisning i politisk prestige. Man försökte göra vetenskap av personligt tyckande. Det bästa vi kan göra är att låta förslaget vila i frid, för dött var det redan när det presenterades.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Anf. 132 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Jag blev glad över att Stefan Kihlberg reagerade. Jag väntade nästan på det. Det tillhör skollivets skrönor att Betygsberedningens förslag är ett fiasko och att utredningen har kört av vägen och ned i diket.

Vi ledamöter i Betygsberedningen var själva väldigt ödmjuka och sade att vi haft för kort tid på oss och att det fanns delar av betänkandet som man måste arbeta vidare med; vi presenterade några grundtankar.

Remissinstanserna har hoppat på 2 eller 3 av de 12–15 grundtankar som vi lämnade ifrån oss. De kan inte förstå dem och inte acceptera dem. I ödmjukheten ingår ju inställningen att det går att arbeta om förslagen. Det största problemet var frågan om progressionen, dvs. att det skulle finnas en möjlighet att identifiera en utveckling av kunskaperna.

Det vi framför allt gjorde, Stefan Kihlberg, var att visa tilltro till lärarnas kompetens och profession. Det hade vi faktiskt underlag för efter de försök vi själva gjorde ute i skolorna. Det förslag vi nu kommer att anta genomsyras inte på samma sätt av tilltro till lärarna.

Departementet och Beatrice Ask har godtagit stora delar av förslaget. Utskottet bidrar med ytterligare en del – den om utvecklingssamtal. Jag tror nog att Betygsberedningen till stor del har fått en sen upprättelse efter remissdebatten.

Jag håller fast vid det jag sade i mitt anförande. Jag tycker nog att man hade kunnat använda och utveckla fler delar av Betygsberedningens arbete. Men något fiasko var det inte! Om det hade varit det skulle vi helt ta avstånd från det förslag som vi kommer att acceptera i dag. Grundsynen i det förslaget är ju densamma som den som Betygsberedningen förde fram.

Anf. 133 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag missunnar i och för sig inte Margitta Edgren hennes vilja att leva i en sagovärld. Jag skall inte förlänga diskussionen med att gå igenom hur det faktiskt förhöll sig. Det jag säger är ingen skröna. Det är lätt för var och en som så vill att läsa Betygsberedningens betänkande, inklusive min reservation, och framför allt remissvaren.

Vi som har gjort det, och som gjort det utan en vilja att tolka Betygsberedningens förslag som det enda möjliga, kan verifiera att det riktades en förkrossande kritik mot förslaget på just de punkter som jag indikerade. Man försöker t.ex. göra vetenskap av personligt tyckande.

Det är lätt att konstatera att psykologerna skulle kallat Margitta Edgrens beskrivning av hur regeringen och utskottet har antagit huvuddelen av förslaget för förträngning. Den är ett fullständigt falsifikat. Jag förstår att det är jobbigt att vidkännas ett så präktigt misslyckande.

Betygsberedningens förslag är dött och begravet. Låt det vila i frid!

Anf. 134 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Nej, Stefan Kihlberg, förslaget är faktiskt inte dött. Men låt oss inte gräla om det.

Stefan Kihlberg tar i sitt elva- eller tjugopunktsförslag upp frågan om vetenskaplighet. Jag vill bara säga att vi hittills trots all vetenskap inte har haft något bra betygssystem. Är det då inte någon vits med att försöka komma fram på något annat sätt? Det var det vi gjorde. Vi byggde förslaget på erfarna lärares bedömningar.

Jag tycker att det faktum att vi enats om att lägga fram ett förslag för denna kammare förtjänar en viss upprättelse. Utgångspunkten var att vissa partier inte ville ge eleverna några betyg alls och att andra ville ge betyg från första klass och i elva steg. Om man då i en process kan komma fram till ett förslag, skall detta förslag användas på ett eller annat sätt.

Anf. 135 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Det är en säregen upplevelse att bli apostroferad i fem timmar och inte kunna svara. Nu kan jag svara. Något säger mig att jag kommer att få tillfälle att svara väl för mig.

Frågan om det interna utskottsarbetet har ställts om och om igen. Jag är själv osäker på vad som kan bedömas vara offentligt och inte offentligt. Jag tänker på Inger Davidsons "bortslarvade" handväska som ett TV-bolag hitade.

Om jag får frågan om vad som föregick i utskottet svarar jag. Den som ställer frågan får ta på sig ansvaret för att uttalandet kan bli prejudicerande och att det kan bli svårt för utskottet att jobba i fortsättningen. Det är inte mitt ansvar.

Jag har fått förtroendet att precisera kds ställningstagande när det gäller skolans värdegrund. Om något är oklart efter det hoppas jag att jag får tillfälle att svara. Jag tänker vara utförlig nu och hoppas, herr talman, på tillgift om jag drar över någon minut. Ämnet har apostroferats, och vi i kds har anmodats att ta till orda.

Jag erbjuder mig att stryka mig från talarlistan för debatten om utbildningsutskottets betänkande 2. Jag har anmält att jag vill tala i sex minuter om det ämne jag skall tala om nu. Man kan spara tid genom att tala om grundskolans och de frivilliga skolornas värdegrund samtidigt. De båda propositionernas formuleringar om dessa skolformer sammanfaller, liksom utskottets anslutning till dem.

I den tidigare läroplanen, Lgr 80, sades visserligen att skolan skulle stå för demokratiska värden, men det angavs att skolan annars inte skulle påverka elevernas värderingar, moral och människosyn. Skolan var alltså i praktiken värdenneutral.

Det råder i dag enighet mellan alla partier om att skolan *skall* hävda vissa värden och förklara hur de vuxit fram. Jag citerar ur betänkandet, UbU1, sid 23:

"Under rubriken En skola med goda värden – – – citerar regeringen till att börja med bestämmelsen i 1 kap. 2 § tredje stycket skollagen – – –. Där föreskrivs att 'verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom sko-

lan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.' Denna bestämmelse anger, framhåller regeringen, de grundläggande värden som gäller för skolan och som är oförtytterliga. Oförtytterliga värden är de som i en given kulturkrets förutsätts gälla under alla omständigheter. Regeringen anför att de normer som skolans verksamhet skall bygga på – såsom respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor och män, omsorgen om den som har det svårt, det personliga ansvaret” – utskottet lägger också på s. 25 till orden människolivets okränkbarhet och allas lika värde – ”har en djup förankring i vårt land och vår kultur. Normerna har djupa rötter i vår historia. Som särskilt viktig framstår skolans värdegrund, förankrad i kristen etik och västerländsk humanism. Skolan har enligt regeringen en viktig uppgift i att hävda dessa värden och förklara hur de vuxit fram och förankrats.”

Utskottet ansluter sig till den syn på skolans värdegrund som regeringen ger uttryck för i propositionen, dock med klargörandet att ”det tydligt bör framgå av läroplanstexten att formuleringen om skolans värdegrund såsom förankrad i kristen etik och västerländsk humanism inte skall tolkas som att skolan skall överge sin tidigare hållning i livsåskådningsfrågor. Undervisningen i skolan skall även framdeles vara icke-konfessionell.”

Socialdemokraterna delar enligt sin reservation 1 utskottets syn på *vilka* värden som skolan skall bygga sin verksamhet på och överföra till nästa generation, men reserverar sig mot att begreppen ”kristen etik” och ”västerländsk humanism” skall förekomma i läroplanstexten.

Reservationen är djupt olycklig. Oenigheten är djupt olycklig. Jag vill instämma i det särskilda yttrande som Marianne Jönsson från Centerpartiet och Christer Lindblom från Folkpartiet gjort. De beklagar djupt att utskottet inte kunnat samla sig kring en gemensam värdegrundsskrivning och vill understryka att skrivningarna om skolans värdegrund, förankrad i kristen etik och västerländsk humanism, inte *kan* tolkas på annat sätt än att den grundlagsfästa religionsfriheten är orubbad och att den svenska skolan även framgent är öppen för alla, oavsett trosinriktning och religion.

Jag skall kanske flika in att klargörandet att skolan också i fortsättningen skall vara icke-konfessionell givetvis inte hindrar fristående skolor från att som i dag välja olika profiler, t.ex. zenbuddistisk, islamsk eller kristen, att religiösa företrädare, t.ex. en präst, imam eller ateist, medverkar på en lektion, eller att en skolavslutning äger rum i en kyrka eller en moské om man så önskar. Samma förhållanden som råder i dag skall alltså råda i fortsättningen.

Socialdemokraternas reservation ter sig åtminstone för mig mycket märklig när de bara något stycke tidigare instämmer i betänkandetexten på s. 25, där det sägs att: ”Utskottet instämmer med regeringen att kristendomen har haft och har stor betydelse i det svenska samhället och att dess inflytande sträcker sig från kultur, värde- och normsystem, lagstiftning och rättssystem till samhällsmoral, sedvänjor och tradition. Kristendomen har därför en särställning för att kunna ge grunden till förståelse för svensk och västerländsk kultur och samhällsutveckling. Kristen etik utgör således en del av det nationella kulturarvet.”

Inkonsekvensen är iögonfallande. Hur kan Socialdemokraterna och Väns-

tern reservera sig mot begreppen "kristen etik" och "västerländsk humanism" i läroplanen som förklaring till varifrån vi fått de grundläggande värden vi alla delar och samtidigt hävda att kristendomen har en särställning till förståelsen av just detta och att kristen etik utgör en del av själva det nationella kulturarvet? Det kan inte bara vara ett förbiseende, eftersom Socialdemokraterna i den gemensamma text jag just citerade bidrog med åtminstone ett par olika formuleringar när texten skrevs.

Min fråga till Socialdemokraterna bli alltså: Hur skall man å ena sidan kunna undvika begreppen "kristen etik" och "västerländsk humanism" och å andra sidan samtidigt påstå att kristendomen har en särställning för att kunna ge grunden till förståelse av svenska och västerländska värde- och normsystem, lagstiftning, rättsystem och samhällsmoral och att kristen etik är en del av det nationella kulturarvet?

När det gäller en annan av Socialdemokraternas reservationer vad gäller skolans värdegrund, nämligen reservation nr 3 om demokratisk fostran, skriver vi i majoriteten att vi inte kan finna att det i frågan om demokratisk fostran föreligger några mot varandra stridande uppfattningar, och vi anger att vi har samma åsikt som motionärerna i fråga om vikten av demokratisk fostran. Trots detta reserverar sig Socialdemokraterna! Kan det vara så att Socialdemokraterna när det gäller både etik och demokratisk fostran reserverar sig *trots* varje klarläggande och instämmande, därför att man *vill* markera en olikhet, om den också sakligt sett inte finns?

Jag vill ta upp tre invändningar mot begreppen "kristen etik" och "västerländsk humanism".

1. Uttrycken skulle kunna uppfattas som att de diskriminerar andra religioner och livsåskådningar.

2. Den som inte är kristen skulle förbjudas vara lärare eller lärarundervisare.

3. Det är över huvud taget fel att ange en värdegrund med någon etik. Människors relationer skall inte regleras av annat än lagar. Detta är åsikter framförda av Vänsterpartiets partistyrelseledamoten Torbjörn Tännsjö i Dagens Nyheter den 22 november 1993.

Låt mig bemöta invändningarna en i sänder.

Jag börjar med invändning nr 1. Utskottets klargörande, att formuleringen om skolans värdegrund såsom förankrad i kristen etik och västerländsk humanism inte skall tolkas som att skolan skall överge sin tidigare hållning i livsåskådningsfrågor, kan inte med ord göras tydligare. I det särskilda yttrandet av Marianne Jönsson och Christer Lindblom, som jag instämmer i, pekar de ju på att religionsfriheten är grundlagsfäst.

När utskottet den 14 oktober 1993 uppvaktades av företrädare för olika religioner, som kristendom, islam, buddism och judendom, bedyrade de alla att de gärna såg skolans värdegrund förankrad i just kristen etik. På deras presskonferens efteråt förtydligade t.o.m. Hüseyin Ayata, Islamiska rådet, som representerar muslimer i Sverige: "Jesus är en förebild för hur man ska uppträda i samhället. Om svenskarna vore mer kristna skulle det underlätta också för oss. Det är inget konstigt att det talas om kristen etik i skolans läroplan. Mycket av rasism och främlingsfientlighet bottnar i osäkerhet. Man är tryggare om man har en gedigen identitet." Citatet är hämtat ur tid-

ningen Dagen den 15 oktober 1993. Gruppen sade t.o.m.: "Det är förmästat av socialdemokraterna att säga sig föra invandrarreligionernas talan och tycka något som de inte tycker."

Alla socialdemokrater reagerar naturligtvis inte negativt inför uttrycket "kristen etik". Mona Sahlin sade i Dagen den 23 oktober 1993 att hon ville att skolan skulle bygga på kristen etik, och hon kallade den kristna etiken "en del av svensk värdegemenskap".

Problemet ligger i missuppfattningen att kristen etik bara skulle kunna omfattas av kristna, att den skulle strida mot den religiösa pluralismen. Men religiös pluralism är inte detsamma som etisk pluralism. Ett land kan leva och bestå med religiös pluralism – så är förhållandet i dag – men inte med etisk pluralism.

Socialdemokraterna befarar att om man uttalar att vi fått våra normer från kristen etik och västerländsk humanism, gör man ett religiöst uttalande, som kan upplevas diskriminerande.

Låt mig ta ett exempel på normer som vuxit fram mot en viss religiös och historisk bakgrund, men som vi använder utan att beteckna dem som religiösa.

Om jag nu påstår att det i dag är tisdagen den 14 december 1993, dagen efter Luciadagen, gör jag inget religiöst påstående genom att använda denna gemensamma tidsnorm. Ändå betyder ju "tisdag" asaguden Tyr's dag. Vi har också Odens dag, Tors dag och Frejs dag, ett arv från vår förkristna tid. Att ange en dag som Luciadagen går tillbaka till den medeltida, katolska helgonkalendern, där varje dag var helgad åt ett helgon, i det här fallet den kristna jungfrun Lucia i Syrakusa, som år 304 led martyrdöden. Att säga att det är år 1993 innebär att jag i min tideräkning utgår från Kristi födelse. Tycker kanske Socialdemokraterna att det är diskriminerande att säga att det i dag är 1993 och inte 5753, som judarna, räknat från världens skapelse, eller 1371, som muslimerna, räknat från Muhammeds ankomst till Medina?

Av alla tänkbara bokstäver använder vi latinska, och av alla tänkbara siffror använder vi arabiska.

Allting har sina rötter och sin historiska förankring, så också de grundläggande normer vi diskuterar och är överens om i betänkandet. De är nämligen, rent historiskt och sakligt sett, i vår kulturkrets framvuxna ur och förankrade i kristen etik och västerländsk humanism, som har gett oss tio Guds bud, gyllene regeln och FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Därmed inte sagt att de inte i många stycken skulle överensstämma med den levnadsvisdom som kommer till uttryck också i andra religioner och livsåskådningar.

Är det kanske ett religiöst påstående när vi relaterar vår lagstiftning från tio Guds bud? Författaren Stig Claesson, "Slas", som inte själv benämner sig som kristen, skriver i sin bok *De tio budorden*: "De tio budorden innehåller i all sin korthet människans sen tidernas morgon samlade erfarenheter hur vi kan leva tillsammans och gemensamt på detta klot. Vi har stora svårigheter att respektera varandra då vi ju avsevärt skiljer oss till klädsel, till vanor, till uppförande, till utseende, till hudfärg och tro. De tio budorden är kanske vårt viktigaste arv. Om budorden överlämnades till människorna av en gud

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

eller inte, får var och en tro som han vill, men vi kan inte låta bli att tro på De tio budorden, för budorden finns.”

Även broderskaparna Berndt Ekholm och Berit Löfstedt, som i Svenska Dagbladet den 28 november 1993 tar avstånd från begreppet ”kristen etik”, måste erkänna: ”Men håller vi oss inte, oavsett vilken tro vi har, i huvudsak till de tio budorden blir samhället snabbt outhärdligt. Varken ateister eller kristna har tillåtelse att bryta mot ‘du skall icke stjäla’ eller ‘du skall icke döda’.”

Den andra invändningen var att den som inte är kristen skulle förbjudas att vara lärare eller lärarutbildare. Av det jag nyss sagt framstår detta naturligtvis som en helt orimlig tolkning. Skulle dessa grundläggande värderingar som vi räknat upp i betänkandet och som i vår kultur faktiskt formats framför allt genom påverkan av kristendomen och humanismen inte kunna omfattas av andra än kristna? Naturligtvis.

I norska skolans mönsterplan heter det sedan många år: ”Grundskolan skall som helhet bygga på etiska grundvärderingar som är förankrade i kristendomen och i humanistisk tradition.” Ingen har någonsin rest frågan om icke-kristna lärare skulle diskrimineras i Norge eller om religionsfrihet, muslimska flyktingar eller invandrarelever skulle förtrampas i Norge.

Den tredje och sista invändningen är att det över huvud taget är fel att ange en etisk värdegrund för skola och samhälle och att mellanmänniska relationer bara kan regleras av lagregler. Detta har hävdats av Torbjörn Tännsjö, ledamot av Vänsterpartiets partistyrelse och talesman i etiska frågor, i Dagens Nyheter den 22 november 1993. Med detta tar han avstånd från att det över huvud taget skall finnas en värdegrund inskriven i skolans läroplan. Han frågar sig: ”Hur når vi då fram till en uppfattning om vilka regler som ska gälla? Jo, genom politiska beslut i demokratisk ordning. Majoritetens vilja blir allas lag. — — — Det är inte marxismen-leninismen eller Koranens bud man vill göra till statsfilosofi, men väl den kristna etiken och den västerländska humanismen. Om det är det ena eller det andra kan, tycker jag, kvitta lika.”

I Dagens Nyheter den 13 december skriver Torbjörn Tännsjö: ”Alternativet är att skolan inte lär ut någon grundläggande moralisk lära alls.” Det gäller alltså alternativet till att lära ut kristen etik.

Alf Svensson skriver i sitt svar till Tännsjö den 9 december 1993 i Dagens Nyheter: ”En detaljreglering som ska styra ett samhälle utan vissa etiska grunder blir ett lagverk mer omfattande än Nationalencyklopedin och kräver en övervakning värre än Stasi och KGB bestod sina samhällen med.” Här slår jag in öppna dörrar, eftersom ingen i riksdagen har hävdat något annat än att skolan skall ha en läroplan med en värdegrund.

Jag vill avsluta med att konstatera att propositionerna vad gäller skolans värdegrund i läroplanen på ett utmärkt och klagörande sätt följt upp de intentioner som kom till uttryck i regeringsförklaringens ord: ”Skolans verksamhet skall bygga på de normer om tolerans och respekt för varje människas lika och okränkbara värde som grundas i kristen etik och västerländsk humanism och som har djup förankring i vårt land. Hem och skola skall ge barn och ungdomar en klar uppfattning om rätt och orätt.”

Att ersätta behovet av tusentals detaljreglerande lagparagrafer med att

nya generationer får en egen, inre etisk kompass, en förmåga att skilja på rätt och orätt, på mitt och ditt, kommer att vara ett arbete på mycket lång sikt, men läroplanens riktlinjer kommer att bidra till det verksamt. Att denna fostran förankras i kristen etik gör mig viss om att våra barn och ungdomar formas såväl av strävan att göra det goda och sanna som av förmågan att förlåta och själv bli förlåten, när vi misslyckas att göra allt det goda vi ville. Ty också den högsta etik, utan kärlek och förlåtelse, blir till ouppnåeliga ideal, som tynger och dömer, mer än de bär och befriar.

Herr talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till utskottets hemställan i UbU1 och UbU2, särskilt vad det gäller skolans värdegrund.

Anf. 136 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Först väntar jag nu på att också Moderaterna skall ansluta sig till det särskilda yttrandet. Det innebär att vi skulle bli ganska överens om hur det egentligen skall vara med kristen etik. Alla har uttryckt att vi borde vara eniga.

Jag anser bestämt att kristdemokraterna har ett stort ansvar för att vi faktiskt inte blev eniga. Vi var beredda att gå mycket långt utifrån vad vi ursprungligen hade skrivit i våra motioner för att uppnå detta väsentliga, att vi blev överens om värdegrunden. Det vet Tuve Skånberg. Det var ni som spräckte uppgörelsen vid målsnöret, det var kanske mig inte vi – ursäktas franskan.

Tuve Skånberg citerar delar av min artikel i Svenska Dagbladet och den referens jag gjorde till de tio budorden. Men de flesta av budorden är mycket allmänmänniska. De omfattas av människor från helt andra religioner. Det är inte tillåtet att stjäla. Det är i de flesta länder och kulturer respektabelt att vörda sina föräldrar osv. För övrigt vill jag hoppas att jag inte blir ihopspad med Torbjörn Tännsjö. Han har en alldeles egen sorts argumentation.

Jag vill fråga Tuve Skånberg om det som Ingrid Näslund inte ville svara på: Vad är det som skall bli nytt i skolan? Skall lärarna göra någonting annat än de gjorde tidigare? Vad skall ingå i den fortbildning som Ingrid Näslund talade om? Skall de nu lära sig någonting som innebär en förändring? Har lärarna inte överfört värderingar förut? Har ungarna inte fått lära sig i skolan att de inte får stjäla och vara dumma mot varandra? Vad är det som är nytt? Det behöver jag veta.

Anf. 137 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Jag ser det som två frågor: Vad är nytt och vad har försiggått i utskottet? Jag ser det som ett klartecken från Berit Löfstedt att det som har pågått internt i utskottet nu är offentligt och att man kan samtala om det. Jag ser att Berit Löfstedt skakar på huvudet. Då har jag gjort en missbedömning. Det var alltså inte den fråga som ställdes. Då svarar jag i stället på frågan vad som är nytt i och med talet om kristen etik och västerländsk humanism.

Det nya är att det sägs uttryckligen att skolan skall hävda grundläggande värderingar. Jag läser innantill vilka värderingar det gäller: tolerans och respekt för varje människas lika och okränkbara värde, respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor

och män, omsorgen om den som har det svårt, det personliga ansvaret, människolivets okränkbarhet och allas lika värde. Detta är de värden vi är överens om. Varifrån har vi då fått dem? I vår kulturkrets har vi fått dem via den kristna etiken och den västerländska humanismen.

Jag uppfattar det som att vi är överens om vilka värden som skall hävdas. Jag uppfattar det också som att vi är överens om varifrån vi har fått dem i vår kulturkrets, utan att därmed diskriminera andra religioner. Men vi var inte överens om varifrån de hade kommit.

För ett par timmar sedan sade Björn Samuelson: Vi hade förhandlat bort kristen etik och västerländsk humanism. Det var hans uppfattning av det preliminära ställningstagandet i utskottet. Det ställningstagandet delar inte jag.

Anf. 138 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gällde Berit Löfstedt.

Anf. 139 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Det nya är att vi i dag skall hävda dessa värden. Det kommer inte att påverka för någon lärare. Jag utgår från att alla i Sverige redan gör så.

Anf. 140 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Om Tuve Skånberg vill avslöja vilka diskussioner man har haft inom den borgerliga gruppen lägger jag mig inte ett dugg i det. Jag förstår att diskussionerna har förekommit där och att det var det som gjorde att man bestämde sig för att ha en mening i betänkandet som innefattar det mycket aktiva verb som "hävda" är. Det säger också Tuve Skånberg nu mycket tydligt. Men det är när man sätter likhetstecken mellan de allmänmänskliga värden som vi alla ställer upp på, inte bara i den västerländska kulturkretsen, och kristen etik som det blir tokigt. Det är då man blir på det klara med att detta är ett politiskt slagord, när det måste läggas ovanpå. Det är ungefär som att Moderaterna ofta har skyggt för ordet solidaritet. Här måste man lägga detta ord ovanpå.

Kristendomen är en utomordentligt väsentlig del av vårt samhälle. Men såg inte att allting som är gott är kristet. Det är inte riktigt så enkelt.

Anf. 141 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Jag har inte i denna debatt sagt och kommer inte att säga att allt som är gott skulle vara kristet eller för den delen att allt som gäller för att vara kristet är gott. Det jag har sagt är att de värderingar som vårt samhälle bygger på, som vi var överens om och som jag med någon möda hittade i mina röriga papper, dem har vi, rent sakligt och historiskt sett, som ett arv från vår kristna historia sedan 1000-talet eller strax före och från den västerländska humanismen, som framför allt har yttrat sig i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Det är frågan om varifrån vi har fått de normer vi skall hävda. Är vi inte överens om vilka normer som skall hävdas, Berit Löfstedt?

Anf. 142 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att Torbjörn Tännsjö inte är talesman i etiska frågor. Tuve Skånberg får nöja sig med Björn Samuelson just nu. Torbjörn Tännsjö är visserligen docent i filosofi, det är inte så dåligt det heller.

Vad jag sade i mitt anförande var att etik eller moral är inte något en gång för alla tider givet. Därför måste det kunna diskuteras och resoneras i skolan. Om man säger att skolan skall hävda dessa värden hämmar man, anser jag, ifrågasättandet och det kritiska analyserandet av dessa värden. Farhågor för detta har framkommit. Det är viktigt att man är försiktig med att använda dessa begrepp.

Det är inte så många år sedan det var regel att aga barn i hemmen och i skolan. Det var under en tid då vi var minst lika kristna som i dag. Det finns väl ingen, åtminstone inte här i kammaren hoppas jag, som i dag skulle hävda att det tillhör kristen etik och har med våra traditioner och rötter att göra att aga barn. Dessa begrepp är alltså inte entydiga över tid och rum.

Anf. 143 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Med kristen etik avses framför allt tio Guds bud och gyllene regeln; jag tar bestämt avstånd från att aga barn.

Vad det gäller uppgiften om Torbjörn Tännsjö hade jag fått den av en av Vänsterpartiets riksdagsledamöter.

Anf. 144 MONA SAHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag hörde mitt namn nämnas av Tuve Skånberg. Jag väntade nästan på det, med anledning av intervjun.

Litet ironiskt kan jag ju först säga att har ni inga bättre argument att komma med än vad socialdemokrater uttrycker, har ni problem. Om det är så att det är socialdemokrater som ansvarar för det mesta – också för den här typen av argumentation – är det väl bättre att vi får ta över och regera.

För mig som inte är religiös innebär värdet av den s.k. kristna etiken inte någon konflikt, utan någonting väldigt viktigt. Det är naturligt att försöka förstå vad det är i vår historia och vårt kulturarv som bygger på kristendomen. Det är naturligt att man då får större förståelse för andra gruppers religion och historia. Detta råder det ingen oenighet om. Detta lärde jag mig under min skoltid, detta lär sig mina tre barn nu under sin skoltid. Det är ingenting nytt.

Men ju mer jag hör Tuve Skånberg och andra motivera begreppen kristen etik och västerländsk humanism, desto mer övertygad blir jag om att detta icke skall stå i någon läroplan. Det skapar bara mer oklarheter. Det har inte minst debatten här i kammaren i dag visat. Jag undrar om majoriteten här är medveten om hur argumentationen låter. Man säger: Vi är ju kristna. Vi är ju inte judar eller muslimer. Vilka vi? Det kan ju t.o.m. finnas någon här i kammaren som har en annan tro än kristendomen. Vilka är vi? Dessutom är det något slags märklig tävlan här om vem som är mest human, och vem som mest står för etik.

Jag tycker att debatten har klargjort att detta är ett begrepp som inte bör stå i vår läroplan. Jag hoppas att kds kan stå upp för andra etikvärden, som t.ex. bära varandras bördor, och dra slutsatser av det i övrig politik och inte

bara driva en tes utan också använda detta i praktisk handling. Jag kommer att yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 145 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! Jag tackar Mona Sahlin för det klagörandet, som jag inte har några invändningar emot. När det talas om ett kristet land, en kristen bok eller en kristen sång etc., avser jag ett land, en bok eller en sång som är färgad av kristen tro, kristna värderingar eller kristen historia. Jag håller med om att landet som sådant inte kan vara kristet. Jag håller också med om att ett parti inte kan vara kristet. Kristdemokraterna är inte något kristet parti, men vi hävdar värden som har kommit från kristen tro. I vårt parti finns judar, buddister, ateister, kristna – i majoritet, förvisso, men inte enbart – och muslimer. I mitt eget hemlän samarbetar jag med muslimer i kds.

Anf. 146 MONA SAHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag undrar om inte Tuve Skånberg efter den debatt som förts här i dag, och under många veckor tidigare, inser att oklarheterna, ottydligheten och bristen på svar om vad begreppet betyder i den praktiska hanteringen av läroplanen innebär att det för allas skull kanske vore bäst att avstå från att skriva in detta i läroplanen och låta lärare och elever, precis som under min skoltid och under mina barns skoltid, på ett mycket förnuftigt sätt visa hur kristendomen har spelat en så viktig roll i vår historia. Förstår inte Tuve Skånberg att detta förstör en konstruktiv debatt?

Anf. 147 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Herr talman! På mitt enkla sätt har jag försökt bringa reda i vad kds menar med kristen etik. Det är den idébakgrunden som har gett oss de normer som vi är överens om.

Anf. 148 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Jag tar till orda med anledning av två motioner, dels en motion som har väckts med anledning av grundskolepropositionen där frågan om kristen etik har tagits upp, dels en motion som väcktes under den allmänna motionstiden som tar upp en hel rad frågor. Om tiden medger det tänker jag även säga något om religionskunskapen.

Jag är kristen och socialdemokrat. Ändå tycker jag att det är fel att föra in kristen etik i skolans värdegrund. Jag skall försöka förklara varför. Först vill jag slå vakt om det som är gemensamt i det svenska samhället eftersom det har så oerhört stor betydelse för utvecklingen av vårt land. Man bör försöka undvika att bygga in onödig konfrontation i politiken och samhället. Det är en rent praktisk utgångspunkt.

Jag vill slå vakt om den gemensamma skolan. Jag tycker att alla föräldrar skall kunna känna att de har förtroende för skolan. De skall inte behöva känna oro för någon religiös påverkan som de inte kan ställa upp på. Om man för in uttrycket kristen etik i läroplanen riskerar man att splittra skolan. Att det finns många som upplever det på det sättet är tillräckligt för att man skall undvika att föra in begreppet i läroplanen.

Många av dem som känner oro för detta och är rädda för att den allmänna

skolan kan komma att förändras kommer naturligtvis att söka sig till olika friskolor. Starkt fundamentalistiska grupper, som tillväxer i det svenska samhället – inte minst i kristna led – kommer säkert att kunna utnyttja detta. De kommer att säga att, nu står det att vi skall ha kristen etik i skolan och nu får ni visa att vi får det. Sedan upptäcker de att det i vissa skolor kanske inte blir som de tänkt sig, och då kräver de att det skall finnas kristna skolor.

Jag tycker att den borgerliga regeringen redan har inlett tillräckliga förändringar som leder till splittring av det svenska skolväsendet och skapar friskolor. Det torde vara alldeles självklart att om vi slår sönder det svenska skolsystemet så att vi får en mängd olika skolor kommer de ungdomar som lämnar skolan vid 15 års ålder – vi kan nöja oss med grundskolan – att gå ut i det svenska samhället med helt olika värdegrunder. Vilken betydelse kommer det att få för splittringen i samhället och för utvecklingen av åsiktsskillnader som kan leda till ökat våld etc.? Jag tycker att vi skall vara rädda om det gemensamma vi haft under så lång tid i det svenska samhället och inte ta några risker. Riskerna kan stå oss dyrt.

Jag menar alltså att vi kan riskera att gå mot en segregation när vi så väl behöver integration i det svenska samhället.

Varför skall vi slå sönder, när vi behöver sammanfoga, när vi behöver läka den splittring som vi redan har i det svenska samhället? Enligt min mening lever vi i en tid då gemenskap behöver prioriteras. Varför skall vi utsätta oss för risken för en motsatt utveckling?

Begreppet kristen etik upplevs av en del som harmlöst, men varför skall vi då föra in det? Räcker inte nuvarande läroplan? Kan vi inte påstå att vi redan har en allmänmänsklig etik i skolan?

Nu vill framför allt kds göra ett avsteg från den här etiken, genom att sätta etiketten "kristen etik" på en annan form av etik, om jag uppfattar det rätt. Vad motiverar denna förändring? Vad vinner vi? Vad riskerar vi?

Man kan inte undgå att tro att kds har syften med det här, att det skall bli litet mer som det var i den gamla skolan, litet mer kristendom i skolan på det gamla sättet, om ni förstår vad jag menar.

Jag tycker att vi som kristna också kan visa litet ödmjukhet, att vi när vi blickar framåt kan erkänna att alla värden inte behöver utgå från kristendomen. Det finns andra religioner och andra filosofiska betraktelsesätt som kan vara väl så värdefulla som vår tradition. Vi har ingen ensamrätt på det här området. Tuve Skånberg nämner Tio Guds bud, och de finns faktiskt i åtminstone tre religioner. Det säger ju en del om att det inte bara är fråga om en förankring i kristen etik. Vi måste tala om förankring i en massa andra etiska grundvalar också.

Kristen etik är inte heller något enhetligt. Ställer Tuve Skånberg upp på att kristen etik är rättvis fördelning, eller gör han det inte?

Som socialdemokrat vill jag alltså slå vakt om den gemensamma värdegrunden. Vi har i vår motion bl.a. nämnt människolivets okränkbarhet, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta och alla människors lika värde. Jag kunde lika väl lägga till det jag sade om rättvis fördelning, därför att jag tycker att det i allra högsta grad hör hemma i kristen etik, om vi nu skall försöka definiera vad vi verkligen menar.

Jag tycker att skolan skall bygga på en gemensam värdegrund, och vi skall

i stället låta kyrkan och församlingen skapa opinion för det som vi vill kalla kristen etik. Den skall naturligtvis debatteras och föras ut, och man skall slåss för den. Förmodligen har vi inte exakt lika uppfattning om detta, men det är rimligt att olika grupperingar i det svenska samhället, även de som kallar sig kristna, försöker föra ut sina åsikter när det gäller etiken. Det är viktigt. Men vi skall inte tvinga in andra i detta system.

Vi lever i ett mångkulturellt samhälle, och det är mycket viktigt att ta hänsyn till det. Det finns olika religiösa strömningar, olika filosofiska strömningar och olika ideologiska uppfattningar. I ett sådant läge tycker jag att vi skall visa varsamhet.

Jag kan inte förstå vad vi skulle vinna med att nu föra in begreppet kristen etik och västerländsk humanism. Det är uppenbart – det visar den debatt vi har fört hittills, som så många har varit engagerade i – att det här skapar oro. Jag kan inte förstå att man skall utsätta sig för den risk som det innebär att förändra läroplanen på det här sättet, vilket kanske medför en negativ utveckling, som jag har försökt beskriva. Man borde ha visat större eftertänksamhet i den här frågan än vad man har gjort.

Jag vill också säga något om religionskunskapen. Det är mycket viktigt att vi stryker under religionskunskapens roll i den svenska skolan. I det här fallet tänker jag framför allt på grundskolan. Det tas upp i betänkandet, och det föreligger i stort sett enighet.

I dagens mångkulturella samhälle, med den stora invandringen och internationaliseringen, har det på något sätt tillförts en ny dimension, som gör det än mer angeläget att hävda religionskunskapen. Man möter alltför ofta människor som inte begriper sig på religionskunskap. De lever kvar i den gamla uppfattningen att det är lika med någon form av negativ kristendomsutbildning, som man skall ha enligt den gamla modellen, där man lärde sig katekesen. Det tycks vara omöjligt att förklara att vi lever i en ny tid nu, med nya behov, där religionskunskapen naturligtvis speglar både kristendomen och andra religioner.

Jag tror att Sverige, för att utvecklas i sina utrikeskontakter, för att ta något mycket konkret, måste lära sig att förstå exempelvis hur muslimer tänker. Hur skall vi kunna handla med Saudiarabien eller andra arabiska länder om vi inte begriper hur de tänker? Religionen är så integrerad i samhällslivet där. Därför är det helt enkelt nödvändigt att många tänker om i den här frågan. Det är nödvändigt när det gäller livsetik och sättet att förhålla sig till olika livsproblem.

Därför ser jag det som oerhört värdefullt, när SO-blocket nu skall omsättas i den svenska skolan, att man inte glömmer att vi lever i Sverige 1993, inte 1953. Då såg världen annorlunda ut. I dag kräver internationaliseringen ett svenskt engagemang, utanför vårt lands gränser och i Sverige, och att vi lär oss mer om olika religioner. Slutligen vill jag därmed ha sagt att det är nödvändigt att vi får kompetenta lärare när det gäller både grundkunskaper och fortbildning i det här ämnet.

Anf. 149 TUVE SKÅNBERG (kds) replik:

Fru talman! Berndt Ekholm sade att Tio Guds bud finns i tre religioner. Jag tror att han avsåg den gyllene regeln, som säger att allt vad ni vill att

människorna skall göra mot er skall ni göra mot dem. Rätta mig om jag har fel, men Tio Guds bud hör nog judendom och kristendom till.

Berndt Ekholm menade att kds syfte bl.a. är att införa "litet mer kristendom". Jag vill göra utskottstexten på sidan 25 till kds egen, och jag läser upp den:

Kristdemokraterna vill betona att det inte är skolans uppgift att ge en konfessionell undervisning. Särskilt i frågor där det föreligger olika uppfattningar skall skolans undervisning vara saklig och allsidig. Regeringen – där Kristdemokraterna ingår – har inte förutskickat några ändringar i Läroplanskommitténs skrivning i förslag till läroplan att "alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att dessa inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra av mot varandra kämpande åskådningar". Kristdemokraterna anser att en sådan markering självfallet skall tas in i läroplanen.

Kristdemokraterna anser sammanfattningsvis mot bakgrund av det anförda att det tydligt bör framgå av läroplanstexten att formuleringen om skolans värdegrund såsom förankrad i kristen etik och västerländsk humanism inte skall tolkas som att skolan skall överge sin tidigare hållning i livsåskådningsfrågor. Undervisningen i skolan skall även framdeles vara icke-konfessionell.

Med detta klagörande ansluter sig Kristdemokraterna till den syn på skolans värdegrund som regeringen ger uttryck för i propositionen.

Så läser vi utskottets betänkande.

Anf. 150 BERNDT EKHOLM (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara göra den kommentaren till vad Tuve Skånberg här säger – jag har också läst detta avsnitt – att jag framför allt vill inrikta mig på att risken med att införa det här begreppet är att många människor upplever att skolan blir mer snäv. Dessutom är risken uppenbar att extrema kristna grupperingar – och även andra grupperingar – kommer att utnyttja det här för att sätta press på skolan på ett sådant sätt att det kommer att bli fler friskolor. Jag tror att det vore en väldigt olycklig utveckling för Sverige på lång sikt.

Det borde ha framgått av mitt anförande att riskerna ligger i hur detta tolkas. Många kommer inte ens att läsa det särskilda yttrandet från Folkpartiet och Centern eller texten i utskottsbetänkandet, utan det är begreppet kristen etik och västerländsk humanism som kommer ut. Det innehåller ett så stort riskmoment att jag menar att vi måste värna den gemensamma grundvalen i det svenska samhället och i skolan, att det är värt att avstå från sådana sammanfattande benämningar på de etiska frågorna som ni vill göra.

Anf. 151 TALMANNEN:

Innan jag ger ordet till nästa talare vill jag vädja till ledamöterna att försöka fatta sig så kort som det över huvud taget är möjligt, så att detta ärende kan avgöras, tillsammans med de ärenden från förra veckan som återstår att besluta om.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Anf. 152 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Fru talman! Jag skulle bara vilja replikera när det gäller religionskunskapen. Jag gick i skolan på 40- och 50-talet, och redan då var religionskunskapen förnämlig, även om den kallades kristendomskunskap.

Jag vågar påstå att jag fick en utförligare undervisning om såväl buddhism som islam, hinduism och naturreligionerna än man nu får i skolan, med den begränsade tid som finns för religionskunskapen.

När ämnet kristendom fick beteckningen religionskunskap sade man från SÖ:s sida följande:

”Eftersom kristendomen, globalt sett, spelar en väsentlig roll, och då den kristna religionen i vår kulturkrets har ett avgörande inflytande på människors livshållning, måste undervisningen i religionskunskap i första hand vara en undervisning om kristen tro och etik. — — Bibeln skall ha en central plats vid undervisningen om kristendomen.”

Att man tar ställning för den kristna etiken är icke något nytt. Det har skett under en socialdemokratisk regering.

Anf. 153 ÅKE CARNERÖ (kds):

Fru talman! Skolans huvuduppgift är att ge nästa generation kunskaper och fostran av hög kvalitet. På denna stora arbets- och mötesplats knyts livslånga vänskapsband, och här sörjs för kulturens fortbestånd. Betydande delar av de äldres kunskaper och erfarenheter förs vidare till de yngre.

Det är därför bra att propositionen utvecklar den värdegrund som vårt skolsystem vilar på. Det handlar om de grundläggande värden som genom kristen etik och västerländsk humanism har en djup förankring i vårt land. Om vår skola inte klart deklarerar ett normsystem som ger eleverna en etisk kompass och moralisk kompetens kan kommersiella och odemokratiska värderingar lätt ta överhanden. Jag hävdar att detta är en av de viktigaste färdigheter med livslångt värde som skolan kan ge de unga. Skolan får en i demokratiskt avseende hållbar grund för sin verksamhet.

Fru talman! Utskottet instämmer med regeringen om att kristendomen har haft och har stor betydelse i de svenska samhället och att den har en särställning för att kunna ge grunden till förståelse för svensk och västerländsk kultur och samhällsutveckling. Kristen etik utgör således en del av det nationella kulturarvet.

Utskottet menar att det är viktigt att man utvecklar medvetenhet och kunskap om kulturarvet samt en trygg identitet tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder. I Lgr 62 hävdades bl.a. detta. Det är bra att det åter betonas inom svenskt skolväsende.

Fru talman! Separata, konkreta kursplaner i de olika ämnena, med tydliga krav på vad eleverna skall lära sig, garanterar att alla ämnen verkligen blir behandlade under skoltiden. Detta hindrar på intet sätt ämnesövergripande undervisningsplanering eller temaarbeten. Jag beklagar dock att de separata ämnena i SO och NO inte får ett garanterat timtal. Jag instämmer därför i det särskilda yttrande nr 6 som min partikollega Ingrid Näslund har lämnat.

I en motion betonar jag att kristendomen måste få en mycket central roll i ämnet religionskunskap och att bibelkunskapen skall stå i centrum i kristendomsundervisningen. Det är därför glädjande att utskottet utgår från att ele-

verna även fortsättningsvis, som det uttrycks i Lgr 80, skall få vidgade kunskaper om den kristna religionen med Bibeln i centrum.

Språket är vårt viktigaste medel för att få kontakt med andra människor. Med tanke på den internationalisering som pågår och den mängd information som formligen sköljer över oss överallt måste man i svenskundervisningen betona betydelsen av att vårt modersmål vårdas. I många sammanhang används svordomar, nedvärderande och vulgära uttryck och ord. Denna utveckling är inte lätt att vända, men vikten av ett vårdat språk måste klart framgå i kursplanen. Jag noterar att utskottet hänvisar till att man vid arbetet med kursplanen för svenska särskilt skall uppmärksamma behovet av språklig säkerhet, språkriktighet och god språkbehandling.

Fru talman! Två viktiga ämnesövergripande kunskapsområden är undervisningen i samlevnad och undervisningen om droger, dvs. ANT. Samlevnadsfrågorna förutsätts bli sakligt och allsidigt belysta. Det är värdefullt att utskottet markerar att frågor om äktenskap, trohet och föräldraskap har en självklar plats.

Följderna av drogmissbruk kan vi se varje dag i massmedias rapportering. För alla oss medborgare är det betydelsefullt att skolans ANT-undervisning lyfts fram. Regeringen har pekat på tre perspektiv som skall prägla skolans arbete. Ett av dessa är miljöperspektivet. Alkoholmissbruket, som är vårt största medicinska och sociala problem, borde ha betonats, eftersom det är ett allvarligt miljöproblem.

För att ANT-undervisningen skall kunna integreras och bedrivas under hela grundskolan måste skolorna åläggas att i den lokala skolplanen konkretisera denna undervisning. Rektorerna skall ha ansvaret för detta. Om ANT-undervisningen anges som ett obligatoriskt moment kan lärarutbildningen säkerställas. Utskottet menar att insatserna mot ANT, för att undervisningen skall bli saklig och allsidig, bör göras enligt en särskild handlingsplan, vilken med fördel kan ingå i kommunens skolplan eller i de enskilda skolornas arbetsplaner.

Fru talman! Jag välkomnar vår nya läroplan för grundskolan, Lgr 93. Särskilt bra är det att den blir kortare och tydligare än tidigare läroplaner och att det finns en klar ansvarsfördelning mellan olika befattningshavare. Jag yrkar bifall till hemställan i UbU1.

Anf. 154 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! I debatten om en ny läroplan för grundskolan vill jag i denna sena timma lyfta fram jämställdhetsarbetet.

Är dagens skola bra för flickorna? Är den bra för pojkarna? Ger skolan flickor och pojkar lika utrymme, villkor och förutsättningar? Vad innebär det att skolan skall behandla alla – oavsett kön – lika? Hur skall skolan bli bättre anpassad till de gemensamma och skilda behov som flickor och pojkar har?

Sedan 1970-talet har det bedrivits ett aktivt jämställdhetsarbete i skolorna. Tyngdpunkten har i första hand legat på studie- och yrkesorienteringen. Insatserna har främst varit inriktade på den situation då könsskillnaderna syns allra tydligast, nämligen då eleverna väljer utbildning och yrke.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Ofta har flickornas val setts som problem som har krävt speciella insatser och åtgärder.

Ibland har arbetet varit framgångsrikt i den meningen att det t.ex. nu är fler flickor på de studieförberedande tekniska och naturvetenskapliga utbildningarna. Men frågan är vilka genomgripande och bestående förändringar som arbetet har resulterat i.

Jämställdhetsfrågorna har ofta vilat på *en* yrkesgrupp i skolan eller på några få kvinnliga eldsjälares axlar. Jämställdhet har definierats som ett problem för flickor och kvinnor och är en fråga enbart för de kvinnliga lärarna.

Många gånger har arbetet i skolan varit mer inriktat på att förändra den könsmässiga sammansättningen bland skolledare, i arbetsgrupper och i lärarkåren som helhet. Det är en viktig aspekt av jämställdhet. Men det är viktigt att jämställdhet också blir en pedagogisk fråga som berör alla och som alla som arbetar inom och med skolan känner ansvar för.

Det är viktigt att vi kommer bort från det kortsiktiga tänkandet med tonvikt på "matematisk" jämställdhet. Om pojkar inte väljer att utbilda sig till yrken inom vård och omsorg och flickor väljer tekniska yrken mindre ofta än pojkar beror det inte på att det är fel på pojkarna eller flickorna. Det väsentliga är att de djupt bakomliggande orsakerna blir belysta och att vi får en djupare och bredare kunskap om dem.

En väg att förnya och blåsa nytt liv i jämställdhetsarbetet är därför att fördjupa kunskaperna om skillnaderna mellan könen och att öka medvetenheten om könstillhörighetens betydelse för flickors och pojkars villkor och förutsättningar i skolan.

Detta innebär t.ex. att vi inte får nöja oss med att det är för få flickor eller pojkar på en viss utbildning och försöka "informera bort" problemet. Vi måste i stället fråga oss varför det är så. I sin tur innebär detta att vi inte heller skall förneka de könsskillnader som finns mellan flickor och pojkar i olika åldrar.

Vi måste nu på allvar fundera över hur skolan skall organisera undervisning och inläring med hänsyn till skillnader mellan flickor och pojkar, detta för att ge varje individ – oavsett kön – samma möjligheter att utveckla sina personliga ambitioner, intressen och talanger.

Arbetsgruppen Kvinnligt och manligt i skolan presenterade alldeles nyligen en debattantologi med titeln *Visst är vi olika!*. I den medverkar ett tiotal forskare. De skriver om vad man nu känner till om likheter och olikheter mellan flickor och pojkar. Med deras bilder av verkligheten vill vi få i gång en fördjupad diskussion om dessa viktiga frågor.

Forskarna visar, var och en utifrån sina teorier, att könstillhörigheten har betydelse för hur elever bemöts och bedöms i skolan. De visar också att könsskillnader konserveras eller t.o.m. förstärks i skolan.

Men – och det är glädjande – de anser alla att det går att göra någonting åt det. Arbetet med dessa frågor är en viktig del av det reformarbete som nu pågår på skolans område.

Regeringen säger också i propositionen att man vill lyfta fram jämställdhetsaspekterna på skolans verksamhet såväl i läroplanen som i kursplanerna och därigenom lägga en grund för både uppföljning och utvärdering av hur skolan lever upp till jämställdhetsmålet.

Fru talman! Vi i arbetsgruppen hoppas att debattantologin skall intressera såväl lärare, skolpolitiker, skolledare, lärarutbildare och lärarkandidater som föräldrar och kanske också elever. Ökade kunskaper i dessa frågor är viktiga. Och vi vill ta del av reaktioner, synpunkter och förslag till åtgärder. Vi vill se debattboken som en öppen brevlåda.

Till våren har vi för avsikt att återkomma med förslag till åtgärder som förhoppningsvis skall ge ytterligare underlag för detta viktiga jämställdhetsarbete i skolan.

Anf. 155 KARIN PILSÄTER (fp):

Fru talman! Jag vill verkligen instämma i det viktiga resonemang som Chris Heister framförde här. Jag hoppas verkligen att det arbete som arbetsgruppen kommer fram till kommer att leda till stora förändringar inom skolan.

I dag har vi dock att diskutera en ny läroplan för grundskolan. Den utgör ett mycket stort och omfattande dokument för skolan och är därmed även på sitt sätt avgörande för vår framtid. Jag vill inte på något sätt föringa betydelsen av timplaner, religionsundervisning eller ens skolans värdegrund, men jag vill ändå ta upp ett par andra saker:

Att bli utsatt för mobbning i skolan är ett av de allra värsta övergreppen ett barn kan råka ut för. Många som själva har varit utsatta vittnar också om att det kanske allra värsta är att omgivning, de andra eleverna men kanske framför allt lärare och övriga vuxna, ofta väljer att se bort.

Jag är mycket glad över det förslag som regeringen och utskottet nu har lagt fram om ett tillägg i skollagens första kapitel, andra stycket om att var och en skall främja aktning för varje människas egenvärde. Utskottet skriver att detta betyder att alla som verkar inom skolan skall "bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling".

Sigge Godin och jag tog upp dessa frågor i motion Ub416 under den allmänna motionstiden. Den motionen behandlas här, och jag tycker att vi i princip har blivit väl tillgodosedda. Jag vill bara passa på att framhålla vikten av att de olika skolorna och kommunerna verkligen upprättar lokala handlingsplaner och handlingsprogram mot mobbning i skolan. Så många erfarenheter och forskningsprojekt visar entydigt att detta är en oerhört bra metod för att i alla fall komma en bra bit på väg mot en skola där alla elevers värde respekteras och där ingen behöver vara rädd för att gå till skolan.

Fru talman! "Skolans huvuduppgift är att ge nästa generation kunskaper och fostran av hög kvalitet." "De grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på är inte en gång för alla givna. De måste förstås, förankras, förklaras, försvaras och utvecklas. De normer som skolans verksamhet ska bygga på är – – – respekt för människans värdighet, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor och män – – –".

Så skriver regeringen i inledningen till proposition 1992/93:220. Ingenting kan vara mera sant.

En viktig del i skolans huvuduppgift måste då vara att förmedla kunskap och fostran kring sex- och samlevnadsfrågor, och inte bara i en biologisk-teknisk bemärkelse.

I propositionen anføres att många undersökningar visar att ungdomar sät-

ter en egen familj högt, att tendenser finns till att man bildar familj tidigare och att "kvalitativa livsmål" som att finna någon att dela livet med, sexuell och känslomässig trohet osv. hamnar högre i ungdomars framtidsdrömmar än tidigare. Om det är fråga om en varaktig förändring i folks faktiska livsmönster eller ej må vara osagt. Kanske är det t.o.m. så att skolan i någon mån skall vara med och komplettera dessa drömmar.

Klart är dock att även dessa livsmål kräver en god undervisning i sex- och samlevnadsfrågor. Skolan skall icke överföra normer som går ut på att skuld-belägga eller föra in stora livsfrågor och livsproblem i mörka garderober.

För att uppnå de i läroplansförslaget uppställda målen krävs att den ämnesövergripande behandling av sex- och samlevnadsfrågor görs ämnesövergripande, såsom skrivs i utskottsbetänkandet.

Jag tycker att syftet skall vara att öka elevens möjlighet att uppleva sexualiteten som en positiv kraft *och* att ge de kunskaper som behövs för att eleven skall kunna skydda sig mot oönskade graviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar. Man måste också lära sig att vara rädd om både sig själv och sin partner, om sina egna och andras känslor. Det är också viktigt att man lär känna sig själv. Det handlar inte bara om blommor och bin eller om att lära eleverna att varken barn eller klamydia kommer med storken. Det gäller nämligen också att ta upp psykologiska, etiska och sociala aspekter på samlevnad och sexualitet.

Utskottet är mycket tydligt på den här punkten. Det är desto märkligare att kds representanter i utskottet i sitt pressmeddelande påpekar, som en framgång för kds, "betoningen av äktenskap och trohet i undervisningen om sex- och samlevnad". Jag undrar därför vad övriga utskottsledamöter tycker om denna tolkning. Jag hoppas verkligen att det bara är en produkt av fria fantasier.

Fru talman! Till sist vill jag, när det gäller betygssystemet, för min egen del – inte för mitt partis del – ansluta mig till Björn Samuelsons meningssyftning. Jag tycker att mycket viktigare än att hitta på nya betygssystem vore att sträva efter ett system där elevernas egna önskemål när det gäller antagningen till gymnasieskolan kunde vara styrande.

Anf. 156 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Beträffande det globala perspektivet i propositionen om ny läroplan för grundskolan m.m. är jag inte ensam om att anse att det perspektivet hade tonats ner jämfört med den ännu gällande läroplanen. Därför är det glädjande att se att utskottet i det betänkande vi nu diskuterar bl.a. påpekar att "Utskottet anser det synnerligen viktigt, som framhålls i motionerna att skolan medverkar till en ökad internationell förståelse och aktivt söker få eleverna att inse de globala sambanden. Eleverna måste bli medvetna om de kriser som kan hota världssamhället genom överbefolkning, fattigdom och vidgade klyftor mellan länder, liksom om vårt gemensamma beroende av att visa solidaritet." Utskottet anser också att det jag nyss citerat måste klart uttryckas i läroplanen och bifaller bl.a. min motion genom ett tillkännagivande till regeringen.

Fru talman! Jag är glad över att utskottet så välvilligt behandlat min motion när det gäller det globala perspektivet i förslaget till läroplan för grund-

skolan. Men samtidigt kan jag inte förstå varför inte samma välvilja funnits när det gäller min nästan likalydande motion beträffande förslaget till Ny läroplan för gymnasieskolan m.m.

Fru talman! Jag kan inte heller förstå att Sveriges internationella åtaganden i form av konventioner och rekommendationer inte föreslås ingå i den nya läroplanen. Detta tog jag också upp i min motion även om jag inte formulerade det som ett yrkande eller en hemställan. Det gäller bl.a. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna – som alla har talat så varmt för här i dag –, konventionen om barnets rättigheter, rekommendationen om utbildning för internationell förståelse, samarbete, fred, undervisning om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, deklarationen och rekommendationerna om undervisning i miljöfrågor samt UNESCO:s handlingsplan för undervisning om mänskliga rättigheter och demokrati. De skall inte ens få finnas med som bilaga på en förteckning då de i så fall, enligt utskottet, skulle få förordningskaraktär, vilket inte anses lämpligt.

Fru talman! Jag förstår inte det resonemanget. Det måste väl höra till allmänbildningen och andra olika rättigheter att få reda på och att själv kunna läsa den text som olika konventioner omfattar. Hur skall man annars kunna få full förståelse och insikt i det som kan ses som en bas i det internationella arbetet och samarbetet? Skolans uppgift är ju att utbilda för livet och till en värld med ökade internationella kontakter både mellan länder och individer. I undervisningen måste naturligtvis också ingå vad en konvention, deklaration och resolution står för och vilken tyngd den har i olika nationella och internationella sammanhang. Här ges ju i så fall ett ypperligt tillfälle att förklara vad förordningar och andra bestämmelser står för och sätta det i relation till konventioner, deklarationer, resolutioner m.m.

Jag anser att de internationella konventionerna och rekommendationerna är så viktiga att de på alla sätt måste göras kända, framför allt för dem som i skolan skall rustas för livet, d.v.s. eleverna. Dessa konventioner, resolutioner etc. är så viktiga för det direkta internationella samarbetet och förståelsen för det att de inte bara kan vara utgångspunkt för läro- och kursplaner och bli kända för dem som arbetar i skolan, som antyds i betänkandet. Eleverna måste också få ta del av dem.

Fru talman! Vår värld krymper mer och mer. Vi blir mer och mer beroende av varandra oavsett i vilket land vi bor och verkar. Vårt ansvar för vår medmänniska gäller inte bara dem vi dagligen ser runt omkring oss och som bor i vårt eget land. Det gäller också dem som samtidigt med oss lever och verkar på jorden i olika världsdelar och länder. Ansvaret gäller också våra barns och barnbarns framtida liv. Med våra barn och barnbarn menar jag allas våra barn och barnbarn, och alla, det är vi som lever på jorden nu.

Sverige som nation avsätter för närvarande närmare 1 % av BKI i bistånd för att visa praktisk solidaritet med fattiga och utsatta folk i världen. Det är viktigt att detta på ett kraftfullt sätt kommer till uttryck i skolans värdegrund och uppgifter.

Det är också viktigt att skolans undervisning präglas av internationalisering i ett globalt perspektiv och inte bara ur en europeisk dimension. Sveriges bistånds- och solidaritetspolitik beträffande bl.a. annat utvecklingsländerna måste i de sammanhangen ha en övervägande roll.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

Häromdagen, liksom i dag, kunde vi läsa i dagspressen att intresset för internationella frågor och frågor om bistånd har ökat i vårt land, särskilt bland de unga. Det är ju glädjande.

Jag anser, fru talman, att det är viktigt att det intresset fördjupas, vidareutvecklas och sprider sig. En minskad undervisning om tredje världen och det globala perspektivet kan på sikt leda till ett minskat intresse och en minskad förståelse för bistånds- och solidaritetsfrågor.

Det talas i dag om främlingsfientlighet, och det görs också stora insatser för att motverka den och öka förståelsen för de människor som på grund av krig och förföljelse har kommit till vårt land. En undervisning om vikten av solidaritet med andra länder, både i vår egen världsdel och andra delar av världen, om kulturella och andra skillnader anser jag kan motverka främlingsfientligheten, vilket också berörs i betänkandet.

I den nu gällande läroplanen anges att "skolan måste göra aktiva insatser för att eleverna skall förstå utvecklingsländernas problem och vårt beroende av dessa länder". Den grundtesen måste också gälla i den framtida läroplanen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande och är särskilt glad att man har lyft fram det viktiga globala perspektivet, även om jag tycker att man kunde ha gått ett ytterligare fördjupningssteg i den riktningen.

Anf. 157 MARTIN NILSSON (s):

Fru talman! Det är tre olika områden jag tänkte gå in på. Först vill jag kort än en gång försöka förklara den otydlighet som jag tror många känner inför begreppet kristen etik. Den har diskuterats ganska länge här i dag, och jag tror att mina partikamrater mer principiellt har förklarat skiljelinjen. Men jag vill berätta att jag i våras hade en debatt med en tidigare debattör här i dag om abortfrågan. Där kom begreppen kristen etik och människolivets okränkbara värde att nämnas i ett sammanhang, men vi kom fram till ganska olika slutsatser. Jag tror att den andre debattören kom fram till en ganska avvikande slutsats utifrån dessa två begrepp i jämförelse med vad den övriga borgerliga majoriteten då kom fram till. Det är just denna otydlighet vi bygger in i den nya läroplanen genom den här formuleringen. Det är en betydande otydlighet som vi inte vet vad den innebär.

Nästa område jag tänkte ta upp gäller betygssystemet. Det betygssystem vi nu får är tyvärr en tillbakagång. Vi får återigen en skola som har det tidigare betygssystemets alla nackdelar. Det premierar enbart de mätbara kunskaperna. Det leder till utslagning i en eller annan form. Dessutom skapar det en konkurrenssituation mellan olika elever, på bekostnad av samarbete.

Utöver detta innebär det nya betygssystemet en omfattande och betydande centralstyrning av vilken sorts kunskap och vilka kunskaper som skall läras ut. Man tar bort en betydande del av den lokala självstyrelse som tidigare har funnits i skolan. Det är ytterligt negativt.

Nästa punkt handlar om skolans arbetssätt och skolans syn på omvärlden. Det finns en rad områden där man drar ner kontakten med omvärlden och det som ibland brukar kallas verkligheten. En sak är den praktiska arbetslivsorienteringen, som med majoritetens förslag inte ges något timutrymme.

Det kommer med största sannolikhet att innebära att det minskas eller dras ned eller i värsta fall helt försvinner. Det vore djupt olyckligt.

Ett annat sådant område är arbetssättet i skolan. Majoriteten hävdar i det närmaste att denna fråga är "upp till skräet", d.v.s. att lärare och skolpersonal får forma den. Då måste jag fråga vad den demokratiska fostran innebär. Med denna skrivning kommer enligt mitt synsätt den demokratiska fostran att innebära att man lär ut litet om parlamentarisk demokrati ur en samhällskunskapsbok. Det blir inte den aktiva och deltagande demokratin, och inte den aktiverande demokratin. Jag tycker att skrivningarna antyder att det tyvärr kommer att bli så.

Ett tredje område är blockundervisningen. Med skrivningarna kanske det är möjligt att bedriva sådan också i framtiden, men man gör ingenting för att stimulera den. Det är synd. Verkligheten är inte ämnesindelad, och det finns ingen anledning att göra skolan ämnesindelad. För de låg- och mellanstadieelever som skall läsa kemi och biologi ter det sig som en ibland ganska konstig indelning. Jag tycker det är synd att man gör en sådan uppdelning. Det gör att verkligheten i mångt och mycket blir en pappersprodukt. Det tycker jag är djupt beklagligt.

Så tänkte jag nu sluta två minuter tidigare än min utsatta tid och ger därmed kammaren litet mera tid till votering.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

JuU11 Grovt rattfylleri m.m.

Mom. 2, 3, 9, 12 och 24 (grovt rattfylleri m.m.)

1. utskottet

2. res. 1, 2, 3, 5 och 7 (s)

Votering:

185 för utskottet

137 för res. 1, 2, 3, 5 och 7

3 avstod

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res. 128 s, 8 v, 1 -

Avstod: 3 v

Frånvarande: 10 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 10 (bildrap)

1. utskottet

2. res. 4 (nyd)

Votering:

299 för utskottet

23 för res. 4

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
grundskolan, m.m.*

27, frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 78 m, 29 fp, 29 c, 25 kds, 10 v, 1 -

För res. 4: 23 nyd

Frånvarande: 11 s, 2 m, 4 fp, 2 c, 1 kds, 4 v, 3 -

Mom. 11 (alkoholutandningsprov)

Yrkanden:

1. utskottet

2. bifall till prop. i denna del samt avslag på mot. Ju13

Votering:

296 för utskottet

23 för yrkandet

6 avstod

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 5 v, 1 -

För yrkandet: 23 nyd

Avstod: 6 v

Frånvarande: 10 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU7 Redogörelse för bankstödet och förslag om bidrag till stiftelsen Konsumenternas Bankbyrå

Mom. 1 (Gota Bank)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

311 för utskottet

11 för men.

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 77 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 22 nyd, 1 v

För men.: 10 v, 1 -

Frånvarande: 11 s, 3 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 1 nyd, 3 v, 3 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU11 Småföretagsutveckling

Mom. 1 (småföretagspolitiken)

1. utskottets motivering

2. motiveringen i res. 1 (s)

3. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

129 för motiveringen i res. 1

12 för men.

185 avstod

23 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

185 för utskottets motivering

130 för motiveringen i res. 1

11 avstod

23 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res. 1: 129 s, 1 -

Avstod: 11 v

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 2 (avslag på propositionen, m.m.)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

311 för utskottet

11 för men.

1 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 78 m, 28 fp, 30 c, 25 kds, 22 nyd, 1 -

För men.: 11 v

Avstod: 1 s

Frånvarande: 10 s, 2 m, 5 fp, 1 c, 1 kds, 1 nyd, 3 v, 3 -

Mom. 3-8, 10, 12, 14 och 15 (verksamhetsinriktningen hos de regionala utvecklingsbolagen, m.m.)

1. utskottet

2. res. 2-11 (s)

Votering:

184 för utskottet

141 för res. 2-11

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 22 nyd

För res. 2-11: 129 s, 11 v, 1 -

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 1 nyd, 3 v, 3 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU12 Ändringar i lagstiftningen för värdepappersfonder

Kammaren biföll utskottets hemställan.

UbU1 Ny läroplan för grundskolan, m.m.

Mom. 1 (skolans värdegrund såsom förankrad i kristen etik och västerländsk humanism)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

3. res. 2 (nyd)

4. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering 1:

25 för res. 2

18 för men.

282 avstod

24 frånvarande

Kammaren biträdde först res. 2.

Förberedande votering 2:

146 för res. 1

24 för res. 2

155 avstod

24 frånvarande

Kammaren biträdde härafter res. 1.

Huvudvotering:

158 för utskottet

142 för res. 1

22 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 76 m, 27 fp, 28 c, 25 kds, 1 nyd

För res. 1: 128 s, 1 m, 1 c, 11 v, 1 -

Avstod: 1 c, 21 nyd

Frånvarande: 9 s, 3 m, 6 fp, 1 c, 1 kds, 1 nyd, 3 v, 3 -

Mom. 18 (arbetssätt och arbetsformer inom skolan)

1. utskottet

2. res. 6 (s)

Votering:

185 för utskottet

141 för res. 6

23 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res. 6: 129 s, 11 v, 1 -

Mom. 20 (kursplaner i samhällslära och naturlära, m.m.)

1. utskottet

2. res. 7 (s)

Votering:

185 för utskottet

141 för res. 7

23 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res. 7: 129 s, 11 v, 1 -

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 32 (riktlinjer för ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem utom såvitt avser betygsskalan)

1. utskottet

2. res. 11 (s)

3. res. 12 (nyd)

4. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering 1:

29 för res. 12

18 för men.

278 avstod

24 frånvarande

Kammaren biträdde först res. 12.

Förberedande votering 2:

138 för res. 11

24 för res. 12

162 avstod

25 frånvarande

Kammaren biträdde härefter res.11.

Huvudvotering:

182 för utskottet

141 för res. 11

3 avstod

23 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 27 fp, 30 c, 24 kds, 23 nyd

För res. 11: 129 s, 11 v, 1 -

Avstod: 2 fp, 1 kds

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 33 (betygsskalan)

1. utskottet

2. res. 13 (s)

Votering:
184 för utskottet
142 för res. 13
23 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 77 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd
För res. 13: 129 s, 1 m, 11 v, 1 -
Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 34 (det nationella provsystemet)

1. utskottet
2. res. 14 (s)
Votering:
183 för utskottet
142 för res. 14
1 avstod
23 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 78 m, 27 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd
För res. 14: 129 s, 1 fp, 11 v, 1 -
Avstod: 1 fp
Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 45 (timmar för elevens val)

1. utskottet
2. res. 18 (s)
Votering:
185 för utskottet
141 för res. 18
23 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd
För res. 18: 129 s, 11 v, 1 -
Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 57 (kommunens skyldighet att anordna undervisning i B-språk)

1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)
Votering:
309 för utskottet
13 för men.
27 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 125 s, 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 22 nyd

För men.: 1 s, 11 v, 1 -
Frånvarande: 12 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 1 nyd, 3 v, 3 -

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

Mom. 58 (hemspråksundervisning)

1. utskottet
2. res. 24 (nyd)

Votering:

300 för utskottet

23 för res. 24

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 78 m, 29 fp, 29 c, 25 kds, 11 v, 1 -

För res. 24: 23 nyd

Frånvarande: 11 s, 2 m, 4 fp, 2 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 66 (utökad tjänstgöringsskyldighet för lärare)

Yrkanden:

1. utskottet
2. mot. Ub14 yrk. 7 (nyd)

Votering:

303 för utskottet

23 för mot. Ub14 yrk. 7

23 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 129 s, 78 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 11 v, 1 -

För mot.: 23 nyd

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 69 (extraresurser till kommunerna)

1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

307 för utskottet

11 för men.

31 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 77 m, 28 fp, 29 c, 24 kds, 21 nyd, 1 v

För men.: 10 v, 1 -

Frånvarande: 11 s, 3 m, 5 fp, 2 c, 2 kds, 2 nyd, 3 v, 3 -

Mom. 74 (lagregler om självstyrande skolor)

1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

311 för utskottet

12 för men.
1 avstod
25 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 128 s, 77 m, 29 fp, 29 c, 25 kds, 23 nyd
För men.: 11 v, 1 -
Avstod: 1 s
Frånvarande: 9 s, 3 m, 4 fp, 2 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

**9 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats
den 9 december**

Beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 40.

FiU4 Frågor om offentlig upphandling

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FiU5 Ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling

Mom. 1 (lag om ingripande mot otillbörligt beteende vid offentlig upphandling m.m.)

Propositioner ställdes först beträffande utskottets hemställan och därefter ifråga om motiveringen.

Hemställan:

1. utskottet
2. res. 1 (m, fp, c, kds)

Votering:

163 för utskottet

162 för res. 1

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 1 c, 23 nyd, 10 v, 1 -

För res. 1: 1 s, 78 m, 29 fp, 29 c, 25 kds

Avstod: 26 m, 7 fp, 11 c, 9 kds

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 4 v, 3 -

Motiveringen:

1. godkännande av utskottets motivering
2. godkännande av motiveringen i res. 2 (nyd)

Votering:

245 för utskottet

23 för res. 2

53 avstod

28 frånvarande

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 51 m, 22 fp, 17 c, 16 kds, 11 v, 1 -

För res. 2: 23 nyd

Avstod: 26 m, 7 fp, 11 c, 9 kds

Frånvarande: 11 s, 3 m, 4 fp, 3 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mona Saint Cyr (m) och Barbro Westerholm (fp) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 2 (lag om reglering av offentliga sektorns egenregiverksamhet)

1. utskottet

2. res. 3 (nyd)

Votering:

297 för utskottet

24 för res. 3

3 avstod

25 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 77 m, 29 fp, 29 c, 25 kds, 8 v, 1 -

För res. 3: 23 nyd, 1 v

Avstod: 1 m, 1 c, 1 v

Frånvarande: 10 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 4 v, 3 -

Mom. 3 (konsekvensbeskrivningar till uttalanden som innehåller politiska ambitioner m.m.)

1. utskottet

2. res. 4 (s)

Votering:

184 för utskottet

140 för res. 4

25 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 77 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res. 4: 128 s, 11 v, 1 -

Frånvarande: 10 s, 3 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

LU9 Vårdnadshavares skadeståndsansvar

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU11 Tillsyn över stiftelser i vissa fall

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU9 Strategi för biologisk mångfald

Mom. 2 (strategi för biologisk mångfald)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

185 för utskottet

140 för res. 1

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 78 m, 28 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res. 1: 127 s, 1 fp, 11 v, 1 -

Frånvarande: 10 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 8 (informationskampanj om ett mer ekologiskt jordbruk m.m.)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

313 för utskottet

11 för men.

25 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 77 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd, 1 -

För men.: 11 v

Frånvarande: 10 s, 3 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 21 (naturvårdsavgift på skogsprodukter m.m.)

1. utskottet

2. res. 7 (s)

Votering:

187 för utskottet

138 för res. 7

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 3 s, 78 m, 29 fp, 30 c, 24 kds, 23 nyd

För res. 7: 126 s, 11 v, 1 -

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 2 kds, 3 v, 3 -

Mom. 26 (generellt förbud mot markavvattning m.m.)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

311 för utskottet

11 för men.

1 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 78 m, 28 fp, 30 c, 24 kds, 23 nyd, 1 -

För men.: 11 v

Avstod: 1 fp
Frånvarande: 11 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 2 kds, 3 v, 3 -

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

Mom. 32 (stöd till landskapsvård)

1. utskottet
2. res. 12 (s)

Votering:

185 för utskottet

141 för res. 12

23 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 78 m, 29 fp, 30 c, 24 kds, 23 nyd

För res. 12: 128 s, 1 kds, 11 v, 1 -

Frånvarande: 9 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU11 Lagändringar på djurhälsoområdet

Mom. 1 (bekämpningen av tuberkulos hos hjorddjur)

1. utskottet

2. res. (s)

Votering:

184 för utskottet

140 för res.

25 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 78 m, 28 fp, 30 c, 25 kds, 23 nyd

För res.: 127 s, 1 fp, 11 v, 1 -

Frånvarande: 11 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Mom. 2-6

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU12 Avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU6 1993 års redogörelse för företag med statligt ägande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU8 Allmänna pensionsfondens verksamhet år 1992

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

NU10 Ändring i Studsvikslagen

1. utskottet

2. res. (nyd)

3. men. (v)

Förberedande votering:

32 för res.

16 för men.

273 avstod

28 frånvarande

Kammaren biträdde res.

Huvudvotering:

301 för utskottet

24 för res.

24 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 77 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 11 v, 1 -

För res.: 1 m, 23 nyd

Frånvarande: 10 s, 2 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 v, 3 -

Pehr Löfgreen (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick företas till avgörande i början av morgondagens arbetsplenum.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.29 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.15 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.15.

10 § Ny läroplan för gymnasieskolan, m.m.

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1993/94:UbU2 Ny läroplan för gymnasieskolan, m.m. (prop. 1992/93:250).

Herr talman! Riksdagen fattade ett strategiskt beslut när den våren 1991 slog fast att alla Sveriges ungdomar skulle ha rätt till en treårig gymnasieutbildning. Utbildningen skall bidra till att alla unga människor skall ges redskap som ökar deras möjligheter att delta i framtidens samhällsbygge.

Det kräver stor anspänning av kommuner, skolledningar, lärare och elever att sätta den nya gymnasieskolan i sjön och ge den bärkraft för framtiden. Därför vilar ett tungt ansvar på regering och riksdag när först läroplan och betygssystem och sedan kursplaner för ett gymnasium för alla elever läggs fast.

När den socialdemokratiska regeringen i Växa med kunskap lade fram riktlinjerna för den nya gymnasieskolan var ambitionen att genom brett upplagda program ge eleverna en stabil bas för framtida utveckling i yrkeslivet och för studier på högskolan. Kärnan av basämnen skulle ge varje ungdom en god grund för att förkovras i sitt arbete och delta aktivt i samhällslivet. De egna valen skulle ge eleverna möjlighet att utveckla sina speciella intressen och också medge nya och spännande studiekombinationer. Här fanns utrymme för kreativitet från elever, enskilda kommuner, lärare och skolledningar.

Att genomföra en så stor förändring av gymnasieskolan är ingen enkel uppgift. Det finns därför anledning för riksdagen att följa utvecklingen av gymnasieskolan med stort intresse och vara öppen för förändringar i verksamheten som kan leda till att framtidens gymnasieskola blir ännu bättre.

Det är bra att ett enigt utskott nu ställt sig bakom Socialdemokraternas förslag om en parlamentarisk arbetsgrupp, som skall ges i uppdrag att följa utvecklingsarbetet i gymnasieskolan. Detta är inte minst angeläget genom att utvecklingsarbetet i gymnasieskolan sker på litet olika sätt och med delvis olika utgångspunkter. Flertalet kommuner och skolor inriktar sin kraft på att utveckla de nationella programmen och att med den sammanhållna klassen som bas utveckla sammanhållning, delaktighet och innehåll i utbildningen för eleverna. Andra gör intressanta försök med en ganska långtgående kursutformning av gymnasieskolan.

Vi socialdemokrater menar att det är angeläget att skolorna ges goda möjligheter att använda de förutsättningar den nya gymnasieskolan ger. Här måste finnas utrymme för försök. Alla måste ha det gemensamt att de ger eleverna en god och likvärdig utbildning.

Vi vänder oss däremot starkt mot att regeringen nu lägger fast en närmast ofattbar centralstyrning av gymnasieskolan genom att slå fast kursplaner för delkurser i olika ämnen. Läsningen blir inte mindre av att betygskriterier på två nivåer, godkänt och väl godkänt, låses för varje enskild delkurs. Visserligen varnas för delkurser om bara 30 poäng, men det vi hittills kunnat se av kursindelningen tyder på att ämnena kommer att bli kraftigt uppdelade och uppsplittrade.

Det strider mot grundsynen att staten skall lägga fast de gemensamma målen för ämnet, medan skolan själv i nära samarbete med eleverna utformar kurserna eller det som tidigare betecknats som delkurser.

Jag träffade för några dagar sedan en erfaren lärare som skakade litet betänksamt på huvudet och undrade hur hon skulle kunna förena hårt styrda

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

kursplaner som för att citera propositionen "skall anges så tydligt att det inte råder något tvivel om vad som avses" med de krav på flexibilitet, anpassning till händelser i nuet och elevernas vilja till påverkan av utbildningen. En centralt uppstyckad och sönderdelad gymnasieutbildning strider mot tidigare storstilade uttalanden om målstyrning, elevmedverkan och helhetssyn. Vi vänder oss mot det och menar att det måste vara ämnen eller samverkande ämnen som ligger till grund för centralt fastställda kursplaner.

En konsekvens av regeringens styrning av skolan är ett helt nytt betygssystem. Nu ska varje kurs betygsättas. Eleverna kommer inte att få sammanvägda slutbetyg i olika ämnen. I stället beordras lärarna att utforma betyg på varje enskild kurs. Slutbetygen kan komma att motsvara några av idrottsvärldens mer komplicerade resultatprotokoll.

Det här är ingen liten förändring av betygssystemet. Ändå har den hastats fram inom Utbildningsdepartementet. Vilken tid har lagts ned på försöksstudier tillsammans med lärare som nu jobbar i gymnasieskolan? Vilket samråd har skett med eleverna och deras organisationer? Vilka analyser har gjorts av det nya betygssystemets effekter för högskolan? Vilken egen analys har borgerligheten uppriktigt sagt gjort av det nya betygssystemet? När vi inledde diskussionen om systemet i utskottet tyckte flera av oss socialdemokrater att det verkade som om inte ens hela den borgerliga gruppen hade tagit till sig vilken radikal förändring propositionens betygsförslag innebär.

Vi socialdemokrater är positiva till att ge utrymme för försök i kommuner som kommit långt i tänkandet kring kursutformningen och där elever, lärare och föräldrar tror på den. Men vi kan aldrig acceptera att ett så oprövat system läggs på hela gymnasieskolan. Det är inte rätt mot de ungdomar det drabbar. Skolan skall vara öppen för försök och utveckling, men våra ungdomar får inte utsättas för centrala beslut som inte är genomtänkta och analyserade.

Herr talman! Vi socialdemokrater beklagar att utskottet inte har velat rubba den barriär som regeringen ställt upp för elever som inte har godkända grundskolebetyg i matematik, engelska och svenska. Varför föreslår regeringen en så okänslig utslagning av och spärr för de elever som inte har godkänt i alla tre basämnena?

Oftast är det naturligt för den elev som har stora kunskapsluckor att börja gymnasieskolan på ett individuellt program för att där få chansen att komplettera sina kunskaper. Det rådet ger lärare och syofunktionärer många gånger. Varför skall systemet vara så stelbent? Det finns situationer då eleverna trots ett underkänt betyg i t.ex. engelska bör ha goda möjligheter att följa de nationella programmen. Varför vill man då skapa onödiga trösklar och till varje pris tala om för en ung människa att hon eller han inte hör hemma på de nationella programmen?

Kanske är det i det här fallet som så många andra gånger som ordspråket säger: Det är intresset och inte den praktiska verkligheten som talar. Det finns andra uttryck för att intresset talar i betänksamhet. På s. 34 skriver utskottet om läraryrket. Samma borgerlighet som i alla andra sammanhang talar om lärarprofessionalitet är beredd att ge avkall på denna professionalitet om utbildningar lämnas ut på entreprenad. Utskottets formulering är farlig. Den ger utrymme för godtycke och kan betyda att en grupp ungdomar inte

får den helgjutna gymnasieutbildning som borde vara en rättighet för alla. Risken är stor att bristen på krav på entreprenörerna lockar fram olika former av företagsanknuten utbildning utan egentligt pedagogiskt innehåll.

En allt större grupp av gymnasieskolans elever har invandrarbakgrund. De behövs i framtidens samhällsbygge. Samtidigt vet vi att språket kommer att spela en allt större roll i utvecklingen mot det vi kallar informationssamhälle. Ett av de viktigaste instrumenten för att ge barn i invandrarfamiljer likvärdiga förutsättningar att göra en god insats i det svenska samhället är att säkra att de får goda svenskakunskaper. Då måste skolan använda de kunskaper forskningen givit oss om hur barn som vuxit upp med ett annat språk lär sig svenska.

För någon månad sedan kom Skolverkets rapport om barn som har vuxit upp med ett annat hemspråk än svenska. Den visar otvetydigt och klart att en av skolans viktigaste uppgifter när det gäller dessa barn är att ge dem goda svenskakunskaper och att svenska 2 är strategiskt i det arbetet.

Christer Lindblom sade i debatten om grundskolan att det inte får råda något tvivel om behovet av svenska 2. Beslutet att icke upprätta en kursplan innebär att det råder stort tvivel om ambitionerna när det gäller svenska 2.

Det må vara så att regeringen och den borgerliga majoriteten tror att det de nu gör är tillfyllest, men de många reaktioner vi har fått från lärarförbunden, lärare, universitet och högskolor är entydiga. Det är mycket olyckligt att en särskild kursplan för svenska 2 inte läggs fast.

Det är beklagligt att inte utskottsmajoriteten velat se behovet av att säkra svenskakunskaper för barn med invandrarbakgrund. Dessa barn skulle då få samma språkkunskaper som barn med svensk bakgrund och samma möjligheter att utnyttja sin kompetens på den svenska arbetsmarknaden och att finna sig till rätta i det svenska samhället.

Herr talman! Vi socialdemokrater har fogat nio reservationer till betänkandet om gymnasieskolan. Det är beklagligt att det har varit nödvändigt. Vi står självfallet bakom alla s-reservationer, men för att spara kammarens tid vill jag nu bara yrka bifall till reservation 3 mom. 7, reservation 4 mom. 10, reservation 7 mom. 16 och reservation 9 mom. 36. Om särskilda yrkanden görs under andra moment där s-gruppen gjort reservationer, yrkar jag också bifall till våra reservationer under dessa moment.

I särskilda yttranden har vi också markerat vår syn på det internationella perspektivet, skolans värdegrund och ett nytt lärlingssystem.

Anf. 159 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Jag står naturligtvis bakom hela min meningsyttring, men jag nöjer mig med att yrka bifall till mom. 2, 3, 7 och 10.

Frågan om värdegrunden tas upp också i detta betänkande. Jag behöver inte upprepa den argumentation jag framförde i debatten om utbildningsutskottets betänkande 1 tidigare i dag. I stort sett samma ståndpunkter gäller för Vänsterpartiets del i detta avseende.

Den formulering som finns i propositionen om att det skall vara skolans uppgift att hävda dessa värderingar blir ännu litet märkligare i detta sammanhang. Här handlar det ju ändå om vuxna människor. Man borde ha en

större tilltro till dem och ge dem möjlighet att diskutera och analysera olika moralläror utifrån olika aspekter.

Jag tycker att karaktären på de frågor man får när man är ute i gymnasieskolor – sådana besök sker ofta – har ändrats sedan mitten av 80-talet. I slutet på 70-talet och början på 80-talet hände det t.o.m. att man fick beskäftiga frågor från ungdomer om lånekonstruktionen och bidragen till varvsindustrin. Detta skedde på gymnasieskolan i Arvika av alla ställen. Sedan mitten av 80-talet tycker jag att frågorna mer och mer har blivit av existentiell karaktär. Jag tror inte att jag är ensam om den erfarenheten. Jag åberopar ingen vetenskaplig undersökning, men mot bakgrund av det ökade miljömedvetande, den ökade internationalisering och det ökade intresse för solidaritetsfrågor som man möter bland unga tonåringar i dag är det klart att frågeställningarna får denna karaktär.

I det perspektivet kanske det inte är särskilt lyckosamt att öka kursbaseringen i undervisningen. Man löper större risk för fragmentisering av kunskaperna.

Från Vänsterpartiets sida tycker vi dessutom att det finns för litet erfarenhet och att det gjorts för dålig utvärdering av den programbaserade skolan. Det är ändå bara ett fåtal år sedan vi fattade beslut om att införa denna programbaserade skola. En del kommuner har först nyligen startat verksamheten och satt den treåriga gymnasieskolan i sjön.

Det är litet svårt att avgöra när det är fråga om en kursutformad undervisning och utbildning och när det inte är det. Det är naturligtvis i hög grad definitionsfrågor.

En alltför stor uppdelning, som kan leda till en fragmentisering, skulle som sagt också begå våld på den verklighet som omger oss, och den är ju komplicerad i dag. Jag är inte man att mot bakgrund av dagens politiska, ekonomiska och sociala situation våga sia särskilt mycket om framtiden. En del saker har väl utkristalliserats. Jag tror att försöken att ändå se helheten också skall präglade skolans verksamhet.

En kursuppdelning som försöker efterlikna högskolans system ger ju inte precis känslan av uppnåendet av några pedagogiska höjder. Den erfarenheten har vi ju absolut inte av högskolan, men däremot av folkhögskolan.

En annan kritisk synpunkt mot en kursutformning är att den, om den känns påtvingad, kan förta lärarens professionalitet.

Det är som sagt svårt att riktigt förstå vad som avses och vad som är drivkraften bakom den mer kursutformade gymnasieskolan. Jag har erfarenhet av det gamla linjesystemet, och om jag tänker efter kommer jag naturligtvis på vissa moment där som jag skulle kunna beteckna som kursutformade. Det beror på hur vi kom överens om att vi ville ha undervisningen upplagd.

Inom ramen för programmen – och t.o.m. inom linjerna, vill jag hävda – finns visst stora möjligheter till självvalda fördjupningar inom olika ämnen och kombinationer av kunskapsfält. Detta sägs i propositionen och i betänkandet. Att gå på och säga att skolan skall vara mer kursutformad vittnar egentligen om en ganska så institutionaliserad syn på undervisnings- och bildningsprocessen. Det är helt enkelt klåfingrigt, herr talman. Låt dem i stället avgöra själva hur de vill lägga upp undervisningen och utbildningen.

En annan intressant fråga i det här sammanhanget är vad som kommer att

hända med klassen. Kommer klassen i allt högre grad att ryckas isär? Kommer klassen så att säga att luckras upp? Jag tror att det vore olyckligt. Olika rapporter och annat har på senare tid visat att klassen trots allt har en ganska stor social funktion för människor under de år då man begår gymnasiestudier. I tider av sönderfall och stora ekonomiska och sociala problem, arbetslöshet och annat tror jag att klassen för en del unga människor faktiskt kan vara ett socialt och moraliskt stöd. Det är inte svårt att tänka sig att det kan vara så.

Det hade varit mer intressant att i samband med debatten om ett gymnasieskolebeslut här i kammaren utveckla frågan om hur gymnasieskolan i samarbete med t.ex. grundskolan bättre skulle kunna verka mot den sociala snedrekryteringen till högre studier. En gymnasieskola där kursutformningen så att säga dras ut in absurdum tror jag får en mer sorterande funktion gentemot speciellt dem som i dag i allt mindre grad, beroende på socialgruppstillhörighet, söker sig till högre studier.

Anf. 160 ULF MELIN (m):

Herr talman! Det framtida arbetslivet kommer att ställa allt högre krav på medarbetarnas kunskap och kompetens. Det kommer att vara av avgörande betydelse att vi som bor i det här landet är välutbildade och att vi har en bred kompetens. Det räcker med att se på den utveckling som sker i arbetslivet. Det framtida arbetslivet kommer att ställa högre krav på matematiska färdigheter men också på goda språkkunskaper. Den utveckling som vi ser i vår omvärld, den ökade internationaliseringen och den ökade integreringen, gör naturligtvis att också vi i Sverige kommer att bli mer konkurrensutsatta.

Vi tror ibland att vi i Sverige, i Europa, USA och Japan har de långa utbildningarna. Det är vi i de här länderna som ser till att många människor går i grundskolan och gymnasieskolan, att man kan gå vidare till högre utbildning och forskning. Men så är det inte. Det finns mängder av u-länder som är på väg att bli i-länder och en del som i dag har blivit i-länder, där man kanske satsar mer pengar på skolan och ser till att fler går i gymnasieskolan, där man satsar mer på högre utbildning och mer på forskning. För att kunna klara den ökade konkurrensen gäller det att vi ser till att vi har en utbildning och en skola som håller måttet och ligger i världsklass.

Vi skall nu diskutera gymnasieskolan. I den proposition som regeringen har lagt fram finns en hel del bra grundpelare i det här bygget, sådant som gör det möjligt för gymnasieskolan att bli ännu bättre än vad den är i dag.

Det finns ett par delar i propositionen som jag särskilt vill nämna. Vi får nu en gemensam läroplan för de frivilliga skolformerna. Vi underlättar för kommunerna att skapa en mer kursutformad gymnasieskola inom programramarna. Vi underlättar för skolhuvudmännen att inrätta specialutformade program. Vi ändrar tiden till poäng. I det avseendet, Björn Samuelson, närmar sig gymnasieskolan högskolan. Vi får ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem, där betyg sätts på avslutad kurs. Vi säger att eleverna bör ha en individuell studieplan. Vi lyfter också fram lärarna och deras professionellitet.

När det gäller läroplanen har alla reformer för den frivilliga skolan utgått från principen att man skall möjliggöra ökad samverkan mellan olika utbild-

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

ningar. För utbildningsformer som skall samverka bör det i så stor utsträckning som möjligt finnas gemensamma mål. Detta är bakgrunden till att regeringen föreslår att läroplanen skall vara gemensam för gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Genom den gemensamma läroplanen uppnår man värdegrunden, och de övergripande målen, riktlinjerna och ansvarsfrågorna blir gemensamma för hela det frivilliga skolväsendet.

Även om läroplanen och delvis också kursplanerna blir gemensamma för ett antal frivilliga skolformer, är det angeläget att de skilda uppgifter och förutsättningar som de olika skolformerna har kommer till uttryck i läroplanen. Jag kan i det sammanhanget konstatera att Socialdemokraterna så att säga har vänt på kuttingen. I de direktiv Göran Persson gav till Läroplanskommittén talas det ju faktiskt om att det skall finnas en gemensam läroplan för hela skolan. Men det är kanske lätt att säga en sak i regeringsställning och en annan i opposition.

I propositionen föreslår regeringen ökade möjligheter för de kommuner som så önskar att övergå till en mer kursutformad gymnasieskola. Propositionen föreskriver inte precis hur en kursutformad gymnasieskola skall se ut eller när den skall införas, utan man räknar med de möjligheter till lokalt utvecklingsarbete som redan finns i dag.

I det sammanhanget vill jag nämna att man på departementet har bildat en särskild arbetsgrupp, som bedriver ett antal lokala projekt mot en mer kursutformad gymnasieskola. Också Inger Lundberg borde ju veta att så är fallet.

Det har under den debatt som har förts förekommit en rad missuppfattningar om innehållet i propositionen och vad regeringen menar med en mer kursutformad gymnasieskola. En del har sagt att regeringen kommer att driva en gymnasial diversehandel och att det blir som att gå till ett smörgåsbord. Detta är helt fel.

Vad vi föreslår är att det ges större möjligheter att göra gymnasieskolan mer kursutformad, mer än vad den är i de nationella programmen. Eleverna skall läsa kärnämnen, och det skall finnas en genomtänkt plan för varje elevs studieprogram. De specialutformade program som en kommun erbjuder eleverna som valalternativ jämte de nationella programmen skall ha programmål. Det viktiga är att vi med denna proposition sänder signalen ut på fältet att man skall starta lokala utvecklingsprojekt. Utifrån den erfarenhet som de ger kommer regeringen att återkomma med förslag till riksdagen.

Vad vinner man då med denna process? Man vinner bl.a. följande:

- ökad frihet för eleverna att påverka sin utbildning,
- bättre möjligheter att successivt och i takt med arbetslivets förändrade behov förnya utbildningen genom utbyte av kurser,
- större möjligheter för kommunerna att profilera sin utbildning mot arbetslivets behov,
- större möjligheter för eleverna att sätta samman sina program efter individuella önskemål, vilket ökar elevernas studiemotivation,
- större möjligheter för eleverna att kombinera studieförberedande och yrkesförberedande kurser än de nuvarande nationella programmen ger samt
- möjlighet för elever att gå långsammare eller snabbare igenom gymnasieskolan än på normaltiden tre år.

Jag måste ställa mig frågan: Vad har Socialdemokraterna och Vänsterpartiet emot detta?

Sedan till det resonemang som både Inger Lundberg och Lena Hjelm-Wallén var inne på förut: Lena Hjelm-Wallén sade att det var en våldsam centralstyrning. Inger Lundberg använde uttrycket ofattbar centralstyrning. Det verkar som om Socialdemokraterna har vaknat upp med en rejäl baksmälla och inte kommer ihåg vad man har varit med och fattat beslut om dagen innan, i berusat tillstånd. Det är faktiskt efter de direktiv som Socialdemokraterna gav Skolverket 1991 som karaktärsämnen och även kärnämnen i många fall har blivit indelade i många korta kurser om minst 30 timmar. Det är dags att vakna nu!

Det är litet dålig stil att skylla på den nuvarande regeringen. Däremot vill jag lyfta fram att vi i utskottet säger att det inte är något självändamål att kurserna i karaktärsämnena i de olika programmen skall vara korta. Vi ser gärna att de är längre i många fall. Jag tror att det är bra att regeringen tar till sig det. Det nämns också i propositionen.

Det var en stor miss att man inte kopplade beslutet 1991 till ett nytt betygssystem. Man behöll det relativa betygssystemet. Om man delar upp ämnena i kurser skall man naturligtvis ha dels ett mål- och kursrelaterat system, dels betyg på kursen. Socialdemokraterna är fullständigt ologiska när de säger att man skall ha terminsbetyg. Hur sätter man ett terminsbetyg om en kurs börjar i december månad? Det logiska är att man ger betyg när kursen är avslutad. Det föreslår också regeringen.

Inger Lundberg talade om ett tillkännagivande. Jag tycker att det är bra att vi har varit överens om att en parlamentarisk kommitté skall tillsättas för att följa frågan. Det är framför allt viktigt att det är riksdagspartierna som gör detta. När man läser Socialdemokraternas motion förstår man också att det är nödvändigt att se till att även Socialdemokraterna får kunskap om vad de en gång föreslog riksdagen och vad riksdagen beslutade.

Avslutningsvis vill jag ta upp en sak som är viktig, som vi sedan blev överens om. Det var att vi ändrade till ett poängsystem. Det som är positivt är att man kan gå igenom gymnasieskolan snabbare än på tre år men också långsammare. Med det förslag som regeringen lägger fram får vi också en gymnasieskola för alla.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 161 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Ulf Melin säger, som en direkt eller indirekt argumentation, att det handlar om det framtida arbetslivets krav, när vi talar om en större möjlighet till kursutformning. Jag vill säga att det framtida arbetslivets krav också handlar mycket om arbetslivets organisation. Det beror på vilka politiska och fackliga krafter som kommer att vinna gehör för sin syn eller sin organisationsmodell. Men man kan definitivt säga att nya och moderna arbetsplatser alltmer kommer att kräva en kompetens som innebär en helhetsyn, att människor inte bara behärskar en specialiserad del av en produktionskedja eller process. Det borde väl bli ännu tydligare, om vi inser att mycket av den framtida produktionen kanske inte handlar om produktion

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

av enstaka detaljer eller varor utan om tjänsteproduktion och hela system av produkter. Jag förstår inte riktigt det som Ulf Melin säger. Det vore intressant om han kunde utveckla vilken analys som har gjorts för att hamna just där propositionen har hamnat när det gäller det framtida arbetslivet.

Jag vill ta upp en annan aspekt som är intressant. Ulf Melin säger att detta innebär frihet för gymnasieskolorna. Man får välja och göra hur man vill egentligen. Är det möjligt för en gymnasieskola i en kommun att, om man så önskar, ha en helt temaorienterad undervisningsmodell, där man helt frångår kursutformningen?

Anf. 162 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Vår taletid har varit något begränsad i dag. Vi är uppsatta för 10 minuter, och det tycker jag är litet synd. Vad jag menar när jag talar om det framtida arbetslivet är att det kommer att ställas högre krav. Jag tror att Björn Samuelson och jag kan vara överens i det avseendet. Det kommer att ställas mycket högre krav på dem som arbetar – på allmänna kunskaper men också på specialkunskaper inom yrken. Framför allt tror jag att det kommer att ställas högre krav på social kompetens. Just därför är det oerhört viktigt att se till att vi har en gymnasieskola som förmedlar alla dessa delar. För att skapa den är det, enligt min uppfattning, nödvändigt att lägga ut så mycket som möjligt av besluten till den enskilde eleven. Skolan skall se till att man kan skapa förutsättningar för alla elevers möjlighet till lärande. Jag kan tänka mig att gymnasieskolans program i vissa fall kan vara för snäva i det avseendet. För att möta t.ex. det lokala arbetslivets behov kan man då skapa specialutformade program.

Låt mig ta upp en annan aspekt, som jag också tror är ganska viktig. Det är att klara den framtida försörjningen till industrin med goda medarbetare. Under lågkonjunkturen har visserligen många människor sagts upp. Men i framtiden kommer industrin att behöva fler tekniker. Samtidigt vet vi att det är få som söker till industriprogrammet. Vad jag kan se framför mig är att det lokalt skapas ett program där man kan ha med bra delar av karaktärsämnen inom det naturvetenskapliga/tekniska programmet och exempelvis industriprogrammet och därigenom få ”praktiska tekniker”. Det är viktigt att man kan utveckla sådant på de olika skolorna. Just därför har vi tillsatt en arbetsgrupp inom departementet som jag nämnde, som skall följa det lokala utvecklingsarbetet. Vi sänder signalen. Signalen kommer sedan underifrån. Sedan skall vi här i riksdagen ta ställning till det utvecklingsarbete som sker lokalt.

Anf. 163 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! I vårt verkställande utskott har vi i dagarna fattat beslut om att vi behöver en ännu mer ökad satsning på forskning och utbildning. Våra bevekelsegrunder är att en ökad hänsyn till miljö och människor och en ökad förädling av de produkter som vi hämtar från naturen kräver ökad kompetens. Det kräver också en ökad förmåga att se sammanhang och att tänka i system. Jag vet inte om den här strukturen gynnar just en sådan tankebaneutveckling.

Vi behöver fler tekniker och fler som väljer naturvetenskaplig-teknisk ut-

bildning, sade Ulf Melin. Det var just därför som vi, när det gällde grundskolan tidigare, var fundersamma över överförandet av timmar från naturorienterande ämnen till samhällsorienterande.

Det återstår dock ett problem, nämligen att motivera unga människor att studera och se bildningens värde. Det är svårt i dag med tanke på den verklighet med arbetslöshet som de kommer att mötas av. Den situationen är mycket allvarlig. Vi talar om att inte förlösa resurser, men det är precis det vi gör i dag med den mycket höga ungdomsarbetslöshet vi har.

Anf. 164 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Ulf Samuelson säger att man måste kunna se helheten. Det är viktigt. Jag tycker att det är angeläget att framhålla att vi just därför säger att kärnämnen ligger fast. Vi säger också att den programbaserade gymnasieskolan ligger fast. Man kan alltså inte välja från ett smörgåsbord. På den punkten är vi mycket tydliga.

Som exempel på vad man kan tänka sig som specialutformat program nämnde jag tekniker. Jag tror att det är viktigt att vi ser till att skapa en gymnasieskola – som ju ändå är en frivillig skolform – med ett flexibelt system där vi kan behålla den studiemotivation som eleverna har. Skolan förkväver alldeles för ofta elevens törst efter kunskap genom att allt är så oerhört reglerat. Detta arbete syftar ju dels till att lyfta ned besluten på ett lokalt plan, dels till att ge eleverna möjlighet att påverka sina studier mer än vad de kan göra i dag.

När det gäller ungdomsarbetslösheten och att kunna motivera ungdomar till studier vill jag säga att situationen naturligtvis är besvärlig. Sverige och västvärlden befinner sig i en lågkonjunktur som vi inte haft sedan före andra världskriget. Förutom alla andra åtgärder som regeringen vidtar för att underlätta för arbetsliv och näringsliv att anställa fler människor och för att skapa en tillväxt i vår ekonomi, tror jag att det är viktigt att man sänder signalen att utbildning alltid betalar sig. Ju mer välutbildade vi är och ju större kompetens vi har som nation desto större möjlighet har Sverige att klara sig i den ökade konkurrensen och den ökade internationaliseringen.

Anf. 165 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är bra att Ulf Melin talar så väl om den treåriga gymnasieskolan. Det är samma gymnasieskola som han och moderata samlingspartiet motarbetade för ett par år sedan, samma gymnasieskola som regeringen inte gav de utvecklingsresurser man borde ha givit för något år sedan. Men även en syndare kan bättra sig, och det är bra att vi nu är eniga om att det är viktigt att alla Sveriges ungdomar får chansen till den treåriga gymnasieskolan.

Ulf Melin har hänvisat till Göran Persson när han tycker att regeringens beslut är tokigt. Regeringens beslut är tokigt oavsett vad Göran Persson gjorde eller inte gjorde. Vad den socialdemokratiska regeringen gjorde i sina direktiv i september 1991 var definitivt inte att beordra fram en uppstyckning av den svenska gymnasieskolan i en mängd småkurser. I den skrivning som kommer från den dåvarande regeringen står det: Indelning av kurser i delkurser beslutas lokalt. Med den målstyrning som skall präglade den reforme-

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

rade utbildningen för gymnasieskolan och komvux bör inte en central indelning i delkurser styra undervisningens organisation och uppläggning. I den mån indelningen av kurser i delkurser utarbetas av Skolverket skall dessa utgöra ett hjälpmedel för lärarna i deras arbete med att konkretisera program och kursmål till undervisningsmål. Delkurser får därmed status som servicematerial med dagens terminologi.

Det vi hittills har sett av kursindelning innebär ett antal ganska stora kurer som väl står i linje med den dåvarande regeringens direktiv, men också en mängd småkurser som begränsar möjligheten till helhetssyn och begränsar möjligheten till flexibilitet. Ibland kan det med hänsyn till tillval etc. – det har vi markerat i vår motion – vara nödvändigt att göra den typen av kurser. Men viljan till kursindelning har överstigit förnuftet och innebär en allvarlig risk för centralstyrningen av skolan.

Ulf Melin svarade inte på frågan om varför gymnasieskolan skall ha så stelbenta behörighetsregler. Varför skall det vara omöjligt för en elev som inte har godkänt i ämnena matematik, engelska och svenska att få tillträde till ett nationellt program? Varför skall man bygga upp trösklar när det inte är nödvändigt i varje enskilt fall? Utredningen om snedrekrytering till högre studier visar att ju fler trösklar och ju större svårigheter man skapar för elevernas val desto större är risken för snedrekrytering och desto större är risken att ungdomarna inte utnyttjar den kompetens de har.

Anf. 166 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Under den tidigare debatten i dag har socialdemokraterna ondgjort sig över att regeringen inte har försökt genomföra läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan i gott samråd. Man kan ju fundera över vilken princip ni hade när ni hade makten 1991 och genomdrev den nya gymnasieskolan. Om man hade haft den princip som ni har ondgjort er över i dag hade ni ju aldrig lagt propositionen.

De invändningar vi hade var att man tog en mängd timmar från de nuvarande teoretiska linjerna och förde över dem till de tvååriga praktiska linjerna. Det var den principen vi vände oss emot. Vi har gjort en del nödvändiga justeringar av det förslag ni då lade fram. Vi fortsätter på den vägen.

Jag noterar att Inger Lundberg måste tycka att en hel del av Göran Perssons förslag var ganska dumma, även om ni försöker krypa undan det ansvar ni har. I de direktiv som ni gav Skolverket står det bl.a.: Kursplanen anger mål för de kunskaper och färdigheter som eleverna skall uppnå i de enskilda kurserna. En kurs kan motsvaras av vad som i dag benämns ämne, men också kunskapsområde eller del av ämne och delar av flera ämnen. En kurs kan således vara såväl mindre som mer omfattande än dagens ämnen i gymnasieskolan och etapper i komvux.

Ni sände ju signaler. Beslutet från 1991 innebar ju ändå att man skulle dela upp ämnena i kurser. Det tycker jag är bra, Inger Lundberg. Men vad beror det som ni kallar snuttifiering på? Jag vill påstå att man tillförde en del ämnen som inte fanns i propositionen och gav dem 30 timmar.

Då var signalen att ämnen också kunde delas upp i 30 timmar. Den dåvarande regeringen hade ett ansvar för det, liksom Skolverket och även branscherna, som också var med om att påverka detta.

Jag vill bara säga att det inom vissa program finns många korta kurser. Byggprogrammet är ett bra, eller dåligt, exempel på detta. Livsmedelsprogrammet har däremot många långa kurser.

Vad vi nu säger är att detta skall ses över. För oss är det inget självändamål att alla kurser skall vara 30 timmar. I vissa, mera djupgående ämnen, kan kurserna naturligtvis vara längre.

När det gäller betygen vill jag säga att man med det förslag som Socialdemokraterna här lägger fram gör eleverna en björntjänst. Om man skickar in elever på program utan att de har de kunskaper som krävs lurar man dem, ingenting annat.

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

Anf. 167 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Vore det inte bättre att Ulf Melin erkände att han har ångrat sig när det gäller de treåriga gymnasielinjerna? Det fördes på den tiden en diskussion i utskottet och i kammaren om de teoretiska ämnenas ställning. En socialdemokratisk majoritet lyssnade och tog till sig opposition inom det egna partiet och från andra partier. Därav kom förändringar av bl.a. vissa teoretiska ämnen. Det gällde religionsämnets ställning och justeringar i språk och andra ämnen. De partier som ställde sig bakom gymnasiereformen var eniga om detta.

Oavsett detta sade Ulf Melin och hans kamrater nej till den treåriga gymnasieskolan. De ville inte prioritera utbildningen på de yrkesinriktade gymnasielinjerna tillräckligt högt. Det är bra att de nu har ändrat sig.

När vi talar om kurser som motsvarar ämne eller är i samma storleksordning som ett ämne kan Ulf Melin och jag vara överens. Men det som är farligt och som vi har vänt oss mot är risken för snuttifiering. Ulf Melin tar upp livsmedelsprogrammet som ett strålande exempel på långa, väl avvägda kurser. Jag vet inte om det verkligen är rimligt att man på central nivå slår fast en kurs för styckning av gris, en annan kurs för styckning av nöt och en tredje kurs för styckning av övriga djur. Det är mycket möjligt att det är ett bra hjälpmedel, en service, som Göran Persson säger i sitt yttrande. Men det är inte rimligt att centralt och nationellt slå fast den typen av läsningar. På några yrkesområden är det nödvändigt, med hänsyn till vissa behörighetsvillkor, men riksdagen får inte låsa det utvecklings- och förändringsarbete som nu sker.

Slutligen är det så, Ulf Melin, att det finns ungdomar som har blivit underkända i t.ex. matematik i årskurs 9. Skälen kan vara olika. Det kan bero på att man har mått dåligt, att man har haft svårt med något moment eller något annat. Det behöver inte vara så oerhört dramatiskt. Den unge pojken eller unga flickan har möjlighet att komma igen i det nationella programmet och ta igen det man har tappat. Man måste ha den möjligheten. Även om vi vuxna kan säga att det inte är hela världen om man får tentera i det underkända ämnet för att bli godkänd, kan det vara just sådana trösklar som är så dumma. Vi socialdemokrater vill inte ha en skola som formellt stänger ute någon, utan att den enskilde själv har fått ta ställning till vad hon eller han kan, vill eller orkar.

Anf. 168 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Jag hann inte med allt i min förra replik, och jag skall försöka att avsluta den först. Det gäller just det som Inger Lundberg nämnde nu sist, varför vi säger att man måste vara godkänd i matematik, svenska och engelska. Det beror på att vi gör eleverna en björntjänst om vi skickar in dem i program som vi vet att de inte kommer att klara av. Vår lösning är ju att vi nu ser till att eleverna har möjlighet att komplettera sina betyg när de har lämnat grundskolan. En elev har alltså full möjlighet att komplettera sina betyg, för att sedan gå i ett nationellt program.

Ni socialdemokrater vill ju ofta både det ena och det andra. När jag läser er motion ser jag att ni i princip håller med oss om att ribban måste höjas. Men det gäller kanske också i vissa avsnitt att ha en och annan reservation.

Sedan vill jag ta upp frågan om den s.k. vitboken. Har Skolverket verkligen gjort det här på eget bevåg? Nej, det har man naturligtvis inte gjort. Man har självfallet fått direktiv från regeringen. Sedan har branscherna haft ett inflytande, som jag sade, och det är bra. Men signalen från regering och riksdag vid den tidpunkten var 30 timmar. Både regeringen och utskottet säger att det finns anledning att se över det här och kanske förlänga en del av kurserna.

När det gäller det treåriga gymnasiet har vi sagt att vi ställer upp på gymnasiereformen. Vi har sagt i regeringsdeklarationen att den ligger fast. Men jag tror också att man framöver måste fundera litet på om det är rimligt att alla elever går tre år i gymnasieskolan. Vissa kanske behöver två år, medan andra behöver fyra år. Jag tror att det kommer att krävas en viss flexibilitet. Vi vet att en hel del elever är skoltrötta när de lämnar grundskolan. Det finns inget alternativ till gymnasieskolan. För de eleverna kanske man i vissa fall måste tänka sig en något annorlunda struktur. Även de tankegångar som nu torgförs möjliggör den aktuella propositionen.

Anf. 169 KRISTER ÖRNFJÄDER (s):

Herr talman! Ulf Melin sade att Göran Persson har sagt att man skall ha en gemensam läroplan för de frivilliga utbildningarna. Jag har inte frågat Göran Persson om bakgrunden till det förslaget, men jag vill trots det framföra följande synpunkter när den borgerliga regeringen nu har arbetat fram sitt förslag.

Vi socialdemokrater kan inte acceptera att det blir en gemensam läroplan för de frivilliga skolformerna. Har vi då någon anledning att tro att en gemensam läroplan innebär att vuxenutbildningen får stå tillbaka? Ja, tyvärr är det så.

Går man tillbaka i riksdagsprotokollen kan man klart utläsa att främst Moderaterna, men tyvärr även Folkpartiet, har lagt fram förslag som är riktade just mot vuxenutbildningen. Man ser dessutom hur den borgerliga regeringen har handlagt frågan, och det finns ingenting som tyder på att den inställningen har ändrats.

Lägger man därtill det alltmer kärva klimat som kommunerna lever i, kan man befara att de signaler som regeringen skickar ut innebär att komvux får stå tillbaka gentemot den gymnasiala ungdomsutbildningen.

Vi socialdemokrater anser att det är viktigt att slå vakt om den kommunala

vuxenutbildningens särskilda prägel, som en utbildning för vuxna medborgare.

Att det i dag finns olika läroplaner är ingen tillfällighet. Det är i stället effekten av ett långt och intensivt arbete, som har belönats rikligt. Det gäller de elever som har haft förmånen att få en utbildning, men även det svenska samhället, som på det sättet har fått fler välutbildade medborgare.

Vi har under flera årtionden betraktats som vuxenutbildningens världsmästare. Det är en inofficiell titel, som vi skall vara mycket rädda om. Vi gör det bäst genom att ha kvar de skilda läroplanerna. Varför då, kan man fråga sig.

Jo, under de år som har gått har komvux utvecklat en speciell vuxenpedagogik som är anpassad till de vuxnas förutsättningar, förkunskaper, behov och önskemål. Den tar hänsyn till att vuxna har erfarenheter av arbets- och samhällsliv och att vuxna kan och måste organisera tillvaron, eftersom de alltid har flera roller att spela, i familjen, på arbetet och i föreningslivet. Detta innebär i sin tur att de vuxna i högre grad än de unga måste arbeta mer målmedvetet och koncentrerat med sina uppgifter.

Inom komvux finns också den grundläggande vuxenutbildningen. Den passar inte att inordna i en läroplan som också skall gälla för ungdomsutbildning på gymnasienivå. När det gäller vuxenutbildningen är pedagogiken och vuxenanpassningen något som tillämpas oavsett nivå. Därför passar de olika delarna av komvux mycket väl in i en gemensam läroplan för komvux i dess helhet.

Det finns i dag fortfarande ca 800 000 vuxna som inte har granskolekompetens. Ytterligare flera hundratusen saknar gymnasiekompetens. Till detta kommer att tiotusentals elever lämnar ungdomsskolan utan nödvändiga baskunskaper.

För alla dessa människor behövs den kommunala vuxenutbildningen även i fortsättning. Också den speciella kompetensen och pedagogiken behövs. För att vi skall kunna vara säkra på att få behålla det här måste det finnas en egen läroplan för komvux. Vi anser därför inte att de nu skilda läroplanerna för å ena sida gymnasial ungdomsutbildning och å andra sidan kommunal vuxenutbildning bör ersättas med en gemensam läroplan för gymnasieskola, gymnasiesärskola, komvux, SSV, sfi och särvux.

Herr talman! Jag vill därför yrka bifall till socialdemokraternas reservation i mom. 1.

Anf. 170 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Man kan säga att de direktiv som Göran Persson gav till Läroplanskommittén kunde delas upp i två delar. Det skulle finnas en gemensam läroplan för barnomsorg och grundskola – det gick alltså bra att ha en gemensam läroplan för dem som var mellan 1 och 16 år. Dessutom sade han att det skulle vara en gemensam läroplan för gymnasieskolan och komvux.

Nu har Socialdemokraterna, som sagt, ändrat uppfattning. Det går bra att säga en sak i regeringsställning och en annan i oppositionsställning.

Jag måste göra en reflexion. Det kan alltså vara en gemensam läroplan för dem som är mellan 16 och 19 år. De flesta som i dag går på komvux är 20–

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

23 år. De kan inte omfattas av samma läroplan. Det måste finnas en separat läroplan som inte gäller de andra.

Jag har svårt att få den ekvationen att gå ihop. Det viktiga är väl ändå att det i läroplanen står vilka mål som skall nås, vilka målen för kursplanerna är, vilka värdegrunder som gäller m.m. Oavsett om man läser in en gymnasiekurs på komvux eller på gymnasieskolan måste målen och värdegrunderna vara lika.

Socialdemokraterna är emot detta av rent populistiska skäl. Det handlar inte om någonting annat.

I propositionen framhålls att det skall vara samverkan mellan gymnasieskolan och komvux. Detta sägs även i reservationen. Det är viktigt att man samverkar mellan de olika utbildningsformerna, framför allt i små kommuner. På det sättet ser man också till att det blir en större bredd på de utbildningar som finns. Det ökar möjligheterna både för vuxna och ungdomar att läsa det som de själva vill.

I läroplanen skall det givetvis kunna vara olika mål för komvux och gymnasieskolan. Det är klart att man kommer att framhålla att det i vissa avsnitt krävs olika pedagogik. För mig är det självklart att det kommer att vara så. Det står faktiskt också så i propositionen.

Det är inte läroplanen som styr om det finns ett utbildningsutbud i en kommun eller inte. Det är inte läroplanen som styr om man i en kommun gör besparingar eller inte. Det som styr är den ekonomiska verkligheten. Krister Örnfrjäder och hans partikamrater borde tänka efter vad orsakerna till den verkligheten är.

Anf. 171 KRISTER ÖRNFJÄDER (s) replik:

Herr talman! Det kommer ett tillfälle senare då vi får anledning att diskutera budgeten för nästkommande budgetår. Då får vi föra diskussionen om vem som är orsak till vad. Annars tror jag att vi missar målet i den här debatten.

Jag förstår i och för sig att Ulf Melin vill glida över i en diskussion som handlar om någonting helt annat än det som vi i dag diskuterar.

Till en början vill jag säga att jag inte delar uppfattningen att den övervägande delen av de studerande på komvux är 20–21 år. Den bilden har inte jag av vuxenutbildningen i Sverige. I min bild är medelåldern betydligt högre.

Jag har uppfattningen att man kommer att använda detta tillfälle till att samköra gymnasieutbildningen för ungdomar med utbildningen för dem som är litet äldre. Då riskerar man att hamna i en situation där pedagogiken för de yngre kommer att ta överhanden. Det kan i sin tur innebära att de som vuxenutbildningen egentligen avser inte har något alternativ kvar. Vi måste göra allt för att inte råka i en sådan situation, inte minst med tanke på den sysselsättningssituation som vi för närvarande har. Jag hoppas naturligtvis att den så småningom skall förändras.

Nu är det som det är med den saken. Vuxenutbildningen har en funktion att fylla även i en framtid då det inte är hög arbetslöshet. Det finns ändå ett stort behov av att vidareutbilda människor som på grund av den snabba utvecklingen annars riskerar att inte hänga med på arbetsmarknaden. Det är därför som jag argumenterar för att den här pedagogiken skall behållas.

Ulf Melin får ursäkta, men för närvarande bekymrar det mig inte så mycket vad Göran Persson sade 1991. Jag utgår från förhållandena 1993. De förhållandena känner jag bäst till. Jag var inte ens med vid den tidpunkt då Göran Persson lade fram detta förslag.

Jag yrkar naturligtvis fortfarande bifall till vårt förslag.

Anf. 172 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Krister Örnfjäder bryr sig inte om vad som sades 1991. Nu är det 1993. Det visar ganska väl med vilken långsiktighet Socialdemokraterna för sin politik. Perspektivet sträcker sig alltså inte ens över två år. Det är ganska fantastiskt.

Krister Örnfjäder säger att man, om det nu blir en gemensam läroplan för komvux och gymnasieskolan, kommer att använda det tillfället till att göra besparingar. Jag tror faktiskt inte det. Bara för att det råkar finnas en gemensam läroplan innebär det inte att det skulle bli så.

Man skulle kunna vända på steken. Krister Örnfjäder nämnde i sitt inledningsanförande de besparingar som nu görs inom den kommunala vuxenutbildningen – de kan i och för sig ibland ifrågasättas. Mot den bakgrunden kan man fråga: Hur kan det komma sig att dessa besparingar görs nu, när det finns en läroplan för komvux, en annan för gymnasieskolan och en tredje för grundskolan?

För mig förefaller resonemanget vara något ologiskt.

Jag tror också att vuxenutbildningen kommer att spela än ännu större roll i framtiden. Det är vi överens om. Jag tror att kraven på både kunskap och kompetens, precis som jag sade i mitt inledningsanförande, kommer att vara ännu högre framöver.

I Sverige finns det ganska många människor som är kortutbildade. De har bara folkskoleutbildning. Det rör sig om ungefär 800 000 människor. Sett i det perspektivet kommer vuxenutbildningen att spela en stor roll framöver.

Det vi talar om i propositionen är ändå att man skall ta till vara resurserna på ett effektivt och bra sätt. I de fall då grupperna är små skall man ta till vara möjligheten att samläsa osv.

Då utnyttjar man resurserna på det lokala fältet på ett bra sätt. Jag vill bara säga att det för mig och för regeringen inte är något självändamål att man skall slå samman komvux och gymnasieskolan i de fall där man har undervisningsgrupper och volymen är så pass stor att man inte behöver göra en sammanslagning av andra skäl. I sådana fall skall man självfallet få läsa bland sina egna.

Anf. 173 KRISTER ÖRNFJÄDER (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara påpeka än en gång, vilket Ulf Melin också mycket riktigt gjorde, att vi har sagt att man skall samverka. Det råder således ingen motsättning här. Det resonemang som Ulf Melin fann fullkomligt ologiskt är i stället fullkomligt logiskt. Man har påbörjat den akt som jag tidigare befarat. Man har börjat spara pengar på komvux till förmån för den andra verksamheten. Men när man nu skall slå ihop verksamheterna gör man det helt legalt att fortsätta med den trenden. Det tror jag vore mycket olyckligt.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

På det här sättet vill vi göra en markering där vi talar om att komvux har sin linje och sitt behov. Vi värnar om den verksamheten. Att det har lyckats så otroligt väl är naturligtvis ytterligare ett argument för att man skall behålla verksamheten på samma nivå som i dag.

Anf. 174 CHRISTER LINDBLÖM (fp):

Herr talman! Låt mig ägna mig åt litet innantilläsning. Krister Örnfjäder påpekade att bl.a. Folkpartiets historia är något solkig när det gäller ansvaret för komvux. Han sade att han hellre ville diskutera läget år 1993. Då gör vi det. Jag vill citera följande ur UbU2 som vi just nu diskuterar: "Utskottet vill framhålla den svenska kommunala vuxenutbildningens unika ställning, sedd i ett internationellt perspektiv. Enligt utskottets mening är det viktigt att bevara den särskilda kompetens och prägel som komvux har genom att vara en speciell utbildningsform för vuxna medborgare, inte minst kvinnor. Särskilt viktig är komvux kompensatoriska uppgift dvs. att ge möjlighet för vuxna människor med begränsad utbildning att komplettera och uppdatera denna." Med förlov sagt, Krister Örnfjäder, är detta en bättre skrivning än den ni har i er reservation.

Herr talman! Jag tänker tala litet om den flexibilitet som vi nu har byggt in i den nya gymnasieskolan. Att kunna bestämma över sin egen utbildning är att kunna bestämma över sin egen framtid. Först när man bestämmer själv kan man också förväntas ta ansvar. En skola som är starkt reglerad utan elevinflytande blir per definition en skola där man knappast kan förvänta sig att elever tar något större ansvar för sin skolgång.

Dagens gymnasieelever är väl skickade att ta ansvar själva. Det krävs dock att skolan är tydlig och klar över att man faktiskt överför ansvar till den enskilde eleven. Det ställer stora krav på att t.ex. studievägledningen fungerar bra och att universitet, högskolor och företag är tydliga när de ställer sina krav.

En mer kursutformad gymnasieskola ställer också större krav på lärare och skolläda. För att unga människor skall kunna ta ansvar krävs att skolan förmår att ta till vara en ung människas inneboende kraft. Om ingen lyssnar på vad man har att säga utvecklar man knappast någon förmåga att ta ansvar.

Den nya gymnasieskolan med program innebar att eleverna fick mindre valfrihet. Hundratals grenar ersattes med 16 program med några tiotal grenar. Utan en möjlighet att välja mellan olika kurser skulle valfriheten minska drastiskt. Jag tycker att man skall se programmen som korgar där man plockar åt sig olika kurser. Ramen är densamma för alla som har valt samma program, men det faktiska innehållet kan skilja sig ganska mycket. Dessutom har man stor möjlighet att tenta av kurser om man av någon anledning redan har stor kunskap. Det gäller exempelvis elever som har varit utomlands och fått en god kunskap i engelska, tyska eller något annat språk. Det gör att man kan klara av gymnasiet på kortare tid eller att man kan läsa litet fler kurser.

Valfrihet och självbestämmande handlar dock inte bara om att man själv skall få välja utbildning och kurs. Det handlar också om att man skall ha ett reellt inflytande över undervisningen. Man har fortfarande inte kommit

särskilt långt i medbestämmandet i den svenska skolan. Inte ens på gymnasienivå, där en del av eleverna faktiskt är myndiga, känner eleverna att de kan påverka undervisningens innehåll särskilt mycket. Det finns framför allt mycket tänkvärt att läsa i rapporten från Riksdagens revisorer från förra året.

Om eleverna skall kunna ta till vara möjligheterna till större inflytande krävs att skolan uppmuntrar till ett mer självständigt arbete från elevernas sida. Gymnasieskolan är fortfarande alltför lik grundskolan i den meningen att undervisningen är lärarledd från katedern. Det självständiga arbetet där den enskilde eleven tar ett eget ansvar är fortfarande alltför sällsynt.

Gymnasieskolan har också ett stort ansvar att uppmuntra självständigt arbete för att på så sätt förbereda för fortsatta studier. Att gå från gymnasiet till högskolan innebär ofta en chock. Gymnasiet är hårt styrt. I högskolan får man däremot ta ansvar för sin utbildning från första stund. Skillnaden skapar ofta stora problem för den enskilde som på ett mycket hårt sätt får lära sig hur verkligheten ser ut.

Här tror jag att specialarbetet kan fylla en viktig funktion. När vi nu återinför betyg på specialarbetet tror jag att statusen på specialarbetet kommer att höjas. Detta kan vara en brygga över till ett annat arbetssätt.

Att ge möjligheter till utbildning för alla är främst en fråga om individens möjligheter att skapa ett eget liv utifrån egna förutsättningar. Samtidigt är det en fråga för hela samhället. I framtiden kommer det att krävas allt fler välutbildade människor för att vi skall kunna utveckla vårt näringsliv och därmed vår välfärd.

Arbetslösheten utgör en stor del av dagens gissel. Det är en arbetslöshet som beror på att antalet arbeten som inte kräver en särskild utbildning har minskat drastiskt. Vi vet också att antalet okvalificerade jobb kommer att minska drastiskt även i framtiden. Om vi inte ser upp riskerar vi att få en hög arbetslöshet bland utbildade ungdomar samtidigt som företagen letar efter välutbildad arbetskraft. Vi kommer att få problem med både arbetslöshet och arbetskraftsbrist samtidigt.

Om vi skall klara av att motivera ungdomar som kanske är skoltrötta och som inte känner för att plugga mer, så krävs en mycket stor flexibilitet. Kursutformningen är ett steg på vägen, men det räcker inte. Skolan måste också lyckas motivera elever att läsa utbildningar som de kanske i förstone inte tänkt sig.

Detta gäller inte minst flickorna. Många lever i villfarelsen att matte och naturvetenskap inte är något för dem. Skolan gör mycket litet för att ta flickorna ur den villfarelsen, vilket leder till att många platser vid det naturvetenskapliga programmet nu gapar tomma runt om i landet. Alldeles för få väljer denna inriktning. Det gäller alltså särskilt flickorna. Jag tror att man i ett kursutformat system kan skapa "preparandkurser" som kan visa hur ett naturvetenskapligt ämne fungerar. Dessa kurser kan skapa ett intresse hos både pojkar och flickor som tidigare inte alls hade tänkt ägna sig åt ett sådant ämne.

Den något mer kursutformade gymnasieskolan tror jag bara är ett steg på vägen mot en individanpassad gymnasieskola. Elevernas egna önskemål måste bli än mer vägledande. På sikt bör helt individuella studieplaner in-

föras, där det obligatoriska momentet begränsas till ett baspaket av ämnen. Resten skall den enskilde eleven välja själv.

Jag tycker att Ingenjörsvetenskapsakademien har en mycket intressant skrivning i sin serie Agenda 2000, där man talar om en mera generell gymnasieexamen som en kontrast till den mycket strikta uppdelning vi i dag har.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i sin helhet.

Anf. 175 KRISTER ÖRNFJÄDER (s) replik:

Herr talman! Christer Lindblom läste upp en skrivning om vuxenutbildning som han tyckte var bättre än socialdemokraternas reservation. Jag tycker naturligtvis att vår skrivning är bättre. Det ligger i sakens natur.

Samtidigt tycker jag att Christer Lindblom naturligtvis gör rätt i att hålla på det som han själv står bakom. Jag vore ytterst tacksam om han samtidigt kunde hjälpa till att se till att det här förverkligas.

Anf. 176 CHRISTER LINDBLOM (fp) replik:

Herr talman! Ja, Krister Örnfjäder, det skulle jag också önska att jag kunde. Men vi kan inte utfärda ett antal påbud härifrån riksdagen som skall styra den kommunala ekonomin. Det är naturligtvis ett mycket stort problem ute i kommunerna i dag att man tvingas spara på mycket viktiga sektorer. Inte minst i den kommun där vi just nu befinner oss har t.ex. komvux råkat ganska illa ut. Jag menar, precis som Ulf Melin sade tidigare, att oavsett hur vi formulerar våra centrala dokument och oavsett om vi delar upp läroplanen för de olika skolformerna i en läroplan för komvux och för de övriga formerna kan vi aldrig garantera komvux existens. Däremot menar jag att det är viktigt att alla våra partiföreträdare ute i kommunerna skaffar sig en kunskap om vad komvux faktiskt är och att komvux själv marknadsför sig som den mycket väsentliga skolform den faktiskt är.

Anf. 177 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! I kväll diskuterar vi och i morgon skall vi besluta om en ny läroplan för gymnasieskolan. Ett gediget arbete från Läroplanskommitténs sida, en omfattande remissomgång och ett brett beredningsarbete ligger till grund för den proposition och det utskottsbetänkande vi har framför oss.

De flesta med mig har säkerligen fått en hel del synpunkter och förslag från både aktiva inom skolan och från en hel del människor utanför. Detta understryker, tycker jag, den vikt och den betydelse man lägger vid vår svenska skola. Det är ur denna diskussion, som varit värdefull och konstruktiv, som förslag och överväganden vuxit fram till en läroplan för den frivilliga skolan, dvs. gymnasieskolan som samlingsbegrepp, en läroplan för en ny tid, en tid som vi kallar framtiden. Slut är den tid då man trodde att det gick att kommendera fram en viss sorts utbildning och en viss sorts kunskap genom centralt fastställda former. I dag ställs utbildning och kompetensutveckling inför helt andra frågor än när riksdagen senast fattade beslut om läroplaner.

Det har sagts, och det förtjänar att sägas igen, att vi lever i ett föränderligt samhälle. Det ställer naturligtvis stora krav, både på oss som politiker och på dem som verkar inom skolan.

Centerns utbildningspolitik har alltid utgått ifrån decentralisering. Jag ser med tillförsikt an den framtid vi nu går till mötes. Med denna nya läroplan har vi tagit stora steg för decentralisering, där det aktiva, det professionella, ges ett betydligt större inflytande över hur man väljer att utforma undervisningen, vilket stoffurval man gör och vilka arbetsmetoder man använder.

Det är min bestämda uppfattning att detta är ett av de viktigaste besluten som vi fattar vad gäller den framtida skolans utformning. Det är i verklig mening en decentralisering och ett erkännande av dem som arbetar inom skolan.

I denna föränderliga tid vet vi att elevernas behov, intressen och förutsättningar varierar. Med en mer kursutformad gymnasieskola får eleverna möjlighet att i större utsträckning välja den utbildningsväg som de anser bäst tillgodoser deras intressen och behov.

En god och likvärdig utbildning för alla elever oavsett social, ekonomisk och geografisk bakgrund är för mig en hörnpelare i svenskt utbildningsväsende. Alltför ofta ställs detta som motsättning till decentralisering. Så är inte fallet, vilket propositionen och utbildningsutskottets betänkande med förträfflighet visar.

Vi skall ange de mål och riktlinjer som vi ställer upp för skolan. Hur man sedan fyller dessa ramar med innehåll är en bedömning som bäst görs lokalt i samspel mellan lärare, elever och avnämare.

Jag vill understryka vikten i den utbildningsreform som vi nu genomför. Kunskap är inte något statiskt. Kunskap är inte heller något statiskt för den enskilde. Kunskap förändras och ombildas i allt högre takt i det som vi kallar kunskapssamhället. Nya rön och landvinningar inom vetenskapen kommer fram. Arbetsmetoder och arbetsorganisation förändras över tiden. Detta ställer naturligtvis nya krav. Här är goda baskunskaper av vikt för att den enskilde snabbt skall kunna ta åt sig och använda nya kunskaper i det praktiska arbetslivet.

Men även för de elever som lämnar gymnasieskolan i dag och framöver finns det utmaningar som min generation inte ofta ställts inför. Det påstås i dag att vi i snitt byter arbete tre gånger under vår yrkesverksamma ålder. En utbildning är inte någonting som är fixt och färdigt när vi lämnar skolan. Allt pekar på att vi måste ha förmåga att inhämta och tillämpa nya kunskaper. Det kan bero på att man förändrar sina arbetsuppgifter eller att arbetsorganisationen förändras.

Huvudsaken är att våra ungdomar har en grundläggande insikt och handlingsberedskap för nya utmaningar. Framtidens skola måste ha ett bildningsideal som inriktning, ett bildningstänkande som utgår från kunskap såsom kunskap att söka kunskap.

Jag vill bara kort beröra några punkter där det känns viktigt att framhålla min och mitt partis åsikter. Jag upplever och uppskattar att man åtminstone vad gäller gymnasieskolan har kunnat fatta beslut i någorlunda stor enighet. För min del kan jag inte inse poängen med Socialdemokraternas krav på skilda läroplaner. Jag kan inte förstå er argumentation.

Självfallet behöver det vara gemensam värdegrund, övergripande mål och riktlinjer och en ansvarsfördelning för hela det frivilliga skolväsendet. Frågan om undervisningens uppläggning, tidsplanering och inlärningsmetoder

kommer självfallet att variera mellan gymnasieutbildningen och komvux. Men detta är ju frågor som inte skall regleras centralt. Det ankommer, som jag nämnt tidigare, på dem som verkar i skolan.

Kraven på att anpassa pedagogik och metodik till skilda elevgruppers förutsättningar och efter deras behov kvarstår alltför, vad jag kan se.

Jag anser att utskottet klart har belyst detta och klart belyst vuxenundervisningens specifika former. För egen del vill jag framhålla och understryka den vikt och den betydelse som komvux har haft och kommer att ha i vårt skolväsende. Komvux fyller en viktig funktion för att ge människor en möjlighet att komplettera och uppdatera sina tidigare utbildningar. Komvux är en viktig utbildningsform, inte minst för att ge människor en andra chans.

Vidare känns det oerhört lättande med det klargörande utskottet gör vad gäller studie- och yrkesvägledning i gymnasieskolan. Från Centern såg vi till att det finns en studie- och yrkesvägledarexamen. Vi framhåller alltför de behov som finns, inte minst med tanke på de krav som en mer kursutformad gymnasieskola och en decentralisering av högskolan ställer. Det behövs kvalificerad personal inom detta område, en personalgrupp som med formell vägledning kan hjälpa elever att hitta rätt i sina utbildnings- och yrkesval.

Till sist vill jag framhålla vikten av att vi i en läroplan betonar vårt kulturarv och våra grundläggande normer och värden. De etiska frågorna är och kommer att bli allt viktigare framöver. Medvetenheten och kunskapen om vårt kulturarv ger en trygghet och en identitet som är grundläggande för att förstå och leva sig in i andra människors och andra kulturers värderingar och kulturella mönster.

Skolan har en viktig uppgift i att förklara våra normer och värderingar och hur dessa har vuxit fram i vår kultur. Kristen etik och västerländsk humanism har en central plats i vår kultur och är centrala som den etiska kompass vi önskar ge den uppväxande generationen, dvs. vår framtid.

Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 178 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Birgitta Carlsson var mycket värtalig om decentralisering av ansvar, men kommer såvitt jag förstår att rösta för en centralisering av beslut när det gäller gymnasieskolans utveckling.

På en punkt kommer hon förmodligen att rösta för en stark decentralisering, dvs. frågan skall vara utsatt för lokalt godtycke. Det gäller frågan om utbildningen i svenska 2. Där har Birgitta Carlsson, precis som övriga borgerliga ledamöter, sagt nej till en speciell kursplan.

Jag uppskattar Birgitta Carlssons mycket tydliga markering av vuxenutbildningens betydelse. Jag har upplevt under riksdagsarbetet att Centern och Socialdemokraterna står varandra mycket nära, dvs. vi ser behovet av att successivt under livet få del i kompetensutveckling.

Men det är inte märkligt om vi socialdemokrater känner viss osäkerhet – som Krister Örnfrjäder tidigare har varit inne på – var regeringen som helhet står, inte minst gäller detta den diskussion som rör sig kring Studiestödsberedningens förslag om en 40-årsgräns för vuxenstudiestöd. Vi upplever att det är oerhört viktigt att riksdagen som helhet gör mycket klara markeringar

av behovet av vuxenutbildning. Vidare är det viktigt att skapa pedagogiska, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar för att vuxna skall ha möjlighet till den kompetensutveckling som Birgitta Carlsson har talat om och som är så viktig.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

Anf. 179 BIRGITTA CARLSSON (c) replik:

Herr talman! Inger Lundberg tog upp detta att vi är både för decentralisering och för centralisering. Jag anser inte att de förslag vi lägger fram innebär en centralisering. Men om det i någon del skulle vara så, beror det på att det finns tillfällen då det är tvunget att centralisera för att kunna decentralisera inom andra grenar.

Vidare tog Inger Lundberg upp frågan om svenska 2. Vi ifrågasätter inte ämnet eller tror att det är ett ämne som kan hanteras hur som helst. Vi är medvetna om att alla de människor som måste ta del av denna undervisning ligger på så olika nivåer. Varje skola som skall ta hand om de elever som skall tillägna sig denna undervisning måste se till att undervisningen läggs upp på sådant sätt att eleverna får den kunskap de behöver i svenska språket. Jag tror inte, vilket Inger Lundberg tror, att det är tvunget att ha denna särskilda kursplan. Jag tror på kommunernas förmåga att ge kunskapen på annat sätt till de elever som behöver.

Vidare har vi frågan om vuxenstudiestöd. En utredning har tillsatts, men inga förslag har lagts fram än. Men vi hoppas och tror på att det även i fortsättningen skall vara möjligt för vuxna att studera och klara sig ekonomiskt.

Anf. 180 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Birgitta Carlsson senaste uttalande jämfört med utbildningsministerns uttalande i kammaren för någon vecka sedan gör att jag hoppas att det är Centern och inte Moderata samlingspartiet som kommer att ha inflytande över hur förslaget till studiestöd skall utformas i den slutliga propositionen.

I fråga om svenska 2 har det kommit massiva protester från hela Utbildningsverket. Det har inte bara skett när propositionen presenterades utan också när utskottets ställningstaganden har tydliggjorts. Det gäller också sedan departementet gått ut och markerat sitt synsätt. Det är inte fråga om en allmänt yvig opinion som är bekymrad, utan det är universiteten, lärarorganisationerna och övriga som skall hantera svenska 2.

Jag har pratat mycket om svenska 2, men det är för att jag tycker att det är ett utomordentligt viktigt ämne. Jag tror också att risken är väldigt stor att ämnet tappas bort. En professor skrev i en skrivelse till utskottet att det är skillnad på om det i en kursplan som har karaktären av en förordning markeras betydelsen av svenska 2, eller om det sker i någon form av kommentarmaterial från Skolverket. Verket har å sin sida markerat betydelsen av språket. Det har gjorts i den gedigna rapporten om elever med annat hemspråk än svenska. Där görs följande slutsats.

Eftersom svensk språkfärdighet i denna såväl som tidigare grundskoleformer har visat sig så betydelsefull för framgång i studierna, är det en konsekvens att man bör satsa på svenska så tidigt som möjligt och se till att elever som har svenska som andra språk får denna undervisning. Det är sannolikt

så att en hel del invandrarelever och deras föräldrar överskattar sin kompetens i svenska och inte gärna vill delta i undervisning i svenska som andra språk. Skolan och skolhuvudmännen i landets kommuner måste ta sitt ansvar och identifiera det behov som finns av undervisning i svenska som andra språk och organisera undervisningen därefter.

Det är mycket klara krav. Det är beklagligt att riksdagen inte har kunnat vara lika tydlig, och det är beklagligt att regeringen inte har förstått att en kursplan i svenska som andra språk har både ett stort symbolvärde och ett stort sakligt värde.

Anf. 181 BIRGITTA CARLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har också tagit del av det material som Ingrid Lundberg har fått. Förmodligen skickas en hel del till oss som sitter i utskottet. Jag har själv jobbat som skolpolitiker i en kommun med många invandrare. Jag har haft kontakt med lärare som jobbar inom detta området och som inte ser en så stor fara i detta som Ingrid Lundberg.

Kursplaner finns i svenska. Målet är att varje individ som kommer hit skall lära sig svenska så fort som möjligt. Med den kunskap och erfarenhet jag har från min egen kommun och från andra lärare jag har pratat med, är jag övertygad om att man kommer att göra sitt allra bästa för att de människor som kommer hit och behöver läsa svenska även i fortsättningen skall få göra det på ett bra sätt.

Anf. 182 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Från kristdemokraternas sida ser vi det som en klar fördel att vi nu har fått en gemensam läroplan för gymnasieskolan, komvux, gymnasiesärskolan och särsvux. Vi tycker också att det är bra att värdegrunden, de övergripande målen och riktlinjerna och ansvarsfrågorna blir gemensamma för hela det frivilliga skolväsendet.

Jag kan inte låta bli att uttrycka en stilla undran när jag säger att vi ställer upp på värdegrunden och den syn som regeringen har uttryckt i sin proposition. Samma sak gällde diskussionen om UbU1. Att detta skulle åstadkomma ett sådant rabalder när frågan enbart tas upp i ett särskilt yttrande är ägnat att förvåna – om man har någon logisk slutledningsförmåga.

Den gemensamma läroplanen ger stora möjligheter till samverkan över gränserna. Detta är angeläget inte minst i mindre kommuner. I större kommuner finns det däremot möjlighet att, precis som i dag, ha särskilda undervisningsgrupper för vuxna. Kommunerna är enligt skollagen ålagda att erbjuda vuxna gymnasial utbildning som svarar mot deras behov.

Kds ser med tillfredsställelse att gymnasieskolan blir mer kursutformad inom ramen för programmen. Fördelarna är uppenbara när det gäller den ökade valfriheten och flexibiliteten. Eleverna får större möjlighet att påverka sin utbildning när det gäller valet av kurser efter egen intresseinriktning. Förhoppningsvis skall detta öka studiemotivationen. Det är en stor fördel att den studerande själv kan bestämma takten i sina studier, eftersom tiden tre år bara är att se som en normaltids. Detta blir möjligt med hjälp av ett system med gymnasiepoäng, som motsvarar det minsta antalet undervisningstimmar som eleven garanteras enligt timplanen. Den större flexibiliteten

innebär också fördelar för kommunerna, som kan ta hänsyn till lokala möjligheter och behov.

Det påpekas i propositionen att ingen kurs bör omfatta mindre än 30 undervisningspoäng. För de omfattande ämnen där en uppdelning i kurser kan vara lämpligt, är det förmodligen lämpligt med en uppdelning i kurser som är mer omfattande än 30 poäng, kanske t.ex. 50. Det påpekas med rätta att 30 poäng i flertalet fall är en alltför liten omfattning för att eleverna skall få djup och sammanhang i sina studier.

Med tanke på detta vill jag uttrycka min förvåning och mitt beklagande över att tre av kärnämnen, nämligen religionskunskap, estetisk verksamhet och naturkunskap endast omfattar 30 gymnasiepoäng på vissa av programmen. Inte minst i ämnet religionskunskap ökar behovet av att tränga djupare in i ämnet i det mångkulturella samhälle som Sverige alltmer utvecklats till. Det blir allt viktigare för eleverna att bli mer säkra på sin egen kulturella identitet – som vi redan hört många gånger i dag. Enligt vårt sätt att se kan detta aktivt bidra till att deras förståelse och tolerans för andra människors religion, kultur och sätt att tänka utvecklas och fördjupas. Detta är inte minst viktigt för att motverka varje form av främlingsfientlighet.

Religionskunskapen får en dubbel funktion genom att på ett särskilt sätt vara så att säga värd för det övergripande etiska perspektivet. Det är meningen att skolan skall hävda de normer som skolans verksamhet skall bygga på och hjälpa eleverna att få ett personligt förhållningssätt till dessa. Därför kommer religionskunskapen i ännu högre grad än tidigare att ha stora svårigheter att uppnå målen för ämnet på den knappa tid som står till buds. Det är bara att beklaga att vi inte haft några möjligheter att med anledning av denna proposition påverka timplanerna, vilka redan föreslogs i propositionen Växa med kunskaper, proposition 1991/90:85, och som fastställdes av riksdagen i maj 1991. Det är trots det låga timtalet en fördel att religionskunskapen är ett kärnämne som förekommer i alla program.

Kds anser att det är naturligt att betyg sätts efter varje avslutad kurs, inte i anslutning till terminsslut. De mål- och kunskapsrelaterade betyg som nu skall sättas i en fyrgradig skala ger eleven större förutsättningar att mäta sina kunskaper mot kursplanernas kunskapsmål. Det är bra att eleverna kommer att få möjlighet att komplettera betyg.

Grundskolans ansvar för att ge alla elever sådana kunskaper att de ger en god grund för fortsatt utbildning är viktigt, inte minst med tanke på att det nu kommer att krävas godkänt i ämnena svenska, engelska och matematik för att få fortsätta de vanliga programmen. Man måste dock vara realistisk och inte begära det orimliga av skolan. För ett tillfredsställande resultat krävs det ett samarbete mellan lärare, elev och förälder – jag tänker på grundskolan. Ju tidigare en elev får det extra stöd och hjälp som han kan behöva för att nå ett gott resultat, dess bättre. Det är därför viktigt att man i det här sammanhanget tänker på relationen grundskola–gymnasieskola.

Lärarna har fått ett större ansvar för att i samarbete med sina elever välja stoff, arbetssätt och metoder. En kompetensutveckling och fortbildning som ser till varje lärares individuella behov och önskemål blir därför allt viktigare. Debatten om lärarcertifikat och lärarlegitimation är intressant, och den bådär gott inför framtiden. Vi kan med all säkerhet framöver förvänta

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Ny läroplan för
gymnasieskolan,
m.m.*

oss ett starkt förändringstryck även på skolans område. Detta kommer att kräva en ständigt pågående utveckling av lärarkompetens och professionalitet. Jag tror också att lärarna kommer att svara upp mot det.

Anf. 183 INGER LUNDBERG (s):

Herr talman! För oss socialdemokrater är frågan om skolans värde och de etiska värden som skolan skall vila på alldeles för viktiga för att göras till föremål för en billig demonstrationspolitik.

Det var därför, herr talman, som socialdemokraterna valde att reservera sig och ta sakdebatten vid grundskolebetänkandets behandling. Om riksdagsmajoriteten då skulle följa kds ultimatum – som den tyvärr gjorde – skulle vi finna det följdriktigt med ett särskilt yttrande beträffande gymnasieskolan. Det är inte så att vi inte tycker att frågan är mindre viktig, men vi tycker att frågan är för viktig för att det skall bli fråga om billiga politiska poänger från något håll.

Jag måste säga, Ingrid Näslund, att jag är uppriktigt och allvarligt besviken på den billiga släng ni i kds gav mig i ert inlägg i debatten. Fru Näslund säger vidare att kds inte har kunnat påverka timplanen till gymnasieskolan. Visst hade ni i kds kunnat göra det! Visst hade den kristdemokratiska gruppen i riksdagen kunnat väcka en motion om att öka timtalet för religionsämnet. Men den gjorde inte det, därför att man förstod att det inte skulle skapas majoritet för det förslaget i denna kammare.

Det finns partier som tagit strid för religionsämnet. Det gjorde de kristna socialdemokraterna. De fick stöd av centerpartister och övriga socialdemokratiska ledamöter i riksdagen. De fick även stöd av ledamöter i andra partier. Striden var tuff, men socialdemokraterna vann den. Om Ingrid Näslund verkligen menat allvar, och inte bara vill tala för någon form av proselyter, hade Ingrid Näslund kunnat ta ett initiativ.

Anf. 184 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Naturligtvis hade vi i kds kunnat väcka en motion, men man måste kunna inse att det inte går att riva upp en hel timplan på grund av ett ämne. Man kan inte heller, i ett sådant här fall, dra i gång en debatt om saker som inte är föremål för behandling i propositionen.

Det enda vi i kds har gjort vad gäller värdegrunden är att ställa upp på regeringens proposition.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

11 § Vissa ändringar i riksdagsordningen

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU8 Vissa ändringar i riksdagsordningen.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

12 § Riksdagens förvaltningskontors verksamhetsberättelse

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU16 Riksdagens förvaltningskontors verksamhetsberättelse (redog. 1993/94:RFK1).

*Domstols-
förvaltningen*

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

13 § Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1993/94 års riksmöte

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU17 Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1993/94 års riksmöte (redog. 1993/94:JO1).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

14 § Domstolsförvaltningen

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1993/94:JuU10 Domstolsförvaltningen (prop. 1993/94:17).

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 185 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Bakom den proposition och det betänkande som kammaren nu har att diskutera ligger mycket onödigt arbete. Arbetstid som hade kunnat användas för viktiga uppgifter har förbrukats i onödan. Denna debatt hade kunnat undvikas om propositionen aldrig lagts på riksdagens bord. Det skulle ha varit bra med hänsyn till både saken och kammarens nu trängda arbetsläge.

Det onödiga arbetet började med att Justitiedepartementet presenterade en promemoria som bl.a. innehöll ett ogenomtänkt förslag om att Domstolsverket skulle skrotas. Remisskritiken var förödande, och uppslutningen kring Domstolsverket var stor. Justitieministern tvingades därför under hösten 1992 meddela att skrotningen av Domstolsverket inte längre var aktuell.

Förslaget som då hade lagts fram i en promemoria skapade bara oro, vilket stal arbetstid från viktiga göromål. Regeringen har ägnat mycken tid åt att lägga fram förslag som inte har någon betydelse när det gäller att lösa domstolarnas verkliga problem, nämligen den stora arbetsbördan.

Herr talman! Efter ytterligare en tid hastades det nu föreliggande förslaget fram. Ett helt nytt förslag som regeringen inte har vågat utsätta för en normal remissomgång. Nu handlar det inte om att lägga ner Domstolsverket som en konsekvens av andra organisatoriska förändringar. Nu handlar det i stället om att, med närmast metafysiska tankegångar om domares och domstolars förhållande till omvärlden, överlämna domstolsadministrationen till domarna.

Syftet sägs vara att stärka domarnas och domstolarnas självständighet för att på det sättet stärka tilltron till rättssamhället. Det är nödvändigt, skriver statsrådet, att göra detta, detta trots att hon tidigare skrivit: Ett starkt och oberoende domstolsväsende är en grundförutsättning för en rättsstat. Det kan utan tvekan sägas att det svenska domstolsväsendet i dag svarar mot högt ställda krav i detta avseende, bl.a. beroende på nuvarande regler som tillerkänner domstolarna en viss särställning. I detta avseende kan nämnas, förutom domarnas grundlagsfästa starkare anställningsskydd och det direkta skyddet för domstolarnas självständighet i sin dömande verksamhet, även det förhållandet att deras viktigaste funktioner är fastlagda i grundlag.

Ändå vill regeringen – trots ovan citerade motiveringar – uppta kammarens tid med att göra ändringar!

När Domstolsverket år 1975 inrättades, ansåg de borgerliga reservanterna att det inte fanns garantier mot att verket skulle komma att träda domstolarnas självständighet för när. Sedan dess har det knappast förekommit motivering i denna kammare som riktat sig mot verket eller dess verksamhet, i synnerhet inte efter 1982 då kammarrättspresidenten Gustaf Hedborg redovisade sin på regeringens uppdrag utförda utredning om domstolsadministrationen. Gustaf Hedborg konstaterade att Domstolsverkets verksamhet inte medfört något intrång vad gäller domstolarna självständighet.

När regeringen i budgetpropositionen 1983 redovisade denna utrednings resultat, anslöt sig ett enigt utskott till statsrådets anmälan, dvs. även företrädare för de borgerliga partier som några år tidigare hade yrkat avslag på förslaget om att inrätta ett Domstolsverk.

Plötsligt – kan man säga – dyker frågan om Domstolsverkets nedläggning upp. Frågan är vad det är som sakligt sett har inträffat, och som lett fram till dagens onödiga proposition. Det skulle vara intressant om Christel Anderberg kunde ägna tid i sitt anförande åt att reda ut det förhållandet.

Herr talman! Jag övergår nu till att tala om de fackliga organisationernas rätt att nominera ledamöter till Domstolsverkets styrelse. Ingen har under de snart 20 år som förflutit sedan verket inrättades anfört några praktiska eller principiella invändningar mot detta förhållande. Tvärtom är de flesta insiktsfulla bedömare överens om att de fackliga representanterna och deras aktiviteter varit till nytta för verksamheten.

Något har emellertid inträffat, för nu skall dessa ledamöter bort! Vad är det som hänt, Christel Anderberg?

När det gäller de fackliga representanterna i styrelsen är det enligt Socialdemokraternas uppfattning nödvändigt att det i bl.a. de centrala verken är väl sörjt för politisk och medborgerlig insyn. Det är också mycket betydelsefullt att personalen via sina organisationer har möjlighet att föra fram sina synpunkter rörande verksamheten och ta del i myndighetens ledning genom

egna representanter i styrelsen. Vi anser att det även fortsättningsvis skall ingå fackliga ledamöter i Domstolsverkets styrelse.

Regeringens och utskottsmajoritetens doktrinära syn på fackligt engagerade personer leder till att de ledamöter som utsetts av regeringen på förslag av Jusek, Domarförbundet och TCO-S körs ut även ur Tjänsteförslagsnämnden, dvs. den nämnd som har att avge förord beträffande domartillsättningar.

Det var så sent som 1990 som TCO fick rätt att nominera en person. Därigenom bereddes den s.k. biträdespersonalen – som till stor del är kvinnor, och för övrigt är många fler än domarna – möjlighet att påverka tillsättningen av sina chefer. Jag vet att denna möjlighet är mycket uppskattad i denna grupp. Nu vill utskottsmajoriteten ta bort dessa representanter, som är till stor nytta för verksamheten.

När TCO fick denna möjlighet för tre år sedan stöttade utskottets ordförande Britta Bjelle i en motion förslaget. Hon skrev då tillsammans med sina medmotionärer: "Det kan vara värdefullt för tjänsteförslagsnämndens verksamhet att en representant för kanslipersonalen ingår i nämnden." I dag vill hon och de andra borgerliga ledamöterna i utskottet köra ut dessa ledmöter och inte ha kanslipersonalen kvar i nämnden.

Mina frågor skulle ha riktat sig till Britta Bjelle, om hon hade befunnit sig i kammaren. Men det kanske finns någon annan som känner sig manad att svara. Mina frågor till Britta Bjelle är: Har det inte visat sig vara värdefullt med kanslipersonal i nämnden? Är det inte besvärande att kasta ut ur nämnden den kvinna som representerar så många andra kvinnor? Vad säger andra kvinnor i Folkpartiet och i andra partier?

Här borde finnas utrymme att stanna upp och tänka efter och rösta för det som är praktiskt klokt i stället för det som är doktrinärt rätt. För övrigt var även Centerns representanter Ingbritt Irhammar och Anders Svärd med och stöttade den utökade fackliga representationen för tre år sedan, dvs. år 1990. Vad har hänt sedan dess, Anders Svärd?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under punkten 3 och bifall till reservationerna 1 och 2, dvs. avslag på hemställanspunkterna 1 och 2.

Anf. 186 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Detta betänkande från justitieutskottet behandlar ett av de många ärenden i kammaren denna vecka som har föranlett mycken turbulens under utskottsbehandlingen. Jag kan kanske hålla med Göran Magnusson om att den myckna uppståndelsen står i omvänd proportion till sakens betydelse.

Vad som föreslås i propositionen är en ökad självförvaltning av domstolsväsendet genom att domstolarna får större ansvar för sin egen administration och ett större inflytande över ledningen av sin administrativa centralmyndighet. Detta sker genom att Domstolsverkets verksamhet får en något annorlunda och mer decentraliserad inriktning och genom att det får en styrelse som består av personer som i huvudsak hämtas från domstolarna. Styrelsen skall ha ansvaret inför regeringen, och myndighetens chef skall i princip an-

svara inför styrelsen, dvs. en ställning liknande den som en verkställande direktör har i ett aktiebolag.

Det är inte några dramatiska förslag som nu läggs fram. För något år sedan fanns – som Göran Magnusson också nämnde – planer på att lägga ned de 24 minsta tingsrätterna och införa total decentralisering. I det perspektivet skulle Domstolsverket på sikt helt avskaffas. Remissutfallet på det förslaget blev emellertid sådant att regeringen har beslutat att inte röra vid tingsrättsorganisationen. Som en konsekvens härav kommer Domstolsverket att behövas i framtiden, om än i en något modifierad form.

Utskottsmajoriteten tillstyrker regeringens förslag beträffande sammansättningen av centralmyndighetens styrelse och Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet. Vi anser alltså att det i styrelsen bör ingå personer med ledande befattningar i domstolarna och med bred kunskap och erfarenhet från olika domstolstyper. De bör rekryteras på rent professionella grunder.

Statsmakterna har ett betydande inflytande över den dömande verksamheten genom normgivningen och tillräcklig styrning av den administrativa centralmyndigheten, främst genom budgetarbetet. Den medborgerliga insynen och kontrollen är väl tillgodosedd. Behovet av politiker i styrelsen måste därmed anses mindre framträdande. Från konstitutionell synpunkt måste det t.o.m. anses direkt olämpligt att riksdagsledamöter sitter i just denna styrelse. Detsamma gäller fackliga representanter. Både i styrelsen och i Tjänsteförslagsnämnden bör det vara tillräckligt att det fackliga inflytandet tillgodoses inom ramen för den arbetsrättsliga medbestämmandelagstiftningen.

Jag minns inte om Göran Magnusson var närvarande under den hearing som justitieutskottet höll i denna fråga. Där framhölls bl.a. från Jusek att man var fullt nöjd med det fackliga inflytandet i tidigare led. Man ansåg det inte alls nödvändigt att man skulle sitta i styrelsen.

Något litet bekymrad var man över förslagen angående Tjänsteförslagsnämnden, men närmast av det skälet att man befarade mindre acceptans av nämndens förslag. Jusek framhöll att det inte fanns några ideologiska skillnader mellan departementet och Jusek. Det fanns litet olika uppfattningar i vissa praktiska frågor. Jusek hade t.ex. synpunkter på att det var kort genomförandetid. Facket självt anser alltså inte att det är så dramatiskt som Göran Magnusson vill framställa det som.

I utskottet uppstod beklagligtvis en annan majoritet bestående av Socialdemokraterna och Ny demokrati vad avser propositionen i övrigt. Det gäller hemställanspunkten 3 i utskottets betänkande.

Det nu föreliggande förslaget vilar på två grundpelare, nämligen den decentralisering som är allmän för hela statsförvaltningen och domstolarnas konstitutionella särställning. Det konstateras i propositionen och i betänkandet att det grundlagsmässiga skyddet för domstolarnas självständighet är ganska svagt utvecklat i vårt land, liksom de legala garantierna för domstolarnas självständighet i övrigt. Redan av denna anledning finns det skäl för en ändrad lagstiftning på området. Frågan om hur förvaltningen inom domstolsväsendet bör vara anordnad måste ses i ett bredare och mer principiellt perspektiv som har att göra med tilltron till rättssamhället och dess förmåga att möta påfrestningar i framtiden.

Principer finns det, Göran Magnusson, men någon metafysik är det definitivt inte fråga om.

Den borgerliga minoriteten anser att regeringens förslag är väl ägnat att tillgodose de krav som bör ställas på domstolsförvaltningen beträffande arbetsformerna för centralmyndighetens styrelse och sättet att i övrigt leda myndigheten.

Herr talman! Jag yrkar sammanfattningsvis bifall till utskottets hemställan under punkterna 1 och 2 och avslag på motsvarande reservationer. Jag yrkar vidare bifall till reservation 3 och avslag på utskottets hemställan under punkt 3.

Anf. 187 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns anledning för mig att inledningsvis påpeka att jag inte fick svar på någon av de frågor som jag ställde. Christel Anderberg läser tvärtom upp valda delar ur propositionen. Det kan man naturligtvis göra om man tror att detta är ett nödvändigt och angeläget förslag för att skapa tilltro till rättsväsendet och skydda domare och domstolar från otillbörlig påverkan.

Eftersom det inte i något sammanhang har påvisats att Domstolsverkets nuvarande styrelse och organisation har lett till det som man från början diskuterade, måste jag upprepa frågan. Vad är det som har hänt som gör att denna kraftiga principiella förändring beträffande innehållet i styrelsens verksamhet måste göras? Det handlar ju faktiskt om att överlämna administrationen av domstolarna till framstående domare. Är det inte bättre att använda framstående domare till dömande verksamhet och de aktiviteter som de egentligen är till för? Är det ägnat att stärka allmänhetens tilltro till domstolsväsendet om man sluter sig i sitt eget skal och sysslar med detta inom den egna styrelsen? Det är ju själva kungstanken från departementets sida.

Jag kan inte komma fram till något annat än att det handlar om nästan metafysiska resonemang om vad som egentligen ligger bakom detta. Det vore intressant om Christel Anderberg kunde gå in på vilka tankar som egentligen gäller.

Sedan säger Christel Anderberg att facket är nöjt, precis som om det bara fanns ett fack, Jusek. Det är klart att Jusek kan vara nöjt eftersom tanken är att domstolsadministrationen skall överlämnas till deras medlemmar. TCO:s representant, som ställs utanför det här inflytandet, är naturligtvis av en helt annan uppfattning. Jag tycker att TCO:s uppfattning är lika viktig som Juseks i de här sammanhangen.

Christel Anderberg säger också att detta har åstadkommit mer turbulens än vad saken egentligen motiverar. Det kan man ju tycka. Men om man hade resonerat, lyssnat och dragit slutsatser av de erfarenheter som finns av domstolsförvaltningen hade man inte behövt lägga fram det här förslaget och man hade inte heller behövt ägna så mycket tid till att diskutera det. Det har ju varit flera sammanträden i utskottet, oro, förvirring och diskussioner bland Domstolsverkets personal och i andra sammanhang. Först kom den andra promemorian om nedläggning av verket.

Om det blir en socialdemokratisk regering med majoritet i den här kam-maren finns det all anledning att återställa domstolsadministrationen till vad

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Domstols-
förvaltningen*

som gäller för närvarande och alltså riva upp de beslut som kan tänkas gå igenom i kammaren nu.

Anf. 188 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Det är ingenting som har hänt, Göran Magnusson. Vi lagstiftar inte för forntiden utan för framtiden. Skälen till dessa förslag är just de som jag har nämnt, nämligen att vi behöver stärka domstolarnas självständighet av konstitutionella skäl. Vi måste kunna ställa dessa krav på domstolsförvaltningen inför framtiden för att stärka allmänhetens förtroende för rättsväsendet och rättssamhället.

Det är ett jättestort bekymmer med balanserna i domstolarna. Det sitter två domare i Domstolsverkets styrelse i dag. Om vi då utökar denna skara till fem kan det knappast vara ägnat att påverka arbetssituationen inom domstolsväsendet i någon större utsträckning.

Jag kan inte uttala mig om vad utskottsordförande Britta Bjelle sade eller vad hon hade för inställning för tre år sedan. Då fanns jag ännu inte i riksdagen.

Jag har nämnt vad Jusek har redovisat för inställning. Jag har ingen anledning att räkna med att TCO har någon annan inställning. TCO har, precis som Jusek, full insyn och full möjlighet till påverkan på verksamheten inom Domstolsverket i tidigare led enligt vanliga medbestämmanderegler utan att därför behöva sitta i styrelsen. Detta är en utveckling som pågår på många andra fronter i samhället. Det gäller inte bara Domstolsverket. Bl.a. av konstitutionella skäl är det särskilt olämpligt med den typen av representation just i den här styrelsen.

Anf. 189 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Varför upptäcktes dessa konstitutionella skäl först nu? År 1983 ansåg moderata ledamöter i denna kammare att Domstolsverket inte var något problem ur konstitutionella synpunkter och att det skulle kunna fungera alldeles utmärkt. Det finns inte en enda motion, såvitt jag kunnat finna i det utmärkta datasystemet, som visar att moderater eller några andra borgerliga ledamöter har yrkat på förändringar av det slag som nu är i fråga. Man har egentligen inte heller yrkat på att vi skall göra andra förändringar för att stärka domstolarnas ställning. Det är inte det vi skall besluta om nu.

Nu är det själva domstolsadministrationen vi beslutar om. Där finns det knappast någon anmärkning. Alla är överens om att detta fungerar utmärkt. Vad var det som inträffade när den första promemorian kom? Varför är man så oerhört intresserad av och engagerad i att genomföra det här förslaget? Det har ju varit förhandling på förhandling på toppnivå för att rädda denna, som Christel Anderberg här vill framställa den, ganska betydelselösa propositionen.

Christel Anderberg säger att vi inte lagstiftar för forntiden utan för framtiden. Vad är det som blir bättre i domstolarnas arbetssituation genom den här propositionen, Christel Anderberg? Vad finns det för kritik ur konstitutionella och andra synpunkter mot de nuvarande förhållandena, som blir ändrade genom ett bifall till den här propositionen? Vad är det som egentligen skulle kunna ändras?

Herr talman! Låt mig också säga att Christel Anderberg uppehåller sig relativt mycket vid decentraliseringen inom domstolsväsendet. Det gör man också i utskottsmajoritetens text. Detta är ju alldeles okontroversiellt. Det är t.o.m. så att Domstolsverket, som först skulle avskaffas och nu skall organiseras på ett annat sätt, leder detta decentraliseringsarbete. Det finns över huvud taget ingen motsatsställning kring detta, så den här propositionen leder ju inte till detta. Det går ju att genomföra även i andra sammanhang.

Christel Anderberg säger att det är en utveckling på gång nu att skrota fackliga representanters medverkan i verksstyrelser och på andra håll i samhället. Jag skulle faktiskt inte vilja kalla det för en utveckling. Jag betraktar det som en sveckling. Det är en sveckling av fackligt inflytande. Jag minns faktiskt inte riktigt om företrädaren för Jusek uttryckte sig så rakt på sak som Christel Anderberg påstår här. Att Juseks företrädare är nöjd betyder ju inte att man därmed kan säga att alla fackliga företrädare är nöjda. Såsom jag beskrev finns det faktiskt en skillnad i ställning i det här sammanhanget.

Anf. 190 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Även om moderata riksdagsmän inte har beklagat sig över tingens ordning på senare år kan jag konstatera att vi inte är sämre än att vi kan ändra oss. Vi blir klokare med tiden.

Det finns ingen anledning att tro annat än att styrelsen också i dess nya utformning kommer att fungera till full belåtenhet.

När det gäller fackrepresentanter i styrelser skulle jag vilja citera Lindbeckrapporten Nya villkor för ekonomi och politik. Där framhåller man under rubriken "Den svenska krisen" att en tydlig ansvarsfördelning betyder att samhällets olika aktörer har klart definierade uppgifter och tydliga incitament. Ansvar förutsätter ett nära samband mellan insats och resultat. Den svenska modellens rollblandningar och otydliga maktfördelning har tenderat att utsudda ansvaret.

Det är så sant som det är sagt. Fackföreningars uppgift är och skall vara att tillvarata medlemmarnas intressen. En styrelseledamot har i första hand att se till huvudmannens, dvs. bolagets eller myndighetens, bästa. Dessa två roller är ibland oförenliga och måste med nödvändighet leda till att en sådan representant ibland hamnar i lojalitetskonflikter.

Anf. 191 BENGT ROSÉN (fp):

Herr talman! Jag önskar inledningsvis belysa den inverkan som förslagen i betänkandet om domstolsväsendet kan ha på arbetet med reformeringen av statens ekonomi.

Det allt övergripande problem som vi som politiker kommer att få kämpa med under hela 90-talet är vårt gigantiska budgetunderskott. Klarar vi inte av att stoppa ökningen och påbörja en återbetalning så har vi konsumerat på våra barns bekostnad och kommer att överlämna ett mindre välmående land.

Inom det konkurrensutsatta näringslivet fick festen under 1980-talet ett abrupt slut. När efterfrågan minskade visade det sig att vårt kostnadsläge var för högt, och vi fick en lavin av konkurser. Denna utgjorde sedan inledningen till en rekonstruktion av hela vår industri. Detta arbete har bedrivits

utomordentligt målmedvetet. Vi har nu klara belägg för att vårt näringsliv har stora möjligheter att expandera och därmed börja återanställa och generera behövliga skatteintäkter till staten när konjunkturen vänder uppåt.

Jag har tidigare för egen del varit med och bedrivit en intensiv kostnadsjakt när jag under åren 1965–1985 hade ansvar för ett släktföretag. Vi ökade under dessa år utan att använda oss av en massiv marknadsföring omsättningen från ca 20 miljoner per år till över 500. Vi åstadkom ökningen genom att med sänkta kostnader öka vår konkurrensförmåga.

Under senare år har jag på styrelsenivå deltagit i ett par bankers arbete med att förbättra kostnadseffektiviteten och likaså i en stiftelse som driver näringsverksamhet med hundratalet anställda. Det handlar ofta om svåra beslut när företag skall organiseras om och personal friställas, men de är nödvändiga att ta. Inom näringslivet sätter konkurrensen obönhörligen nivån för kostnaderna.

När det gäller att uppnå kostnadseffektivitet inom den offentliga sektorn är svårigheterna större. Den borgerliga regeringen har dock inlett ett förtjänstfullt arbete med att låta enskilda alternativ konkurrera med de delar av den offentliga sektorn som kan konkurrensutsättas. Det kommer att ge resultat när konjunkturen vänder uppåt och rationaliseringen kan fullföljas inom berörda delar av den offentliga sektorn.

Men det finns en stor del av den offentliga verksamheten som inte kan effektiviseras genom ett yttre marknadstryck. Här måste man i stället effektivisera genom en klok organisation, tydliga mål, målstyrning och en noggrann uppföljning och utvärdering. Till denna s.k. kärnverksamhet inom den offentliga sektorn hör domstolsväsendet.

Detta område är speciellt i det avseendet att domstolarna har en grundlagsskyddad självständighet i den dömande verksamheten gentemot riksdagen, som har den lagstiftande makten.

Som Göran Magnusson redovisat fanns det invändningar från borgerligt håll när Domstolsverket inrättades i början av 1970-talet för att samordna och effektivisera domstolarnas administration. Man framhöll att det föreföll omöjligt att avgränsa Domstolsverkets kompetensområde så att domstolarnas integritet inte kränktes.

Men som Göran Magnusson också redovisade har de påtalade farhågorna inte besannats. Såväl den Hedborgska utredningen under den borgerliga regeringen på 1980-talet som remissomgången för den s.k. departementspromemorian i år visar att det inte finns en enda domstol som anser att Domstolsverket kränkt dess integritet.

Mot denna bakgrund och mot bakgrund av det stora behov av att sänka statens utgifter som jag inledningsvis berörde är det mycket uppseendeväckande att man från Justitiedepartementets sida initierat en proposition med förslag som innebär att staten avhänder sig kontrollen över kostnadsutvecklingen inom domstolsväsendet. I stället för en generaldirektör som är direkt ansvarig under regeringen föreslår man en styrelse, i huvudsak bestående av höga domare, med samma vittgående befogenheter att efter eget gottfinnande sköta domstolsadministrationen som styrelsen i ett affärsdrivande verk.

Sverige har en i internationell jämförelse mycket kompetent domarkår

och hög rättssäkerhet. Men av naturliga skäl är domarna varken utbildade för eller vana vid att leda stora administrativa organisationer. Jag har i min motion framhållit att det årligen kostar över 2,5 miljarder att hålla i gång domstolarna. Om vi tar med verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna och rättshjälpskostnaderna, som Domstolsverket också administrerar, överstiger kostnaderna 3,6 miljarder. Alla kan räkna ut vad exempelvis en tioprocentig effektivitetsnedgång innebär för statskassan.

Jag vill i detta sammanhang ställa en fråga till Christel Anderberg. Varför har inte Statskontoret och Riksrevisionsverket fått yttra sig över propositionsförslaget om det är så harmlöst som Christel Anderberg har velat göra gällande?

Den rågång mellan riksdagen som den lagstiftande makten och domstolarna som vi värnar i grundlagen är tyvärr inte djup. Det beror på att riksdagen även är den medelsbeviljande makten. Denna intressekonflikt kan om vi bifaller propositionen komma att aktualiseras på ett mycket brutalt sätt. Jag kan framför mig se en uppsplitande massmediedebatt med en finansminister som till slut vägrar att höja anslagen till domstolsväsendet och en styrelse bestående av höga domare som anklagar den lagstiftande makten för att sätta sig på den dömande. Då är det för sent för regeringen att ändra organisation eller att avskeda styrelseledamöter.

Risken för en effektivitetsnedgång ökar genom att man samtidigt vill kasta ut kanslipersonalens representant ur styrelsen. Jag tycker att detta är uppseendeväckande. Kanslipersonalen som berörs mest av administrationen och utgör två tredjedelar av domstolspersonalen får inte ha någon representant i styrelsen. Förslaget innebär en återgång till en svunnen epok när överklassen styrde massan.

Under mina två år i Domstolsverkets styrelse har Gun Haak som representant för kanslipersonalen varit ovärderlig. Hon har varit mycket konstruktiv och har kunnat informera om hur olika rutiner och uppläggningar fungerar och vilken rationaliseringspotential som finns. Det är ju helt omöjligt att utveckla nya arbetsbesparande system och få dem genomförda om man inte har personalen med sig.

Utan att man kan ange ett enda bärande skäl för att förändra styrelsen för Domstolsverket, slår man med olika uttryck i propositionen fast att man önskar stärka domstolarnas inflytande över ledningen i Domstolsverket. Det är en falsk varubeteckning. Det är inte domstolarnas inflytande man vill stärka, utan det är domarnas, akademikernas.

Det är betecknande att Christel Anderberg som fackförening endast anger Jusek, akademikernas förbund. Huvuddelen av personalen på domstolarna får nämligen minskat inflytande, när deras företrädare kastas ur styrelsen.

Det är svårt att förstå att företrädare för Folkpartiet, Centern och kds har kunnat ansluta sig till detta elittänkande, och det blir än svårare att förstå om man betänker att det bara är tre år sedan justitiekottet med nuvarande ordförande i spetsen beslöt att utöka Tjänsteförslagsnämnden med den företrädare för kanslipersonalen som man nu vill kasta ut. Då skrev justitiekottet:

”När det gäller frågan om en företrädare för TCO-S bör ha plats i nämnden bör noteras att domstolsarbetet i stor utsträckning är ett lagarbete som

utförs av domare, notarier och kanslipersonal gemensamt, och att det alltså är viktigt att domarna har ett gott samarbete med övrig personal. Mot den bakgrunden anser utskottet, i likhet med justitieministern, att det är motiverat att bereda TCO plats i tjänsteförslagsnämnden. Härigenom kommer andra personalkategoriernas synpunkter på tjänstetillsättningar att kunna tas till vara på ett bättre sätt än tidigare.”

Jag är mycket intresserad av vad de ledamöter som finns i kammaren och som representerar Folkpartiet, Centern och kds i justitieutskottet har för förklaring till det ändrade synsättet.

Anf. 192 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Staten avhänder sig visst inte möjligheten att påverka domstolarnas administration. På s. 22 i propositionen finns ett långt stycke, där alla olika påverkansmöjligheter finns angivna. Bl.a. har statsmakterna genom normgivningen inflytande över domstolarnas dömande verksamhet.

Det medborgerliga inflytandet över den dömande verksamheten är också tillgodosett genom systemet med nämndmän i domstolarna. I administrativt och organisatoriskt hänseende sker statsmakternas styrning främst genom budgetarbetet och den verksamhet som hänger ihop med framför allt medelstillelningen till domstolsväsendet.

Vidare erinras om JK:s och JO:s tillsyns- och granskningsskyldigheter liksom skyldigheten för statliga myndigheter enligt 4 kap. 10 § riksdagsordningen att lämna uppgifter och avge yttranden på begäran av riksdagsutskott.

Det finns alltså en mängd kanaler där det här inflytandet är väl tillgodosett.

Varför det inte har skett någon remiss till statskontoret kan jag tyvärr inte svara på. Det framgår ju av propositionen att synpunkter på förslaget har inhämtats bl.a. från ordförandena i Högsta domstolen och Regeringsrätten, från alla presidenter, lagmännen i de tre största tingsrätterna och länsrätterna samt Domstolsverket. Det har ansetts tillfyllest för de trots allt ganska begränsade förslag som det nu gäller.

Sedan är det ju så, Bengt Rosén, att finansministern inte heller i dag ger domstolsväsendet så stora anslag som man där skulle vilja ha. Jag tycker därför inte alls att det här framtidsscenarioet är så skräckinjagande som Bengt Rosén ville göra gällande.

Jag tycker att jag i fråga om de fackliga representanterna angav vår ställning ganska klart i mitt replikskifte med Göran Magnusson. Jag skall inte ta upp tiden med att upprepa mig på den punkten.

Anf. 193 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Christel Anderberg säger att staten inte avhänder sig inflytande. Men det är ju på det sättet att vi i dag har en generaldirektör som är direkt ansvarig under regeringen. I ekonomiskt hänseende har regeringen hela tiden möjlighet att sätta press på denne generaldirektör och se till att han effektiviserar och rationaliserar i verksamheten så långt det är möjligt.

Generaldirektören har i denna verksamhet stor hjälp av en styrelse med en mycket bred kompetens. Där finns företrädare för olika domstolar. Dom-

stolarna är redan i dag i beslutsmajoritet i styrelsen, eftersom det om man räknar med generaldirektören finns fyra domare, och generaldirektören är gammal domare.

Som jag tidigare har nämnt finns det också i styrelsen företrädare för kanslipersonalen, och det är enligt min uppfattning helt ovärderligt. Jag sitter i tillräckligt många styrelser för att inse behovet av att de stora personalkategorierna är representerade i styrelsen. Det går inte att styra vare sig företag eller organisationer ovanifrån. Man måste ha med personalen om man skall kunna utveckla en effektiv verksamhet.

Nu vill man ändra styrelsens hela konstitution. I stället för den styrelse som mer har varit ett bollplank till generaldirektören vill man lägga fast en styrelse med samma stora befogenheter som styrelser i affärsdrivande verk, som har att ta ansvar för både inkomster och utgifter. Men den här styrelsen får precis självständigt hantera sina utgifter, och då är risken oerhört stor att det blir en försämrad effektivitet. Eftersom vi rör oss med miljardbelopp, kommer det också omedelbart att synas i statens utgifter.

Christel Anderberg säger också att förslaget har varit ute på remiss. Ja, det har varit hos de höga domarna. Det har varit i Domstolsverket, som enhälligt vill avslå förslaget. Riksrevisionsverket, som ständigt granskar Domstolsverkets ekonomi och lätt hade haft möjlighet att yttra sig, har man däremot inte vågat låta ta del av förslaget. Man hade kunnat få ett yttrande på 14 dagar. Nu har man i stället i en månad låtit förslaget hanteras inom justitietskottet.

Anf. 194 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag är fullständigt övertygad om att en skicklig och modern verksledning får personalen med sig utan att personalrepresentanter därför nödvändigtvis behöver sitta i styrelsen.

Enligt den ordning vi har nu är generaldirektören direkt ansvarig inför regeringen, men enligt det förslag som vi diskuterar i dag kommer ju styrelsen för Domstolsverket att vara direkt ansvarig inför regeringen. Förslaget innebär alltså inte att styrelsen kan sprattla i väg och leva sitt eget liv. Regeringen får ändå en möjlighet att hålla en hand över verksamheten.

Anf. 195 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Det kommer inte att bli på det sättet när man vill stärka domstolarnas makt genom att ge denna styrelse så stora befogenheter. Den skall självständigt sköta administrationen. Det är kontentan av detta förslag.

Christel Anderberg har en positiv uppfattning om att en skicklig verksledning får med sig personalen. Möjligheterna att få med sig personalen minskar oerhört när den stora kategori som utgör två tredjedelar av alla anställda inom domstolarna inte blir representerad i styrelsen. Jag skulle önska att Christel Anderberg hade tagit del av det yttrande som en gammal, mycket klok lagman, Carl-Anton Spak, har skrivit. Han går i pension nästa år. Han har suttit i Domstolsverkets styrelse under alla år. Han var myndighetschef i den organisation som föregick Domstolsverket under några år. Han påpekar att det är omöjligt att företa några rationaliseringar när man har styrelser med höga domare. De bevakar de egna reviren och ser till att den egna dom-

stolen får de bästa möjligheterna. Om man nu inrättar en styrelse av detta slag och låter sju åtta domstolar bli representerade, blir de då jäviga när anslagen för de särskilda domstolarna skall diskuteras? Hur ställer sig de andra domstolarna till detta?

Det kommer att bli mycket problem med arbetet i denna styrelse, så jag tror att domarna helst skulle ha varit utan detta arbete. Hela Domstolsverkets verksamhet går egentligen ut på att lämna domarna den service som gör att de kan ägna sig åt det som de är duktiga på, nämligen den dömande verksamheten. De har varken utbildning för eller erfarenhet av att driva stora administrativa organisationer, som jag tidigare nämnde. Detta kommer inte att fungera, Christel Anderberg.

Jag är mycket förvånad över att Moderaterna tar så lätt på detta samtidigt som man har så stora insikter i att verka i olika styrelser i näringslivet. Där finns alltid fackliga företrädare med, och de utgör en positiv del av styrelsearbetet.

Anf. 196 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Christel Anderberg nämnde för en stund sedan att man kan hamna i lojalitetskonflikter. Så är det för mig nu.

Jag blev först uppmärksam på regeringens proposition 1993/94:17 om förvaltningen inom domstolsväsendet av personal vid Domstolsverket i Jönköping. När jag sedan tog del av propositionen blev jag så förvånad att jag inte kunde motstå att agera i ärendet.

Jag är en del av regeringens underlag här i riksdagen. Normalt sett borde jag ställa upp på de förslag som regeringen presenterar. Jag tycker att den här propositionen är så dåligt underbyggd att jag i stället vill verka för att så litet som möjligt av dess intentioner vinner stöd här i riksdagen.

Utskottsbehandlingen har undanröjt en del kritiserbart i propositionen. Om vi också beslutar enligt reservationerna 1 och 2 har vi nått ganska långt. Jag yrkar därför bifall till reservationerna 1 och 2 i justitieutskottets betänkande 1993/94:JuU10 och i övrigt till utskottets hemställan.

Justitiedepartementet borde ha tillräckligt att göra med att hantera alla frågor om polisväsendets och kriminalvårdens situation utan att behöva ägna kraft åt sådana, enligt min uppfattning, helt onödiga ändringar som föreslås i den här propositionen.

Ganska ofta är en regerings förslag efterlängtade – åtminstone av några. Hur är det med den här propositionen? Ja, jag kan inte komma på någon grupp utanför Justitiedepartementet som tycker att det här förslaget är vad svenskt domstolsväsende behöver.

Har någon kritiserat Domstolsverkets skötsel av domstolsväsendets administration? Inte såvitt jag vet.

Blir domstolsväsendets administration billigare om propositionen antas? Knappast. Inte ens Justitiedepartementet tror särskilt mycket på några ekonomiska vinster. "I framtiden kan vissa rationaliseringsvinster möjligen förväntas", står det i propositionen.

Finns det någon ideologisk grund för förslaget, så att regeringen – bestående av moderater, folkpartister, centerpartister och kds:are – därmed

kan markera hur en sådan regering ser på domstolsväsendets administration? Knappast.

Värderade talman! Såvitt jag förstår är huvudpoängen med den här propositionen att Domstolsverkets relativt allsidigt sammansatta styrelse byts ut mot några domare, som – utöver att vara domare – förväntas besitta den administrativa kvalifikation som behövs för att fatta beslut om administrationen.

Liknelsen i Bengt Roséns motion är god. Han skriver att Justitiedepartementets förslag är som att "man samlar landets ledande hjärnkirurger i en styrelse och låter denna administrera hela sjukvården".

Jag har använt ordet klåfingrighet när jag kommenterat den här propositionen. Ju mer jag sätter mig in i ärendet, desto mer tycker jag att det uttrycket är rätt använt. Christel Anderberg tyckte nyss att intresset för ärendet står i omvänd proportion till dess betydelse. Ja, Christel Anderberg, varför lägger regeringen fram en proposition med ett så obegripligt och obetydligt innehåll? Klåfingrighet.

I brev till justitieministern har jag redovisat min syn på propositionen och föreslagit att propositionen skulle dras tillbaka. I ett mycket vänligt svar har justitieministern bl.a. skrivit att "den föreslagna förändringen också väl kan passas in i regeringens allmänna decentraliseringsarbete". För mig är förslaget snarare en centralisering. Om man låter en liten grupp domare överta ansvaret för verksamhetens administration är det knappast en decentralisering i jämförelse med den styrelse med inflytande från annat håll som nu finns.

Justitieministern skriver också till mig att propositionen "är ett uttryck för regeringens strävan att ta på allvar och på så många områden som möjligt flytta fram rättsstatens positioner".

Jag vill fråga Christel Anderberg hur hon anser att en förändring av detta slag av det administrativa ansvaret flyttar fram rättsstatens positioner. I en replik till Göran Magnusson sade Christel Anderberg nyss att hon tycker att det blir så.

Justitieministern har också i brevet till mig hänvisat till artikel 6 i Europakonventionen och påstår att den svenska rättsordningen haft svårt att leva upp till just den.

Artikel 6 i Europakonventionen berör, såvitt jag förstår, inte domstolsväsendets administration. Den handlar om sådant som rätt till domstolsprövning av myndighetsbeslut och rätt till muntlig förhandling i överrätt. Det sistnämnda har förresten Högsta domstolen i ett antal utslag redan tillgodosett, och till det kommer säkert domstolarnas praxis att anpassas.

Kan Christel Anderberg förklara hur de som stöder propositionen anser att förändringen av domstolsväsendets administration innebär anpassning till just artikel 6 i Europakonventionen, som justitieministern hävdar?

Europakonventionen anger domstolarna och dess oberoende ställning som en grundpelare i en rättsstat, skriver justitieministern, och menar att den här propositionen är exempel på att Sveriges regering också tycker det.

Värderade talman! Domstolarnas oberoende ställning? I instruktionen för Domstolsverket står det uttryckligen att verket skall leda domstolsväsendets

administrativa verksamhet med iakttagande av domstolarnas självständighet. Den delen av Europakonventionen är alltså redan tillgodosedd.

Värderade talman! Det känns onekligen lite snopet att stå här och angripa regeringen, som jag i de allra flesta fall är beredd att försvara. I det här ärendet vet jag dock att åtskilliga riksdagsledamöter i alla regeringspartier delar mina kritiska synpunkter. Det är min förhoppning att vi efter morgondagens omröstning har kunnat undanröja det mest kritiserade i det ursprungliga förslaget.

Anf. 197 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Vid denna sena timme och helt oförberedd kan jag tyvärr inte reda ut förhållandet mellan detta förslag och artikel 6 i Europakonventionen. Jag skall läsa på till något senare tillfälle, när vi kan fortsätta denna debatt.

När det gäller justitieministerns svar att detta innebär decentralisering är jag övertygad om att hon inte syftade på hur styrelsen är sammansatt. Det hon syftade på var naturligtvis de framtida uppgifterna för verket. Tanken är ju att all administration och alla organisatoriska och administrativa beslut i fortsättningen inte skall ske i Jönköping, utan fördelas ut på domstolarna i så stor utsträckning som möjligt. I Jönköping skall man i princip bara fatta de beslut som rör samtliga domstolar, medan de beslut som rör enskilda domstolar skall fattas av berörd domstol själv.

Ingen har påstått att detta kommer att leda till några stora kostnadsbesparingar på kort sikt. Erfarenheten visar dock att om man lägger ut ansvaret för verksamhet, och även decentraliserar budgetansvaret, leder det till högre kostnadsmedvetande och därigenom på sikt även till besparingar och kostnadseffektivitet. Det är det som åsyftas med decentralisering i det här sammanhanget.

Anf. 198 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Att budgetansvaret decentraliseras innebär väl ingen förändring. Jag förutsätter att det inte finns någon domstol som inte måste visa ansvar för den budget som berör förvaltningen. Jag hade hoppats att Christel Anderberg skulle ge mig svar på den fråga jag ställde, nämligen hur hon anser att den här propositionen är ett exempel på att man flyttar fram rättsstatens position. Det tycker jag är huvudpoängen i det som justitieministern har försökt att få fram när hon har letat efter halmstrån för att försvara propositionen. Hur anser alltså Christel Anderberg att propositionen innebär att man flyttar fram rättsstatens position?

Anf. 199 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag rekommenderar reservation nr 3 till läsning och begrundan.

Anf. 200 NILS NORDH (s):

Herr talman! Mycket har ju sagts om det här lilla betänkandet. Man bör ändå tillfoga något.

Vi har kritiserat propositionen bl.a. på grund av att Johan Hirschfeldt har

uppdraget att utreda verksamheten och ännu inte är färdig med sitt uppdrag. Varför är det så bråttom att redan den 1 januari 1994 förändra verkets styrelse så som propositionen föreslår? Jag skulle vilja uttrycka det som att det här är den första spiken i kistan på lagen om styrelserepresentation för arbetstagare som kom 1973.

Men det är inte nog med det, Christel Anderberg. Förutom de fackliga representanterna försvinner med detta förslag den offentliga insynen. Det innebär att riksdagens möjligheter att utse representanter i styrelsen också försvinner. Det kommer att bli ett domarkollegium som skall ansvara för hela verksamheten. Christel Anderberg säger kort och gott att det skall vara precis som en vanlig bolagsstyrelse med en verkställande direktör i ledningen.

Herr talman! Liksom Bengt Rosén har jag varit delaktig i styrelserepresentation och vet vilka bekymmer som kan uppstå om inte personalrepresentanterna från början får vara med i resonemangen. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi tar det under övervägande när vi i morgon trycker på de berömda knappar vi har framför oss.

Christel Anderberg sade också att propositionen är för framtiden. Vilken framtid? Är det framtiden för ett domarstyrande rättsväsende i gemen, eller vad är det fråga om? Varför är det så bråttom? Jag har full förståelse för att det finns ideologiska skillnader mellan regeringen och facket. Därom råder inget tvivel. Carl-Johan Wilson och jag och några till var på en träff som domstolsverket anordnade i Jönköping. Där fanns inga motsättningar mellan TCO-S och JUSEK. De var fullt införstådda med vad detta skulle innebära för deras del. De blev utsparkade. De kom inte i åtnjutande av den insyn som de har i dag. De var oerhört bekymrade. Inte nog med det; de var ännu mer bekymrade över att de tappade en kunnig generaldirektör som på grund av förslaget begärde sin avgång från verket. Det är beklagligt att regeringen inte lyssnade mer på vad som sades i de kretsarna innan man lade propositionen. Då hade den inte lagts, det är jag övertygad om.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 3 och avslag på nr 1 och 2.

Anf. 201 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för att jag fått ordet än en gång.

Jag känner behov av att klara ut att ett bifall till denna proposition inte innebär någon decentralisering inom domstolsväsendet. Decentraliseringsfrågorna sköts ju i helt annan ordning. Riksdagen har ju i annat sammanhang givit möjlighet till decentralisering av budgetfrågor. Det finns redan i dag ett stort antal tingsrätter och andra domstolar som är budgetmyndigheter och sköter sin egen verksamhet. Det finns inget i den här propositionen som innebär detta. För övrigt finns det hos regeringen förslag från domstolsverket på olika decentraliseringsåtgärder som kan innebära att biträdespersonalen ges utökade möjligheter att handlägga ärenden av enklare beskaffenhet som nu upptar domartid. Domartiden kan då ägnas åt väsentliga dömande frågor.

Detta ligger regeringen på. Det vore bättre att man ägnade sig åt att ordna de förhållandena än att syssla med det här tämligen metafysiska förslaget om hur domarstolar skall administreras. Tack!

Anf. 202 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Nils Nordh tycker att vi har bråttom. Den Hirschfeldtska utredningen om domstolarnas och domarnas ställning inför 2000-talet avser ju inte det rent förvaltningsmässiga planet. Om man nu beslutar om den här begränsade omdaningen av Domstolsverket föregriper man på intet sätt utredningen, oavsett vad den kommer fram till i sinom tid.

En styrelse med lekmän, intresserepresentanter och riksdagsmän har mycket begränsade befogenheter. På papperet kan det se ut som om detta leder till ett mycket stort inflytande, men i realiteten är det inte så.

Jag redogjorde tidigare för alla de olika former av faktisk, reell insyn, möjligheter till styrning, påverkan och kontroll, som kommer att finnas även med detta förslag. Jag tror inte att vi behöver vara så oroliga på den punkten.

De fackliga representanterna har självfallet kvar sin möjlighet att påverka verksamheten och domstolarnas administration, enligt den vanliga arbetsrättsliga medbestämmandelagstiftningen. Men insynen behöver inte ske i den formen att man har representanter i styrelsen, vilket åtminstone JUSEK för sin del har accepterat. Då kan jag inte riktigt förstå varför TCO inte skulle kunna göra det för kanslipersonalens räkning.

Anf. 203 NILS NORDH (s):

Herr talman! Jag tycker ändå att det hade varit mera riktigt att invänta Johan Hirschfeldts utredning om domstolarnas ställning inför 2000-talet.

Christel Anderberg pratade om framtiden, men hastigt och lustigt gick hon tillbaka nästan till forntiden – då var det inte så bråttom längre. Jag menar att det hade varit riktigt om justitieministern och regeringen hade avvaktat med propositionen tills Johan Hirschfeldt hade talat om hur han såg på det hela.

Jag vill ändå konstatera att fackliga och officiella representanter har bidragit positivt till styrelsens medverkan och arbete – allt enligt Domstolsverkets egen utsago. Vi kan inte bortse från att dessa representanter har bidragit.

Christel Anderberg citerar propositionen och säger att de fackliga representanterna kan utöva påverkan enligt medbestämmandelagen. Ja, men de kan inte längre göra det i styrelsen. Där är de uteslutna från den 1 januari. De kan alltså inte utöva den påverkan som är nödvändig för att deras syn på saker och ting skall kunna tas upp till debatt på ett vettigt sätt.

Anf. 204 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Det finns naturligtvis ideologiska skillnader mellan Nils Nordhs syn på de här frågorna och den borgerliga regeringens och min syn på dem.

Det sägs i propositionen att intresserepresentationen, dvs. av arbetsmarknadens parter nominerade ledamöter, avskaffas i vissa myndighetsstyrelser. Det kan vara ett värdefullt tillskott till myndighetens ledningskompetens att utnyttja rådgivande organ eller referensgrupper i ledning av verksamheten. Enligt regeringens mening utgör detta ett fullgott alternativ för myndigheten, om den vill ta till vara den obestridliga kompetens som finns inom fackliga kretsar, utan att för den skull låta de fackliga intressena vara representerade i styrelsen. Så ser vi på den frågan.

Anf. 205 NILS NORDH (s):

Herr talman! Än en gång citerade Christel Anderberg propositionen. Det är klart att man till viss del kan utnyttja kunskapen hos de här människorna i referensgrupper, men det blir inget reellt resultat av det. För att det skall kunna bli det, måste de vara aktivt medverkande i styrelsearbetet. Det är det vi socialdemokrater eftersträvar. Låt oss för all del inte ta bort den möjlighet som arbetstagarer har att representera i de styrelser som ändå finns!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 december.)

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Sjöfartspolitiska
åtgärder*

15 § Sjöfartspolitiska åtgärder

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU7 Sjöfartspolitiska åtgärder (prop. 1993/94:69).

Anf. 206 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag vill börja med att ge litet beröm för sakens saklighet i proposition 69, som utskottet behandlat i detta betänkande. Berömmet gäller redovisningen av regeringens och riksdagens handläggning av frågor kring sjöfartspolitiken. Låt mig, herr talman, gå igenom regeringens olika turer i handläggningen av regeringens sjöfartspolitik.

I regeringens första proposition, 1991/92:38, om inriktningen av den ekonomiska politiken, anmälde regeringen att den tänkte föreslå riksdagen att det år 1988 beslutade rederistödet skulle avskaffas och ersättas med ett svenskt internationellt fartygsregister.

I april 1992 beslöt riksdagen att fr.o.m. den 1 juli 1992 avskaffa det rederistöd som riksdagen hade beslutat om 1988. I den proposition som då föranledde riksdagsbeslutet anmälde också att regeringen senare under våren skulle förelägga riksdagen ett förslag om nya förutsättningar för den svenska sjöfarten. Något sådant förslag kom aldrig.

I december 1992 beslöt riksdagen att rederistödet skulle återinföras. Beslutet innebar att det under våren 1992 avvecklade rederistödet återinfördes i oförändrad omfattning vad gäller återbetalningen av sjömansskatten, men enbart fram till halvårsskiftet 1993.

I beslutet ställde sig också riksdagen bakom de överväganden som enligt regeringen talade för att resultatet av rationaliseringsavtalet, som träffades mellan parterna på sjöarbetsmarknaden, skulle utvärderas före halvårsskiftet i år, innan beslut fattades om en mera permanent insats från statens sida till förmån för rederinäringen.

Vi socialdemokrater sade då att det praktiskt taget är omöjligt att utvärdera ett avtal endast ett halvår efter det att det undertecknats. Jag måste säga att det hedrar Svenska sjöfolksförbundet att man på den korta tid som svunnit sedan avtalet trädde i kraft kunnat redovisa kostnadsbesparingar, till minst och i många fall mer än det sparmål som ställts upp om besparingar motsvarande 15 %.

Det har varit betydligt svårare att hitintills kunna redovisa några motsvarande besparingsåtgärder på maskin- och fartygsbefälssidan, trots att deras löner utgör en betydande del – ca 60 % – av fartygens bemanningskostnader.

Vi socialdemokrater har hela tiden hävdad att kortsiktig sjöfartspolitik, som under de senaste åren har varit regeringslinjen, bidragit till en tillbakagång för svensk sjöfartsnäring. I propositionen redovisas tillbakagången.

Antalet fartyg som har varit stödberättigade i fråga om återbetalning av skatt och sociala avgifter har mellan 1991 och ingången av 1993 minskat med 40 fartyg. Antalet ombordanställda har under samma tid minskat med över 300 personer.

Denna minskning beror till största delen på att antalet svenska fartyg som seglar under internationellt flagg markant har ökat under de senaste två åren.

Även om regeringen nu avfärdar tidigare ställningstaganden om införande av ett svenskt internationellt fartygsregister är man mycket oklar om målen för den svenska sjöfartspolitiken. Man talar om att Sjöfartsverket kan komma att få i uppdrag att föreslå en sänkning av den nuvarande minimibemanningen. Man talar också om att nå längre i fråga om rationaliseringar i avtalet mellan Redareföreningen och personalorganisationerna, i synnerhet vad gäller maskin- och fartygsbefälen.

Jag måste fråga utskottets representanter, som nu ställer sig bakom propositionen och som jag vet både har erfarenhet och kunnande när det gäller sjöfartsnäringen: Tror ni inte att regeringen och ni här i riksdagen som hela tiden har ställt upp bakom regeringens kortsiktiga turer och helomvändningar också har skuld i den rådande situationen? Borde ni inte ha tagit på er ett större ansvar för att skapa mer långsiktiga spelregler för den svenska sjöfartspolitiken?

Har ni inte tänkt på att den utflaggning som har skett under de senaste två åren till stor del beror på regeringens velande? Tror ni inte att det att man hittills inte har lyckats uppnå överenskommelsen mellan redarsidan och befälssidan beror på att regering och riksdag inte har haft någon långsiktig inriktning?

Ingen vet hur utvecklingen kommer att gestalta sig, oavsett överenskommelser i avtal, eftersom regering och riksdag kan fortsätta sin halvårslånga sjöfartspolitik och ändra förutsättningarna för sjöfartsnäringen.

Från vår sida har vi hela tiden motsatt oss ett införande av ett svenskt internationellt fartygsregister, därför att ett sådant förfarande är orättvist för de anställda ombord. Vi har hela tiden hävdad att man, så länge det inte går att nå någorlunda likvärdiga förhållanden i fråga om den internationella handelsjöfarten, får arbeta med återbetalningar av sjömansskatter och reducering av socialavgifter.

Herr talman! Vi socialdemokrater har fogat tre reservationer till utskottsbetänkandet. Med tanke på den kortsiktiga sjöfartspolitiken, som blivit regeringens kännetecken och som innebär att såväl antalet svenskflaggade fartyg som svensk fartygsbesättning minskar, återkommer vi med kravet att sjöfartspolitiken måste få en betydligt mer långsiktig inriktning. Med tanke på att en satsning på sjöfarten innebär stora och långsiktiga investeringar måste

man få långsiktiga garantier från regeringens sida om vilka regler som skall gälla.

Vi tycker inte heller att regering och riksdag skall avgöra hur stor besättningen skall vara på ett fartyg eller att man skall få stöd enbart för en viss minimibemanning. Det måste vara fartygets kondition, fraktslag och frakturer som är avgörande. Det är nödvändigt att fastställa en viss minimibemanning på fartygen för att säkerställa de ombordanställdas arbetstider och för att det är risk att sjösäkerheten sätts ur spel med liten bemanning på fartygen.

Vi tycker också att nuvarande regler är krångliga när det gäller återbetalning till redarna av inbetalda sjömansskatter och de ombordanställdas sociala avgifter.

Med de erfarenheter som vi nu har av systemet borde man kunna hitta enklare regler. Man skulle exempelvis kunna reducera inbetalningen av sociala avgifter och skatter med det belopp som skall återbetalas till redarna och sedan göra en årlig slutredovisning. Detta borde man kunna se över.

Herr talman! Socialdemokraterna har fogat tre reservationer till detta betänkande. I syfte att bespara kammaren litet tid nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Anf. 207 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande TU7 om sjöfartspolitiska åtgärder skulle man kunna beskriva med ett talesätt: Sent skall syndaren vakna.

Den borgerliga regeringen har fördröjt och förhalat möjligheterna för svensk sjöfart att expandera och tillfredsställa många industrier här i Sverige. Det har under en lång tid rått en osäkerhet. I detta betänkande ser vi inte heller något tecken på den långsiktighet som hela näringen har ställt upp på och velat ha.

Från näringens sida har man föreslagit att de sjöfartspolitiska åtgärderna skall sättas in och att det inte skall vara fråga om minimibesättningar.

När det gäller förslaget om minimibesättningen, som förespråkas i betänkande och proposition, kan jag säga att jag ställde en fråga till kommunikationsministern här i kammaren. T.o.m. han aviserade att man måste ta hänsyn till om någon vill utföra serviceåtgärder ombord under den tid fartyget är i drift. Det skulle bespara redarna stora belopp jämfört med om de måste lägga fartygen i docka eller på varv. Det här var kommunikationsministern helt införstådd med. Men trafikutskottets borgerliga majoritet var helt oförstående i denna fråga.

Detta gör att det fortfarande råder en viss osäkerhet för sjöfartsnäringen. Det är en näring som är av stor vikt för svensk handelspolitik, både inrikes och utrikes.

Rederistödet kan inte, som Håkan Strömberg var inne på, enbart utgå med hänsyn till minimibemanningen och sjösäkerheten. Om man läser betänkandet ser man att det finns motsägelser. Jag skall inte gå in på dem. Den som vill läsa betänkandet kan läsa på s. 7 och 8 och se vad delar av utskottet tycker i dessa frågor. Det finns motsägelser om när sjöfartspolitiskt stöd skall kunna utgå.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till den meningsyttring som jag

har fogat till detta betänkande. Det innebär att jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 2, mom. 2.

Anf. 208 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Så har vi då fått ett register, ett internationellt register, men inte ett svenskt internationellt register.

Förhoppningen om en ny svensk sjöfartspolitik strandade vid förra höstens krisuppgörelse. Då ointetgjordes den lösning som efter danskt mönster hade kunnat innebära en förnyelse av den svenska handelsflottan. Nu får vi i stället en fortsättning av den tidigare subventionspolitiken.

Den svenskägda flottan har aldrig varit så stor och modern som nu, men den är inte svensk. Den seglar under afrikanska och asiatiska republikers flaggor, eftersom vi här i denna kammare inte har haft förmågan att ge realistiska arbetsvillkor för en viktig näringsgren.

Därmed har jag också svarat Håkan Strömberg hur jag ser på långsiktigheten i den här politiken.

Sjöfolksförbundet lyckades med sin kampanj. Det kan man gratulera dem till. Det var en engagerad debatt. Man sade: "Ingen apartheid i svenska båtar". I stället blev det inga svenska båtar. 280 stora oceangående svenska skepp existerar inte i Sjöfolksförbundets värld. Något bemanningsproblem finns inte. Svensk fackföreningsrörelse har skapat den bästa av världar, som så ofta tidigare.

Men har man det – egentligen? Den starka och livskraftiga delen av svensk rederinäring drivs ut ur landet. Det är knappast till gagn för Sjöfolksförbundets medlemmar, och det är knappast till gagn för mäklare, skeppshandlare, konsulter och andra som är beroende av att vi har en svensk handelsflotta.

Hur går det med resten av flottan då? Den skall i stället leva med statliga subventioner. Som enda land i Nordeuropa väljer Sverige den lösningen, i den fåfänga förhoppningen att alla andra länder skall ändra sin politik. Men det är inte längre så många ute i Europa som tror på den svenska modellen. Det är länge sedan Sverige var ett föregångsland dit man for för att hämta inspiration och för att hitta lösningar.

Socialdemokraterna konstaterar i sin reservation att sjöfartspolitikerna nu är en fortsättning på den föregående regeringens politik. Det är sakligt korrekt, och det är också det som är problemet. Man har lyckats förhindra den planerade omläggningen och förespråkar i stället mer subventioner på mera lånade pengar. Som ett resultat av denna föga framtidsinriktade socialdemokratiska näringspolitik ger svenska staten i dag stöd till en ett hundra år gammal sandbåt i Mälarfart. Spåren borde förskräcka.

Under decennier har USA gett subventioner till en stor handelsflotta som skulle trygga det strategiska transportbehovet. Omoderna och orationella båtar behölls i skattesubventionerad trafik. Men hela denna flotta befanns vara oduglig för sin uppgift när behov väl uppstod. Transporterna ner till Gulfen fick lösas med annat tonnage häromåret.

Våra behov i Sverige är inte desamma som behoven i USA, men resultatet av subventionerna blir detsamma. Med en genomsnittsalder på 26 år är den svensklagade handelsflottan i dag en av de äldsta i världen. Subventionsbe-

roendet skapar ingen framtidstro, och den välbehövliga förnyringen kommer inte till stånd.

Med ett skattesubventionerat, föråldrat och överbemannat tonnage skall svenska redare nu försöka konkurrera på en hård marknad. Det kommer inte att lyckas. Det har aldrig någonsin lyckats. Och det är fjärran från den industripolitik som tidigare varit framgångsrik i Sverige.

Herr talman! Detta är en osund politik, men den är resultatet av en krisuppgörelse. Jag yrkar därför bifall till propositionen.

Anf. 209 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Tom Heyman nämnde dansk sjöfartspolitik. För mig lät det först som spansk sjöfartspolitik. Jag tycker dock att det är ungefär samma sak.

Hela näringen tycker att ett stöd är oerhört viktigt. Det är helt obegripligt att ett parti i riksdagen, Moderaterna, tycker att det är helt oväsentligt med ett sjöfartspolitiskt stöd till den svenska sjöfartsnäringen. Jag förstår inte vem man egentligen slår vakt om. Är det befälsförbunden som är absolut viktigast? Tom Heyman hyllar framför allt den amerikanska rederinäringen. Den känner jag till mycket litet om. Den sjöfartsnäring som finns i Sverige och de redare som tycker att det skulle vara mycket bra med ett sjöfartspolitiskt stöd bryr han sig inte om. Näringen här är oerhört viktig ur ett sjöfartspolitiskt perspektiv.

Tom Heyman säger själv att han verkligen talar för sjöfarten. Frågan är dock om han talar för sin egen intresseorganisation eller om han talar för hela näringen. Jag tycker att det låter som om Tom Heyman slår vakt om sin egen intresseorganisation och inte näringen i dess helhet. Det är beklagligt. I fackliga sammanhang brukar jag slåss för den fackliga delen. Det skäms jag inte för. Men jag brukar tala om det. Om Tom Heyman slåss för sjöbefälens räkning och över huvud taget inte bryr sig om sjöfartspolitiken, vore det klädsamt om han sade det. Eller om det är av rent ideologiska skäl som Tom Heyman är så avvisande inför ett sjöfartspolitiskt stöd, vore det också klädsamt om han talade om det här i kammaren. Det vore bättre än det hyllande som kommer från moderat håll, och i synnerhet från Tom Heyman. Det är att beklaga, herr talman.

Anf. 210 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Jag begriper inte riktigt anklagelserna om att jag skulle företräda någon intresseorganisation. Jag har visserligen varit medlem i Sveriges fartygsbefälsförening, men jag lämnade den 1970. Jag företräder inte det förbundet eller dess medlemmar på något sätt. Jag är intresserad av svensk sjöfart, och jag har sett hur den har förfallit och förslummats i än högre grad under de senaste åren.

Jag förstår inte poängen med resonemanget om en dansk eller spansk lösning. I det här fallet var det en dansk lösning. För Danmark har den inneburit en bra utveckling både för redarna, för de ombordanställda och väl att märka även för det danska sjöfolket.

När det gäller subventioner är det dess värre så att de som får subventioner ofta tycker att det är mycket bra att få subventioner, medan de som inte får

subventioner ofta tycker att det är bra att man inte delar ut subventioner. Jag förstår ärligt talat inte idén med att vi skall låna upp pengar i den takt som vi för närvarande gör och låta våra barn, barnbarn och kanske t.o.m. barnbarnsbarn betala följderna av dagens subventionsrullning. Har Socialdemokraterna rum för alla dessa utgifter i sin budget?

Anf. 211 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Det här har blivit en mycket besynnerlig debatt. Tom Heyman gnäller över allting i betänkandet och i propositionen. Ändå ställer han upp på dem. Det kan verkligen ifrågasättas.

Sedan började Tom Heyman tala om att det sjöfartspolitiska stöd som vi nu lämnar skall betalas av våra barn och barnbarn. Då blir det ännu mera absurt. Vi talar i dag om att staten lånar pengar till ett arbetsmarknadspolitiskt stöd. Det rör sig om ett antal miljarder kronor. Om man läser det betänkande vi nu diskuterar finner man att det här rör sig om några miljoner. Då kommer saken i ett helt annat läge. Tom Heyman borde ta sig en ordentlig funderare. I vilket sammanhang lånar man mest pengar som kommer att drabba våra barn och barnbarn? Tom Heyman och moderaterna borde rimligtvis föra en helt annan politik när det gäller andra ärenden. De borde inte haka upp sig på några miljoner kronor i ett sjöfartspolitiskt stöd.

Anf. 212 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Den totala kostnaden för det här stödet är nästan en miljard kronor, om man då räknar in den kommunalskatt som utbetalas från staten till kommunerna, även om den aldrig inbetalas.

Jag är ledsen att jag tidigare frågade om Socialdemokraterna har dessa pengar. Det var en felsägning. Det gällde ju Vänsterpartiet. Vi är sedan tidigare vana vid att det enligt Vänsterpartiet alltid finns obegränsat med pengar för vilka ändamål det än vara månde.

Anf. 213 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Tom Heyman började med att beklaga att man inte har kunnat ge svensk sjöfartsnäring en långsiktig inriktning under den här tiden. Ja, ni kan beklaga det, men ifrån Socialdemokraternas sida har vi ställt upp. Redan i april 1992 lade vi fram ett förslag om en mera långsiktig inriktning. Men det avvisades av den borgerliga riksdagsmajoriteten och Ny demokrati.

Sedan ondgjorde sig Tom Heyman över 1988 års beslut. Men det var ju först då det vände för sjöfartsnäringen. Det var efter det beslutet som man började få hem svenska fartyg. Det var efter det beslutet redarna började göra nyinvesteringar och började segla med nya, svensklagade fartyg.

Jag tycker att vi kan vara stolta över det initiativ vi tog då här i Sverige, med återbetalning av sjömansskatterna och en reducering av de sociala avgifterna. Man kan ifrågasätta om detta egentligen är ett statligt stöd. Det är bara en återbetalning av de avgifter som man hoptjänar under tid då man har sin verksamhet förlagd utanför Sveriges gränser. Man tar inte det här i statskassan, utan det är vad de ombordanställda tjänar in i sina löner och som man bara återbetalar till redarna.

EG, som vi i andra sammanhang berömmar och vill efterlikna, tittar på den här svenska modellen.

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Sjöfartspolitiska
åtgärder*

Anf. 214 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att vi måste ha en långsiktighet. Men den tidigare långsiktigheten byggde också på skattesubventioner ifrån socialdemokratiskt håll.

Alla vill väl gärna ha skattefrihet. Det tror jag de flesta även i denna kammar skulle tycka om. Men om sjöfolket skall ha skattefrihet, vem skall då betala deras skatter, deras barns skolgång, deras sociala avgifter, deras pensioner?

Att hela näringsgrenar inte har råd att betala sina skatter är möjligtvis ett tecken på att det totala skattetrycket är för högt, men det är inte en långsiktig lösning för den svenska ekonomin.

Den hemflaggning som skedde 1988 och framåt är dess värre inte resultatet av någon sjöfartspolitik, utan var snarare till helt dominerande delen betingad av att man kunde få förmånliga avskrivningar på de kontrakt som då tecknades.

Anf. 215 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Det infördes för att svensk sjöfartsnäring skulle få en större konkurrensmöjlighet och ta hem inkomster på den internationella sjöfarten. Det är där vi har haft möjligheter att utveckla och, som jag sade, ta hem till Sverige inkomster för det arbete vi bedriver internationellt. Det är ungefär som med export på andra områden, som vi i så fall skulle avbryta. I det här fallet är det ändå bara en liten del av de totala intäkterna.

Anf. 216 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Ja, det är precis vad det är, men den verksamheten bedrivs då utanför landets gränser och för den har vi misslyckats med att skapa realistiska arbetsbetingelser.

Anf. 217 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Till detta betänkande har inte nydemokraterna fogat någon reservation. Eftersom parterna var överens tyckte vi att vi inte hade någon anledning att motionera i ärendet.

Vi har ett särskilt yttrande där vi säger att vi fortfarande tror på ett internationellt register och hoppas att ett sådant kommer att bli infört så småningom. Men vi tillämpar "vänta-och-se-politiken" i väntan på att något nytt kommer fram.

Jag tror att vi trots allt kommer att få införa ett danskt register framöver, hur vi än försöker tråckla ihop det.

Till vissa delar tycker jag faktiskt att socialdemokraterna för en bra sjöfartspolitik. Ni nämner det i alla fall i er motion. Av det har jag inte sett någonting från regeringssidan. Två och ett halvt år har gått, och först i dag, när vi nästan skall gå till val igen, kommer man till skott och vi diskuterar det här i kammaren. Det tycker jag är jättesvagt.

Jag skyller detta på Mats Odell. Han var helt enkelt för oerfaren för det jobb han fick. Han missade det här totalt.

Jag har med mig Sjöfartstidningen, nr 48, och jag vill citera vad Thorsten Rinman har skrivit:

”För tjugo år sedan var det Sverige, som ledde den maritima utvecklingen i världen inom samtliga sjöfarts- och varvssektorer!” – Det gör Sverige inte i dag! – ”Svaret står att finna i en enastående brist på intresse och insikt från statens sida i frågor med en annan maritim anknytning än vattenvård längs våra östra landskapskuster. Denna inställning, parad med två decenniers sjöfartspolitik, som inneburit att vi bara har kvar en liten spillra av Sveriges sjöfart under svensk flagg, skapar dagens situation.”

Man kan nog inte skylla på bara den nuvarande regeringen, utan man får nog skylla också på den tidigare regeringen. Det har inte funnits det genuina intresset för det viktiga transportmedel som faktiskt sjöfarten utgör.

Kanske måste vi som danskarna ha en sjöfartsminister, vem vet? Jag skulle mycket väl kunna tänka mig att förorda Tom Heyman till det. Han har kunskaperna och allt det andra.

Herr talman! Det finns, som sagt, inga reservationer till utskottsbetänkandet, så det blir som det blir.

Anf. 218 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Jo, det finns reservationer till utskottsbetänkandet som Kenneth Attefors kan ansluta sig till för just det han efterlyste, att få en mera långsiktig inriktning.

När man upptäckte för två decennier sedan att man kunde flagga ut de svenska fartygen, så satte det fart. Det var den saken man arbetade med. Jag kan erkänna att det tog litet lång tid att hitta den modell man införde 1988. Den borde helt klart ha kommit något tidigare, för då hade man kanske haft en betydande del kvar av de svenskflaggade fartygen, om inte den här regeringen genast hade gått ut och hotat med att detta skall upphöra, nu skall vi återigen kunna släppa det fritt. Man skulle kunna få det fasansfulla systemet att man hade personal ombord med olika löner beroende på från vilket land personalen kom. Det var detta vi ville undvika.

Det finns alltså möjligheter i dag. Vi har sett att modellen håller ganska väl. Man kan vara kvar och segla under svensk flagg. Varför inte bibehålla den?

Vi väntar självklart på att man kan skapa någorlunda lika internationella regler och spelrum också när det gäller sjöfartsnäringen.

Anf. 219 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Jo, visserligen fanns några reservationer, men det var kompletteringsreservationer som inte gav så mycket till betänkandet i sig. Det var därför jag inte nämnde dem.

När det gäller den långsiktiga sjöfartspolitikerna så tror jag fortfarande, Håkan Strömberg, att det är ett internationellt register som kommer att gälla. Finland, Norge, Danmark har det. Jag kan nöja mig med att nämna dessa tre länder. Den norska typen skulle jag inte vilja ha, utan jag vill ha den danska typen av register.

Dessutom skulle jag mycket väl kunna tänka mig 30-procentsspärren – alltså att det skall segla minst 30 % svenska medborgare på dessa fartyg.

Detta försökte jag gång efter gång framföra till kommunikationsminister Odell. Det var enda möjligheten att kunna driva igenom det här, men på något sätt snappade han inte upp signalen. 30-procentsregeln var ett TCO-förslag, som stod mot ett LO-förslag där man ville ha kvar det gamla subventionssystemet. Det hade varit perfekt, när det var två fack emot varandra. Men på något sätt föll förslaget bort. Nu står vi här, två och ett halvt år senare, med en nästan borttynad handelsflotta.

Anf. 220 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Kenneth Attefors kan lägga sin röst på våra reservationer för de kompletterar inte – de tar upp de brister i propositionen som gör att den inte har en långsiktig inriktning. Vi vet inte i dag vad regeringens proposition och utskottsmajoritetens betänkande innebär när det gäller de avtal som tecknades hösten 1992 mellan Redarföreningen och fartygsbefälen och maskinbefälen. Man har inte kommit överens än. Det kan bero på att man fortfarande inte vet vilka regler som kommer att gälla, oavsett om man nu har ambitionen att nå ett rationaliseringsavtal. Sjöfolksförbundet har gjort detta och har hittills varit mycket nöjt. Förbundet har varit banbrytande. Jag tycker att befälen på fartygen också kan ta större ansvar men ändå vara anslutna. Men jag kan förstå deras oro. Jag kritiserar dem inte för att de inte har kommit till skott med att få fram ett avtal. Jag förstår att de känner osäkerhet.

Anf. 221 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Jag kan inte stödja reservationen. Jag har faktiskt fogat ett särskilt yttrande till betänkandet där jag säger att jag är helt övertygad om att det kommer att finnas ett svenskt fartygsregister framöver. Det får bli "vänta-och-se-politiken" för att försöka samordna registret med EG – eller EU som det heter numera. Det kan vi i Ny demokrati acceptera.

Anf. 222 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag kan till viss del hålla med Kenneth Attefors att det kanske inte är regeringens fel att det inte finns en bibehållen långsiktighet i sjöfartspolitiken. Men vad har Kenneth Attefors bidragit med för att föra en långsiktig sjöfartspolitik? För mig framstår det som ganska litet. Ett särskilt yttrande är visserligen fogat till betänkandet, men det är inte mycket till långsiktighet i det särskilda yttrandet.

Så började Kenneth Attefors att utnämna nya kommunikationsministrar. Herr talman! Gud bevara mig och sjöfarten för det namn som Kenneth Attefors nämnde!

Anf. 223 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Det var inte kommunikationsminister utan det var sjöfartsminister. Men det får framtiden utvisa.

Naturligtvis skulle jag vilja påverka sjöfartspolitiken mycket mer, Karl-Erik Persson. Men Ny demokrati har faktiskt bara 6,7 % av rösterna i denna

kammare. Hade vi haft 51 % kan jag garantera att det hade funnits ett internationellt register i dag.

Anf. 224 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Om Ny demokrati mot förmodan skulle få 51 % skulle det drabba Sverige olyckligt. Det skulle bli en helt annan politik på många andra områden om Ny demokrati fick 51 %.

Gud bevare mig för den politiken!

Anf. 225 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Jag kan erkänna att en av de personer som jag kan tänka mig att samarbeta med, även om jag har 51 % av rösterna i kammaren, är Karl-Erik Persson.

Anf. 226 KENNETH LANTZ (kds):

Herr talman! Som företrädare för utskottsmajoriteten vill jag börja med att yrka bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande nr 7 om sjöfartspolitiska åtgärder och avslag på tillhörande motioner.

Regeringens proposition 1993/94:69 kom efterlängtat till såväl riksdagen som intresserade närstående intresseorganisationer såsom Sjöfolksförbundet och Redarföreningen.

Det hade varit önskvärt om propositionen hade lagts fram tidigare. Nu kan vi i stället konstatera att regeringen lyckats med konststycket att – kanske något motvilligt från vissa håll, men ändå – föra parterna närmare varandra. Det är inte så många år sedan som avståndet var betydande. Som har framgått av herr Strömbergs inlägg fanns det stora meningsskiljaktigheter mellan olika förslag som cirkulerade över det politiska havet. I dag kan vi med viss tacksamhet riktad till kommunikationsministern konstatera att ministern lyckats med att närma parterna till varandra. Från att ha varit många sjömil från varandra kan de nu nära nog kasta trossen till varandra. Det har med andra ord blivit en bra kompromiss för alla parter.

Parterna är övervägande positiva till regeringens proposition, och därför lägger trafikutskottet fram ett betänkande som bör komma mycket lägligt för parterna.

Rederistödet på 29 000 kr per helårsanställd sjöman är en kompromiss mellan parterna. Regeringen anser det vara realistiskt med detta rederistöd på 29 000 kr. Men det finns ett krav på fortsatt rationaliseringsarbete. Sjöfolksförbundet har på förtjänstfullt sätt gjort besparingar på upp till 15 % – vilket har nämnts i kammaren i kväll – och i vissa fall ännu mer. Processen har tyvärr inte kommit lika långt hos fartygsbefälen. Kostnaderna måste laggas på en nivå som är konkurrenskraftig på den internationella marknaden.

Utskottets uppfattning om återbetalning av rederistödet är att det kommer att utbetalas på ett bra och rationellt sätt. Man kan ha full förståelse för åsikter om att bidraget borde komma snabbare. Men som alla vet har tiden sin gång, och självklart skall såväl vattenflödet som penningflödet ha sin gång.

Det har under flera år pågått en beklaglig utflaggning av svenska fartyg. Jag ifrågasätter om detta rederistöd är tillräckligt verkningsfullt för att locka

till inflaggning till Sverige igen. Tom Heyman har redan berört frågan. Man kan dock bara hoppas på att mängden ytterligare utflaggningar kommer att minska. Det skulle dessutom vara önskvärt – med vår moderna och effektiva flotta – att återigen få se svenskflaggade fartyg på de sju haven.

EU:s sjöfartspolitik är också under bearbetning. Vissa delar är redan färdiga. Det bör ge oss i Sverige ett visst lugn. Föreslagna rederistöd skall ses som en del av ett övergångsstöd till dess att vi har fått besked om vad EUROS kommer att innebära. Vad beträffar herr Strömbergs undran om långsiktighet, är det önskvärt att detta stöd får ligga fast till dess vi vet mer om EUROS.

Herr talman! Utskottet betonar behovet av långsiktighet, vilket måste kopplas till rationaliseringsåtgärder. Bemanningskostnaderna har en avgörande betydelse för rederinäringens internationella konkurrenskraft. Jag har ingen anledning att ifrågasätta branschens och Sjöfartsverkets egen förmåga att bedöma minimibemanningen. Nämnden för rederistödet klarar, enligt min uppfattning, av att göra detta övervägande och fatta beslut om de rätta svängarna.

Utbetalningen av rederistödet anses vara ett bekymmer. Men jag håller inte med om att rederierna måste ligga ute med pengarna. Det är snarare så att staten efterskänker vissa avgifter till det allmänna genom återbetalning. Vidare kan jag läsa ur betänkandet att utskottet för sin egen del inte har någon erinran mot en snabbare återbetalning, om så kan ske inom ramen för gällande bestämmelser. Utskottet förutsätter att möjligheterna härtill undersöks.

Denna proposition får anses som en god arbetsseger för Kommunikationsdepartementet. I det senaste numret av Sjömannen skriver man i positiva ordalag om propositionen.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om dels medelsanvisning på 310 miljoner kronor för innevarande budgetår, dels regeringens förslag till sjöfartspolitiska åtgärder i övrigt.

Anf. 227 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Denna debatt håller på att bli litet knepig. Låt oss se på föredragningslistan. Vem är det som egentligen företräder den borgerliga fyrrpartiregeringen med Kenneth Attefors och Ny demokrati som en länk i det hela? Är det Kenneth Lantz eller är det Tom Heyman? Åsikterna går faktiskt litet isär.

Vad Kenneth Lantz säger i jämförelse med sin borgerliga företrädare stämmer inte riktigt överens i fråga om helhetssynen. Det blir en knepig debatt. Någonstans, någon gång hoppas jag verkligen att trafikutskottets borgerliga majoritet kan få en företrädare för en linje i stället för att tycka att det ena är jättebra, det andra är jättedåligt eller något mitt emellan.

Här hyllar Kenneth Lantz Sjöfolksförbundet. Jag kan hålla med om att Sjöfolksförbundet har gjort de största uppoffringarna när det gäller sjöfartspolitiken. Men vad har Kommunikationsdepartementet gjort under tiden? På Kommunikationsdepartementet har man gått och väntat för att se vad som kommer att ske.

Om man någon gång har varit med och förhandlat, vilket jag förstår att

Kenneth Lantz aldrig har gjort, vet man att en kompromiss egentligen innebär att ingen är riktigt nöjd. Jag undrar: Vilken kompromiss är det som gäller? Är det Svenska sjöfolksförbundets kompromiss, Maskinbefälsförbundets kompromiss, Sjöbefälsförbundets kompromiss eller Sveriges redarförenings kompromiss som gäller? Vem har kompromissat mest och gjort eftergifter? Jag undrar också om det som gjorts är för sjöfartens bästa, för befälsförbundets bästa eller för Kommunikationsdepartementets bästa?

Kommunikationsdepartementet har smitit undan och inte visat något som helst ansvar. Om man hade haft en ansvarsfull sjöfartspolitik, skulle man egentligen ha lagt fram ett förslag utan att vänta på vad alla andra bestämmer sig för. Det verkar som man har tänkt att när alla andra nu har bestämt sig för en viss riktning, kan man instämma. Så har det ju blivit, och det går inte att komma ifrån. Jag hoppas att Kenneth Lantz kan få hjälp av sin partikamrat bredvid med en förklaring av detta.

Anf. 228 KENNETH LANTZ (kds) replik:

Herr talman! Karl-Erik Persson nämnde den osäkerhet som eventuellt råder i kammaren om vem som företräder utskottet. I början av mitt huvudanförande nämnde jag att jag gör det. Det borde inte råda något tvivel om det.

En kompromiss innebär att samtliga parter är mindre nöjda med framlagt förslag. Jag är också övertygad om att samtliga parter som är berörda i det här fallet är mindre nöjda än om de fått gehör för sin egen åsikt från början.

Den historieskrivning som Karl-Erik Persson anför har vi kunnat ta del av genom det historiska protokoll som finns. Av det kan man se att även den förra regeringen hade uppenbara problem med bl.a. långsiktigheten. Även om det i dag är i opposition som man för fram sin kritik, vill jag ändå säga att nuvarande utskottsmajoritet anser att det föreligger långsiktighet. Det kommer också att arbetas vidare för långsiktighet.

Anf. 229 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Jag fick inte svar på de frågor som jag ställde. Jag undrade vem som företrädde utskottet. Kenneth Lantz försöker slingra sig undan de frågor som jag ställde. Man kan då bara konstatera, herr talman, att det låter illa när man trampar i klaveret, men det låter mycket mer illa om man försöker dra foten ur det klaver som man en gång trampat i.

Anf. 230 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Kenneth Lantz visar sig mycket ödmjuk och samarbetsvillig i sitt anförande. Det är bra att man visar tilltro till svensk sjöfartsnäring och vill bevara den under svensk flagg. Han omnämnde samarbetsavtalet.

Men man höjer ögonbrynen – precis som Karl-Erik Persson gör – när man hör olika uppfattningar från de partier som utgör regeringsunderlaget. Man kan ställa sig frågan: Om Kenneth Lantz företräder utskottet, vem företräder då regeringen? Kanske vi skulle ha haft kommunikationsministern här i kammaren? Kommunikationsministern skulle då ha kunnat prata för den åsikt som han förfäktar.

Tom Heyman framhävde direkt att Sverige skall ha ett internationellt fartygsregister så snart som möjligt. Det fanns inga frälsarkransar mellan re-

dare och de anställda ombord, utan här handlade det om ren konfrontation. Vi vet att Svenska sjöfolksförbundet helt har motsatt sig dessa orättvisor, eftersom de slår mot just deras medlemmar. Det var bra att Kenneth Lantz klargjorde att det är han som företrädar utskottet. Då är det i många frågor som vi från socialdemokraternas sida är utskottet nära. Det synd att vi i skrivningar inte kommit varandra närmare genom att peka på att det måste till en mer långsiktig inriktning.

Rationaliseringsavtalet får inte innebära att man tummar på minimibemanningen av fartygen, så att man åsidosätter sjösäkerheten. Det är oerhört viktigt med tanke på de olyckor och katastrofer inom sjöfarten som varit.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

Prot. 1993/94:43
14 december 1993

*Sjöfartspolitiska
åtgärder*

16 § Beslut om fortsatt ärendebehandling

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenium.

17 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Förslag

1993/94:RR3 Riksdagens revisorers förslag angående nedläggning och flyttning av förband

Skatteutskottets betänkanden

1993/94:SkU10 Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen

1993/94:SkU11 Uppskovsregler vid bostadsbyten m.m.

1993/94:SkU12 Ändringar i 19 § kommunalskattelagen

1993/94:SkU15 Ändringar i företagsbeskattningen

1993/94:SkU16 Kvalitativa villkor för individuell pensionsförsäkring

1993/94:SkU17 Vissa fastighetsskattefrågor

1993/94:SkU19 Försäljningsskatten för tunga fordon

Lagutskottets betänkande

1993/94:LU13 Vissa verkställighetsfrågor

Socialutskottets betänkanden

1993/94:SoU11 Utvidgad lagreglering på barnomsorgsområdet m.m.

1993/94:SoU14 Arvoden till privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster samt vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m.

Trafikutskottets betänkande

1993/94:TU9 Postlag och en förändrad verksamhetsform för Postverket, m.m.

18 § Kammaren åtskildes kl. 22.55.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 6 § anf. 31 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 62 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 101 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 148 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.29,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 14 § anf. 185 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Tisdagen den 14 december

1 § Meddelande om begränsning av debatterna	1
Talmannen	
2 § Justering av protokoll	1
3 § Förnyad bordläggning	1
Meddelande om samlad votering	1
4 § Grovt rattfylleri m.m.	1
Justitiekommitténs betänkande JuU11	
Debatt	
Lars-Erik Lövdén (s)	
Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
Liisa Rulander (kds)	
Elver Jonsson (fp)	
Kenneth Attefors (nyd)	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	
5 § Redogörelse för bankstödet och förslag om bidrag till Stiftelsen Konsumenternas Bankbyrå	15
Näringsutskottets betänkande NU7	
Debatt	
Rolf L Nilson (v)	
Rolf Dahlberg (m)	
Hans Gustafsson (s)	
Bo G Jenevall (nyd)	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	
6 § Småföretagsutveckling	18
Näringsutskottets betänkande NU11	
Debatt	
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Mats Lindberg (s)	
Rolf L Nilson (v)	
Kjell Ericsson (c)	
Jan Backman (m)	
Gudrun Norberg (fp)	
Roland Lében (kds)	
Bo G Jenevall (nyd)	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	
7 § Ändringar i lagstiftningen för värdepappersfonder	47
Näringsutskottets betänkande NU12	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	

8 § Ny läroplan för grundskolan, m.m.	47
Utbildningsutskottets betänkande UbU1	
Debatt	
Förste vice talmannen (om taletiden)	
Lena Hjelm-Wallén (s)	
Stefan Kihlberg (nyd)	
Björn Samuelson (v)	
Christer Lindblom (fp)	
Statsrådet Beatrice Ask (m)	
Eva Johansson (s)	
Hans Nyhage (m)	
Ewa Hedkvist Petersen (s)	
Marianne Jönsson (c)	
Berit Löfstedt (s)	
Ingrid Näslund (kds)	
Margitta Edgren (fp)	
Tuve Skånberg (kds)	
Tredje vice talmannen (om replikrätt)	
Mona Sahlin (s)	
Berndt Ekholm (s)	
Talmannen (om debattiden)	
Åke Carnerö (kds)	
Chris Heister (m)	
Karin Pilsäter (fp)	
Margareta Viklund (kds)	
Martin Nilsson (s)	
Beslut	129
Justitieutskottets betänkande JuU11	
Näringsutskottets betänkande NU7	
Näringsutskottets betänkande NU11	
Näringsutskottets betänkande NU12	
Utbildningsutskottets betänkande UbU1	
9 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 9 december	136
Finansutskottets betänkande FiU4	
Finansutskottets betänkande FiU5	
Lagutskottets betänkande LU9	
Lagutskottets betänkande LU11	
Jordbruksutskottets betänkande JoU9	
Jordbruksutskottets betänkande JoU11	
Jordbruksutskottets betänkande JoU12	
Näringsutskottets betänkande NU6	
Näringsutskottets betänkande NU8	
Näringsutskottets betänkande NU10	
Beslut om uppskjuten votering	140
Ajournering	140
Återupptagna förhandlingar	140

10 §	Ny läroplan för gymnasieskolan, m.m.	140	Prot. 1993/94:43 14 december 1993
	Utbildningsutskottets betänkande UbU2		
	Debatt		
	Inger Lundberg (s)		
	Björn Samuelson (v)		
	Ulf Melin (m)		
	Krister Örnfjäder (s)		
	Christer Lindblom (fp)		
	Birgitta Carlsson (c)		
	Ingrid Näslund (kds)		
	<i>Beslut skulle fattas den 15 december</i>		
11 §	Vissa ändringar i riksdagsordningen	164	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU8		
	<i>Beslut skulle fattas den 15 december</i>		
12 §	Riksdagens förvaltningskontors verksamhetsberättelse	165	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU16		
	<i>Beslut skulle fattas den 15 december</i>		
13 §	Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1993/94 års riksmöte	165	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU17		
	<i>Beslut skulle fattas den 15 december</i>		
14 §	Domstolsförvaltningen	165	
	Justitieutskottets betänkande JuU10		
	Debatt		
	Göran Magnusson (s)		
	Christel Anderberg (m)		
	Bengt Rosén (fp)		
	Carl-Johan Wilson (fp)		
	Nils Nordh (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 15 december</i>		
15 §	Sjöfartspolitiska åtgärder	181	
	Trafikutskottets betänkande TU7		
	Debatt		
	Håkan Strömberg (s)		
	Karl-Erik Persson (v)		
	Tom Heyman (m)		
	Kenneth Attefors (nyd)		
	Kenneth Lantz (kds)		
	<i>Beslut skulle fattas den 15 december</i>		
16 §	Beslut om fortsatt ärendehantering	193	
17 §	Bordläggning	193	

